

5

M A G Y A R O K S Z L O V Á K I Á B A N

MAGYAROK
SZLOVÁKIÁBAN

LELKES GÁBOR

RÉGIÓK ÉS GAZDASÁG

Fórum Kisebbségkutató Intézet

RÉGIÓK ÉS GAZDASÁG

Magyarok Szlovákiában, V

MAGYAROK SZLOVÁKIÁBAN
V. kötet

LELKES GÁBOR
RÉGIÓK ÉS GAZDASÁG

Lektorálta
Hardi Tamás
Rechnitzer János

A Függelékét írta
Lampl Zsuzsanna

A könyv megjelenését a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma támogatta

Realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR
– program Kultúra národnostných menšín, 2008

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

1. Bevezető.....	9
2. A regionális fejlesztéspolitika.....	11
2.1. A regionális politika megjelenése.....	11
2.2. Dél-Szlovákia a politikai környezet tükrében.....	16
2.3. A területfejlesztés regionális intézményrendszere	18
2.3.1. Regionális és helyi önkormányzatok, fejlesztési ügynökségek.....	18
2.3.2. Eurorégiók – fokozatosan erősödő intézményi szereplők.....	20
2.3.3. Civil szféra – a „Nagy Bumm”.....	24
2.3.4. Egyéb szereplők.....	27
3. A közigazgatás szervezetrendszere.....	29
3.1. Az önkormányzatiság megújulása.....	29
3.2. Területszervezési dilemma a 21. század elején – a községi reform.....	34
4. A helyi önkormányzatok szerepe a regionális fejlesztésben	37
4.1. Településszerkezet és annak alakulása	38
4.1.1. Dél-Szlovákia településszerkezete.....	41
4.1.2. A városok – innovációs pólusok	44
4.1.3. Egy mintaértékű város.....	50
5. Térségfejlesztési keretek.....	55
5.1. A területfejlesztés alapkeretei	55
5.2. A szlovák–magyar határ az önkormányzati kerületek fejlesztési programjaiban.....	59
5.3. Az uniós támogatási programok	61
6. Régiók a népesség gazdasági szempontú bemutatásának tükrében.....	75
6.1. A szlovákiai munkaerőpiac alapmutatói.....	75
6.2. A dél-szlovákiai népesség főbb demográfiai mutatói	79
6.3. A magyar népesség	81
6.3.1. A képzettségi és gazdasági aktivitási szint.....	85
6.3.2. A humán erőforrás társadalmi csoportjai	87
6.4. A dél-szlovákiai munkaerőpiac ágazati és bérezési mutatói	89
6.5. A munkaerő migrációja.....	90
6.6. A dél-szlovákiai munkanélküliség	93
6.6.1. Passzív és aktív munkapiaci politika.....	99
6.6.2. A munkanélküliség területi összefüggései.....	101
7. Makrorégiók a gazdasági átalakulás tükrében.....	103
7.1. Pozsony makrorégió	104
7.1.1. Természeti környezet.....	104
7.1.2. Térszerkezet.....	104
7.1.3. A régió népességének alapmutatói	105
7.1.4. A munkaerőpiac helyzete.....	107

7.1.5. A településrendszer jellemzői	109
7.1.6. Gazdasági szervezetek, vállalkozások.....	111
7.1.7. Mezőgazdaság	112
7.1.8. Erdőgazdálkodás.....	115
7.1.9. Ipar.....	116
7.1.10. Kereskedelem	116
7.1.11. Idegenforgalom.....	117
7.1.12. Közlekedés.....	119
7.1.13. A régió gazdasági mutatói	119
7.2. Nyugat-Szlovákia makrorégió	120
7.2.1. Természeti környezet.....	121
7.2.2. Térszerkezet.....	122
7.2.3. A régió népességének alapmutatói	122
7.2.4. A munkaerőpiac helyzete	125
7.2.5. Településrendszer alapmutatói.....	128
7.2.6. Gazdasági szervezetek, vállalkozások.....	128
7.2.7. Mezőgazdaság	132
7.2.8. Erdőgazdaság.....	134
7.2.9. Ipar.....	136
7.2.10. Kereskedelem	137
7.2.11. Idegenforgalom.....	137
7.2.12. Közlekedés.....	141
7.2.13. A régió gazdasági mutatói	141
7.3. Közép-Szlovákia makrorégió	143
7.3.1. Természeti környezet.....	143
7.3.2. Térszerkezet.....	144
7.3.3. A régió népességének alapmutatói	145
7.3.4. A munkaerőpiac helyzete	147
7.3.5. Településrendszer alapmutatói.....	150
7.3.6. Gazdasági szervezetek, vállalkozások.....	151
7.3.7. Mezőgazdaság	154
7.3.8. Erdőgazdálkodás.....	156
7.3.9. Ipar.....	157
7.3.10. Kereskedelem	158
7.3.11. Idegenforgalom.....	158
7.3.12. Közlekedés.....	159
7.3.13. A régió gazdasági mutatói	161
7.4. Kelet-Szlovákia makrorégió	162
7.4.1. Természeti környezet.....	162
7.4.2. Térszerkezet.....	165
7.4.3. A régió népességének alapmutatói	165
7.4.4. A munkaerőpiac helyzete	168
7.4.5. Településrendszer alapmutatói.....	171
7.4.6. Gazdasági szervezetek, vállalkozások.....	172
7.4.7. Mezőgazdaság	172
7.4.8. Erdőgazdálkodás.....	177
7.4.9. Ipar.....	178
7.4.10. Kereskedelem	178

7.4.11. Idegenforgalom.....	180
7.4.12. Közlekedés.....	182
7.4.13. A régió gazdasági mutatói	182
8. A dél-szlovákiai régiók versenyképességének néhány vonása	185
8.1. A dél-szlovákiai régiók vállalászási környezete	186
8.2. Külföldi tőkebefektetések, ipari parkok	195
8.3. Idegenforgalom	196
8.4. Egy mintaértékű régió	199
9. A magyar kisebbség által lakott körzetek	203
9.1. Dunaszerdahelyi körzet.....	203
9.2. Galántai körzet.....	204
9.3. Szenci körzet.....	205
9.4. Komáromi körzet.....	206
9.5. Érsekújvári körzet.....	206
9.6. Vágsellyei körzet	207
9.7. Nyitrai körzet.....	208
9.8. Lévai körzet	208
9.9. Párkányi körzet.....	209
9.10. Nagykürtösi körzet.....	210
9.11. Losonci körzet.....	210
9.12. Rimaszombati körzet	211
9.13. Rozsnyói körzet	212
9.14. Kassa környéki körzet.....	213
9.15. Tőketerebesi körzet.....	213
9.16. Nagymihályi körzet.....	214
9.17. Kassai körzet.....	215
9.18. Pozsonyi körzet.....	215
10. Befejezés	217
Felhasznált irodalom	221
Melléklet	225

Függelék

Lampl Zsuzsanna

A kis- és középvállalkozói szféra kialakulása és fejlődése 1989-től napjainkig.....235

1. BEVEZETŐ

A régió és a gazdaság fogalma a mindannapi élet diskurzusainak kulcsszavává vált az elmúlt másfél évtizedben. Sokan és gyakran hivatkoznak régiókra, regionális fejlesztésre, különösen az európai integráció kapcsán, amelynek eredményeképp a „régiók Európájának” részeseivé váltunk 2004. május 1-jén. Mindezt még tovább fokozta a határok „megszűnése” 2007. december 21-én – megsokszorozva a térségek és lakóik „horizontális” kapcsolatainak lehetőségeit.

Az 1948–1989 közötti kommunista diktatúra lényege a központi irányítás volt, a kommunista párt akaratának mindenáron való érvényesítése. Az ország vezetése mellőzte a régiók sajátosságait a gazdasági és társadalmi folyamatok irányításánál, s ez az országban nagyfokú regionális, térszerkezeti egyenlőtlenségekhez vezetett. A diktatúra 1989. november 17-én bekövetkezett bukását követően a fokozatosan kiépülő demokrácia új lehetőségeket hozott, s ezek az ország gazdasági-társadalmi térszerkezetében jelentős változásokat eredményeztek, a korábban évtizedekig fennálló centrum–periféria kapcsolatok átértékelődtek, az egy pont gazdaságot felváltotta a térgazdaság. A legfontosabb társadalomszervező elvvé a többség akaratának érvényesítése vált, amely a fejlesztéseket illetően az önkormányzatiság megerősödésével új eszközöket kapott. A fejlesztési döntéshozatalban kiemelt figyelmet kapott a térszerkezeti folyamatok vizsgálata, a társadalom és a gazdaság térbeli működésének elemzése, a régiók területi pozícióinak értékelése, a fejlesztési célok, koncepciók és intézkedések összehangolása a területi kohézió megteremtése érdekében. A társadalmi és gazdasági folyamatoknak regionális megközelítésben való vizsgálata napjainkra a fejlesztési döntéshozatalok elengedhetetlen részét képezi.

A régiók külső és belső fejlesztési környezeti feltételeiben végbement változások különösen a határ menti területek pozícióit érintették, mivel ezeket a térségeket évtizedeken keresztül peremterületté minősítették: a központi irányítás ideológiai okok miatt korlátozta fejlesztésüket, mivel ezek a régiók a kommunisták államfelfogásában mindössze az elkülönítésre és a védelemre szolgáltak. A megváltozott politikai körülmények most ezeknek a periferikus régióknak is új lehetőséget nyújtnak, azonban a rendszerváltást követő közel két évtized számos fejlesztéspolitikai kormányzati döntése arról tanúskodik, hogy a nacionalizmus minden politikai és társadalmi rendszerben megtalálja a maga érvényesülési formáját.

Könyvünk a demokrácia születését követő mintegy másfél évtized szlovákiai és dél-szlovákiai gazdasági folyamatait mutatja be regionális megközelítésben, feltárva a több mint 500 ezer fős magyar kisebbség által lakott régiók és települések versenyképességét a szlovákiai, a közép-európai és az európai társadalmi-gazdasági térben, összefoglalja Dél-Szlovákia területfejlesztési környezetének alapelemeit, valamint felvázolja a dél-szlovákiai régiók várható fejlődési irányait. A kötet *Függelékét* képező tanulmányában Lampl Zsuzsanna bemutatja a vállalkozói szféra alakulását a Fórum Kisebbségkutató Intézetben 1997-től napjainkig végzett szociológiai kutatások eredményein keresztül.

A közreadott ismeretanyag hasznos segédeszközként szolgálhat a regionális fejlesztés szereplői – kormányzati szervezetek/intézmények, önkormányzatok, területfejlesztési szervezetek/intézmények, nonprofit szféra, vállalkozói szféra, kutatóhelyek stb. – számára.

2. A REGIONÁLIS FEJLESZTÉSPOLITIKA

A regionális fejlesztést a politikai környezet jelentősen determinálja. A politika alapvető formálóját egy adott régió és település versenyképességének attól függően, hogy milyen feltételeket szab a gazdasági és társadalmi folyamatoknak, illetve mekkora teret enged a helyi véleményeknek, a lentől jövő kezdeményezéseknek.

2.1. A REGIONÁLIS POLITIKA MEGJELENÉSE

A rendszerváltás utáni legelső demokratikus kormányok egyik jellemző hiányossága az volt Kelet-Közép-Európában, hogy a gazdaság szemmel láthatóan drámai területi átrendeződésének folyamataira kevés figyelmet fordítottak. A reformországok között e tekintetben csupán Magyarország számított kivételnek, ahol az 1990. évi demokratikus választások után a kormányzati struktúrában Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumot hoztak létre, és kormányprogramok készültek az akut válsággal küszködő nehézipari térségek szerkezetátalakítására (Horváth 2004).

Szlovákia átfogó regionális politikai tervzetének a kialakítása az átalakulás kezdeti időszakában a politikai változások és a re-

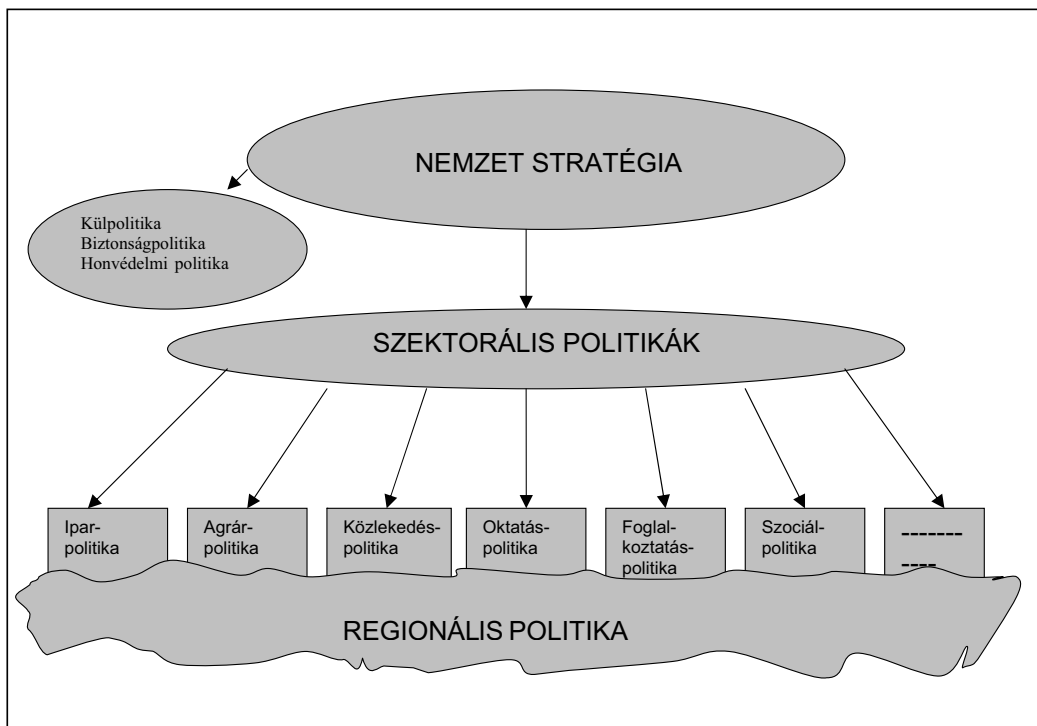
formtörekvések (az árak és a külkereskedelem liberalizálása, a privatizáció, az adóreform, az agrárreform stb.) háttérében zajlott, és nagyon alacsony presztízzsel rendelkezett. A regionális politika alakítása – annak ellenére, hogy történt néhány próbálkozás a kérdések megoldásának koncepciózus irányítására – Szlovákiában inkább spontán módon ment végbe, a rendszer egyéb elemeit érintő átalakulás függvényében (Paulov 1996). Elsősorban az intézményrendszer és a közigazgatás átalakulásáról volt szó – új minisztériumok jöttek létre, átalakult az ország közigazgatási felosztása, módosult a jogkörök és az anyagi források megosztása az államigazgatás és az önkormányzatok között, azonban közel egy évtizedig területi szinten hiányoztak azon intézmények, amelyek kompetensek lettek volna a területileg halmozódó problémák kezelésére, jelzésére (Korec 2005).

A regionális politika formálói az átalakítás folyamatának kezdetekor nagy dilemma előtt álltak: megfelelő-e egyáltalán az átalakulás időszakában, amikor az alapvető piaci feltételek kialakítása folyik, aktív regionális gazdaság- és strukturális politikát folytatni, azaz a regionális szinten fennálló gazdasági és szociális különbségek tompítása érdekében kifejtendő erőfeszítések nem gátolják-e a formáló-

1. ábra. A regionális politika meghatározása

Regionális politikán azoknak a céloknak, intézkedéseknek és eljárásoknak összeségét értjük, amelyek egy adott földrajzi, igazgatási vagy statisztikai-tervezési egységnek más ilyen egységekhez vagy az adott egységet magában foglaló társadalmi-gazdasági közösséghez képest fennálló, számszerűsíthető gazdasági jellemzők alapján kimutatható tartós elmaradottságának csökkentésére vagy megszüntetésére irányulnak.

2. ábra. A regionális politikák és az ágazati politikák viszonya

Forrás: Rechnitzer–Smahó 2006.

dó piaci mechanizmusok allokációs funkcióit. Kérdésként merült fel az is, vajon a regionális problémákat központi vagy lokális, regionális szinten kell-e megoldani.

A dilemmákra adott válaszként 1991 és 1995 között több koncepció, illetve rendelet született, amely regionális dimenzióval is bírt. A Szlovák Köztársaság Gazdaságstratégiai Minisztériuma, amely az adott időszakban a régiófejlesztési kérdések felelőse volt, a járási és körzeti hivatalok közreműködésével kidolgozott egy jelentést, amelyet a kormány a Regionális Gazdaságpolitika Alapelvei című dokumentummal együtt 1991 júliusában vitatott meg a 390/1991. sz. határozatában. A kormány deklarálta, hogy a gazdaságfejlesztéshez szükséges az állam és az önkormányzatok közötti összhang.

A regionális politika szempontjából meghatározó jelentőségű volt az ún. hatásköri tör-

vény 1995-ös módosítása, amely kimondta, hogy a régiófejlesztési kérdések gesztora a központi irányítás szintjén a Szlovák Köztársaság Társadalom-, Tudomány- és Műszaki Fejlesztési Stratégiai Hivatala. E hivatal 1999. november végével megszűnt, a tudományos és a műszaki fejlesztési tevékenységek 1999. december 1-jével az Oktatási Minisztériumhoz kerültek át, míg a társadalomfejlesztési tevékenységeket az Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztérium vette át.

A regionális politika jogalkotási, adminisztratív és intézményi feltételei központi szinten 1996 és 1998 között alakultak ki, de mivel az önkormányzatiság magasabb szintje nem alakult meg ezen időszakban, továbbra is az államigazgatás látta el a régiófejlesztés terén a szükséges feladatokat. A regionális politika megvalósulása terén fontos mérőföldkönek számít az Állami Regionális Politikai

Koncepció elfogadása a 802. sz. kormányhatározatban, amely az új területi-közigazgatási felosztásról szóló 221/1996. Tt. számú törvényből indult ki. A stratégiai dokumentum kimondja, hogy szükséges meghatározni a nemzeti szintű régiófejlesztési stratégiát és az ehhez kapcsolódó támogatások rendszerét, továbbá alacsonyabb (regionális) szinten is szükséges elkészíteni a kerületek gazdasági és szociális fejlesztési koncepcióit, valamint a járások gazdasági és szociális fejlesztési programjait – a 222/1996. Tt. számú, az államigazgatás helyi szervezetéről szóló törvény értelmében.

Az Állami Regionális Politikai Koncepcióval összhangban a kormány 1998-ban határozatot fogadott el a Nemzeti Régiófejlesztési Ügynökség megalakításáról, amely az állami regionális politika megvalósításának eszközeként volt hivatott működni. Ez a dokumentum fogalmazta meg mindazokat az alapvető célokat, amelyek az egyes régiók közötti különbségek mérsékelésére, a régiók versenyképességének növelésére, a munkanélküliség csökkentésére, a munkacélpiacon kérdéseinek a megoldására és a vidéki területek fejlesztésére irányultak. A dokumentum továbbá tartalmazta az átfogó regionális politika intézményi és adminisztratív hátterének a biztosításához kapcsolódó feltételeket is.

A rendszerváltozás utáni közel egy évtized alatt az intézményi háttér biztosítása terén megfogalmazott célkitűzéseket nem sikerült maradéktalanul teljesíteni. Ugyancsak teljesítetlen maradt néhány további kötelezettségvállalás: a régiók közötti különbségek csökkentése, a munkahelyteremtés az átlagon felüli munkanélküliséget mutató területeken. A régiók közötti hatalmas gazdasági különbségek annak ellenére sem mérséklődtek, hogy a kormányok a munkanélküliség csökkentését célzó állami támogatási programokat működtettek.

A regionális politika cél-, eszköz- és intézményrendszerének EU-kompatibilis kiépítése az 1998-ban hivatalba lépett kormány

egyik legnagyobb érdemének tekinthető. Az 1998-ban felállt Dzurinda-kormány úgy döntött, hogy a komplex regionális politika működési, pénzügyi és egyéb feltételeinek a kialakítását prioritásnak tekintti, kormányprogramjában elsődleges célként fogalmazta meg az uniós normáknak megfelelő területfejlesztési törvény kidolgozását, a decentralizáció intézményesítését, a regionális önkormányzatok megszervezését és a regionális finanszírozás reformját. Az 1998-ban megalakult új kormányon belül miniszterelnök-helyettesi tisztség alakult a régiófejlesztés területének az irányítására, majd 1999-ben létrejött az Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztérium, amely az állami közigazgatásban a központi szerv lett a regionális politikát, az építésügyi politikát, a lakáspolitikát és a területfejlesztést illetően. Az Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztérium a területi politika szervező intézménye, amely kidolgozza az általános szervezeti és intézményi kereteket, biztosítja a területi fejlesztéshez a programokat és a forrásokat. Emellett 1999-ben létrejött még a Szlovák Köztársaság Kormányának a Regionális Politikáért Felelős Tanácsa (mely monitoring-, tanácsadói és kezdeményezői szereppel rendelkezik a kormány regionális fejlesztéspolitikájával kapcsolatosan), valamint az Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztérium mellett megalakult a Régiófejlesztési Végrehajtó Ügynökség és a Nemzeti Monitoring Bizottság (az uniós források monitoringja és a megfelelő regionális politikák kialakítása végett).

1999–2001 között a Dzurinda-kormány számos, a régiófejlesztés szempontjából alapvető jelentőségű dokumentumot és törvénytervezetet fogadott el, illetve készített elő, amelyeknek köszönhetően a regionális politika vagy területfejlesztés erős hatású közpolitikává vált:

– 1999-ben a parlament elfogadta a Szlovák Köztársaság Regionális Fejlesztésének Integrált Tervét, amely a középtávú regionális fejlesztési célkitűzéseket foglalta össze, és

meghatározta azokat a régiókat, amelyek előbbséget élveznek az előcsatlakozási támogatások tekintetében¹;

- 2000. szeptember 13-án a kormány a 725/2000. számú határozatában elfogadta a Szlovák Köztársaság Regionális Politikájának Alapelvei című stratégiai dokumentumot, amely a regionális politika típusát, céljait, eszközeit, a területi egységeket és az intézményi keretet határozta meg kapcsolódva a közigazgatás tervezett reformjához;

- 2001 márciusában a 240. sz. határozatában a kormány elfogadta a Nemzeti Regionális Fejlesztés Tervet, amely átfogó képet nyújt Szlovákia és azon belül az egyes régiók jelenlegi gazdasági és szociális helyzetéről, a további fejlesztési lehetőségek gátjairól, valamint terveket tartalmaz az akadályok leküzdésére a fejlesztési prioritások és stratégiák meghatározásán keresztül;

- a regionális politika alakításával kapcsolatosan mérőföldkőnek számít a 193/2001. Tt. számú törvény, amelyben törvényi keretek közé foglalták az ipari parkok alapításnál nyújtható állami támogatásokat;

- a 302/2001. Tt. számú törvény alapján 2002. január 1-jétől a kerületek új jogállást kaptak, az európai szokásoknak megfelelően a középszint is önkormányzati rendszerűvé vált;

- az uniós fejlesztéspolitikai gyakorlat átvételével kapcsolatban lényeges mérőföldkőnek számít a 416/2001. Tt. számú törvény („Néhány hatáskör átruházása az államigazgatási szervekről a községi, és kerületi önkormányzatokra” című törvény), amely jelentős jogkörök átvitelét tette lehetővé a járási és kerületi hivataloktól a települési és a kerületi önkormányzatokhoz;

- a regionális politika alapelveinek, valamint az Európai Unió (EU) strukturális és kohéziós politikájának szlovákiai érvényesítését az 503/2001. Tt. számú, a Regionális Fejlesztések Támogatásáról szóló alapvető fontosságú törvény tette lehetővé (a nevezett törvény a közigazgatási reformról és a kerületi önkormányzatok, valamint a községek régiófejlesztési kompetenciáiról szóló törvényekhez kapcsolódott, melyekkel együtt lehetővé tette az áttekinthető régiófejlesztési támogatási rendszer kialakítását, valamint kimondta a Regionális Fejlesztést Támogató Ügynökség létrehozását mint az uniós források irányításáért felelős intézményt);

- az országban tapasztalható nagymértékű gazdasági és szociális területi egyenlőtlenségek kezelése szempontjából nagy jelentőséggel bírt az 565/2001. Tt. számú törvény, amely a magas munkanélküliséggel sújtott régiókba történő beruházások állami ösztönzésének a feltételrendszerét fogalmazta meg.

Az EU-val folytatott előcsatlakozási tárgyalások keretében Szlovákia 2001. március 30-án nyitotta meg a regionális politikáról és a strukturális eszközök koordinálásáról szóló fejezetet. A több mint egy évig tartó tárgyalások során elfogadták azokat a dokumentumokat és törvényeket, amelyek nélkül az ország nem juthatott volna hozzá az uniós forrásokhoz (a Szlovák Köztársaság Vidékfejlesztési Terve, a Nemzeti Környezetvédelmi Akcióterv stb.). A regionális politikáról és a strukturális eszközök koordinálásáról szóló fejezetet Szlovákia és az EU 2002. július 29-én zárta le.

2003-ban a kormány elfogadta az ország első Nemzeti Fejlesztési Tervét a 2004–2006-os uniós programozási időszakra vonatkozólag.

1 A dokumentum az ország regionális tagolásánál (Pozsonyi kerület; Délnyugat-Szlovákia – Nagyszombati kerület, Nyitrai kerület; Északnyugat-Szlovákia – Trencséni kerület, Zsolnai kerület; Kelet-Szlovákia – Besztercebányai kerület, Eperjesi kerület, Kassai kerület) nem az uniós statisztikai hivatal – az Eurostat – által használt NUTS 2 regionális tagoltságot alkalmazta (Pozsonyi kerület; Nyugat-Szlovákia – Nagyszombati kerület, Nyitrai kerület, Trencséni kerület; Közép-Szlovákia – Zsolnai kerület, Besztercebányai kerület; Kelet-Szlovákia – Eperjesi kerület, Kassai kerület), s ez 1999–2001 között számos problémát okozott az EU-val folytatott tárgyalások során, ám végül 2002-ben a kormány elégett tett az uniós kérelemnek, s az uniós NUTS 2 szintekhez igazította az ország regionális politikai tagoltságát.

3. ábra. Az EU regionális politikájának alapelvei és célkitűzései

Subszidiaritás és decentralizáció

A subszidiaritás fogalma azt jelenti, hogy a döntéseket és a végrehajtást arra a területi szintre kell helyezni, amely a legnagyobb átlátással és kompetenciával rendelkezik a feladat megvalósításához. A magasabb szintű szerv nem intézkedhet olyan esetben, amikor az adott célkitűzést – eredménnyel – az alacsonyabb szinten is el lehet érni.

A subszidiaritás és decentralizáció az Unió regionális politikájának elsődleges alapelvei, hiszen az integráció ezek segítségével nemcsak azt érheti el, hogy a helyi szintek felelőssége növekszik, hanem azt is, hogy minél több helyi, település- vagy régiósintű elképzelés (igény) s egyben erőforrás jelenjen meg, aktivizálódjon. A helyi, térségi kompetencia erősítése azért is fontos, hogy a nemzeti szint valóban az egész országot érintő átfogó koncepciók kimunkálására és megvalósítására tudjon koncentrálni, lehetővé téve ugyanakkor azt is, hogy az átfogó (nemzeti és uniós) fejlesztési koncepcióval összhangban a határok mind a tagországokon belül, mind annak határain kívül átléphetők legyenek. A fejlesztési programokban a területfejlesztés tényleges egységei kerülnek egymással közvetlen kapcsolatba. A nemzeti szint egy másik összefüggésben, a finanszírozásban is megjelenik, ott segítve a területi egységeket, azok céljainak megvalósítását.

Partnerség

A partnerség együttműködést jelent a célkitűzésektől a programok megvalósításáig, a különféle szintek (EU, ország, terület-régió, település) szereplői között.

A partnerség elve arra épül, hogy a területi egységek, azaz a régiók és a települések működése, fejlesztése csak akkor valósulhat meg hatékonyan – s egyben a subszidiaritás elve is akkor érvényesülhet –, ha a szereplők folyamatosan és rendszeresen együttműködnek, közöttük célorientált kapcsolatok alakulnak ki. Az együttműködés vertikális metszete, hogy az Unió, a tagországok, azok régiói, annak egységei, a települések a célkitűzéseket és az azokra épülő terveiket az érintett szereplők (gazdasági, társadalmi) bevonásával közösen dolgozzák ki. Az alsó szint kezdeményező szerepe érvényesül, míg magasabb szinten már a regionális és a nemzeti funkciókból következő orientáció és koordináció jelenik meg. A térségi kapcsolatok, azaz a régió-régió, valamint a település–település viszonylatok (pl. transznacionális térségi együttműködések, határ menti térségek, ezen belül a települések vagy kisebb térségek együttes fejlesztése, a közös jövőbeli kapcsolatok kidolgozása) szintén fontos metszeti a vertikális együttműködésnek.

Az Unióban a területfejlesztés vonatkozásában az elsődleges kedvezményezett a régió, a regionális szint. Fontos ezért tehát az, hogy a régió és annak alkotó egységei – a települések, a kistérségek, a gazdasági és társadalmi szereplők – között a partnerség miként érvényesül. Kedvezőtlen esetben például éppen a megvalósító település akadályozhatja a programot – amennyiben utólag érdekeivel ellentétesnek ítéli – korlátozhatja a regionális célok érvényesülését s egyben a támogatások fogadását.

A horizontális együttműködés azt jelenti, hogy a helyi, térségi szereplők együtt alakítják ki jövőképüket, annak megvalósítási programjait, azok intézkedéseit, együtt végzik az ellenőrzést és az eredmények regisztrálását. Az aktív vertikális és horizontális együttműködés egyik fókuszpontja a fejlesztést fogadó régió lehet, hiszen egyrészt közvetíthet a résztvevők között (elképzelések gondozása, azok kidolgozása, fejlesztési koncepció ápolása) mint versenymegless szereplő (nem gazdasági egység, illetve a települési érdekeket semlegesítheti), ugyanakkor döntőként is felléphet a megvalósítók között (regionális közbeszerzés vagy a fejlesztések elosztása), éppen a közösségi érdekek (választott képviselet esetén beszámolási kötelezettséggel) határozott érvényesítésével.

Programozás

A fejlesztési stratégiák partnerségen alapuló kidolgozása, ezek megvalósításának egyértelmű célkitűzési rendszere, a fejlesztések egymásra épülése, időbeli ütemezése jelenti a programozást.

A programozás elve az Unió regionális politikájában azt szolgálja, hogy ne egy-egy projektet (azaz egy-egy létesítményt, egy-egy akciót) támogassanak, hanem a területrendszer egészének vagy annak meghatározott alrendszerének fejlődését befolyásoló célkitűzéseket vagy azok sorozatát. A fejlesztési stratégia tartalmazza a szereplők által kitűzött jövőbeli célok rendszerét, amelyben megjelennek a magasabb területi egységek elképzelései is, így a regionális és a nemzeti szintek. A területfejlesztési stratégia számára olyan célrendszert kell kidolgozni, amely „fent” a makrogazdaság prioritásaihoz kapcsolódik, míg „lent” a területi egység, így a régió fejlesztési elképzeléseit jelenti meg.

A stratégia fejlesztési célkitűzésekből áll, amikhez programok rendelhetők, mint a megvalósítás konkrét elemei, objektumai. A programok aztán materializálhatók, hiszen meghatározhatók például a létesítmények, az érintett szervezetek, s mindezekhez a megvalósítók (kivitelezők) és a források (finanszírozók) is hozzárendelhetők. Az is kimutatható, hogy milyen területi hatások, eredmények érhetőek el a megvalósítással (monitoring). A programozás tehát célorientált folyamat, amelyben a lépések szigorú sorozata követi egymást a célkitűzéstől a megvalósításig. Ez a rendszerezés és rendszerezettség lehetőséget nyújt a források alapos áttekintésére, koordinálására, azok időbeli ütemezésére s a felhasználási szakaszhoz kapcsolódó ellenőrzésekre.

Koncentráció és additionális

A koncentráció és additionális azt jelenti, hogy a Közösség által nyújtott pénzügyi támogatást az adott országnak vagy területi egységnek, annak szereplőinek ki kell egészíteniük saját hozzájárulás biztosításával. A támogatásokat azon régiókban kell felhasználni, ahol a legnagyobb az elmaradottság. Mindezeket túl a támogatásokat be kell illeszteni a Közösségnek a tervidőszakra meghatározott támogatási rendszerébe, összhangban az integráció elveinek érvényesítésével.

A fejlesztés pénzügyi erőforrásait az Unió nem biztosítja teljes egészében, ahhoz a területi szinteknek, illetve a területfejlesztés szereplőinek hozzá kell járulniuk, azaz saját forrásokra is szükség van, a támogatások kiegészítésére szorulnak. A regionális politika támogatási rendszerre nem azt jelenti, hogy az adott ország területfejlesztési támogatási rendszerét az Európai Unió forrásai helyettesítik, csupán kiegészítik azokat. A tagországoknak a területfejlesztés támogatási rendszerét a korábbi szinten kell tartani, és általában elvárás, hogy az adott program finanszírozásának legalább a felét a tagország vállalja. A kevésbé fejlett országok esetében a hozzájárulás mértéke minimum 20%-ot tesz ki.

A társfinanszírozás közvetlenül a tagországok költségvetését érinti, viszont a közösségi támogatások bevételek a régiókban jelennek meg. A nemzeti költségvetést terhelik tehát a támogatásokkal együtt jelentkező hozzájárulások, míg a bevételi oldalt csak közvetetten és lényegében hosszabb távon befolyásolják (a GDP-növekedés hatására meginduló adóbevételek csak évek múlva jelentkezhetnek). Mindez arra ösztönöz, hogy a helyi, térségi szereplők is kövessék nyomon saját forrásaik felhasználását, éppen azok koordinált hasznosítása érdekében.

A koncentráció és az additionális célja tehát kettős: egyrészt az adottságok felismerése és erősítése, ezzel is hozzájárulva a fejlesztési célkitűzés megvalósításához, mérsékelve ezzel a párhuzamosságokat, a pazarlást és az elaprózottságot, másrészt olyan területi egységek kialakítása, ahol azonos vagy nagyon hasonló problémákkal küszködnek (pl. alacsony jövedelmi szint, magas munkanélküliség stb.). Ezzel elérhető, hogy statisztikailag is meghatározhatóak legyenek azok a területek, amelyek a legkedvezőtlenebb helyzetben vannak, ahová a forrásokat koncentrálni kell. Így könnyebben regisztrálhatóak a beavatkozások következményei, eredményei.

Forrás: Régiók Európája, az Európai Unió regionális politikája, 2002.

A dokumentum megfogalmazza az ország középtávú stratégiai fejlesztési prioritásait és az azok eléréséhez vezető utat, meghatározza a 2004–2006 közötti időszak operatív programjait és azok pénzügyi kereteit.

2005 októberében a kormány jóváhagyta a Szlovák Köztársaság Pénzügyminisztériuma által kidolgozott feltétel- és szabályrendszert, amelynek alapján individuális állami támogatás nyújtható a munkahelyteremtő beruházóknak.

A kormány számára a 2005-ös év az EU 2007–2013 programozási időszakára történő stratégiai tervezés időszakát is jelentette, ami végett fokozott ütemben folytatta az ország új, középtávú stratégiai fejlesztési tervének, a Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 dokumentumnak a kidolgozását, amelynek az első változatát 2005 októberében fogadta el a kormány. A dokumentum elfogadását követően számos hazai és uniós észrevétel született a tervdokumentummal kapcsolatban, amelyek bedolgozását követően 2006 tavaszán a kormány a 457/2006. sz. kormányrendeletben ismételtelen elfogadta az 2007–2013 programozási időszakra vonatkozó új, középtávú stratégiai fejlesztési tervét az országnak. A stratégiai tervdokumentum tartalmazza az ország gazdasági és társadalmi felemelkedése végett prioritásként kezelendő területeket és aktivitásokat 2007–2013 között (melyek számára a forrásokat a strukturális alapok és a Kohéziós Alap biztosítják majd).

A 2006 nyarán bekövetkezett kormányváltás után a hatalmat megszerző Fico-kormány ezen stratégiai tervdokumentumot átdolgozta, majd a kormány által 2006 telén elfogadott dokumentum került Brüsszelbe s szolgált kiindulási pontként az Európa Bizottsággal való tárgyalásokon a 2007–2013 programozási időszak támogatási céljainak és feltételeinek véglegesítésére.

A szlovákiai régiók fejlődése szempontjából a Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 stratégiai dokumentum mellett a második legmeghatározóbb

stratégiai dokumentumnak a Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Vidékfejlesztési Terve 2007–2013 számít, mely a vidéki térségek társadalmi és gazdasági felemelkedését hivatott koordinálni a 2007–2013 uniós programozási időszakban.

2.2. DÉL-SZLOVÁKIA A POLITIKAI KÖRNYEZET TÜKRÉBEN

A magyar kisebbség által lakott dél-szlovákiai régiók kevés kivételtől eltekintve nagyon kedvező agráradottságokkal rendelkeznek, a mezőgazdasági földterületeken belül a szántók részaránya itt a legmagasabb az országban. Ezen természeti adottságok a kommunisták számára közel fél évszázadon át hivatkozási alapul szolgáltak arra, hogy az érintett régió nagyobb részét számottevő ipartól és szolgáltatási szektortól mentes rurális területekként tartsák fenn (Lelkes 2003, Lelkes 2004a). A kommunista államirányítás azonban az agrárjelleg konzerválása mellett még arra is ügyelt, hogy a régió közlekedési infrastruktúrája se fejlődjön, mivel a dél-szlovákiai határok stabilitásával kapcsolatosan állandó félelmek voltak (Korec 2005).

A kommunisták fenti államirányítási lépései oda vezettek, hogy az 1989-ben végbe ment rendszerváltást követően a magyar kisebbség által lakott dél-szlovákiai tér piacgazdaságra történő átmeneti rajtpozíciója a legrosszabb volt az országban (Gajdoš 2004a). A régió mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalatai az elsők között mentek csődbe a szabadpiaci versenyben. A régió hátrányos helyzetén a társadalmi és gazdasági átalakulás első 8 évében a hatalmon levő nacionalista-populista erők az ország nemzetközi elszigetelődésével párhuzamosan tovább rontottak, a déli régiók agrárgazdaságából és elmaradott technológiai szerkezetű iparából munkájukat elvesztett tízezrek kerültek az utcára, ami az országos átlagot magasan meghaladó munkanélküliséghez vezetett a tárgyalt régióban (Spišiák 2004).

1. táblázat. Szlovákia és a dél-szlovákiai járáások mezőgazdasági földterületeinek főbb mutatói (központilag megállapított hivatalos átlagár hektáronként 2003. január 1-jére vonatkozólag)

NUTS 4 régiók, Szlovákia	A mezőgazdasági földterületek kiterjedése (ha)	A szántóknak a mezőgazdasági földterületeken belüli részaránya (%)	A mezőgazdasági földterületek átlagos ára (Sk/ha)	A szántók átlagos ára (Sk/ha)	A rétek, legelők átlagos ára (Sk/ha)
Szenc	29 433	93,7	80 868	81 082	50 189
Galánta	52 666	93,5	90 779	91 226	49 772
Dunaszerdahely	81 740	91,1	90 955	92 494	54 468
Komárom	86 593	87,9	76 247	77 455	51 706
Érsekújvár	108 241	87,7	79 195	80 570	43 207
Vágsellye	29 689	93,9	78 458	78 931	52 715
Léva	112 606	83,5	60 936	65 237	23 476
Nyitra	68 503	89,9	67 637	68 383	39 594
Nagykürtös	53 212	57,6	30 678	37 748	18 069
Losonc	41 112	50,2	25 135	35 630	14 185
Rimaszombat	84 142	51,6	25 938	36 047	13 701
Nagyőrce	25 490	41,0	21 723	33 338	11 888
Rozsnyó	37 541	31,0	15 634	29 590	9 179
Kassa környék	76 677	72,1	28 014	32 497	14 226
Töketerebes	79 099	73,5	36 188	40 702	18 585
Nagyimihály	72 658	66,5	34 845	41 443	17 916
Szlovákia	2 442 230	59,8	38 001	52 925	12 057

Forrás: A szerző saját számításai a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala adatai alapján.

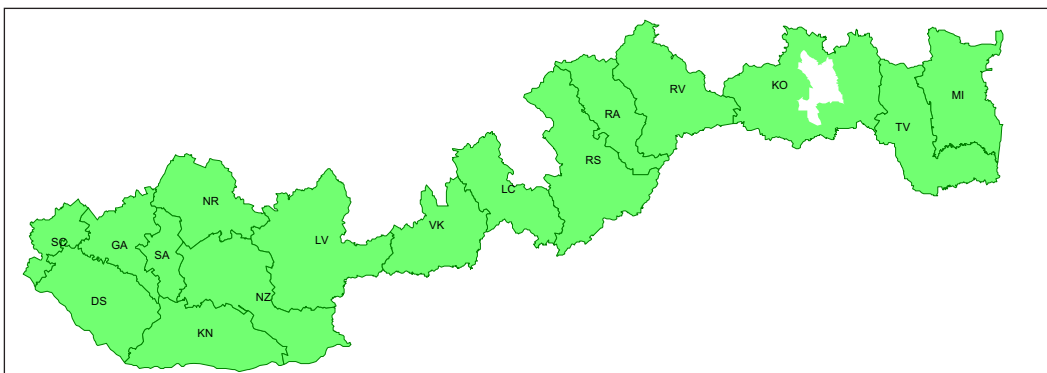
A magyarok régiók versenypozíciójában javulás 1998 őszén állt be, amikor a demokratikus Szlovákia kiépítését szándékozó politikai pártoknak sikerült választási győzelmet aratniuk, s az új kormányzati szervek prioritásként kezdték kezelni az ország társadalmilag és gazdaságilag elmaradott déli régióinak felzárkóztatását. A dél-szlovákiai területek társadalmi és gazdasági elmaradottságának felszámolása végett folytatott kormányzati munka jelentős része a szlovákiai magyarok legjelentősebb politikai erejéhez, a Magyar Koalíció Pártjához (MKP) kapcsolódik. Az MKP az 1998–2006 közötti kormánykoalíciók legstabilabb politikai pártjaként az ország kormányzásában folyamatosan arra törekedett, hogy a megszerzett kormányzati pozíciók (mezőgazdaság, építésügy, régiófejlesztés, környezetvédelem, gazdaság) segítségével a több mint fél évszázadon át perifériaként kezelt régióban fejlődésnek induljon a közlekedési infrastruktúra, valamint kommunális és

ipari beruházások valósuljanak meg. Ezek a lehetőségek 2002–2006 között az MKP kormányzati pozícióinak megerősödésének és az EU által nyújtott forrásnövekedésnek köszönhetően még a korábbinál is nagyobbak voltak.

A dél-szlovákiai tér regionális fejlesztési pozíciójában 2006 nyarán hatalmas fordulat állt be, ugyanis a parlamenti választásokon a 8 évig kormányzó s európai értékeket képviselő politikai irányvonal vereséget szenvedett (a választások tétje a gazdasági és szociális reformok folytatása vagy azok módosítása, leállítása volt). Az ország új kormányát a Robert Fico által vezetett populisták, baloldali párt, a Smer alakította szövetségben azon politikai erőkkkel és vezetőikkel, amelyek/akik 1998 előtt az ország nemzetközi elszigetelését okozták.² Az új kormányban az Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztérium irányítását a szélsőjobboldali nacionalista Szlovák Nemzeti Párt szerezte meg, amely meglakulása óta kitartóan mindössze két célt

2 A Robert Fico vezette új szlovák kormánykoalíció a szlovákiai magyarság számára a lehető legkedvezőtlenebb politikai színezettel bír. Félt, hogy az MKP nyolcéves kormányzati szerepvállalása során megteremtett kisebbségpolitikai eredményeket a populisták-nacionalista kormány semmissé teszi.

4. ábra. A számottevő magyar kisebbséggel rendelkező 16 dél-szlovákiai járás területi fekvése

Megjegyzés: A 16 dél-szlovákiai járás: Szenci (SC), Galántai (GA), Dunaszerdahelyi (DS), Vágsellyei (SA), Nyitrai (NR), Érsekújvári (NZ), Komáromi (KN), Lévai (LV), Nagykürtösi (VK), Losonci (LC), Rimaszombati (RS), Nagyrőcei (RA), Rozsnyói (RV), Kassa környéki (KO), Tótkerebesi (TV), Nagymihályi járás (MI).

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

tart maga előtt: a kisebbségek (elsősorban magyar és roma) által lakott régiók fejlesztésének a megállítást s a regionális fejlődést elősegítő forrásoknak a szlovákok által lakott településekre/régiókba történő szétosztását.

Robert Fico hatalomra jutását követően eltelt két év kormányzati intézkedései alapján egyértelműen megállapítható, hogy a nacionalista-populista Fico-kormány arra törekszik, hogy a periferikus és nemzetiségileg vegyesen lakott települések/régiók kevésbé használhas-sák ki azokat a lehetőségeket, amelyek megilletnék őket, amelyek szükségesek a társadalmi-gazdasági pozíciójuk megerősítéséhez s amelyek eddig a rendelkezésükre álltak, illetve amelyeket eddig előkészítettek (pl. a Pozsony–Dunaszerdahely–Érsekújvár–Losonc dél-szlovákiai gyorsforgalmi út, a szlovák–magyar határon való átkelést elősegítő hidak). A magyar kisebbség által lakott alföldi régiók hátrányos megkülönböztetésének minta példaként említhető a települések tengerszint feletti magasság alapján történő finanszírozásában végrehajtott 2006. évi módosítás. Az említett módosítás értelmében a Fico-kormány az eddigiektől lényegesen több pénzt juttat a 277 m tengerszint feletti magasságban és az annál magasabban fekvő településeknek, míg a másik oldalon lényegesen keve-

sebb forrást juttat az alacsonyabban fekvő települések számára – csökkentve az amúgy is elmaradott alföldi falvak anyagi forrásait (a magyar kisebbség által lakott települések döntő hányada a 277 m küszöb alá esik).

2.3. A TERÜLETFEJLESZTÉS REGIONÁLIS INTÉZMÉNYRENDSZERE

2.3.1. Regionális és helyi önkormányzatok, fejlesztési ügynökségek

A területfejlesztés regionális intézményrendszere sokszereplős. A legmeghatározóbb regionális szereplőknek a regionális és a helyi önkormányzatok számítanak. Mindkét önkormányzati szinten az elmúlt fél évtizedben kiépült az EU-konform intézményrendszer, megalakultak az önkormányzati képviselő-testületek területfejlesztési bizottságai, valamint az önkormányzati hivatalok területfejlesztési szakosztályai. Az 503/2001. Tt. törvény értelmében mind a 8 regionális önkormányzat rendelkezik az önkormányzati képviselő-testület által jóváhagyott területfejlesztési stratégiával, amely kötelező érvényű az adott regionális önkormányzat számára. A helyi önkormányzatok többsége szintén rendelkezik a törvény által előírt stratégiai fejlesztési tervekkel (a

stratégiai tervek hiánya leginkább az aprófalvakban fordul elő, ahol a szűkös pénzforrások nem teszik lehetővé ezen dokumentumok kidolgozását).

A fentiekben említett két szereplő – regionális és a helyi önkormányzatok – mellett a régiók felemelkedésében fontos szerepet játszanak még a különféle tanácsadó és közvetítő szervezetek és intézmények, amelyek információátadással jelentősen növelhetik a régió lakosságának, vállalkozásainak és intézményeinek versenyképességét, elősegíthetik egy-egy régió belül az életszínvonal minőségbe-li növekedését. Szlovákiában számos köz- és magánintézmény igyekszik ezen említett szolgáltatásokat nyújtani a régiók számára, melyek közül a területfejlesztést leginkább elősegítő intézménynek a Regionális Fejlesztési Ügynökségek Integrált Hálózata és a Szlovák Nemzeti Kis- és Középvállalkozás-fejlesztési Ügynökség számít.

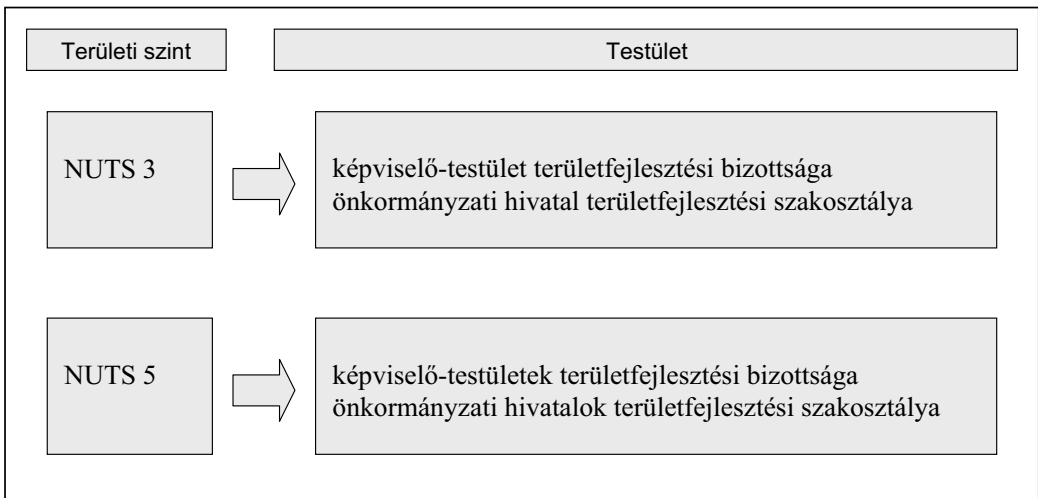
A szlovákiai régiók fejlesztésében a legjelentősebb intézményi háttérrendszerrel az Szlovák Köztársaság Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztériuma által támogatott Regionális Fejlesztési Ügynökségek Integrált

Hálózata rendelkezik. A hálózat kiépítése 2000 szeptemberében kezdődött el (a 738/2000. számú kormányhatározat alapján), melyet 2007 júniusában az ország 34 városában 34 iroda képviselt (ebből 13 a magyarokta dél-szlovákiai régió városaiban volt). A hálózatba tartozó regionális fejlesztési ügynökségek (RFÜ) jogi személyek társulásaként jöttek létre, s nonprofit szervezetként működnek. Az RFÜ-k rendkívül fontos szerepet töltenek be az ügynökségekhez tartozó térség gazdasági fejlődésében, a helyi és regionális partner-ségek kialakításában, a fejlesztési programok megtervezésében, koordinálásában.

Fő tevékenységüket tekintve az RFÜ-k információs pontokat jelentenek az uniós forrásokkal kapcsolatosan, valamint szerepet vállalnak:

- hatékony együttműködési a regionális fejlesztési stratégiák és koncepciók kialakításában;
- nem beruházási (pl. helyi és térségi fejlesztési tervek, területrendezési tervek, vállalkozói tervek elkészítése stb.) és beruházási (pl. vállalkozói házak építése, idegenforgalmi infrastruktúra rekonstruk-

5. ábra. Az önkormányzatok területfejlesztési intézményrendszere

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

ciója stb.) programok, projektek és tevékenységek megtervezésében és megvalósításában;

- workshopok és konferenciák rendezésében;
- információs és tanácsadói szolgáltatásokban nonprofit szervezetek, vállalkozók, községek és városok számára uniós és egyéb pályázatokkal és programokkal kapcsolatban;
- vállalkozói tervek elkészítésében.

A Szlovák Köztársaság Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztériuma által támogatott Regionális Fejlesztési Ügynökségek Integrált Hálózata mellett az elmúlt fél évtizedben az önkormányzati kerületek is elkezdték kiépíteni a maguk saját regionális fejlesztési ügynökségi hálózatát, melyeket a minisztériumi regionális fejlesztési ügynökségekhez hasonlóan jogi személyek társulásaként hoztak létre (az alapítók között ott szerepel az adott kerületi önkormányzat), s nonprofit szervezetként működnek.

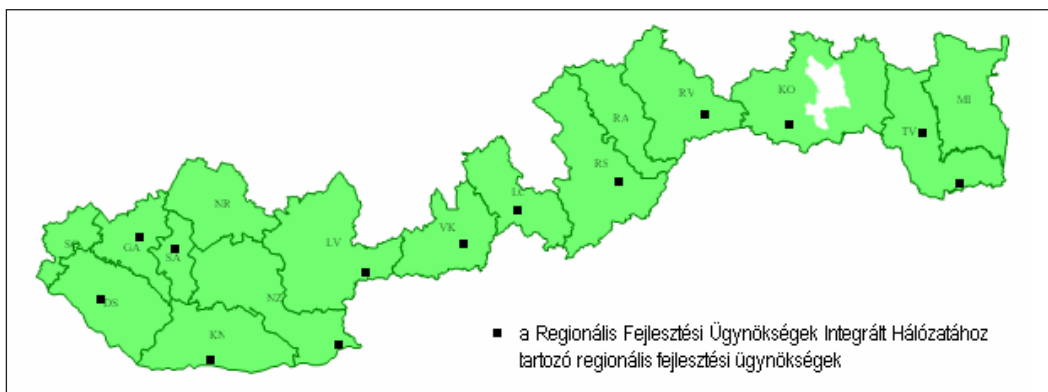
A Szlovák Nemzeti Kis- és Középvállalkozás-fejlesztési Ügynökség a mai formában

1997-ben alakult három intézményi alapítóval: a Szlovák Köztársaság Gazdasági Minisztériuma, a Szlovákia Vállalkozóinak Szövetsége és a Szlovák Vállalkozók Uniója hozta létre a vállalkozás- és innováció-ösztönzési tevékenységet kifejtő szervezetet. A Szlovák Nemzeti Kis- és Középvállalkozás-fejlesztési Ügynökség 2007 júniusában a dél-szlovákiai tér 6 városában működtetett tanácsadói központot, melyek fő küldetése a kis- és középvállalkozások támogatása komplex információs és tanácsadói szolgáltatásokon, valamint oktatási programokon keresztül.

2.3.2. Eurorégiók – fokozatosan erősödő intézményi szereplők

A határon átnyúló fejlesztési tevékenységet ösztönző euroregionális együttműködési intézmények a határ menti régiók megújítási képességét elősegítő regionális intézményi infrastruktúra meghatározó elemeinek számítanak, meghatározó szereppel bírnak a határ menti régiók gazdasági és szociális fejlődésében az államhatárokat átlépő gazdasági és

6. ábra. A Regionális Fejlesztési Ügynökségek Integrált Hálózatába tartozó dél-szlovákiai regionális fejlesztési ügynökségek területi fekvése a számottevő magyar kisebbséggel rendelkező 16 dél-szlovákiai járásban

Megjegyzés: A 16 dél-szlovákiai járás: Szenci (SC), Galántai (GA), Dunaszerdahelyi (DS), Vágsellyei (SA), Nyitrai (NR), Érsekújvári (NZ), Komáromi (KN), Lévai (LV), Nagykürtösi (VK), Losonci (LC), Rimaszombati (RS), Nagyrőcei (RA), Rozsnyói (RV), Kassa környéki (KO), Tőketerebesi (TV), Nagymihályi járás (MI).

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

7. ábra. A Szlovák Nemzeti Kis- és Középvállalkozás-fejlesztési Ügynökség által létrehozott dél-szlovákiai tanácsadói központok a kis- és középvállalkozások működésének elősegítése érdekében

Megjegyzés: A 16 dél-szlovákiai járás: Szenci (SC), Galántai (GA), Dunaszerdahelyi (DS), Vágsellyei (SA), Nyitrai (NR), Érsekújvári (NZ), Komáromi (KN), Lévai (LV), Nagykürtösi (VK), Losonci (LC), Rimaszombati (RS), Nagyrőcei (RA), Rozsnyói (RV), Kassa környéki (KO), Tótkesztői (TV), Nagymihályi járás (MI).

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

szociális kapcsolatok építésével. Ezen együttműködési formák Szlovákiában csak az 1998-ban bekövetkezett kormányváltás után indultak virágzásnak – 1998 előtt a Szlovákiában uralkodó politikai feszültségek miatt nem léteztek tényleges euroregionális együttműködések (Halás, Slavík 2001, Drgoňa 2003, Kruppa 2003, Ádám János 2005, Mezei 2006a, Mezei 2006b, Turnock 2002, Gajdos 2004b).

2007. december 31-én – a regionális fejlesztési minisztérium nyilvántartása alapján – 13 eurorégió működött az országban³, amelyek közül 9 érintette a szlovák–magyar határt, s amelyek egy kivételtől eltekintve⁴ kétoldalú (szlovák–magyar) együttműködési formai kerettel rendelkeztek. A szlovák–magyar határ hosszának csaknem 95%-a le van fedve euro-

régiókkal (néhány határszakasz többszörösen), kivételt csupán a főváros környéke képez, míg a legintenzívebb határon átnyúló együttműködések a Párkány–Kassa tengelyt jellemzik. A Párkány–Kassa határszakaszon található euroregionális együttműködésekre jellemző átlagon felüli aktivitás az érintett régió gazdasági elmaradottságának és a nagy természeti korlátok hiányának a következménye (a Párkány–Pozsony határszakaszon a Duna folyó elválasztó szerepe jelentős, melyet fokoz a határátkelési lehetőségek – hidak – hiánya).

A továbbiakban a jelentősebb szlovák–magyar határ menti euroregionális szerveződések⁵ főbb sajátosságait tekintjük át nyugat–kelet irányban (Mezei 2006a).

A *Hármas Duna-vidék Eurorégió* alapítója a dunaszerdahelyi székhelyű Csallóköz–

3 Az eurorégiók meghatározásánál bonyolító tényező, hogy több szervezet használja az eurorégió megjelölést, holott ténylegesen nem azok. Ennek az az oka, hogy nincs szabályozva, mely szervezetek jogosultak a nevet használni, emiatt baráti társaságok, egyesületek is fölveszik, használják a megnevezést. A 13 eurorégió a szlovákiai régiófejlesztési minisztérium által regisztrált eurorégiós együttműködés.

4 A kivételt a Kárpátok Eurorégió képezi, amely öt állam határ menti régióit öleli fel.

5 A szlovákiai régiófejlesztési minisztérium által regisztrált 9 eurorégiós együttműködés, valamint az ezen minisztérium által ugyan nem regisztrált, de eurorégiós együttműködési tevékenységet kifejtő Zemplén Eurorégió.

8. ábra. A határ menti együttműködések kezdetei Európában

A határ menti együttműködési kezdeményezések az 1950-es évekre nyúlnak vissza, amikor is a háború utáni Európa számára világossá vált, hogy a határ menti együttműködést és a határ két oldalán élők kapcsolatrendszerét olyan szorosra kell fűzni, amilyenre csak lehet (annak érdekében, hogy csökkentsék, feloldják a nemzeti határok mentén felhalmozódott feszültségeket).

Az európai együttműködés helyi kezdeményezései először a német–francia–svájci határon mutatkoztak meg, és ennek eredményeként 1963-ban létrehozták a Regio Basiliensist (ez az országhatárokkal elválasztott, de egy kulturális egységet jelentő térség számít a sikeres határ menti együttműködés mintapéldájának). A Regio Basiliensis példája gyorsan követőkre talált Nyugat-Európában: elsősorban a német, holland, dán, francia, belga határokon aktivizálódtak a határ mentén élők társadalmi kapcsolatai. Kezdetben a határ menti együttműködés érdekes jelenségnek tűnt, és nem volt prognosztizálható, hogy az alacsony szinten létrejövő nemzetközi együttműködés mivé fejlődik. Fejlesztük első szakaszában a határ menti kapcsolatok jó esetben kulturális rendezvényekre, tanulmányutakra, diákcserekre korlátozódtak, de sok kezdeményezés megkezdte a deklarációt és a protokolláris találkozókat szintjén. A határ menti területek együttműködésének korai célja az volt, hogy ráirányítsák a nemzeti kormányok figyelmét e térségek sajátos helyzetére. E területek – ha nem is minden esetben számítanak elmaradott térségnek – speciális jegyekkel rendelkeznek, mivel a fejlődés centrumaitól távol esnek, és határok választják el őket a szomszédos területektől. Ezek az alacsony szintű induló kapcsolatok az államok integrációját kísérő problémák jelzőrendszerei lettek, és ráirányították a figyelmet arra, hogy a határok jelentik az igazi problémát.

1965-ben megalakult az Enschede–Gronau Eurorégió, amely nemcsak nevében adott mintát a többi határ menti együttműködésnek, hanem olyan fejlődési utat járt be és olyan intézményi formát fejlesztett ki, amely modellként szolgál a többi kooperáció számára is. A szervezetnek jelenleg 128 tagja van Hollandia és Németország határ menti övezetében, és városok, járásek, vállalatok és nonprofit szervezetek is tartoznak hozzá. Az együttműködés fő célja a társadalmi-gazdasági és társadalmi-kulturális integráció, a régió lakosainak szolgálata; források bevonásával a közös területfejlesztési célok megvalósítása érdekében. A szervezet működését több forrásból biztosítja, köztük az Interreg programjaiban való részvétellel.

Az 1970-es években a határ menti együttműködések fejlődésének sajátossága, hogy az évtized első felében jelentkező gazdasági válság a kapcsolatokat nem vetette vissza – mint ahogy az az államközi kapcsolatok esetében történt –, hanem, épp ellenkezőleg, a határon túli együttműködés intenzívebb fejlődési szakaszba került.

E mintákat követve azóta számos hasonló szervezet alakult meg Európában. A kezdeményezéseket elősegítette az Európa Tanács égisze alatt 1980-ban Madridban elfogadott egyezmény, a Területi önkormányzatok és közigazgatási szervek határ menti együttműködéséről szóló európai keretegyezmény, amely arra ösztönzi az aláíró országokat (a keretegyezményt Szlovákia és Magyarország is elfogadta s beiktatta a jogrendjébe), hogy elősegítsék, megkönnyítsék és támogassák a határ menti régiók és települések együttműködési kezdeményezéseit.

Forrás: http://ec.europa.eu/index_en.htm, Kruppa 2003.

Mátyusföldi Regionális Társulás és a győri székhelyű Győr-Moson-Sopron Megyei Közgazdasági és Kereskedelmi Kamara. A Hármas Duna-vidék Eurorégió nyitott szervezatként működik, csatlakozhatnak hozzá a régióban található önkormányzati területek, államigazgatási szervek és civil szervezetek. Célja az említett intézmények, szervezetek együttműködésének az erősítése, a régió gazdasági és kulturális és társadalmi életének fejlesztése.

A Vág–Duna–Ipoly Eurorégió 1999. július 3-án jött létre Komárom-Esztergom megye, Pest megye, valamint a Nyitrai kerület közötti megállapodás értelmében. A szlovák oldalon a foglalkoztatottnak nagyobb hányada dolgozik a mezőgazdaságban és az építőiparban, mint a két magyarországi megyében (az utóbbiakban az ipar aránya nagyobb). Az együttműködés céljai közé tartozik a régió idegenforgalmi és kulturális fejlesztése, a lakosság életkörülményeinek javítása és a környezet védelme.

Az Ister–Granum Eurorégió a Párkány és Esztergom környéki települések összefogása révén az európai szellemiség jegyében jött létre annak érdekében, hogy szolgálja és összefogja az ott élő embereket. Az Ister–Granum eurorégió főbb tervei között szerepel a Párkányt Esztergommal összekötő teherhíd megépítésének elősegítése (ez lenne az első lépés egy határ menti vállalkozási-logisztikai övezet létrehozásához), a határon átnyúló gazdasági együttműködést elősegítő internetes portál létrehozása, közös turisztikai tervezés-fejlesztés kialakítása (melyben alapkőnek számít majd az Ister–Granum Nemzetközi Borút, amely a magyarországi Neszmélytől a szlovákiai Kürtig vezetne).

Az Ipoly Eurorégió a magyarországi Balassagyarmat és a szlovákiai Ipolyság település önkormányzatának kezdeményezésére alakult meg. Székhelye: Ipolyság. Elsősorban környezetvédelmi területen kívánnak kidolgozni közös programot, tekintettel az itt elhe-

lyezkedő Duna–Ipoly Nemzeti Parkra. A történelmileg együvé tartozó, az Ipoly folyó két partján elterülő euronregionális együttműködés a gazdasági, infrastrukturális fejlesztéseken túl kiterjed az egészségügy, környezetvédelem területére éppúgy, mint egy katasztrófa esetén a kölcsönös segítségnyújtásra.

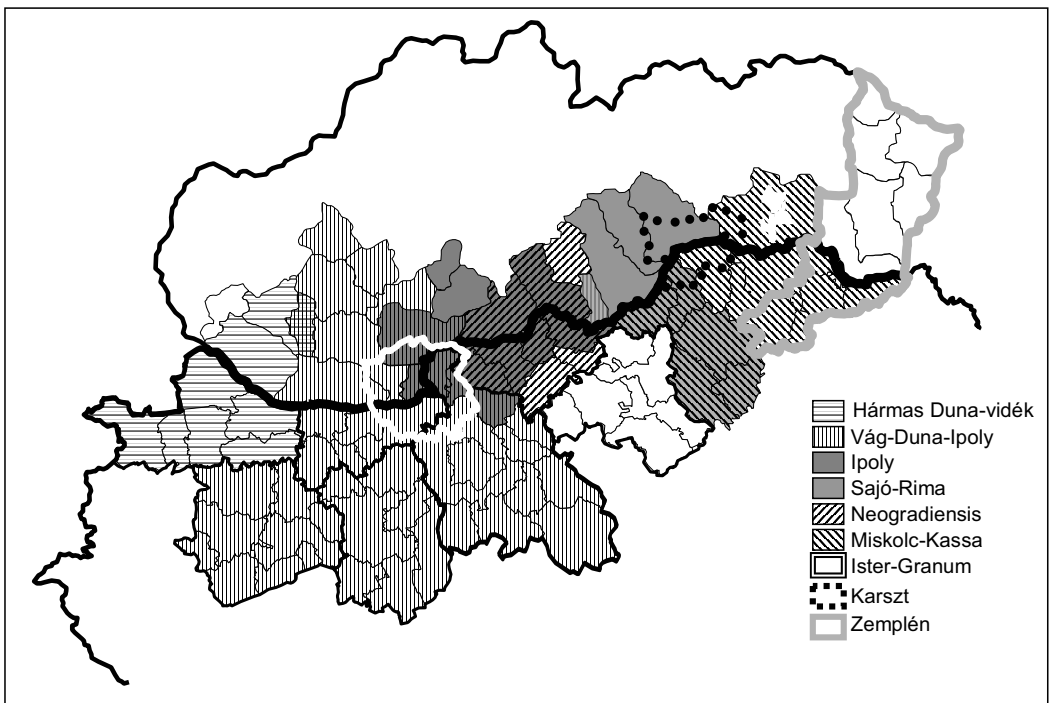
A Salgótarján–Losonc térségét átfogó *Neogradiens Eurorégió* a történelmi Nógrád megye területén alakult meg. A magyarországi Nógrád megye valamennyi települése tagja ennek az eurorégióknak, míg szlovák oldalról a Losonci és a Nagykürtösi körzetek települései tartoznak hozzá. A *Neogradiens Eurorégió* a nógrádi régióban lévő megyék, városok és városkörzetek közlekedési, gazdasági és idegenforgalmi kapcsolatait hivatott segíteni, de a célok között szerepel még az oktatási-szakképzési együttműködés, valamint a tapasztalatcsere a hátrányos helyzetű rétegekkel történő foglalkozással kapcsolatban. Az

együttműködésben továbbá hangsúlyt kap a természeti források és mezőgazdasági adottságok közös kihasználásának fejlesztése.

A *Sajó–Rima Eurorégió* Rozsnyón alakult meg. Az eurorégió Tiszolctól, a történelmi Gömör „északi kapujától” a Putnokig (a „déli kapu”) terjedő területet öleli fel. A Rimaszombat központú eurorégió három szlovákiai járást (a Rimszombati, a Rozsnyói és a Nagyrőcei járást) és egy magyarországi megyét (Borsod-Abaúj-Zemplén) foglal magában (a szlovák oldalon 279, a magyar oldalon 153 település tartozik hozzá). Az együttműködés céljai között szerepel a régió mindkét oldalát sújtó magas munkanélküliség csökkentése, a térség társadalmi, gazdasági, környezeti és kulturális szempontból egyaránt összehangolt fenntartható fejlesztésének megvalósítása.

A 2001-ben alakult *Karszt Eurorégió* az Aggteleki-karszt, illetve a Szlovák-karszt területének jelentős részét öleli fel. Az euroré-

9. ábra. A jelentősebb kétoldalú – magyar–szlovák – eurorégiók határ menti fekvése

Forrás: Mezei 2006a.

giót a Domica Mikrorégió Polgári Társulás, a Galyasági Településszövetség, a Bódva Unió Szövetség, valamint a Holocén Természetvédelmi Egyesület hozta létre. Az együttműködés legfontosabb területe a természetközeli turizmus infrastruktúrájának megteremtése, emellett aktív szervezője kíván lenni az évről évre megrendezésre kerülő Gömör-Tornai fesztiválnak.

A Miskolc és Kassa, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén megye és a Kassai kerület által létrehozott *Kassa–Miskolc Eurorégió* több évszázados hagyományon, testvérvárosi, jószomszédi és baráti kapcsolatokon alapulva jött létre, s hosszú távon kínál lehetőséget a két város, továbbá a hozzájuk tartozó térségek együttműködéséhez, az uniós felzárkózás közös tennivalóinak megoldásához. A szerződés a határokon átnyúló térség gazdasági, tudományos, ökológiai, idegenforgalmi, kulturális és oktatási fejlesztését hangsúlyozza.

A *Zemplén Eurorégió* 2004 áprilisában alakult 32 szlovákiai, illetve magyarországi kistérség, civil szervezet és önkormányzat részvételével. Az együttműködés központi céljai között szerepel a kis- és középvállalkozások fejlesztése, vállalkozói övezetek kialakítása, valamint egy regionális vállalkozói információs adatbázis létrehozása.

A *Kárpátok Eurorégió* az első kimondottan kelet-európai eurorégiós kezdeményezés.

A létrehozásáról szóló egyezményt 1993. február 14-én írták alá Debrecenben. A Kárpátok eurorégió az Északkeleti-Kárpátok területét foglalja magában, de kiterjed a tőle északra és délre elhelyezkedő dombvidékekre és a Nagyalföld északkeleti részére is. A Kárpátok Eurorégió öt ország területére terjed ki, a felszíne tagolt, megtalálhatók benne magashegységek, középhegységek, medencék és alföldek egyaránt. A régió népességi és vallási szerkezete sokrétű, hasonlóan a terület nyelvi, etnikai szerkezetéhez. A Kárpátok Eurorégió Szlovákiára eső része az ország gazdasági és szociális problémákkal leginkább sújtott területe. Két legnagyobb városa – Kassa és Eperjes – a terület társadalmi, gazdasági és kulturális életének központjai. A szerződés a határokon átnyúló térség összehangolt gazdasági, tudományos, ökológiai, idegenforgalmi, kulturális és oktatási fejlesztését hangsúlyozza.

2.3.3. Civil szféra – a „Nagy Bumm”

A civil szféra a területfejlesztés regionális intézményrendszerének fontos szereplője. A célok sokaságának érdekében tömegesen jöttek létre nonprofit szervezetek az elmúlt tíz évben (civil szféra robbanásszerű fejlődése a Dzurinda-kormány megalakulását követően indult el 1998-ban).

2. táblázat. A szlovák–magyar határ menti fontosabb euroregionális szerveződések alapadatai

Euroregionális szerveződés	Az alapítás éve	Terület km ²	Népesség	
			Ezer fő	Ebből a szlovákiai lakosság részaránya (%)
Kárpátok Eurorégió	1993	154 042	15 708	9,8
Neogradiensis Eurorégió	1999	4 668	360	39,8
Ipoly Eurorégió	1999	6 325	542	54,0
Vág–Duna–Ipoly Eurorégió	1999	14 283	2 082	34,5
Kassa–Miskolc Eurorégió	2000	14 000	1 512	50,7
Sajó–Rima Eurorégió	2000	6 000	650	29,3
Hármas Duna-vidék Eurorégió	2001	5 805	640	32,0
Karszt Eurorégió	2001	951	74	89,5
Ister–Granum Eurorégió	2003	2 020	210	31,0
Zemplén Eurorégió	2004	6 599	486	72,8

Forrás: Szlovák Köztársaság Építészügyi és Regionális Fejlesztési Minisztériuma, 2008.

A civil társadalom részvétele a községek/városok/régiók fejlesztésében⁶ és irányításában egészen napjainkig erőteljes növekedést mutat, sőt a közeljövőben a regionális politikában a civil szerveződések akár a politikai pártok komoly ellenfeleivé nőhetik ki magukat. Ez a napjainkban egyre kézzelfoghatóbbá váló tendencia összhangban van az EU fejlesztési politikájának új irányjaival, melyek a központi, regionális, helyi és uniós kormányzati szervek, a magánszektor, valamint a helyi és országos szintű civil szervezetek közötti együttműködést, partnerséget hangsúlyozzák (Tóth 2005).

A civil szervezetek a regionális fejlesztés területén leggyakrabban a következő kihívásokkal és lehetőségekkel szembesülnek:

- ⇒ konzultáció, képzés;
- ⇒ a monitoring szervezeteiben való részvétel;
- ⇒ a területfejlesztés irányító testületeiben történő részvétel;
- ⇒ a fejlesztési források megszerzésének a lehetősége.

2005. december 31-én 27 221 regisztrált civil szervezet volt Szlovákiában, amely közel 30%-os növekedést jelentett a 2003–2005 közötti időszakban. A civil szektor makrogazdasági szinten jelentős tényező: szolgáltatásaik összértéke, valamint önmagában a közösségi fejlesztés értéke azt mutatja, hogy a szektor nem megfelelő működése, esetleges hanyatlása jelentős negatív hatással lenne a társadalmi-gazdasági fejlődés egészére, ugyanis

a nonprofit szervezetek tevékenysége meghatározó gazdasági hatásokat indukál.

A szlovákiai nonprofit szektor nagy váratossággal tekintett az uniós csatlakozás elé (a fenti számbeli növekedés is ezt támasztja alá), hiszen a csatlakozás kapcsán számtalan olyan forrás nyílt meg számukra, melyek segítségével jelentős mértékben növelhették tevékenységük hatékonyságát és intenzitását. Az elvárások között fontos helyen szerepelt az is, hogy a fenti források végre lehetővé teszik a szervezetek hosszú távú és kiszámítható működését⁷, illetve a mindenkori állami szereplők nem „támogatói”, hanem végre partneri kapcsolatba kerülnek a nonprofit szervezetekkel.

Az elmúlt két év alatt a civil szervezetek hatékonysága és működése javult (amit a források átlátható felhasználása követelt meg⁸), valamint beigazolódott, hogy a civil szervezetek a területfejlesztés lényeges szereplőinek tekinthetők, mert

- ⇒ a civil szervezetek jelentős része tapasztalatot szerzett a pályázati rendszerekben;
- ⇒ a területfejlesztés feladatainak jelentős része állami, önkormányzati feladatként nem végezhető el;
- ⇒ a civil szervezetek képesek alternatív források felkutatására és megszerzésére megfelelő állami, önkormányzati együttműködés esetén;
- ⇒ képesek meggyőzni, bevonni és mozgósítani a lakosságot a területfejlesztési programokban történő hatékony és öntevékeny részvételre;

6 A fenti területeken az alábbi jogi formában működnek a civil szervezetek: polgári társulások (a jogi forma kereteit a 83/1990. Tt. számú törvény határozza meg), alapítványok (a jogi forma kereteit a 34/2002. Tt. számú törvény határozza meg), jótékonyági alapok (a jogi forma kereteit a 147/1997. Tt. számú törvény határozza meg), közhasznú szolgáltatásokat nyújtó szervezetek (a jogi forma kereteit a 35/2002. Tt. számú törvény határozza meg).

7 Ugyanakkor fontos kiemelni azt a tényt is, hogy a szlovákiai jogi környezet is lényegesen javult az előző évekhez képest, lehetővé téve, hogy a személyi jövedelemadó 2%-át mind a fizikai, mind a jogi személyek felajánlják a civil szervezeteknek (az 595/2003. Tt. számú törvény értelmében), korábban ugyanis csak a fizikai személyek élhettek az adójuk felajánlásával, annak is csak 1%-ával.

8 Fontos megjegyezni, hogy az uniós csatlakozás után lett általános a projektek utólagos támogatása. Ez nagy váltást váltott ki a civil szervezetek körében, ugyanis a források utólagos szétosztása több esetben lehetetlenné tette a civil szervezet működését.

- ⇒ az EU fejlesztési támogatásainak jelentősebb része nem szerezhető meg a civil szervezetek nélkül;
- ⇒ az EU fejlesztési programjainak egyre nagyobb része az alulról építkezés elve szerint épül fel, amely a civil szervezetek domináns részvételét feltételezi;
- ⇒ a civil szervezetek érdekelték a területfejlesztési programokban történő sikeres részvételben, mert ez számukra működési forrást és legitimációt biztosíthat a helyi társadalomban.

Az elmúlt két évben az uniós források mellett lényegesen nőtt a civil szervezeteknek nyújtott anyagi támogatás a kerületi és a települési önkormányzatok részéről annak ellenére, hogy a közszféra és a civil szféra közötti partnerségi együttműködés még nem érte el a kívánt szintet.

A dél-szlovákiai tér fejlesztésének civil szereplői között legmeghatározóbb szereppel a Fórum Intézet bír, amely a Fórum Kisebbségkutató Intézet, a Fórum Információs Központ és a Fórum Régiófejlesztési Központ konzorciumából áll: a konzorcium célja a magyarlakta régiók fejlesztési lehetőségeinek feltárása, az ágazatok közötti partneri együttműködés és a projektmenedzsment segítése, a dél-szlovákiai régiók fejlődési potenciáljának kihasználása a magyar kisebbség társadalmi-gazdasági gyarapodásának támogatása érdekében.

A Fórum Intézet a 10 éves fennállása alatt számos projekttel segítette a szlovákiai ma-

gyar közösség fejlődését, amelyek között kiemelendő a szlovákiai magyar nonprofit intézményrendszer feltérképezése és megszervezése a modern kor követelményrendszerének megfelelően, felismerve a civil szervezetek regionális fejlesztésben betöltött jelentős szerepét (a szlovákiai magyar regionális civil társadalom alacsony fejlettséget mutatott a regionális fejlesztési aktivitások terén egészen a kilencvenes évek végéig, a Fórum Intézet felépéséig).

A Fórum Intézet ezen tevékenységével kapcsolatosan megemlítenédő a *Nonprofit 1x1* című kiadvány, amely a megjelenését követően eltelt fél évtized óta máig a szlovákiai magyar civil szervezetek alapkönyvének számít, bemutatva a jól szervezett tevékenység, a hosszú távú stratégiai tervezés, a működő belső és külső kommunikáció, a csapatmunka, az adománygyűjtés, a megfelelő gazdálkodás sok-sok eszköztárát.

A kiadvánnyal egy időben jelentetett meg a Fórum Intézet egy további nagyon fontos és hiánypótló kiadványt a szlovákiai magyar civil szféra számára, mégpedig *A szlovákiai magyar szervezetek adattára* című kötetet. Ez több mint 650 szlovákiai magyar nonprofit szervezet adatait tartalmazza, kiegészítve a Szlovákiában, illetve Szlovákiából elérhető adományozó intézmények programjaival és elérhetőségi adataival. A kötetben részletes adománygyűjtési útmutató is található, amely a pályázásban próbál segíteni a szervezeteknek.

3. táblázat. Civil szervezetek jogi formáinak megoszlása 2002–2005 között

Jogi forma	2002	2003	2004	2005
Polgári társulások	20 803	20 575	23 789	25 257
Jótékonysági alap	345	440	513	497
Közhasznú szolgáltatásokat nyújtó szervezetek	215	397	831	1 021
Alapítvány	553	249	305	325
Nemzetközi szervezet	–	–	122	121
Összesen	21 916	21 661	25 560	27 221

Forrás: Slovensko 2006.

10. ábra. A szlovákiai magyar civil szektor alapkönyve – a *Nonprofit 1x1* kiadvány tartalmi szerkezete

Bevezető

Harmadik szektor

- A civil társadalom és a nonprofit szektor
- A szlovákiai magyar nonprofit szektor

A szervezet megalakulása

- Az első lépések
- Bejegyeztetés, jogi formák
- A szervezet belső dokumentumai
- A szervezet fejlődése

Csapatépítés, vezetés és irányítás

- Mi az a csapat?
- A vezetés feladatai

Hatékony kommunikáció

- A kommunikáció jelentősége
- PR a kapcsolatszervezés művészete

Önkéntesség

- Az önkéntesség szerepe a civil szervezetekben
- Munka az önkéntesekkel

Stratégiai tervezés és marketing

- Nonprofit szervezetek stratégiai tervezése
- A szervezet környezetének elemzése
- Civil szervezetek marketingje

Adománygyűjtés

- Az adománygyűjtés alapelvei
- Gazdasági szervezetek adományozása
- Magánszemélyek adakozása
- Rendezvényi forrásteremtés
- Alapítványi adománygyűjtés
- Projektumírás
- A projektum költségvetése
- Elszámolás és jelentésírás

Gazdálkodás és könyvvitel

- A civil szervezetek gazdálkodása
- A könyvvitel vezetése

Szektoron belüli és szektorok közötti együttműködés

- Szektorok közötti együttműködés
- A vidékfejlesztés alapjai

Európai Unió - előcsatlakozási alapok

- Az Európai Unió célja és alapeszméje
- Az EU és Szlovákia

Mellékletek

1. A dél-szlovákiai nonprofit szektor a számok tükrében
2. Bejegyeztetési javaslat

Forrás: www.foruminst.sk

2.3.4. Egyéb szereplők

Az eddig említett szervezetek és intézmények mellett számos további szervezet működik, amely aktívan részt vesz a helyi és regionális fejlesztési projektek megtervezésében és végrehajtásában, illetve szorosan együttműködik

a fent említett intézményekkel, nonprofit szervezetekkel, vállalkozókkal és önkormányzatokkal.

Az elmúlt évtized kisebb-nagyobb intézményi szereplői között szólni kell egy jelentősebb intézményi hálózatról, amelyet a magyarországi Új Kézfogás Közalapítvánnyal (UKKA)

szerződéses kapcsolatban álló vállalkozásfejlesztési központok alkottak, s az UKKA programjait képviselték megbízások alapon⁹ több mint fél évtizeden keresztül (az UKKA 2006 decemberében megszűnt, feladatait 2007-től a Corvinus Támogatásközvetítő Zrt. vette át, s némileg módosított célkitűzések mellett tovább halad az UKKA által megkezdett úton).

Az UKKA programjainak célja a szlovákiai magyar közösség gazdasági helyzetének javítása, a szlovákiai magyar kis- és közepes vállalkozások működési feltételeinek javítása, a szlovákiai magyar vállalkozások hazai és nemzetközi piacra jutási képességének növelése, a tulajdonszerzéshez támogatás nyújtása, a tudásalapú szlovákiai magyar társadalom létrejöttének és a technológia transzfer elősegítése, ad-dicionális források bevonásának elősegítése (különös tekintettel az EU-forrásokra) volt a szlovákiai magyar társadalom fejlődése érdekében, valamint a határ menti magyarok régiók és Magyarország közötti gazdasági együttműködés elősegítése érdekében. Az UKKA a támogatások során a határon túli magyarság helyben maradása és boldogulása érdekében az alábbi prioritásokat tartotta szem előtt:

- versenyképesség elősegítése;
- közösségi hatás erősítése;

- munkahelyteremtés;
- törekvés a hozzáférhető források bevonásának összehangolására;
- intézményi rendszer építése.

Az UKKA által megvalósított projektek között kiemelendő egy innovatív kutatás-fejlesztési-képzési projekt, amely 2003–2004 között valósult meg, s célja a dél-szlovákiai fejlesztési erőforrások feltárása, a lehetséges stratégiai kitörési pontok meghatározása és területfejlesztési szakemberképzés volt. A projekt első szakaszában fiatal szlovákiai magyar területfejlesztési szakemberek szakmai továbbképzésen vettek részt a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központjában (MTA RKK), majd az MTA RKK munkatársaival közösen keresték Szlovákia azon belül Dél-Szlovákia térszerkezetében rejlő fejlődési irányvonalakat, fejlesztési lehetőségeket. A kutatások eredményeképpen feltárt hatalmas ismeretanyag – amely alapot kínál települések és kistérségek stratégiai területfejlesztési programjainak elkészítéséhez – *Dél-Szlovákia* címmel megjelent kiadványban vált hozzáférhetővé a nagyközönség és a területfejlesztésben érintett szakemberek számára (a kötet 2004 őszén jelent meg).

9 Alapvető feladatuk a pályázatok fogadása, előminősítése, elszámolása és ellenőrzése, amiért a sikeres, tehát elfogadott pályázatok után díjazásban részesülnek az éves egyszeri és egységes juttatáson felül. Miután a központ maga is sikerérdekelt vállalkozásként tevékenykedik, magának is évente pályáznia kell, hogy elláthassa ezt a tevékenységet (a siker mércéje az elfogadott pályázatok száma).

3. A KÖZIGAZGATÁS SZERVEZETRENDSZERE

Az állami tevékenység kezdetei óta megoldandó feladat volt a különböző funkciók gyakorlásának területi kiépítése (Pálné Kovács 1999). Szlovákiában a rendszerváltást követően az egyik legnehezebben véghezvitt reformcsomagnak a területi hatalomgyakorlás rendjének átszervezése, a közigazgatás-szervezés tekinthető; több mint másfél évtizede heves viták tárgya a központi és a helyi-területi szereplők közötti munka- és hatalommegosztás (különösen ország etnikai sajátosságai miatt), a kormányok „stratégiai célkitűzései” csaknem mindig pártfüggők voltak, és erőteljesen kötődtek a négyéves választási ciklusokhoz.

3.1. AZ ÖNKORMÁNYZATISÁG MEGÚJULÁSA

Szlovákiában – a többi rendszerváltó országokhoz hasonlóan – az önkormányzati hatáskörök kialakulása nem egy hosszan tartó szerves fejlődés eredményeként, hanem időben koncentráltan történt, amely során a korábbi államigazgatási feladatokat az Európa Tanács Helyi Önkormányzatok Európai Chartájában foglalt demokratikus értékrendek alapján ugyan, de kellő tapasztalatok nélkül hajtották végre, mechanikus módon szétválasztva az államigazgatási és az önkormányzati feladatokat.

A kommunista diktatúra bukását megelőzően a közigazgatási feladatokat háromszintű nemzeti bizottsági rendszer (helyi/városi, járási, kerületi) látta el, s az egyes szervek a felsőbb szinteknek és a központnak voltak alárendelve. 1990-ben megszüntették a nemzeti

bizottságokat, és megindult a közigazgatási reform, melynek célja egy magasabb színvonalú, takarékos és hatékony közigazgatás megteremtése volt. A települési önkormányzatokról szóló 369/1990. Tt. számú törvény elfogadásával a közigazgatáson belül az államigazgatás elvált a választott önkormányzattól. Ezzel megvalósult a közigazgatás ún. duális modellje – megkezdődött a diktatúra közigazgatási rendszerének fölszámolása és az önkormányzati hagyományok felújítása. Az önkormányzati rendszer létrejöttének nemcsak a helyi közösségek önmagukra találásában volt döntő jelentősége, hanem abban is, hogy egy új gazdasági szereplőként jelentek meg: az önkormányzat vagyonnal rendelkezik, rendszeres bevételekre tesz szert, az intézményeit működteti, munkahelyet biztosít, hatást gyakorol a lokális-regionális piacra, illetve szerepet vállal a helyi gazdaságfejlesztésben, annak bizonyos feltételeinek alakításában (Rechnitzer 1998). Az önkormányzatiság bővülése azóta is folyamatos politikai harcok közepette folyik, lépésről lépésre – az eltelt közel két évtized alatt azonban lassan kikristályosodik az állami és a helyi feladatok közötti egyértelmű feladatmegosztás (Hardi-Mezei 2003).

A 221/1996. Tt. számú törvény alapján az országot 8 államigazgatási középszintre osztották fel: Pozsonyi kerület, Nagyszombati kerület, Nyitrai kerület, Trencsényi kerület, Zsolnai kerület, Besztercebányai kerület, Kassai kerület, Eperjesi kerület.¹ Ezen kerületi felosztást azonban a lakosság és a közigazga-

1 Ezen államigazgatási régiók egyben az EU statisztikai NUTS 3 szintjeinek felelnek meg.

tási szakértők többsége nem tartotta elfogadhatónak több okból:

- a határvonalak meghúzása mögött a Vladimír Mečiar által vezetett diktatórikus kormány politikai szándékai húzódtak meg²;
- a határvonalak meghúzásakor nem vették figyelembe a természeti környezet és a történeti fejlődés által létrehozott természetes régiókat.

A 221/1996. Tt. számú törvény továbbá 79 járásra osztotta fel Szlovákiát.³ A járasok területi és népességi mutatói szélsőségesen nagy eltéréseket mutatnak (pl. legnagyobb a Lévai járás 1551 km²-rel, a legkisebb a Pozsony I járás 9,6 km²-rel, a Nyitrai járásnak 163 ezer lakosa van, míg a Mezőlaborci járásnak csak 13 ezer lakosa), amelyek az 1996-ban uralkodó politikai irányvonal következtében keletkeztek. A 221/1996. Tt. számú törvény alapján végrehajtott területi-közigaz-

gatási elrendezés kedvezőtlenül érintette az ország nemzeti és etnikai kisebbségeinek térszerkezeti elrendeződését (elsősorban a magyar kisebbséget), mivel a jelentős kisebbségi lakosságú területi-közigazgatási egységek súlya csökkent, ugyanakkor az etnikailag túlnyomórészt szlovák jellegű területi-közigazgatási egységek súlya megnövekedett (Szarka 2001). Ezen törvény további hiányossága, hogy nem tűzte napirendre az önkormányzati régiók létrehozását.

Az 1998 őszen bekövetkezett kormányváltáskor létrejött új kormány kilátásba helyezte az 1996-ban kialakított politikai és adminisztratív területi elrendezésnek a felülvizsgálatát (Szarka 2001). A tervezett közigazgatási reformnak óriási külpolitikai tétje volt, mivel Szlovákia a reformlépések késlekedése miatt egyre nehezebb helyzetbe került az integrációs politikai színtéren (az EU-kompatibilis

11. ábra. A 221/1996. Tt. számú törvény alapján létrehozott 8 államigazgatási középszint

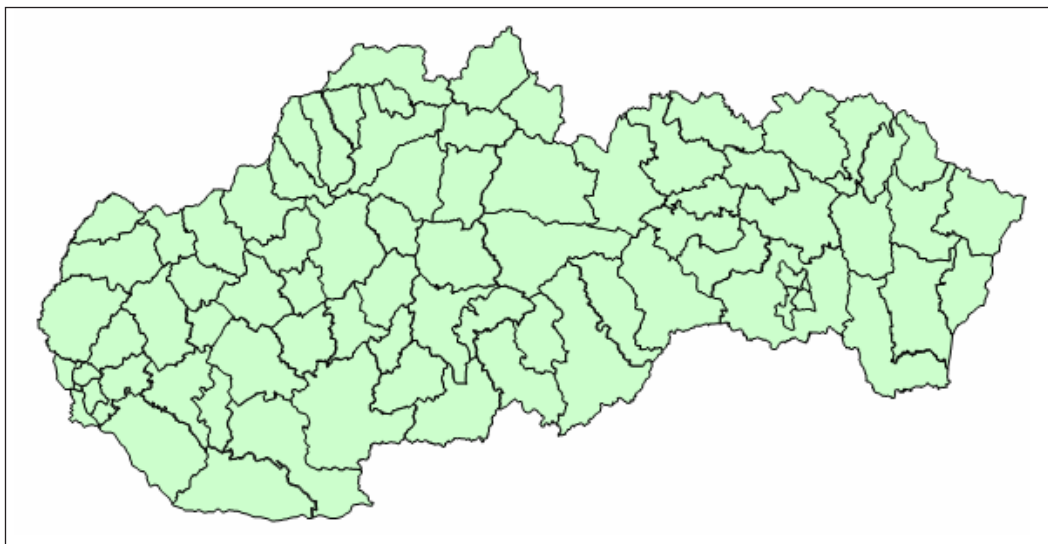

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

2 „De még ha a táblázatból különféle csúrással-csavarással be is lehetne bizonyítani, hogy statisztikailag minden »ül«, a közigazgatási reformnak nem ez lett volna a célja, hanem az, hogy közelebb hozza a közigazgatást az emberekhez. Egyrészt a szó szoros értelmében – tehát fizikai távolság tekintetében, másrészt viszont átvitt értelemben – a hivatalok emberközelibbé, emberbarátibbá tételével.” (Petőcz 1998)

3 Ezen államigazgatási régiók egyben az EU statisztikai NUTS 4 szintjeink felelnek meg.

12. ábra. A 221/1996. Tt. számú törvény alapján létrehozott járási szintek

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

közigazgatás reform ott szerepelt a csatlakozási tárgyalások sikeres folytatásának politikai feltételei között).

A közigazgatási reform tényleges végrehajtásához vezető út 2000 áprilisában kezdődött el, amikor is a kormány a 230. számú határozatában elfogadta a közigazgatás modernizációjának és decentralizációjának tervezetét. Az elfogadott koncepció értelmében 2001 nyarán sor került a magasabb területi önkormányzatok létrehozásáról szóló 302/2001. Tt. számú törvény elfogadására, amely az 1996-ban létrehozott 8 kerületi modell általi területi lehatárolásban határozta meg a magasabb

területi önkormányzatokat. A 8 magasabb területi önkormányzat létrejöttét a Dzurinda-kormány csak félsikerként könyvelhette el, ugyanis a közigazgatási reform koncepciója a történelmi régiókon alapuló 12 magasabb területi önkormányzat létrehozását tervezte, ez azonban a kormánypártok közötti széthúzás miatt megghiúsult (Dostál–Sloboda 2005).

Az első kerületi önkormányzati választásokat követően a kerületi önkormányzati hivatalok 2002 januárjában kezdték meg működésüket. A kerületi önkormányzat elnökének és a képviselő-testületnek a mandátuma 4 évre szól, akárcsak a települési önkormányzatok eseté-

13. ábra. A területi önkormányzatiság Szlovákiában

A Szlovák Köztársaság Alkotmányának 14. cikkelye alapján a területi önkormányzatot a község, illetve a kerület alkotja. A Szlovák Köztársaság Alkotmánya többek között a következőket határozza meg:

- a község és a kerület jogi személy, amelyek a törvény által meghatározott feltételek mellett saját vagyonukkal és saját pénzügyi eszközeikkel önállóan gazdálkodnak (65. cikkely);
- a törvény meghatározza, mely adók és illetékek a község bevételei, és melyek a kerület bevételei (65. cikkely);
- területi önkormányzat teljesítésénél a község és a kerület kötelezettségei és a korlátozások törvényileg, illetve nemzetközi szerződés alapján meghatározhatók (65. cikkely),
- az államigazgatás meghatározott feladatainak végrehajtása törvényileg átruházható a községre, illetve a kerületre; az így átruházott államigazgatási teljesítés költségeit az állam fedezi (71. cikkely).

A helyi önkormányzat 1990-ben újította meg a tevékenységét, a területi önkormányzat pedig a 302/2001. Tt. számú törvénnyel összhangban 2002. január 1-jén kezdte el tevékenységét.

Forrás: Szlovák Köztársaság Belügyminisztériuma, 2007.

4. táblázat. A 2001-ben létrehozott önkormányzati kerületek alapmutatói

Kerületek, Szlovákia	Mutatók					
	Terület (km ²)	Népesség (fő)	Népsűrűség fő/ km ²	Községek száma	ebből városok száma	Urbanizációs szint (városlakók részaránya) %
Pozsonyi	2 052	601 132	292,9	73	7	83,5
Nagyszombati	4 147	553 198	133,4	251	16	49,8
Trencsényi	4 502	601 392	133,6	276	18	57,5
Nyitrai	6 344	709 350	111,8	354	15	47,6
Zsolnai	6 801	694 129	102,1	315	18	51,0
Besztercebányai	9 455	658 368	69,6	516	24	54,1
Eperjesi	8 981	796 745	88,7	666	23	49,5
Kassai	6 752	770 508	114,1	440	17	56,4
Szlovákia	49 034	5 384 822	109,8	2 891	138	55,7

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2006.

ben. A jogköreit tekintve a kerületi önkormányzat a következő területeken jut döntő szerephez egy adott régió életében: az adott kerületre kiszabott költségvetési keret elfogadása, kulturális intézmények és kulturális élet fenntartása és támogatása, régiófejlesztés (a területfejlesztési főosztályok közvetlenül felelősek a regionális fejlesztésért az adott régióban), területrendezés, idegenforgalom, határon átnyúló együttműködés, közlekedés, iskolaügy, ifjúságügy, sport, szociális ügyek, egészségügy stb.

A 2002 októberében megalakult második Dzurinda-kormány az MKP javaslata ellenére nem iktatta be programjába a területi elrendezés átértékelését – bár a választási kampányban valamennyi későbbi szlovák kormánypárt ezt ígérte. A 2006. évi parlamenti választások alkalmával az MKP ismételten hangoztatta – választási programjába foglalta –, hogy a továbbiakban is támogatja Szlovákia déli területein Kis-Alföld (Duna menti) és Gömör-Nógrád önkormányzati kerület kialakítását.

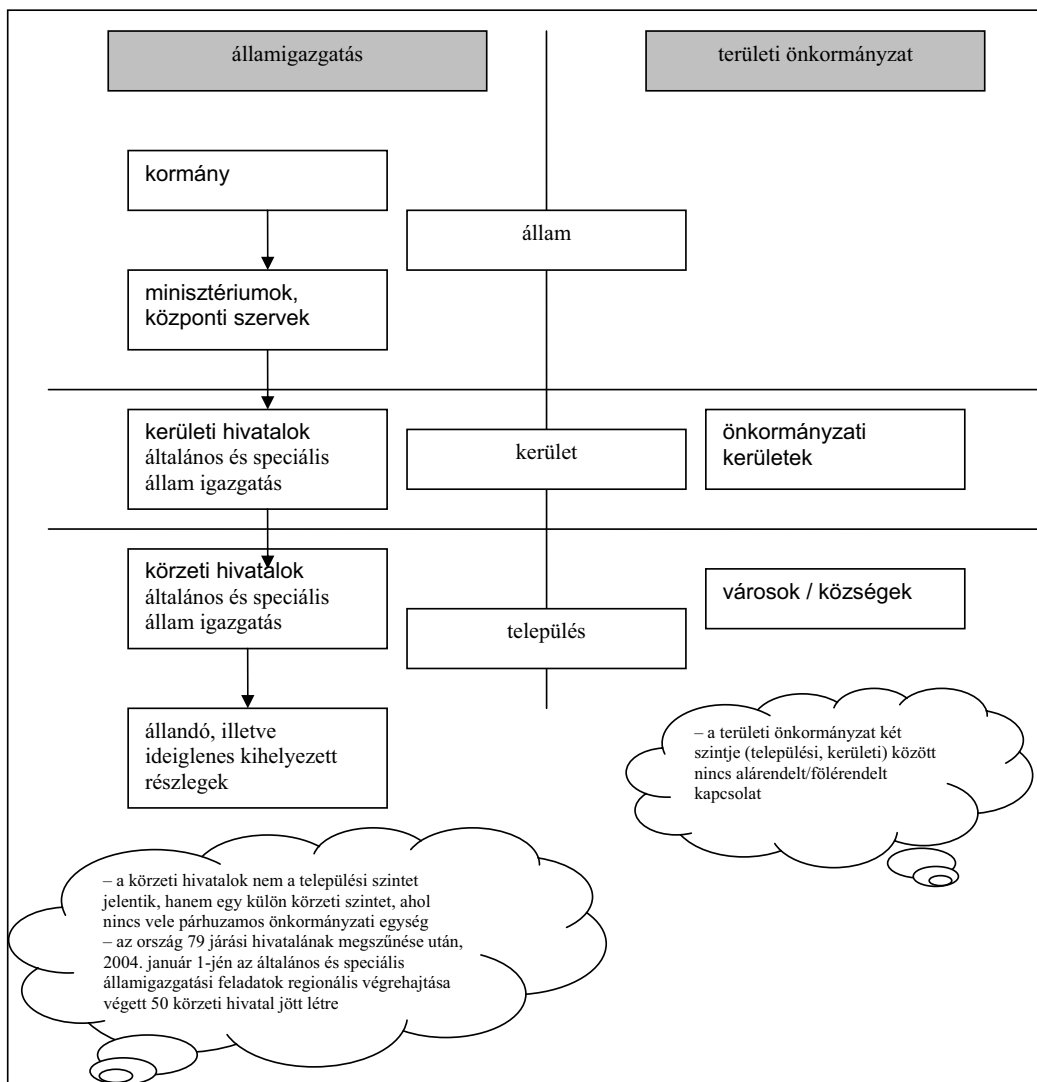
A közigazgatási reform kulcsfontosságú elemeként – az 515/2003. Tt. számú törvény alapján – 2004. január 1-jén megszűntek az integrált államigazgatási feladatokat végző járási hivatalok, s a korábban működő 79 járási hivatal helyett 50 körzeti hivatal jött létre. Az újonnan alakult körzeti hivatalok a Szlovák Köztársaság Belügyminisztériuma felügyelete alá tartoznak, s tevékenységi területük az általános belügyi jogkörök ellátása, a vállalkozási regisztráció lebonyolítása, valamint a polgárvédelem vészhelyzetek esetén. A körzeti hivata-

lokot élén előljárók állnak, akiket a kormány nevez ki, illetve vált le a belügyminiszter javaslatára alapján. A számottevő magyar kisebbséggel rendelkező 16 dél-szlovákiai járás területét összesen 16 körzeti hivatal tevékenysége fedi le. A nevezett térben a körzetek és járasok területi kiterjedése többnyire megegyező, mindössze két jelentősebb kivétel van: az Érsekújvári járás területe két körzetre lett bontva, míg a Nagyrőcei járás területe a körzeti tagolás alapján a Rimaszombati járás területén megalakult körzethez lett csatolva.

Az önkormányzati önállóság második „pillére” – a jogi autonómia mellett – az önkormányzatok pénzügyi függetlensége. A szlovákiai önkormányzatok a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően egyszerre támaszkodnak saját forrásokra (adók, díjak, vagyongazdálkodásból és -eladásból származó bevételek) és állami támogatásokra (szabad és kötött felhasználású, működési és fejlesztési célú támogatások), a költségvetésüket maguk készítik és hagyják jóvá. A decentralizációs reformhoz finanszírozási reform is járul, melynek keretében a lényeges változások 2005. január 1-jétől léptek érvénybe – ezek új finanszírozási kereteket biztosítanak az önkormányzatok számára. Az önkormányzatok finanszírozási reformjában 3 törvény játszott meghatározó szerepet:

⇒ az 564/2004. Tt. számú törvény alapján a személyi jövedelemadó 70,3%-át a községek, 23,5%-át pedig a kerületi önkormányzatok kapják, a maradék az államkassza tartalékalapjába vándorol;

14. ábra. Az államigazgatás és önkormányzat intézményi háttere Szlovákiában 2004. január 1-jétől

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

- ⇒ az 582/2004. Tt. számú törvény meghatározza a helyi adók fajtáit és azok nagyságát;
- ⇒ az 583/2004. Tt. számú törvény pedig önkormányzatok költségvetési szabályrendszerét határozza meg.

Az említett reform értelmében a települési és a kerületi önkormányzatok a forrásszétosztásban nagy teret kaptak, maguk döntenek el,

mire futja, s milyen szolgáltatásokat biztosítanak lakosaiknak. Az átadott állami feladatok ellátását pedig továbbra is állami normatív támogatás fedezi. A decentralizáció mértékét kifejezi, hogy míg 1998-ban a helyi önkormányzatok nem egész 30 milliárd Sk felhasználásáról döntöttek, addig 2005-ben már közel 94 milliárd Sk elosztásáról döntöttek helyi önkormányzati szinten.

3.2. TERÜLETSZERVEZÉSI DILLEMA A 21. SZÁZAD ELEJÉN – A KÖZSÉGI REFORM

Szlovákia az elaprózott településszerkezetű országok közé tartozik⁴, magas a kevés lélekszámú falvak száma, amelyek nem tudják megfelelő színvonalon biztosítani a lakosaiknak nyújtott szolgáltatásokat, valamint a kis lélekszámú községek kiadásainak hatékonysága nagyon alacsony (az 500 fő alatti falvakban a kiadások csaknem 50%-át a községi hivatalok igazgatásából eredő kiadások, a polgármesterek és a képviselő-testület tagjainak bérezése teszi ki). E tények következtében – az elaprózott önkormányzati rendszerben a szolgáltatások finanszírozása tartósan csak nehezen oldható meg. A közeljövőben várható a községi reform megkezdése, ám ennek megvalósítása nagyon kényes politikai kérdés, ugyanis az objektív gazdaságossági tényezők mellett a helyi de-

mokrácia szabályait is figyelembe kell venni, valamint azt, hogy az aprófalvak összevonása különösen érzékenyen érintheti a kisebbségeket, akik etnikai aránya merőben megváltozhat egy népesebb településen belül.⁵

A Szlovák Köztársaság Alkotmánya (4. fejezet, 66. cikkely, 2. bekezdés) kimondja, hogy a községek egyesítését, szétválasztását vagy megszüntetését törvény szabályozza. A 453/2001. Tt. számú törvény, amellyel a 369/1990. Tt. számú, a községi rendszerről szóló törvényt módosították, szabályozza a más községek felosztásából új községek létrejöttének feltételeit, amely jelentősen korlátozza a településrendszer további széttagolódását. A törvény ugyancsak meghatározza, hogy községet összevonni vagy szétválasztani csak a helyhatósági választások napján lehet. Az utolsó helyhatósági választásokra 2006 decemberében került sor, s ez meghatározta a községi szintű területi szervezettség esetleges változásainak időkeretét.

15. ábra. A községi önkormányzatok képviselőinek száma

A 453/2001. Tt. törvény elfogadásával – Pozsony és Kassa kivételével – csökkent a képviselő-testületek száma. A községek képviselőinek számát egyéni törvények szabályozzák. A törvény a képviselők számát a község nagysági kategóriájának alapján határozza meg (kivételt képeznek a 40-nél kevesebb lakosú községek) a község gazdasági lehetőségeire hivatkozván. 1998-ban 35 616 képviselő volt, viszont a 2002-es helyhatósági választások után a képviselők száma 21 637-ra csökkent, ami közel 33%-os csökkenést jelent.

A képviselő-testület tagjainak számát az önkormányzat hagyja jóvá az önkormányzati választások előtt a község lakosainak száma alapján az alábbi törvényi előírás alapján:

- a) 40 lakosig 3 képviselő;
- b) 41–500 lakos 3–5 képviselő;
- c) 501–1 000 lakos 5–7 képviselő;
- d) 1 001–3 000 lakos 7–9 képviselő;
- e) 3 001–5 000 lakos 9–11 képviselő;
- f) 5 001–10 000 lakos 11–13 képviselő;
- g) 10 001–20 000 lakos 13–19 képviselő;
- h) 20 001–50 000 lakos 15–25 képviselő;
- i) 50 001–100 000 lakos 19–31 képviselő;
- j) 100 000 lakos felett 23–41 képviselő.

Forrás: Szlovák Köztársaság Belügyminisztériuma, 2007.

4 2005. december 31-én az országban 2891 település volt, átlagosan mintegy 1864 fő jutott egy településre. Az ország település-szerkezetében magas az aprófalvak száma, a települések 67,2%-ában a lakosok száma nem éri el az 1000 főt, sőt a települések 13,2%-ában a lakosok lélekszáma 200 fő alatt marad (a törpefalvak elsősorban Dél-Szlovákia középső területeire és Kelet-Szlovákiára a legjellemzőbbek).

5 „Az MKP ebben a kérdéskörben elsősorban a kis települések életképességének megőrzését tartja szem előtt. A szlovákiai önkormányzatok többségi véleményével összhangban nem tartja helyesnek az olyan törekvéseket, amelyek a falvak identitásának és önállóságának elvesztéséhez vezethet.” (Az MKP 2006. évi parlamenti választási programja.)

Az ország települési tagoltságának helyzetét figyelembe véve a községi reform több módszerrel lehetne végigvihető:

- a) községek összevonásával;
- b) kerületi önkormányzatok helyzetének erősítésével a községek kárára;
- c) hatáskörök differenciált decentralizációjával a községek nagysága szerint;
- d) községek együttműködésével a 369/1990. Tt. számú törvény alapján.

a) Községek összevonása

A községek összevonása mellett sok érv szól (több nyugat- és kelet-európai országban – pl. Hollandiában, Németországban, Lengyelországban – községek összevonásával orvosolták az aprófalvas tagoltságot), viszont sok érv szól a településrendszer felosztottságának megőrzése mellett is. A területi szervezettségnek a községek összevonásával történő változása elleni érvek négy síkban határozhatók meg:

- a kis községeknek rossz a tapasztalata a szocializmus alatt megvalósított integrációval (főleg a fejlődés korlátozása miatt a nem központi községekben);
- a kis községek félnek a lokális identitás elvesztésétől;
- a kis községek félnek, hogy összevonás esetén a korábbi kis községek szükségleteit megrövidítik a nagyobb község, illetve város javára;
- a kis községek részéről a már megszerzett funkciókról való lemondás egy másik község számára nehézkes.

A fenti félelmekkel kapcsolatosan fontos megjegyezni, hogy azok a kellő körülménnyel véghezvitt községi reform keretében elkerülhetők:

- az egyesítést követően is megtartható az összevont községek identitása (pl. szimbolikus politikai képviselő és némely önkéntes hatáskör megőrzésével);
- a választási rendszerrel biztosítható, hogy az összevont községek polgárainak is le-

gyen képviselője a „nagy” község képviselő-testületében,

- annak érdekében, hogy a polgároknak ne kelljen a központi községbe járniuk, mind-egyik összevont községben létrehozható lenne egy kirendeltség.

Napjainkban nem feltételezhető e megoldás politikai elfogadhatósága, ugyanis Szlovákiától lényegesen fejlettebb országok is csak akkor láttak hozzá közigazgatási egységek összevonásához, ha megfelelőek voltak a gazdasági és politikai feltételek, továbbá ha a közvélemény is az összevonás felé hajlott. Nem szabad viszont megfeledkezni erről a lehetőségről, és még a jelenlegi kormány választási időszaka alatt társadalmi vitát kellene nyitni erről a témáról, főleg azokban a régiókban, ahol magas az aprófalvak koncentrációja (a községek egyesítését nem szükséges Szlovákia egész területén véghezvinni, hanem differenciáltan is megoldható, a legnagyobb számú kis községből álló kerületekben – a Kassai és az Eperjesi kerületben).

b) Kerületi önkormányzatok hatáskörének megerősítése a községek kárára

A kerületi önkormányzatok hatáskörének bővítését a falvak biztosan nem fogadnák nagy lelkesedéssel, mivel még él a félelem a középszintű önkormányzat fölérendeltségétől a községgel szemben (gyökerei a szocializmus idejére nyúlnak vissza, amikor a magasabb szintű nemzeti bizottság fölérendeltje volt az alacsonyabb szintűnek).

c) Hatáskörök differenciált decentralizációja a községek nagysága szerint

A községekre történő hatáskörök eddig megvalósult átruházása részben megfelel e kitételnek. A szervezői és irányítói hatásköröket – iskolaügy, szociális ügyek, egészségügy stb. – azokra a községekre ruházták át, ahol a létesítmények találhatók, és a decentralizáció jegyében ezeket a községeket az állami költ-

ségvetésből támogatják. A megoldásnak viszont van néhány problémája:

- sok község e létesítményeket szűkös pénzügyi forrásaik miatt nehezen vagy egyáltalán nem tudják fenntartani a lakosaik számára;
- az intézmény menedzsmentje sok esetben csak azon községek irányába mutat felelősséget, ahol az intézmény található, illetve amelyetől anyagi támogatást kap, nem pedig azon községek felé, ahonnan a bevölk, ügyfelek származnak.

d) Községek együttműködése a 369/1990. Tt. számú törvény alapján

A községek közötti együttműködés csak megfelelő törvényhozói körülmények, átláthatóság és az együttműködésben történő demokratikus rendelkezések mellett lehetséges. A

községek együttműködése csak akkor virágozhat fel, ha a kormány áttekinthető rendszerben támogatja az együttműködést – egyrészt a községek motiválva lesznek a partneriségek létrehozására, másrészt pedig nyilvánvalóak lesznek azon községekkel szembeni intézkedések, amelyek elzárkóznak az együttműködéstől.

Napjainkban a motivációs mechanizmusok a községek közötti együttműködésre hiányoznak, bár a együttműködések törvényi háttere már több mint fél évtizede jogilag szabályozott a 453/2001. Tt. számú törvény által (amely a 369/1990. Tt. számú, községi rendszerről szóló törvényt módosítja, s összességében szabályozza a községek belföldi és nemzetközi együttműködését, lehetővé teszi az együttműködés különféle fajtáit és formáit, az egyszerű együttműködéstől egészen egy független jogi személy létrejöttéig).

4. A HELYI ÖNKORMÁNYZATOK SZEREPE A REGIONÁLIS FEJLESZTÉSBEN

A Szlovákiában napjainkban tapasztalható hatalmas regionális különbségek több évtizedre visszamenő centralizált terület-fejlesztéspolitikai és társadalom-fejlesztéspolitikai döntések következményei. A szocializmus idején a területfejlesztést az állam egy erősen központosított adminisztratív tervezési rendszeren keresztül irányította. Az erőforrások és a felelősség a központi, illetve a kerületi és a járási szint között oszlottak meg, a hatalom nagy része azonban az előbbi kezében volt. A fejlesztési források elosztása a különféle gazdasági szektorok mentén zajlott, a politikai és szektorális célkitűzések az állami politikában fontosabbak voltak a regionális céloknál (Lukniš 1985, Korec 2003, Kling 2004).

A politikai rendszerváltás folyamatának egyik legfontosabb állomása volt az önkormányzati rendszer létrejötte. A 369/1990. Tt. számú törvény értelmében a helyi nemzeti bizottságok helyén megalakultak a települési önkormányzatok. Jelenleg mintegy 2890 helyi önkormányzat működik, ebből 138 városban. Valamennyi önkormányzat egyenlő jogokat élvez, hatáskörük és forrásaik felölelik a mindennapi élet legfontosabb tevékenységeit, az oktatástól a közbiztonságon keresztül a belterületi utak állapotáig.

A települési önkormányzatokról szóló 369/1990. Tt. számú törvény értelmében a települések kötelezően gazdálkodnak vagyonukkal, és gondoskodnak annak értéknövekedéséről, valamint megfelelő életkörülményeket teremtenek a helyi lakosság számára. A 416/2001. Tt. számú törvény révén a települések hatáskörébe került át a helyi területfejlesztés koordinálása is: a települések kidol-

gozzák és jóváhagyják a települések fejlesztési programját, és biztosítják annak végrehajtását. Az azóta eltelt fél évtized alatt számos település már rendelkezik stratégiai fejlesztési tervvel (elsősorban a 2000 lakos alatti kisebb falvakban hiányoznak a településrendezési és stratégiai fejlesztési dokumentumok), amelyeket a 2007–2013 uniós programozási időszakban kötelező pályázati mellékletként kell majd csatolni a pályázati kérelmekhez. A települési önkormányzatok az általánosan kötelező szabályozás segítségével biztosítják a település fejlesztésének támogatását, összefognak a szomszédos településekkel és más szerveződésekkel, kezdeményezik a közös fejlesztést.

Az 1990 óta hatályos önkormányzati törvény lehetővé teszi az egyes települési önkormányzatok társulását. Az elmúlt másfél évtized alatt számtalan társulás jött létre a szlovákiai városok és falvak között, amelyek közül kiemelkedik Szlovákiai Falvak és Városok Szövetsége. Ez a szervezet jelentős politikai jelentőséggel bír, komoly jogi szerepe van: a különböző közigazgatási változások, jogszabályok, rendeletek, költségvetési döntések előkészítésekor döntést befolyásoló szereplővé lépett elő.

A határ menti területeken a települési önkormányzatoknak a regionális fejlesztést illetően lehetőség van a szomszédos határon túli régiókkal való együttműködésre és a fejlesztések összehangolására, kölcsönös segítségnyújtásra. A községi önkormányzatokra vonatkozó, 369/1990. Tt. sz. törvény már a rendszerváltás kezdetétől lehetővé tette a szlovákiai települések számára, hogy nemzetközi

kapcsolatok részesei legyenek, míg a magasabb közigazgatási szintek határon átnyúló nemzetközi kapcsolatainak feltételrendszerét szabályozó törvényeket csak a kilencvenes évek második felében fogadták el a pozsonyi parlamentben. A települések közötti határon átnyúló regionális fejlesztés és együttműködés egyik leggyakoribb formája az euroregionális együttműködés, amely csak az 1998-ban bekövetkezett kormányváltás után indult virágzásnak.

Az elmúlt fél évtizedben a regionális fejlesztés tervezésében és irányításában jelentősen megnőtt az önkormányzatok szerepe, bár sok, a regionális versenyképességet elősegítő beruházásokat illetően (pl. autópályák, gyorsforgalmi utak, vasutak építése) továbbra is központi szinten döntenek.

4.1. TELEPÜLÉSSZERKEZET ÉS ANNAK ALAKULÁSA

A település a társadalom elemi megjelenési formája és színpada. Egy jól funkcionáló településhálózat a sikeres megújulás alapja. A centrumtelepülések koncentrálnak a gazdaság legfontosabb szereplőit, kiépítik a lokális és regionális intézményeiket, amelyek vonzzák, egyben alakítják a népességet (Rechnitzer–Smahó 2005).

A rendszerváltást követően az ország településszerkezetében végbement változások közül a legjelentősebbeknek a települések számának növekedése¹ és az urbanizációs folyamatok megtorpanása² nevezhető. Az utóbbi jelenség a közép-európai rendszerváltó országok többségére jellemző, sőt több országban a migrációs folyamatok ellenkező irányban

alakulnak, a munkahelyet veszített városi népesség a falvakba vándorol. Az aktív korú népesség aránya a rurális térségekben és a hagyományos ipari körzetekben a legmagasabb. A nagyvárosi térségekben ezzel ellentétes mutatóknak lehetünk tanúi (Horváth 2004).

A rendszerváltó országokban az urbanizációs színvonal, a vidéki terek³ kiterjedtsége és az elmaradottság foka függvényében jelentős területi különbségek mutathatók ki. A piaccgazdasági átmenet folyamatai esetében kiemelt figyelmet érdemel a településszerkezet vizsgálata, mivel erőteljes mind a dinamika-hordozó elemek, mind a válságjelenségek települési determináltsága (Nemes Nagy 1995). Az átalakulás időszakában a településszerkezet fejlődését a városi és a vidéki települések változása jellemzi, úgy az emberi potenciál, mint a gazdasági háttér, a belső struktúrák, a falu és a város kölesönös kapcsolata, a vidék-fejlesztés új feltételei terén. A fejlődés a legtöbb területen az urbánus és rurális környezet közötti különbségek elmélyülését hozta magával, főleg ami a humán potenciál minőségét és az életfeltételeket illeti. Ennek következményeként nőtt a szakadék az egyes régiók között is: egyértelműen központi és peremrégiók alakultak ki (Dubecová 2001).

Az Európai Unióban – az elmúlt évtizedek regionális politikára koncentrált fejlesztési és területi felzárkóztatási megoldásai után – most erőteljesen a városok felé fordul a figyelem, felismerve, hogy a tudásalapú, modern és kooperációképes gazdaság fejlesztésének alapjai elsősorban a városokban vannak. A „városi pólusok” tudatos fejlesztése feltételezi, hogy megfelelően összehangolt beruházások és jó minőségű elérhetőség esetén az ur-

1 A települések száma 1980–2005 között 2725-ről 2891-re emelkedett, ami annak az eredménye, hogy a kommunizmus évtizedeiben felsőbb döntés alapján „összeházasított” települések egy része újból visszanyerte önállóságát (a legnagyobb növekedési dinamikára 1990–1992 között került sor).

2 1991-ben a lakónépesség 56,1%-a, 2001-ben 55,6%-a élt 5000 főnél nagyobb lélekszámú településen.

3 Az Európai Unióban a vidék fogalmának nincs közösségi szintű szabályozása. A vidéki területek meghatározását és lehatárolását általában minden ország saját társadalmi, gazdasági kritériumaira alapozva végzi el. Ilyenek pl. a népsűrűség, ágazati foglalkoztatottság, népesség nagysága, települések típusai stb. A leggyakrabban használt kritérium az EU-ban a népsűrűség mutató.

bánus központok vidékeik jelentős részére is kedvező, kisugárzó, fejlesztő hatással bírnak majd.

A 2891 szlovákiai településből városi ranggal 138 rendelkezik, ahol a lakosság több mint 56%-a él. A nagyságrendet tekintve csak két nagyváros található az országban: Pozsony (425 ezer lakos) és Kassa (235 ezer lakos). Az 50–100 ezer lakosú nagyságkategóriába 9 szlovákiai város tartozik, bennük él az ország lakosságának a 12%-a. Dél-Szlovákia az országos átlagtól lényegesen alacsonyabb városi jelleggel bír, ami az országos átlagtól kedvezőtlenebb településszerkezetének következménye (Lelkes 2004d).

Míg az átalakulás időszakát megelőzően a városok intenzív kvantitatív növekedést mutattak, mára ez a fejlődés lelassult, bizonyos esetekben leállt, sőt ellenkező tendenciát mutat. 1991-től a városokban élő lakosság aránya enyhén csökkent, és enyhe csökkenést mutat a városi jellegű települések átlagos lélekszáma is. A 10 ezer főt meghaladó lélekszámú városok valamennyi kategóriája esetében enyhén csökkent a lakosság aránya, a legjelentősebb visszaesést a 100 ezres nagyságrendű városok mutatták. A közepes és nagyobb vá-

rosok lakosságának fogyása elsősorban a falvak felé irányuló kiköltözés számlájára írható, de a városok természetes népszaporulata is csökkenő tendenciát mutat, ezzel a városok közelmúltig kedvező demográfiai mutatóinak hatása mára jelentős mértékben redukálódott. A kisvárosok, amelyekben maximum 10 ezer fő lakik, enyhe növekedést értek el a lakosok száma terén az elmúlt évtizedben.

A vidék helyzetét tekintve az átalakulás időszakában egyre komolyabb problémát jelentett, hogy a vidék elvesztette hagyományosan domináns gazdasági háttérét, a mezőgazdasági termelést. Ez a háttér tulajdonképpen már az átalakulás időszaka előtt felbomlott, a vidéki települések munkavállalói elsősorban az iparban és a szolgáltatások terén nyertek alkalmazást. A vidéket jelenleg a munkaerő viszonylag diverzifikált és széles szakmai irányultsága jellemzi, miközben a vidék gazdasági bázisa egyre inkább eltávolodik a mezőgazdaságtól (Spišiak 2005).

A vidéki települések minőségi feltételeinek fejlődése – elsősorban a műszaki infrastruktúra terén, mint például a gáz- és vízvezeték, a csatornahálózat kiépítése – nagyban hozzájárul ahhoz, hogy ezek a települések a

5. táblázat. A településszerkezet megoszlása a települések lakossága szerint

Szlovákia, NUTS 4	Települések száma összesen	ebből az adott népességszámmal rendelkező település									
		0–199	200– 499	500– 999	1 000– 1 999	2 000– 4 999	5 000– 9 999	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000 +
Szlovákia	2 891	382	791	769	559	263	55	32	29	9	2
Szenc	29	1	5	7	10	4	1	1	0	0	0
Dunaszerdahely	67	3	15	22	16	7	2	1	1	0	0
Galánta	36	0	3	6	16	8	1	2	0	0	0
Komárom	41	2	8	8	12	8	1	1	1	0	0
Léva	89	8	25	32	17	4	2	0	0	1	0
Nyitra	62	1	15	14	22	8	1	0	0	1	0
Érsekújvár	62	0	11	14	22	10	2	2	1	0	0
Vágssellye	13	0	0	1	4	7	0	0	0	1	0
Losonc	57	6	21	19	7	2	0	1	1	0	0
Nagyőrce	42	12	15	9	3	1	1	1	0	0	0
Rimaszombat	107	34	39	23	6	3	1	0	0	1	0
Nagykürtös	71	17	28	18	7	0	0	1	0	0	0
Kassa környék	114	10	39	30	23	10	2	0	0	0	0
Nagymihály	78	2	21	40	11	2	1	0	0	1	0
Rozsnyó	62	10	19	22	6	3	1	1	0	0	0
Tókegyháza	82	4	22	31	19	3	2	0	1	0	0
16 dél-szlovákiai NUTS 4 együtt	1 012	110	286	296	201	80	18	11	9	1	0

Megjegyzés: 2005. december 31-én érvényes adatok.

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2007

6. táblázat. A népesség megoszlása településnagyság szerint

Szlovákia, NUTS 4	Lakosság összesen	ebből az adott népességszámmal rendelkező településen élők száma									
		0–199	200– 499	500– 999	1 000– 1 999	2 000– 4 999	5 000– 9 999	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000 +
Szlovákia	5 389 180	47 119	272 335	544 261	783 756	772 349	381 901	451 621	840 604	634 904	660 330
Szenc	55 948	59	1 950	5 772	14 626	12 643	5 541	15 357	0	0	0
Dunaszerdahely	114 788	510	5 797	16 267	22 482	19 683	14 078	12 481	23 490	0	0
Galánta	95 004	0	1 126	4 139	23 918	27 047	5 677	33 097	0	0	0
Komárom	107 037	288	3 208	5 811	17 075	25 252	8 060	10 747	36 596	0	0
Léva	118 695	1 225	8 261	22 424	23 893	11 243	15 459	0	36 190	0	0
Nyitra	163 768	196	5 219	10 327	31 528	21 840	9 486	0	0	85 172	0
Érsekújvár	147 703	0	4 124	10 998	30 253	28 989	10 400	21 619	41 320	0	0
Vágsellye	54 196	0	0	897	6 423	22 438	0	0	24 438	0	0
Losonc	73 343	861	6 267	13 652	10 098	4 126	0	10 362	27 977	0	0
Nagyőrce	40 563	1 484	4 879	6 405	3 559	3 147	7 991	13 098	0	0	0
Rimaszombat	82 648	4 404	12 137	16 075	8 448	9 646	7 513	0	24 425	0	0
Nagykürtös	46 355	2 223	9 104	11 617	9 549	0	0	13 862	0	0	0
Kassa környék	110 997	1 358	13 230	21 306	31 236	28 962	14 905	0	0	0	0
Nagyimhály	109 547	290	7 219	28 644	14 910	9 058	9 504	0	39 922	0	0
Rozsnyó	62 038	1 317	6 555	14 458	8 344	7 008	5 125	19 231	0	0	0
Töketeres	104 633	701	7 862	21 833	26 399	8 803	15 883	0	23 152	0	0
16 dél-szlovákiai NUTS 4 együtt	1 487 263	14916	96 938	210 625	282 741	239 885	129 622	149 854	277 510	85 172	0

Megjegyzés: 2005. december 31-én érvényes adatok.

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2007.

vitathatatlan és szembeötlő társadalmi minőségeiken kívül, illetve a társadalmi közegükön és környezeti feltételeiken kívül megfelelő életkörülményeket tudnak kínálni, valamint számos lehetőséggel rendelkeznek a turizmus, ezen belül is az agroturizmus, továbbá a vállalkozások területén is. A vidék rejtett lehetőségei elsősorban a lakhatás terén kezdenek aktivizálódni. Ez természetesen nem minden vidéki településre érvényes – a fejlődés első sorban a nagyobb városok közelében, a főbb útvonalak mentén, illetve a városok irányából könnyen megközelíthető térségekben mutatkozik. Tetten érhető egy további tényező is: a problémás társadalmi csoportok jelenléte, illetve hiánya (Spišiak 2005).

Az elmúlt másfél évtizedben tovább folytatódott a periferián levő vidék elnéptelenedése, elsősorban a kistelepülések esetében, mely kedvezőtlen folyamatot egyéb demográfiai, társadalmi, gazdasági és infrastrukturális tényezők is kísérték. A települések civilizációs feltételeiben beállt jelentős mértékű pozitív változás ellenére is, főleg a központoktól távolabb fekvő kistelepülések nagy része esetében, hiányzik a megfelelő aktivitás. Ebben közrejátszik a munkalehetőségek hiánya, az ezzel összefüggésben felmerülő szociális és gazdasági

problémák – az eredmény pedig az, hogy a vidéki településeken egyre több a nem lakott ingatlan (Zubriczký 2005). A Dzurinda-kormány ugyan elfogadott egy programot a falvak megújítására, ennek teljesítéséhez azonban rendszert nem állnak rendelkezésre a szükséges anyagi források. Annak ellenére, hogy az utóbbi évtizedben a demográfiai helyzet és a munkalehetőség motiválta migráció a város–falu viszonylatában stabilizálódott, sőt a városi agglomerációk többsége esetében jelentős mértékű vándorlás volt tapasztalható a vidéki települések irányába, a vidék szociális-demográfiai helyzete ettől lényegesebben nem változott. A populáció elöregedése intenzíven folytatódik annak minden kísérő jelenségével együtt, s ezek maguk után vonják a közügyek intézésében és az érintett közösségek problémáinak a megoldásában való egyre gyengülő részvételt.

A vidéki lakosság kedvezőtlen korösszetétele azt a kulturális tőkét is meghatározza, amelyen belül az elért végzettség és szakmai képzettség egyre fontosabb szerepet játszik. A periferikus régiókban fekvő vidéki települések kulturális tőkéje nem felel meg az aktuális munkapiaci igényeknek, s ennek következtében magas a munkanélküliség, hanyatlik az életszínvonal és egyre nagyobb a szegénység.

Ha az adott településen roma közösség is lakik, a kulturális tőke szempontjából a helyzet még bonyolultabb (ezen falvakban hosszú távon jelentős erőfeszítéseket kell kifejteni annak érdekében, hogy ezek a közösségek olyan módon kapcsolódjanak be az érintett települések kulturális potenciáljába, hogy hozadékot jelentsenek a számukra).

A vidék társadalmi tőkéjéről elmondható, hogy jelenleg a kedvezőtlen korösszetétel, a vidéki lakosság számának csökkenése, valamint a roma telepek leromlott állapota mind abba az irányba hat, hogy gyengül a vidék – elsősorban a kistelepülések – szociális tőkéje. Ez a tőke pedig meghatározó fontosságú az adott települések újjáélesztése és fenntartása szempontjából.

4.1.1. Dél-Szlovákia településszerkezete

A 20. század közepéig a régió településhálózata az elmaradott társadalmi-gazdasági struktúrát tükrözte – Pozsonyt, Kassát, Nyitrát és Nagyszombatot leszámítva a mai Dél-Szlovákia többnyire alacsony színvonalon működő, elmaradott agrárterület volt (Gál 2004). A településhálózatnak mai modern jellege csak a 20. század hetvenes éveiben alakult ki. Az azóta eltelt mintegy három évtized alatt a települések hierarchikus kapcsolatrendszerében lényegesebb változások mindenekelőtt a közigazgatási reformok következtében valósultak meg, ám ezek sok esetben nem vették figyelembe az egyes régiók gazdasági és társadalmi körülményeit (Lelkes 2004a, Lelkes 2005).

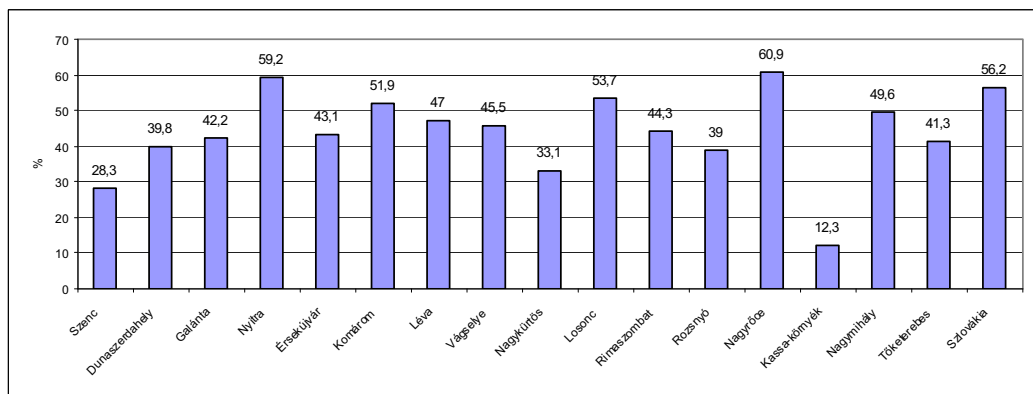
A piacgazdaságban nemcsak a vállalkozások között van piaci verseny, hanem az egyes települések, megyék és régiók is versengenek a fejlesztési forrásokért, jövedelmező vállalkozásokért, elismert szakemberekért, intézményekért, autópályákért stb. Napjainkban egy régió sikeressége döntően attól függ, hogy nagyvárosai miként tudnak bekapcsolódni a nemzetközi városversenybe, betöltik-e „kapuszerepüket” a régió többi településére tekintettel (Huba–Ira 1999).

A 16 dél-szlovákiai járásban 2005. december 31-én összesen 1012 település volt, ezekben a népesség lélekszáma 1 487 263 fő volt, ami átlagosan 1467 lakost jelentett egy településre. A települések sűrűsége és nagysága a földrajzi adottságok és a történelmi fejlődés függvényében változik. A járások szintjén a legtöbb települést a Kassa környéki és a Rimaszombati járás mondhatja magáénak 114, illetve 107 településsel. Kilenc járásban az országos átlag alatt marad az egy településre jutó átlagos területnagyság. Az egy településre jutó átlagos kiterjedés a legkisebb a Nagykürtösi járásban (11,9 km²), a legnagyobb pedig a Komáromi járásban (26,8 km²).

A régióban a legszámosabb településtípust az 500–999 lakosú falvak képviselik, melyet a 200–499 lakosú falvak követnek (országos viszonylatban a sorrend fordított, Szlovákiában a 200–499 lakosú falvakból van a legtöbb). A törpefalvak (200 lakos alatti települések) számát tekintve a Rimaszombati járás (34 település) áll az első helyen, ezt a Nagykürtösi, a Nagyrőcei, a Rozsnyói és a Kassa környéki járás követi. A legtöbb kétezres lakos feletti település az Érsekújvári és a Kassa környéki járásban van.

A 16 dél-szlovákiai járás összesen 1012 települése között 41 település városi rangú, amelyek többségében a lakosság 20 ezer fő alatt marad. A 20 ezer fő alatti kisvárosi hálózat sűrű, azonban a kisvárosok jelentős részének térszervező funkciói gyengék. A vonzáskörzetükhöz tartozó falusi településeknek csak gyengébb minőségű szolgáltatásokat képesek nyújtani, a népesség foglalkoztatásában sem játszanak jelentős szerepet. E városok nagy többségében a rendszerváltozás után, a korábbi ipari telephelyek felszámolása következtében, a munkahelyek nagy része megszűnt, s számottevőbb új munkahelyteremtő beruházások máig váratnak magukra. 20 ezer főtől több lakosa csak mindössze 8 városnak van a vizsgált térben: Nyitra (86 726), Érsekújvár (42 262), Léva (36 538), Komárom (37 366), Losonc (28 332), Rimaszombat (25 088),

16. ábra. A városi lakosság részarányának megoszlása a 16 dél-szlovákiai NUTS 4 régióban és Szlovákiában

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2007.

Vágsellye (24 564), Dunaszerdahely (23 519). A szlovák–magyar határ mente városszerkezetének kapcsán meg kell említeni azt, hogy a régió érintkezik az ország városszerkezetének csúcsán található Pozsonnyal (428 672 fő) és Kassával (236 093 fő); mindkét város nagy nemzetközi társadalmi és gazdasági szerepkörrel rendelkezik (Lelkes 2004f).

A szlovákiai magyar kisebbség településhálózata

A magyar nyelvterület (a 2001. évi népszámlálás során 520 528 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek, s ez az ország lakónépességén belül 9,7%-os részarányának felel meg) természetes folytatódása az észak-magyarországi tájaknak.

A szlovákiai magyar populáció 532 településen haladja meg a 10%-os részarányt, míg a szóróvidékeken (a településen belüli arány 10% alatti, illetve kevesebb mint 100 fő) a magyar kisebbség kevesebb mint 7%-a él. A magyar kisebbség által lakott településeknek a több mint felében a magyar lakosság részaránya 75%-nál magasabb. Az etnikai identitás megőrzése szempontjából a legkedvezőbb helyzetben a többségi (a lakosságon belül a magyar nemzetiségűek részaránya 50–80%) és abszolút többségi (a lakos-

ságon belül a magyar nemzetiségűek részaránya 80% feletti) településeken élő 171 252, illetve 239 033 kisebbségi magyar van. A magyar nyelvterület 532 községe közül az elmúlt 10 év alatt 478-ban csökkent a magyar nemzetiségű lakosok részaránya (az apadás mindenekelőtt az asszimiláció számára írható). A csökkenés mértéke azon településeken volt nagyobb, ahol a magyar lakosság részaránya 60% alatt volt az 1991. évi népszámláláskor.

A szlovákiai magyar kisebbség urbanizációs szintje messze elmarad az országos átlagtól: míg Szlovákia népességének közel 44%-a él vidéken, addig a magyar kisebbség esetében ez az arány meghaladja a 61%-ot. A kisebbségi magyar populáció településszerkezetének további negatív jelensége, hogy csaknem minden negyedik szlovákiai magyar az infrastrukturális ellátottság szempontjából problémás, kedvezőtlen életkörülményeket kínál és a növekvő elvándorlás miatt előregedő népességű 1000 főnél kisebb településeken él. Ezen települések és önkormányzataik számos problémával néznek szembe – perszonális, infrastrukturális és gazdasági gondoktól szenvednek. Elsősorban az adott települések további szociális-demográfiai jellegzetességei és a jogkörök településekre való átruházásának a folytatódó folyamata miatt a szétapró-

7. táblázat. A legalább 800 magyar főt számláló szlovákiai városok összlakossága és magyar népessége 1991-ben és 2001-ben

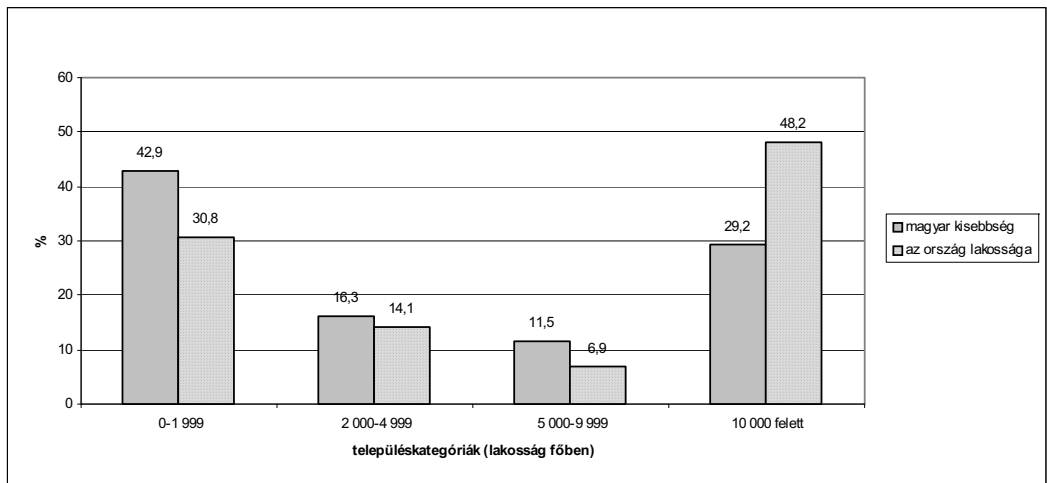
Város	1991			2001		
	Lakosok száma	ebből		Lakosok száma	ebből	
		magyar	%		magyar	%
Pozsony	442 197	20 312	4,59	428 672	16 451	3,83
Somorja	12 051	8 561	71,04	12 143	8 091	66,63
Dunaszerdahely	23 236	19 347	83,26	23 519	18 756	79,74
Nagymegyer	9 247	8 043	86,98	9 113	7 705	84,54
Szenc	14 357	3 995	27,83	14 673	3 246	22,12
Diószeg	5 874	2 715	46,22	6 078	2 340	38,49
Galánta	16 978	6 890	40,58	16 365	6 022	36,79
Vágsellye	24 776	5 413	21,85	24 564	4 392	17,87
Gúta	11 007	9 101	82,68	10 823	8 742	80,77
Komárom	37 346	23 745	63,58	37 366	22 452	60,08
Ógyalla	7 790	4 170	53,53	8 153	4 092	50,2
Érsekújvár	42 923	13 350	31,1	42 262	11 632	27,52
Párkány	13 347	9 804	73,45	11 708	8 048	68,73
Nyitra	89 969	1 777	1,98	87 285	1 489	1,7
Léva	33 991	5 165	15,2	36 538	4 469	12,23
Zselíz	8 373	4 482	53,53	7 522	3 855	51,24
Ipolyság	8 551	5 562	65,05	8 061	5 015	62,21
Nagykürtös	14 212	1 103	7,76	14 013	869	6,2
Losonc	28 861	4 830	16,74	28 332	3 713	13,1
Fülek	10 451	7 064	67,59	10 198	6 568	64,4
Rimaszombat	24 771	9 854	39,78	25 088	8 846	35,25
Tornalja	8 185	5 547	67,77	8 169	5 076	62,14
Rozsnyó	18 647	5 826	31,24	19 261	5 162	26,8
Szepsi	8 796	4 322	49,14	9 525	4 158	43,65
Kassa	235 160	10 760	4,58	236 093	8 940	3,79
Királyhelmece	7 963	6 400	80,37	8 031	6 179	76,93
Nagykapos	9 421	6 007	63,76	9 760	5 561	56,98
Tiszacsernyő	4 744	2 928	61,72	4 645	2 792	60,11
Összesen	1 173 224	217 073	18,5	1 157 960	1 94 969	16,84

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2005.

zott településszerkezet problémák sorát jeleníti a településfejlesztés kérdéskörében.

Szlovákia 138 városából 27 városban él legalább 1000 magyar nemzetiségű lakos, me-

17. ábra. A szlovákiai magyar kisebbség megoszlása a helységek nagyságcsoportja szerint

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2007.

lyek közül Nagymegyeren és Gútán a magyar nemzetiség aránya 80% feletti (1991-ben a számuk még 4 volt: Nagymegyér, Gúta, Dunaszerdahely, Királyhelmec), további 14 városban a magyar nemzetiség aránya pedig 50% feletti. 5000 főnél több magyar nemzetiségű lakos 17 városban, míg több mint a 10 000 főnyi magyar nemzetiségű lakosa 4 városnak van: Komárom, Pozsony, Dunaszerdahely és Érsekújvár. Az elmúlt évek alatt a magyarok számottevő térvesztése a városi környezetben ment végbe, a magyar kisebbség által lakott valamennyi városban fogyott a magyar populáció lélekszáma és részaránya egyaránt. Lélekszámban a legnagyobb fogyás Pozsonyban történt (3861 fő), míg a magyar nemzetiségűek részarányában a legnagyobb csökkenés Diószegen és Ógyallán volt (7,7%, illetve 8,0%).

4.1.2. A városok – innovációs pólusok

A városi térségek és a városhálózat kedvező működésének biztosítása az EU regionális politikájának meghatározó eleme, hiszen a városi térségek képezik a fejlődés motorjait, egy-

ben a térszerkezeti változások gerjesztői. A kohézió elvének alkalmazása szükségessé teszi, hogy a városhálózat kiegyensúlyozottan fejlődjön, ugyanakkor a városi térségek versenyképessége növekedjen (Rechnitzer 1998). A városi jellegű településekkel szemben egyre fokozottabban mutatkoznak bizonyos új igények – például hogy innovációs központként kell működniük.

Az ország 65 legnagyobb városa közé a vizsgált tér 41 városa közül 18 város tartozik, ezek társadalmi és gazdasági teljesítőképessége és innovációs potenciálja nagyon eltérő jelleget mutat, valamint erős nyugat-kelet lejtő figyelhető meg.

A legkedvezőbb társadalmi és gazdasági környezeti feltételekkel Dél-Szlovákia legnagyobb városa (Pozsonyt és Kassát nem számítva), Nyitra rendelkezik, amelyet Dunaszerdahely, Galánta és Szenc követ; e városok a Bécs–Győr–Pozsony fejlesztési és innovációs háromszögben az elmúlt másfél évtized alatt fontos centrummá váltak. A harmadik vonalat Érsekújvár, Komárom, Léva és Vágsellye alkotja; ezek egy évtizeddel ezelőtt még erősen

8. táblázat. A vizsgált tér városainak az ország 65 legnagyobb városa között elfoglalt helye és bevételeinek alakulása 2003-ban

Sorrend az országban a lakosságszám alapján	Város	Lakosok száma 2003. dec. 31-én	Bevételek ezer Sk-ban 2003-ban	1 lakosra eső bevételek ezer Sk-ban 2003-ban	Bevételek változása (%) 2003/2002	Adó-bevételek ezer Sk-ban 2003-ban	1 lakosra eső adó-bevételek ezer Sk-ban 2003-ban
4.	Nyitra	86 580	1 094 255	12,64	41	329 652	3,81
14.	Érsekújvár	41 669	404 124	9,70	34,1	138 575	3,33
15.	Nagyimihály	40 721	394 727	9,69	38,6	114 153	2,80
17.	Léva	36 888	398 305	10,80	22,7	124 216	3,37
18.	Komárom	36 667	435 005	11,86	46,2	118 015	3,22
25.	Losonc	28 491	284 730	9,99	-35,5	97 834	3,43
29.	Vágsellye	24 884	310 466	12,48	57,4	69 818	2,81
30.	Rimaszombat	24 446	320 467	13,11	36,4	77 492	3,17
31.	Dunaszerdahely	23 582	247 671	10,50	47,7	105 032	4,45
33.	Töketerebes	23 085	nk	nk	nk	nk	nk
43.	Rozsnyó	19 321	228 839	11,84	19,3	60 879	3,15
47.	Szered	17 524	183 220	10,46	17,8	51 439	2,94
49.	Galánta	16 365	nk	nk	nk	nk	nk
52.	Szenc	15 349	155 408	10,12	27,6	57 325	3,73
56.	Nagykürtös	13 884	132 071	9,51	32,7	43 237	3,11
58.	Nagyroce	13 279	123 585	9,31	53,8	35 441	2,67
60.	Somorja	12 432	176 184	14,17	205,7	38 592	3,10
64.	Párkány	11 481	139 145	12,12	-21,9	59 050	5,14

Megjegyzés: nk – nem közölték.

Forrás: A Trend gazdasági hetilap (www.trend.sk) adatai alapján saját számítások.

leszakadó pozíciót mondhattak a magukénak, azonban az uniós csatlakozást követően gyors felzárkózási tempót mutatnak. A fenti nyolcast három feltörekvő kisváros követi – Somorja, Párkány, Szered –, azonban e városok

a méretükből és fekvésükből adódóan a szomszédok udvaraivá váltak: Pozsony, illetve Esztergom olvasztótégelyeiben tűnnek el. (Lelkes 2000a). A vizsgált tér többi jelentős városa – Nagykürtös, Losonc, Rimaszombat,

9. táblázat. Az ország 72 legjelentősebb városának (Pozsony esetében városrészeknek) sorrendje az építési területek után fizetett helyi ingatlanadó nagysága alapján 2007-ben

Sorrend	Város	Sk/m ²	Változás mértéke 2006-hoz viszonyítva	Sorrend	Város	Sk/m ²	Változás mértéke 2006-hoz viszonyítva
1.	Komárom	0,70	0%	44.	Liptószentmiklós	6,30	0%
2.	Szobránc	1,60	0%	45.	Szenc	6,30	0%
3.	Turdossin	1,60	0%	46.	Galánta	6,80	0%
4.	Bártfa	2,52	0%	47.	Léva	7,00	0%
5.	Vágbeszterce	2,80	0%	48.	Losonc	7,00	0%
6.	Eperjes	3,20	0%	49.	Malacka	7,00	0%
7.	Nagybiccse	3,22	0%	50.	Nagymihály	7,00	0%
8.	Selmecbánya	3,50	0%	51.	Námesztó	7,00	43%
9.	Breznóbánya	3,50	0%	52.	Érsekújvár	7,00	0%
10.	Dunaszerdahely	3,50	0%	53.	Pöstyén	7,00	0%
11.	Gölnicbánya	3,50	0%	54.	Rózsahegy	7,00	0%
12.	Homonna	3,50	0%	55.	Szinna	7,00	0%
13.	Illava	3,50	0%	56.	Vágsellye	7,00	0%
14.	Mezőlaborc	3,50	0%	57.	Nagykürtös	7,00	0%
15.	Miava	3,50	0%	58.	Privigye	7,14	0%
16.	Tőketerebes	3,50	0%	59.	Alsókubin	7,20	0%
17.	Zsarnóca	3,78	0%	60.	Nagytapolcsány	7,56	0%
18.	Bán	4,00	0%	61.	Trencsén	8,00	0%
19.	Nitra	4,00	0%	62.	Zsolna	8,00	0%
20.	Késmárk	4,20	0%	63.	Zólyom	8,40	0%
21.	Simony	4,20	0%	64.	Garamszentkereszt	8,40	0%
22.	Nagyőrce	4,20	0%	65.	Csaca	9,00	0%
23.	Kisszeben	4,20	0%	66.	Rozsnyó	9,66	0%
24.	Gyetva	4,31	12%	67.	Nagyszombat	10,00	0%
25.	Stubnyafürdő	4,48	0%	68.	Bazin	10,50	4%
26.	Poltár	4,62	0%	69.	Kassa	12,00	0%
27.	Igló	4,62	0%	70.	Puhó	15,40	57%
28.	Aranyosmarót	4,62	0%	71.	Pozsony-Čuňovo	16,20	0%
29.	Kiszucaújhely	4,90	0%	72.	Pozsony-Devín	16,20	0%
30.	Rimaszombat	4,90	0%	73.	Pozsony-Lamač	16,20	0%
31.	Poprád	5,00	0%	74.	Pozsony-Rusovce	16,20	0%
32.	Szokolca	5,00	0%	75.	Pozsony-Vajnory	16,20	0%
33.	Galgóc	5,10	0%	76.	Pozsony-Záhorská Bystrica	16,20	0%
34.	Vágújhely	5,20	0%	77.	Pozsony-Devínska N. Ves	18,00	0%
35.	Korpona	5,29	-16%	78.	Pozsony-Dúbravka	18,00	0%
36.	Sztropkó	5,32	0%	79.	Pozsony-Petržalka	18,00	0%
37.	Varannó	5,32	0%	80.	Pozsony-Pod. Biskupice	18,00	0%
38.	Lőcse	5,60	0%	81.	Pozsony-Rača	18,00	0%
39.	Szenice	5,60	0%	82.	Pozsony-Ružinov	18,00	0%
40.	Olubló	5,60	0%	83.	Pozsony-Vrakuňa	18,00	0%
41.	Turócszentmárton	5,74	0%	84.	Pozsony-Staré Mesto	21,60	0%
42.	Besztercebánya	6,00	0%		Átlagos adódíj	7,64	
43.	Felsővízköz	6,02	0%				

Forrás: Szlovák Vállalkozói Szövetség, 2007.

Rozsnyó, Nagyrőce, Tőketerebes, Nagymihály – a gazdasági teljesítőképességük alapján kedvezőtlen gazdasági eredményeket mutat fel számos társadalmi feszültséggel (pl. magas

munkanélküliség, az alacsony képzettségű lakosság átlagától magasabb részaránya).

Minden vállalatnak bizonyos nagyságú területre (földre, irodára, raktárra stb.) van

10. táblázat. Az ország 72 legjelentősebb városának (Pozsony esetében városrészeknek) sorrendje az ipari célokat (beleértve a cég saját adminisztrációs szükségleteit) szolgáló épületek után fizetett helyi ingatlanadó nagysága alapján 2007-ben

Sorrend	Város	Sk/m ²	Változás mértéke 2006-hoz viszonyítva	Sorrend	Város	Sk/m ²	Változás mértéke 2006-hoz viszonyítva
1.	Szobránc	9,00	0%	44.	Kiszucaújhely	45,00	0%
2.	Tőketerebes	17,50	0%	45.	Malacka	45,00	0%
3.	Gölnicbánya	20,00	0%	46.	Vágbeszerce	45,00	0%
4.	Felsővízköz	20,00	0%	47.	Privigyé	45,00	0%
5.	Losonc	23,00	0%	48.	Ólubló	45,00	0%
6.	Késmárk	25,00	0%	49.	Nagyatpolcsány	47,00	0%
7.	Mezőlaborc	25,00	0%	50.	Galgóc	48,00	0%
8.	Homonna	26,50	0%	51.	Csaca	50,00	0%
9.	Kisszeben	29,00	0%	52.	Szenc	50,00	0%
10.	Breznóbánya	30,00	0%	53.	Turócszentmárton	52,00	0%
11.	Rozsnyó	31,00	0%	54.	Vágújhely	55,00	4%
12.	Varannó	31,00	0%	55.	Trencsén	55,00	0%
13.	Érsekújvár	33,00	50%	56.	Nagykürtös	56,00	0%
14.	Poltár	34,50	0%	57.	Miava	60,00	0%
15.	Dunaszerdahely	35,00	0%	58.	Rózsahegy	60,00	0%
16.	Illava	35,00	0%	59.	Liptószentmiklós	66,00	0%
17.	Komárom	35,00	0%	60.	Szokolca	68,00	0%
18.	Nagymihály	35,00	0%	61.	Bazin	70,00	0%
19.	Námesztó	35,00	0%	62.	Eperjes	75,00	0%
20.	Simony	35,00	0%	63.	Kassa	80,00	0%
21.	Poprád	35,00	0%	64.	Pöstyén	80,00	0%
22.	Rimaszombat	35,00	0%	65.	Nagyszombat	80,00	0%
23.	Szinna	35,00	0%	66.	Pozsony-Čuňovo	81,00	0%
24.	Turdossin	35,00	40%	67.	Pozsony-Devín	81,00	0%
25.	Aranyosmarót	35,00	0%	68.	Pozsony-Lamač	81,00	0%
26.	Selmecbánya	37,00	0%	69.	Pozsony-Rusovce	81,00	0%
27.	Lőcse	37,00	0%	70.	Pozsony-Vajnory	81,00	0%
28.	Igló	37,00	0%	71.	Pozsony-Záhorská Bystrica	81,00	0%
29.	Sztropkó	37,00	0%	72.	Puhó	85,00	21%
30.	Zsarnóca	37,20	0%	73.	Pozsony-Devínska N. Ves	90,00	0%
31.	Nagybiccse	38,00	0%	74.	Pozsony-Dúbravka	90,00	0%
32.	Bán	40,00	0%	75.	Pozsony-Petržalka	90,00	0%
33.	Alsókubin	40,00	0%	76.	Pozsony-Pod. Biskupice	90,00	0%
34.	Korpona	40,00	0%	77.	Pozsony-Rača	90,00	0%
35.	Stužbaufürdő	40,00	0%	78.	Pozsony-Ružinov	90,00	0%
36.	Zsolna	40,00	0%	79.	Pozsony-Vrakuňa	90,00	0%
37.	Léva	41,00	0%	80.	Nyitra	90,00	0%
38.	Zólyom	41,00	0%	81.	Szenice	95,00	0%
39.	Nagyrőce	42,00	0%	82.	Beszercebánya	100,0	0%
40.	Bártfa	43,00	0%	83.	Pozsony -Staré Mesto	108,0	0%
41.	Gyetva	44,00	16%	84.	Garamszentkereszt	110,0	0%
42.	Vágsellye	44,00	10%		Átlagos adódíj	52,90	
43.	Galánta	45,00	0%				

Forrás: Szlovák Vállalkozói Szövetség, 2007.

szüksége ahhoz, hogy fő gazdasági céljait elérje, legyen az termelés vagy szolgáltatás nyújtása. A föld és az ingatlan fontos ténye-

zője a vállalat fejlődésének, különösen a városokban és nagyobb agglomerációkban, ahol kevés a rendelkezésre álló földterület. A fen-

11. táblázat. Az ország 72 legjelentősebb városának (Pozsony esetében városrészeknek) sorrendje az egyéb vállalkozás (nem ipari), raktározás és adminisztrációs célokat szolgáló épületek után fizetett helyi ingatlanadó nagysága alapján 2007-ben

Sorrend	Város	Sk/m ²	Változás mértéke 2006-hoz viszopnyítva	Sorrend	Város	Sk/m ²	Változás mértéke 2006-hoz viszopnyítva
1.	Szobránc	22,00	0%	44.	Nagyimihály	74,00	0%
2.	Illava	35,00	0%	45.	Szinna	74,00	0%
3.	Töketerebes	35,00	0%	46.	Galgóc	75,00	0%
4.	Felsővízköz	40,00	0%	47.	Eperjes	75,00	0%
5.	Mezőlaborc	42,00	0%	48.	Bártfa	80,00	0%
6.	Lőcse	45,00	0%	49.	Alsókubin	80,00	0%
7.	Losonc	45,00	0%	50.	Léva	80,00	0%
8.	Poltár	45,00	0%	51.	Miava	80,00	0%
9.	Gölnicbánya	46,00	0%	52.	Privigye	80,00	0%
10.	Selmecbánya	50,00	0%	53.	Nagyszombat	80,00	0%
11.	Igló	50,00	0%	54.	Zólyom	82,00	0%
12.	Námesztó	52,00	0%	55.	Puhó	85,00	4%
13.	Nagyróce	52,00	0%	56.	Vágújhely	86,00	2%
14.	Homonna	52,50	0%	57.	Olubló	87,50	0%
15.	Korpona	52,50	0%	58.	Pöstyén	90,00	0%
16.	Sztropkó	52,50	0%	59.	Trencsén	90,00	0%
17.	Turdossin	53,00	0%	60.	Stubnyafürdő	90,00	0%
18.	Érsekújvár	55,00	25%	61.	Malacka	93,00	0%
19.	Aranyosmarót	55,00	0%	62.	Bazin	95,00	0%
20.	Dunaszerdahely	56,00	0%	63.	Szenice	95,00	0%
21.	Nagykürtös	56,00	0%	64.	Liptószentmiklós	98,00	0%
22.	Zsarnóca	56,70	0%	65.	Besztercebánya	100,00	0%
23.	Varannó	57,00	0%	66.	Rózsahegy	100,00	0%
24.	Galánta	59,00	0%	67.	Zsolna	100,00	0%
25.	Breznóbánya	60,00	0%	68.	Garamszentkereszt	110,00	0%
26.	Kiszucaújhely	60,00	0%	69.	Pozsony-Čuňovo	112,00	0%
27.	Rimaszombat	60,00	0%	70.	Pozsony-Devín	112,00	0%
28.	Gyetva	62,00	14%	71.	Pozsony-Lamač	112,00	0%
29.	Késmárk	62,00	0%	72.	Pozsony-Rusovce	112,00	0%
30.	Turócszentmárton	62,00	0%	73.	Pozsony-Vajnory	112,00	0%
31.	Kisszeben	63,00	0%	74.	Pozsony-Záhorská Bystrica	112,00	0%
32.	Nagybiccse	65,00	0%	75.	Kassa	120,00	0%
33.	Vágbeszterce	65,00	0%	76.	Nyitra	140,00	0%
34.	Szenc	65,00	0%	77.	Pozsony-Devínska N. Ves	161,00	0%
35.	Bán	67,00	0%	78.	Pozsony-Dúbravka	161,00	0%
36.	Rozsnyó	67,00	0%	79.	Pozsony-Petržalka	161,00	0%
37.	Szokolca	68,00	0%	80.	Pozsony-Pod. Biskupice	161,00	0%
38.	Csaca	70,00	-13%	81.	Pozsony-Rača	161,00	0%
39.	Komárom	70,00	0%	82.	Pozsony-Ružinov	161,00	0%
40.	Simony	70,00	0%	83.	Pozsony-Vrakuňa	161,00	0%
41.	Poprád	70,00	0%	84.	Pozsony-Staré Mesto	250,00	0%
42.	Vágsellye	70,00	11%		Átlagos adódíj	82,15	
43.	Nagytapolcsány	71,82	0%				

Forrás: Szlovák Vállalkozói Szövetség, 2007.

tiekből adódóan következik, hogy a különböző földhasználók – kereskedelem, ipar, szolgáltatások és a lakosság – mind versenyeznek az országon és városon belüli legmegfelelőbb

és legjobban megközelíthető helyekért. A telephelyért folyó ezen sajátos verseny új feltételeket teremtett az országban az ingatlanok utáni adó nagyságának meghatározása során

12. táblázat. Az ország 72 legjelentősebb városának (Pozsony esetében városrészeknek) sorrendje egy 1500 m² telek és 1000 m² gyártási csarnok után fizetett helyi ingatlanadó nagysága alapján 2007-ben

Sorrend	Város	Sk/m ²	Változás mértéke 2006-hoz viszonyítva	Sorrend	Város	Sk/m ²	Változás mértéke 2006-hoz viszonyítva
1.	Szobránc	9240	0%	44.	Kiszucaújhely	45420	0%
2.	Töketerebes	18025	0%	45.	Malacka	46050	0%
3.	Gölnicbánya	20525	0%	46.	Ólubló	46050	0%
4.	Felsővízköz	20903	0%	47.	Galánta	46092	0%
5.	Losonc	24050	0%	48.	Privigye	46218	0%
6.	Mezőlaborc	25525	0%	49.	Nagytapolcsány	48134	0%
7.	Késmárk	25630	0%	50.	Galgóc	48630	0%
8.	Homonna	27550	0%	51.	Csaca	50675	0%
9.	Kisszeben	29945	0%	52.	Szenc	50945	0%
10.	Brezsnóbánya	30525	0%	53.	Turócszentmárton	52882	0%
11.	Varannó	31735	0%	54.	Vágújhely	55780	4%
12.	Rozsnyó	32575	0%	55.	Trencsén	56200	0%
13.	Érsekújvár	33840	48%	56.	Nagykürtös	57050	0%
14.	Poltár	35193	0%	57.	Miava	60525	0%
15.	Turdossin	35240	40%	58.	Rózsahegy	61470	0%
16.	Simony	35630	0%	59.	Liptószentmiklós	66945	0%
17.	Aranyosmarót	35672	0%	60.	Bazin	71575	0%
18.	Námesztó	35735	0%	61.	Eperjes	75480	0%
19.	Rimaszombat	35735	0%	62.	Szokolca	75560	0%
20.	Poprád	35750	0%	63.	Pöstyén	81050	0%
21.	Dunaszerdahely	36050	0%	64.	Kassa	81800	0%
22.	Illava	36050	0%	65.	Pozsony-Čuňovo	83430	0%
23.	Komárom	36050	0%	66.	Pozsony-Devín	83430	0%
24.	Nagyimihály	36260	0%	67.	Pozsony-Lamač	83430	0%
25.	Szinna	36365	0%	68.	Pozsony-Rusovce	83430	0%
26.	Igló	37693	0%	69.	Pozsony-Vajnory	83430	0%
27.	Sztropkó	37798	0%	70.	Pozsony-Záhorská Bystrica	83430	0%
28.	Lőcse	37840	0%	71.	Puhó	85525	21%
29.	Zsarnóca	38019	0%	72.	Nagyszombat	89000	0%
30.	Selmecbánya	38050	0%	73.	Nyitra	91200	0%
31.	Nagybiccse	38378	0%	74.	Pozsony-Devínska Nová Ves	92700	0%
32.	Stužbaufürdő	40420	0%	75.	Pozsony-Dúbravka	92700	0%
33.	Alsókubin	40735	0%	76.	Pozsony-Petržalka	92700	0%
34.	Bán	40840	0%	77.	Pozsony-Pod. Biskupice	92700	0%
35.	Korpona	41050	1%	78.	Pozsony-Rača	92700	0%
36.	Zsolna	41200	0%	79.	Pozsony-Ružinov	92700	0%
37.	Léva	41525	0%	80.	Pozsony-Vrakuňa	92700	0%
38.	Zólyom	42050	0%	81.	Szenice	95903	0%
39.	Nagyroce	42735	0%	82.	Besztercebánya	100900	0%
40.	Bártfa	43840	0%	83.	Pozsony-Staré Mesto	111240	0%
41.	Gyetva	44588	16%	84.	Garamszentkereszt	111260	0%
42.	Vágsellye	45155	10%		Átlagos adódíj	54239,6	
43.	Vágbeszterce	45378	0%				

Forrás: Szlovák Vállalkozói Szövetség, 2007.

az elmúlt egy évtized alatt: az ingatlanadók nagysága elárulja az egyes települések társadalmi és gazdasági pozícióit az emberi erőforrásért, a vállalkozásokért és az intézményekért folytatott versenyben.

A továbbiakban áttekintjük, hogy a fenti „ingatlanszerzési versenyből” profitáló települések a hatáskörükbe tartozó ingatlanadó nagyságának meghatározásával milyen pozíciókat mondhatnak a magukénak az ország térszerkezetében napjainkban. Vizsgálati hal-

13. táblázat. Az ország 72 legjelentősebb városának (Pozsony esetében városrészeknek) sorrendje a lakások után fizetett helyi ingatlanadó nagysága alapján 2007-ben

Sorrend	Város	Sk/m ²	Változás mértéke 2006-hoz viszonyítva	Sorrend	Város	Sk/m ²	Változás mértéke 2006-hoz viszonyítva
1.	Gölnicbánya	2,00	0%	44.	Csaca	4,50	0%
2.	Mezőlaborc	2,00	0%	45.	Gyetva	4,50	350%
3.	Szobránc	2,00	0%	46.	Miava	4,50	0%
4.	Nagybiccse	3,20	0%	47.	Poltár	4,50	0%
5.	Selmecbánya	3,50	0%	48.	Szenc	4,60	0%
6.	Dunaszerdahely	3,50	0%	49.	Alsókubin	5,00	0%
7.	Homonna	3,50	0%	50.	Galánta	5,00	0%
8.	Illava	3,50	0%	51.	Korpona	5,00	0%
9.	Komárom	3,50	0%	52.	Pöstyén	5,00	0%
10.	Námesztő	3,50	0%	53.	Privigye	5,00	0%
11.	Poprád	3,50	0%	54.	Rimaszombat	5,00	0%
12.	Vágbeszterce	3,50	0%	55.	Igló	5,00	0%
13.	Szenice	3,50	0%	56.	Vágsellye	5,00	14%
14.	Sztropkó	3,50	0%	57.	Zólyom	5,00	0%
15.	Töketerebes	3,50	0%	58.	Liptószentmiklós	5,30	0%
16.	Turdossin	3,50	0%	59.	Nagyimhály	5,90	0%
17.	Nagykürtös	3,50	0%	60.	Losonc	6,00	0%
18.	Nagytapolcsány	3,78	0%	61.	Bazin	6,00	0%
19.	Simony	3,80	0%	62.	Nagyróce	6,00	0%
20.	Stužňavafürdő	3,80	0%	63.	Rózahegy	6,00	0%
21.	Besztercebánya	4,00	0%	64.	Garamszentkereszt	6,00	0%
22.	Bártfa	4,00	0%	65.	Léva	6,40	0%
23.	Breznóbánya	4,00	0%	66.	Nyitra	7,00	0%
24.	Galgóc	4,00	0%	67.	Eperjes	7,00	0%
25.	Késmárk	4,00	0%	68.	Szokolca	7,00	0%
26.	Kiszucaújhely	4,00	0%	69.	Varannó	7,00	0%
27.	Lőcse	4,00	0%	70.	Kassa	8,00	0%
28.	Malacka	4,00	0%	71.	Pozsony-Čuňovo	9,00	0%
29.	Turócszentmárton	4,00	0%	72.	Pozsony-Devin	9,00	0%
30.	Érsekújvár	4,00	14%	73.	Pozsony-Lamač	9,00	0%
31.	Rozsnyó	4,00	0%	74.	Pozsony-Rusovce	9,00	0%
32.	Kisszeben	4,00	0%	75.	Pozsony-Vajnory	9,00	0%
33.	Olubló	4,00	0%	76.	Pozsony-Záhorská Bystrica	9,00	0%
34.	Felsővízköz	4,00	0%	77.	Pozsony-Devínska N. Ves	10,00	0%
35.	Trencsén	4,00	0%	78.	Pozsony-Dúbravka	10,00	0%
36.	Nagyszombat	4,00	0%	79.	Pozsony-Petržalka	10,00	0%
37.	Aranyosmarót	4,00	0%	80.	Pozsony-Pod. Biskupice	10,00	0%
38.	Zsarnóca	4,00	0%	81.	Pozsony-Rača	10,00	0%
39.	Zsolna	4,00	0%	82.	Pozsony-Ružinov	10,00	0%
40.	Vágújhely	4,20	0%	83.	Pozsony-Vrakúňa	10,00	0%
41.	Puhó	4,20	0%	84.	Pozsony-Staré Mesto	12,00	0%
42.	Szinna	4,20	0%		Átlagos adódíj	5,31	
43.	Bán	4,50	0%				

Forrás: Szlovák Vállalkozói Szövetség, 2007.

mazként az ország 72 legjelentősebb városának 2007-es adatai (Pozsony városrész szerinti bontásban) szolgálnak.

2007-ben az építési telkek után fizetett helyi adó nagysága a vizsgált város csoporton belül 7,64 Sk volt négyzetméterenként. A vizsgált városok között ezen kategóriájú telkek esetében Pozsony szabta ki a legnagyobb díjakat: a fővárosban a városrészekről függően az adószint 16,20 Sk/m² és 21,60 Sk/m² között mozgott. Az építési telkek után fizetett helyi adó nagysága alapján az ország második legdrágább városának Puhó és Kassa számított 15,40 Sk/m², illetve 12,00 Sk/m² adószinttel. A magyar kisebbségi tér városai között a legmagasabb adószintet az építési telkek esetében Rozsnyón állapították meg (9,66 Sk/m²), amit Nagykürtös követett (7,00 Sk/m²).

A vizsgált városok között 2007-ben egy négyzetméter építési telek után a legalacsonyabb helyi adóilletéket Komáromban határozták meg 0,70 Sk/m² adódíjban. A magyar jellegű városok között a második legalacsonyabb adóilletéket Dunaszerdahely városa határozta meg 3,50 Sk/m² adódíjban.

Az ipari célokat (beleértve a cég saját adminisztrációs szükségleteit) szolgáló épületek után fizetett helyi ingatlanadó átlagos nagysága 52,90 Sk/m² volt 2007-ben. Ezen adóilleték legmagasabb értékét az építési telkek után fizetett helyi adó nagyságától eltérően nem a főváros vezeti, hanem a vidéki középvárosok állnak az élen (Garamszentkereszt, Besztercebánya, Szenice). A magyar kisebbség által lakott városok többségében ezen adófajta értéke az országos átlagtól alacsonyabb volt, egyedül Nagykürtösön haladta meg az ipari célokat (beleértve a cég saját adminisztrációs szükségleteit) szolgáló épületek után fizetett helyi ingatlanadó nagysága az országos átlagot. A vizsgált városok között ezen adófajta legalacsonyabb díjszabását a kelet-szlovákiai régió városai határozták meg (Szobránc 9,00 Sk/m², Tőketerebes 17,50 Sk/m², Gölnicbánya 20,00 Sk/m², Felsővízköz 20,00 Sk/m²), így próbálva meg odacsalogatni a befektetőket.

A fenti két helyi ingatlanadó fajta mellett a helyi önkormányzatok számára további fontos helyi adóbevételt jelentenek az egyéb vállalkozás (nem ipari), raktározás és adminisztrációs célokat szolgáló épületek után fizetett helyi ingatlanadók. 2007-ben a tárgyalt 72 városban ezen adóilleték átlagos nagysága 82,15 Sk/m² volt. A díjszabás legmagasabb értékei a fővárosban, a kerületi székhelyeken és a jelentős gazdasági fejlődési dinamikát mutató Vág folyó völgyében található városokban voltak. Ezen adóilleték területi szóródásának sajátossága, hogy a magyar jellegű városok közül egyben sem éri el ezen adóilleték nagysága az átlagos 82,15 Sk/m² értéket (azt leginkább megközelítő városok: Léva 80,00 Sk/m², Vágseľlye 70,00 Sk/m², Komárom 70,00 Sk/m²). A legalacsonyabb díjszabást ezen adófajta esetében is hagyományosan a kelet-szlovákiai és a dél-szlovákiai medencék városai határozták meg (Szobránc 22,00 Sk/m²).

A közel egy tucat helyi ingatlanadó illetékek között szükséges megemlíteni még a lakások után fizetett helyi ingatlanadót. Ezen helyi ingatlanadó nagysága 2 Sk/m² (Gölnicbánya, Mezőlaborc, Szobránc) és 12,00 Sk/m² (Pozsony-Óváros) között mozgott 2007-ben a megfigyelt városokban, míg az átlagérték 5,31 Sk/m² volt. A magyar nyelvterületen fekvő városok között az 5,31 Sk/m² országos átlagértéket meghaladó díjszabás csak Léván és Losoncon volt (6,40 Sk/m², illetve 6,00 Sk/m²). A lakások után fizetett helyi adó nagysága alapján a legvonzóbb lakófeltételeket a magyar nyelvterületen Dunaszerdahely, Komárom és Nagykürtös kínálta 2007-ben, mindhárom városban a tárgyalt adó nagysága 3,50 Sk/m² volt.

Az ingatlanadó fajták fenti áttekintéséből kitűnik, hogy a gazdasági szereplők számára a legalacsonyabb helyi ingatlanadó-terhek elsősorban Kelet- és Közép-Szlovákia déli régióinak járási székhelyein vannak, így próbálva vonzani magukhoz a társadalmi és gazdasági felemelkedést nyújtó vállalkozásokat, intézményeket és humán erőforrást. Ugyanakkor

kor a legmagasabb ingatlanadó-terhek lényegében azon városokban vannak, amelyek iránt a vállalkozások, az intézmények és a humán erőforrás kimagaslóan nagy érdeklődést mutatnak, tehát a városi önkormányzatok megengedhetik maguknak a magas ingatlanadó-díjak kiszabását.

4.1.3. Egy mintaértékű város

A települési önkormányzatokról szóló 369/1990. Tt. számú törvény alapján jelenleg 41 városi önkormányzat található a vizsgált dél-szlovákiai régióban.

Napjainkban egy város sikeressége döntően attól függ, hogy miként tudja a települést bekapcsolni a hazai és a nemzetközi városversenybe, képes-e kezdeményező szerepet vállalni annak érdekében, hogy a város piaci pozícióján javítson. Azon tény felismerése, hogy a városi önkormányzatoknak a helyi közösségek fejlesztése végett egyre inkább a saját erőforrásaikra kell támaszkodniuk, a városok többségénél az elmúlt egy évtizedben megtörtént, azonban maig található nem kevés olyan önkormányzat, amelyik még nem tudatosította a piaci szereplővé való válását.

A megváltozott társadalmi és gazdasági feltételrendszerben az önkormányzatoknak rá kellett ébredniük arra, hogy a gazdasági sikeresség és kiváló életlehetőségek biztosítása érdekében több síkon kell sikeres fejlesztési politikát folytatniuk:

⇒ gazdasági sík

- innovatív gazdasági környezett kialakulásának elősegítése (a kis- és középvállalatok beindulásának támogatása, környezetbarát vállalatok támogatása, munkahelyteremtő beruházások támogatása);
- a humánerőforrás fejlesztése (a munkaerő-állomány foglalkoztathatóságának javítása, a képzési struktúra gazdasági igényekhez való igazítására, az esélyegyenlőség növelése);

⇒ infrastrukturális sík

- a település megközelíthetőségének javítása;
- a település egyéb infrastrukturális ellátottsági színvonalának emelése (internetelérhetőség javítása, csatornahálózat bővítése, zajszint csökkentése stb.);

⇒ környezeti sík

- a gondozott zöldterületek (parkok) nagyságának növelése;
- a lakosság környezettudatosságának fejlesztése;
- a vonzó települési környezet kiépítése;
- a lakóházak felújításának támogatása;
- új terek biztosítása lakóházak és családi házak építésére;

⇒ szolgáltatási sík

- a társadalmi szolgáltatások színvonalának javítása;
- az önkormányzati ügyintézés szolgáltatási színvonalának emelése;
- a lakosság elégedettségét növelő intézmények megtelepedésének támogatása.

Az Európai Unió hosszú távú víziója, a Lisszaboni Stratégia nagy hangsúlyt helyez a városok integrált fejlesztésére, ezért az Európai Unió Bizottsága által megfogalmazott Közöségi Stratégiai Iránymutatások kiemelten kezelik a városi fejlődés kérdését. A Közöségi Stratégiai Iránymutatások az alábbiakban határozzák meg azokat a területeket, amelyek mentén a 2007–2013-as időszakban a fenntartható városi fejlődés és a vonzó városkörnyezet kialakítása érdekében szükséges beavatkozni:

⇒ megélhetési és ingatlan árszínvonal rögzítése, csökkentése;

⇒ közlekedés, elérhetőség és mobilitás javítása;

⇒ a szolgáltatásokhoz és az intézményekhez való jobb hozzáférés biztosítása;

⇒ a természeti, fizikai környezet fejlesztése, a vonzó körülmények megteremtése;

⇒ kulturális ágazat erősítése.

A fent áttekintett feltételrendszerek alapján a magyar kisebbség által lakott dél-szlovákiai térben példa értékű városnak Dunaszerdahely számít, amely az 1989-es rendszerváltást követően egy új fejlődési pályára állt, s országos viszonylatban is jelentős gazdasági és társadalmi megújuláson ment keresztül. Az 1990-ben visszaállt önkormányzatiság rendszerében az egykor Tündérműhelynek is nevezett Csallóköz szívében fekvő város önkormányzata hosszú távú program keretében fektette le a város fenntartható fejlődését biztosító reformstratégiáját (felölelve a gazdasági és társadalmi szféra minden elemét), melynek köszönhetően másfél évtized alatt Dunaszerdahely az ország egyik legfejlettebb és legvonzóbb városává vált. A város látványos felfelé fordulásában döntő jelentőséggel volt és van jelen kedvező földrajzi fekvése (Pozsony és Győr szomszédsága) és multikulturális jellege, amely az uniós tagság után előrevetíti a még sikeresebb jövőt (melyet igazol a városban és agglomerációjában gyors növekedést mutató szolgáltatási szektor, a szálloda- és vendéglátóipara stb.).

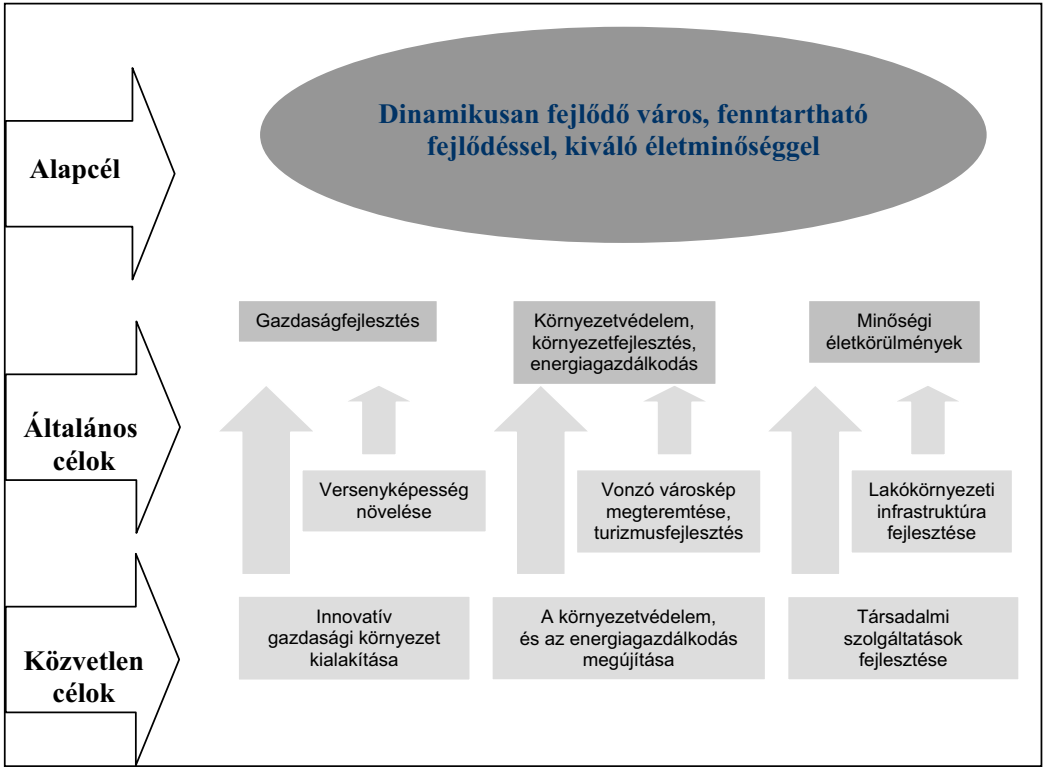
A települések fenntartható fejlesztése megköveteli a dinamikus tervezést, ugyanis a tervek megvalósulásának folyamatos figyelemmel kísérésén keresztül időben lehet észlelni a fejlődést veszélyeztető problémákat. Dunaszerdahelyen 2007-ben a köz-, a magán- és a civilszféra szoros együttműködésében dolgozták ki a város új városfejlesztési stratégiáját, amely keretprogramként szolgál az elkövetkező évek gazdaságfejlesztési, környezetvédelmi, környezetfejlesztési, energiagazdálkodási és minőségi életkörülmények fejlesztésére. A stratégia a gazdaságfejlesztés te-

rén a környezetbarát kis- és középvállalkozások és az idegenforgalom szerepét kezeli prioritásként.

Egy település sikeres fejlesztésének a településen belüli partnerség mellett feltétele a településközi partneri viszonyok kiépítése is, ugyanis a településközi kapcsolatok és a közös érdekek megsokszorozzák a település érdekérvényesítő képességét. Dunaszerdahely városának pozíciói e tekintetben erősnek ítéltetők, a város kezdeményező és integráló partneri viszonyt tart fenn a vonzáskörzetének önkormányzataival, társadalmi, közösségi és gazdasági szervezeteivel és intézményivel. A város vezető regionális szerepkörének egyik megnyilvánulása, hogy a város kezdeményezésére jött létre a Csallóköz–Mátyusföldi Regionális Társulás, amely a legjelentősebb településközi együttműködési fórum Dél-Szlovákia magyar lakta terében (területe 1716 km², lakosainak száma 205 ezer, székhelye pedig Dunaszerdahely). A társulás megalapítását követően a város kezdeményezte a településközi partnerség kinyújtását a szomszédos magyarországi régiókba, melynek eredményeként 2001-ben a Csallóköz–Mátyusföldi Regionális Társulás a Győr-Moson-Sopron megyével létrehozta a Hármas Duna-vidék Eurorégiót Győr székhellyel.

Dunaszerdahely társadalmi és gazdasági megújulását a város arculatának is megújulása kísérte. A városrehabilitációs és városfejlesztési program irányvonalát a városi önkormányzat által felkért világhírű Makovecz Imre építész tervezte meg organikus építészeti stílusban, amely szebbé és látványosabbá tette a várost.

18. ábra. Dunaszerdahely városfejlesztési stratégiájának vázlata 2007–2013

Forrás: A szerző saját szerkesztése Dunaszerdahely Városfejlesztési Stratégiája alapján.

5. TÉRSÉGFEJLESZTÉSI KERETEK

5.1. A TERÜLETFEJLESZTÉS ALAPKERETEI

A regionális fejlesztés kereteit Szlovákiában a regionális fejlesztés támogatásáról szóló 503/2001. Tt. számú törvény határozza meg, mely 2002 január 1-jén lépett hatályba. E törvény, mely az ország területfejlesztési politikájában mérföldkőnek számít, a regionális fejlesztéssel kapcsolatos támogatási célokat az alábbi négy pontban fogalmazza meg:

- ⇒ a Szlovák Köztársaság kiegyenlített gazdasági és szociális fejlődésének a biztosítása;
- ⇒ a régiók között fennálló gazdasági és szociális fejlettségbeli különbségek mérséklése és megszüntetése;
- ⇒ az alacsony gazdasági teljesítményű és életszínvonalat biztosító régiók újabb keletkezésének a megakadályozása;
- ⇒ a régiók tartósan fenntartható gazdasági és szociális fejlődésének biztosítása.

A 503/2001. számú törvény a regionális fejlesztéssel kapcsolatban az alábbi támogatási területeket nevezte meg prioritásként:

- a gazdaság és a vállalkozói környezet támogatása azok termelési kapacitásának növekedése érdekében, a gazdasági szerkezet javítása, új munkahelyek teremtése, a veszélyeztetett munkahelyek stabilizálása;
- a humán erőforrás fejlesztése annak érdekében, hogy a regionális munkaerőpiacon a kereslet és a kínálat között egyensúly alakuljon ki, a nők és a férfiak egyenlő munkavállalási esélyének a biztosítása;

– a regionális fejlődést elősegítő kutatások tartós fejlesztése, az új technológiák és innovációk bevezetésének hangsúlyozott támogatása;

– az államok közötti, a határon átívelő és az interregionális együttműködések támogatása a regionális fejlesztés terén a régió tartósan fenntartható fejlődése érdekében;

– az idegenforgalom fejlesztése;

– a régió szociális infrastruktúrájának fejlesztése;

– a régió technikai infrastruktúrájának fejlesztése;

– a kultúra, kulturális tevékenységek és szolgáltatások fejlesztésének támogatása, beleértve a művészeti tevékenységeket, a kulturális örökség ápolását, a műemlékek felújítását és revitalizációját;

– a régió szolgáltatási színvonalának fejlesztése;

– az életkörünyezet javítása és fejlesztése, az azt károsító tényezők minimalizálása;

– a természeti erőforrások hatékony felhasználásának támogatása.

A fent említett törvény kimondja, hogy a regionális fejlesztés elsőszámú célterületeit a szlovák kormány határozza meg a regionális fejlesztési minisztérium ajánlása alapján, amely a támogatott régiók kiválasztásánál az alábbi két szempontot veszi figyelembe:

⇒ *gazdaságilag gyenge régiók*, melyek gazdasági és fejlettségi szintje elmarad az országos átlagtól, amit elsősorban az alábbi mutatók értéke jelöl: a munkaerőpiac, a gazdaság szerkezet és termelési szintje, a kerületi önkormányzatok, a községek és a

lakosság bevétele, valamint a településsűrűség;

⇒ *gazdaságilag kedvezőtlen szerkezetű régiók*, melyekben a szerkezetváltás negatív következményei felhalmozódtak, melynek következtében az ágazatok teljesítménye és a vállalkozások száma csökken, míg a munkanélküliség növekszik.

A tárgyalt törvény kimondja, hogy az EU alapjaiból folyósított támogatási eszközöknél a regionális fejlesztés érdekében a régiók fejlettségi szintje a NUTS 2 szinten¹ értékelődik, s

azon területek minősülnek gazdaságilag gyengének, amelyekben a bruttó hazai terméknek (GDP) az egy lakosra eső vásárlóerőn mért paritása nem éri el az EU bruttó hazai terméknek az egy lakosra eső vásárlóerőn mért paritásának a 75%-át az elmúlt 3 év alatt.

A 503/2001. Tt. számú törvény továbbá tartalmazza, hogy a regionális fejlesztés támogatása a programozás keretén belül az alábbi dokumentumok alapján megy végbe: nemzeti fejlesztési terv, közösségi támogatási keret, operatív programok (regionális operatív programok, ágazati operatív programok), önkor-

19. ábra. A Regionális Fejlesztések Támogatásáról szóló 503/2001. Tt. számú törvény által meghatározott területi megközelítésű stratégiai alapdokumentumok

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

¹ A regionális folyamatok elemzése megkívánja, hogy megfelelő szintű területi bontásban adatok álljanak a rendelkezésre. E felismerésből kiindulva az Európai Unió a közigazgatási egységekre alapozva létrehozta a Területi Statisztikai Egységek Nomenklatúráját (NUTS, Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques). Az ötfokozatú területi statisztikai rendszerhez illeszkedve Szlovákiában a NUTS 1 szint magát az országot jelenti. A NUTS 2 szinten, a tervezési-statisztikai régiók szintjén 4 (Pozsony, Nyugat-Szlovákia, Közép-Szlovákia, Kelet-Szlovákia), míg a NUTS 3 szinten, a fejlesztési régiók szintjén 8 (Pozsonyi kerület, Nyitrai kerület, Nagyszombati kerület, Trencséni kerület, Zsolnai kerület, Besztercebányai kerület, Kassai kerület, Eperjesi kerület) régió lett lehatárolva. A NUTS 4 szintnek, a statisztikai kistérségeknek, a járások, a NUTS 5 szintnek pedig maguk a települések felelnek meg.

mányzati kerületek gazdasági és szociális fejlődésének programjai, községek gazdasági és szociális fejlődésének programjai, egységes programdokumentumok, Kohéziós Alap stratégiai programdokumentuma, Európai Községek Kezdeményezése program.

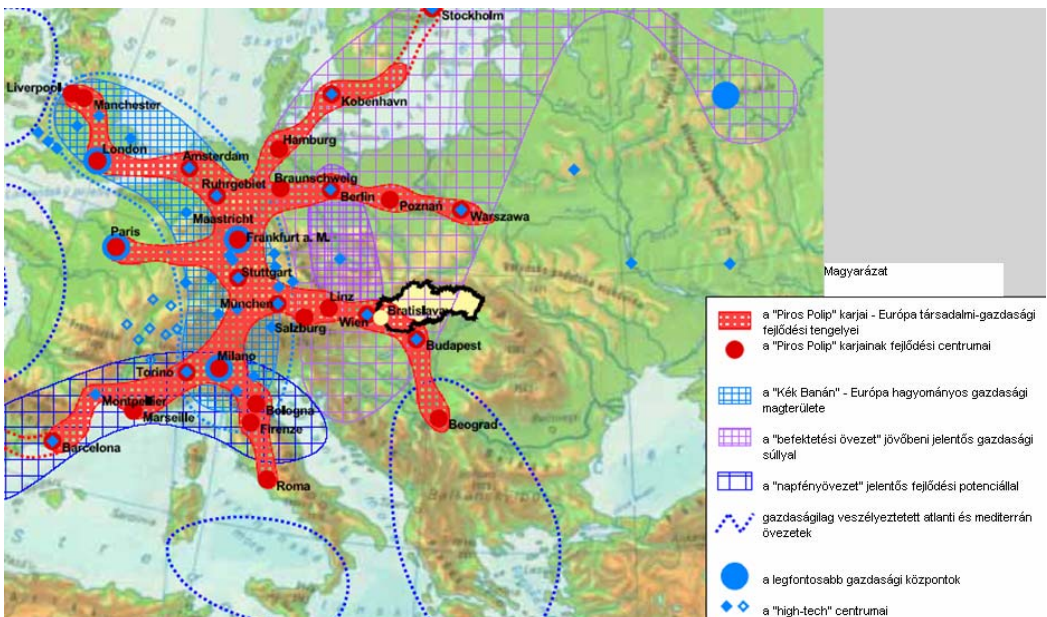
A fentiekben tárgyalt törvény mellett a regionális fejlesztés második legjelentősebb keret-elemének a Szlovákia Területfejlesztési Konceptiója 2001 (SZTK 2001) stratégiai dokumentum számít, amely felvázolja, illetve kijelöli a területfejlesztési intézkedéseket – az ország területfejlesztési politikájának célkitűzéseit, elveit és prioritásrendszerét, megteremtve a területi szempontok konzekvens érvényesítésének lehetőségét mind az ágazati szakpolitikák, mind az országos és területi programok kidolgozásában. A kiemelt stratégiai célok szinte mindegyikére jellemző, hogy az intézkedések megvalósítása hosszabb idősíkot igényel. Az SZTK 2001 által felvázolt konceptió kötelező érvényű intézkedéseit az

528/2002. számú kormányrendelet tartalmazza (Lelkes 2004b, Lelkes 2004c).

Az SZTK 2001 nemzetközi viszonylatban az alábbi térségfejlesztési prioritásokat fogalmazta meg:

- ⇒ kapcsolatok erősítése az egyik legjelentősebb európai urbanisztikai tengelyre Stuttgart–Ulm–München–Salzburg/Linz–Bécs/Pozsony–Budapest–Belgrád, mindenképp Pozsony térségében és a Duna mentén;
- ⇒ települési központok a fejlesztése az Katowice–Bécs és Katowice–Budapest tengely mentén;
- ⇒ települési kapcsolatok erősítése a Vág menti települési sáv és a vele párhuzamosan futó csehországi települési sáv között;
- ⇒ Pozsony–Nagyszombat települési központ fejlesztése az európai jelentőségű Bécs–Pozsony–Győr agglomeráció részeként;

20. ábra. Szlovákia jövőbeni társadalmi-gazdasági pozíciójának víziója az európai térszerkezetben várható fejlődési folyamatok alapján

Forrás: Szlovákia Területfejlesztési Konceptiója 2001.

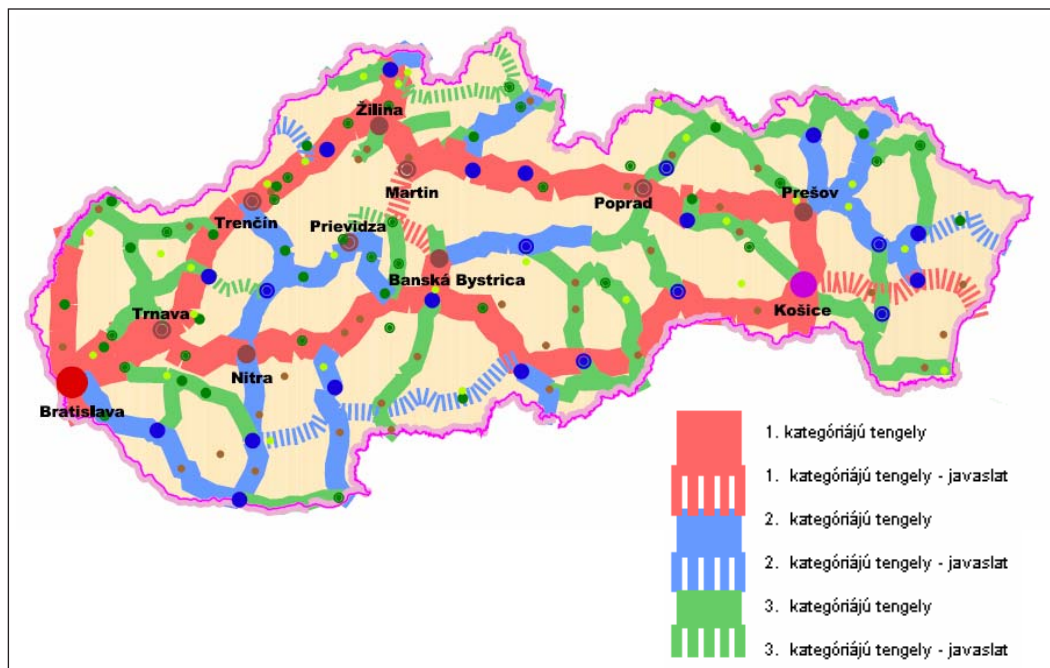
- ⇒ Kassa–Eperjes települési központ fejlesztése mint a Kárpátok Eurorégió centruma;
- ⇒ nemzetközi hálózati együttműködések létrehozása a városok, régiók és a területi fejlesztésben érdekelt többi intézmények között, felhasználva a települések és települési rendszerek euroregionális és határon átnyúló kapcsolatait;
- ⇒ a multimodális tengelyek mentén fekvő települések fejlesztése, legfőképp az észak–dél és kelet–nyugat irányú tengely metszéspontjában találhatóakat.

Országos viszonylatban az SZTK 2001 az alábbi térségfejlesztési prioritásokat tartalmazza:

- ⇒ Kassa–Eperjes agglomeráció fejlesztése kapcsolatban a Nagymihály–Varannó–Homonna települési központtal és összeköttetésben az Észak–Vág menti és dél-szlovákiai fejlesztési tengelyekkel;

- ⇒ nemzetközi viszonylatokban versenyképes településszerkezet kialakítása, Zsolna–Turócszentmárton, Besztercebánya–Zólyom, Losonc–Rimaszombat települési központok létrehozása (a Losonc–Rimaszombat települési központ lényegesen szereppel bír majd az egész közép-dél-szlovákiai tér fejlesztésében);
- ⇒ Pozsony–Nagyszombat–Nyitra települési központ fejlesztése kötődésben az európai jelentőségű agglomerációk policentrikus rendszeréhez;
- ⇒ Pozsony mint európai specifikus központ fejlesztése;
- ⇒ Kassa mint nemzetközi központ és mint a Kárpátok Eurorégió centrumának fejlesztése;
- ⇒ az első kategória első alcsoport kategóriájú centrumok fejlesztése: Besztercebánya, Nyitra, Eperjes, Zsolna;

21. ábra. Szlovákia fejlesztési tengelyei a SZTK 2001 alapján

Forrás: Szlovákia Területfejlesztési Konceptiója 2001.

- ⇒ az első kategória második alcsoport kategóriájú centrumok fejlesztése: Nagyszombat, Trencsén, Turócszentmárton, Poprád;
- ⇒ a második kategória első alcsoport kategóriájú centrumok fejlesztése: Dunaszerdahely, Bártfa, Komárom, Liptószentmiklós, Nagymihály, Pöstyén, Privigyec, Igló, Csaca, Homonna, Léva, Losonc, Érsekújvár, Vágbeszterce, Rózsahegy, Zólyom;
- ⇒ az első kategóriájú települési központok fejlesztése:
 - Pozsony–Nagyszombat települési központ mint a legjelentősebb szlovákiai agglomeráció, amely európai jelentőségű;
 - az első kategóriájú fejlesztési tengelyek támogatása:
 - Vág menti fejlesztési tengely (Pozsony–Nagyszombat–Trencsén–Zsolna);
 - zsolnai–tátraalji fejlesztési tengely (Zsolna–Turócszentmárton–Poprád–Eperjes);
 - zsolnai–kiszucaai fejlesztési tengely (Zsolna–Csaca–szlovák–cseh határ);
 - kassai–eperjesi fejlesztési tengely (Eperjes–Kassa–szlovák–magyar határ);
 - nyitrai–Vág menti fejlesztési tengely (Nagyszombat–Nyitra–Garamszentkereszt–Zólyom);
 - zólyomi–turóci fejlesztési tengely (Zólyom–Besztercebánya–Turócszentmárton);
 - zólyomi–dél-szlovákiai fejlesztési tengely (Zólyom–Losonc–Rimaszombat–Rozsnyó–Kassa);
 - kelet-szlovákiai fejlesztési tengely (Kassa–Nagymihály–Szobránc–szlovák–ukrán határ);
 - erdőháti fejlesztési tengely (Pozsony–Malacka–szlovák–cseh határ);

- ⇒ a második kategóriájú fejlesztési tengelyek támogatása:
 - csallóközi fejlesztési tengely (Pozsony–Dunaszerdahely);
 - Nyitra menti fejlesztési tengely (Trencsén–Nagyatpolcsány–Nyitra–Érsekújvár–Komárom);
 - Garam menti fejlesztési tengely (Tolmács–Léva–Zselíz–Párkány);
 - dél-szlovákiai fejlesztési tengely (Érsekújvár–Zselíz–Ipolság–Losonc);
 - nógrádi fejlesztési tengely (Losonc–Fülek–szlovák–magyar határ);
 - sárosi fejlesztési tengely (Eperjes–Bártfa);
 - liptói–árvai fejlesztési tengely (Rózsahegy–Alsókubín–Trstená–szlovák–lengyel határ).

5.2. A SZLOVÁK–MAGYAR HATÁR AZ ÖNKORMÁNYZATI KERÜLETEK FEJLESZTÉSI PROGRAMJAIBAN

Pozsonyi kerület

A gazdasági és szociális fejlesztési programban a magyar–szlovák határ menti együttműködés mint lehetőség/eszköz a regionális fejlesztésre, konkrétan nincs megemlítve. A programdokumentum azonban a kerület 15 prioritása közé sorolta a nemzetközi és a határon átnyúló együttműködések, s ez a prioritás két intézkedésre van bontva: határon átnyúló partnerségépítés a szomszédos országokkal, valamint feltételek megteremtése pozsonyi székhellyel működő nemzetközi intézmények létrehozására.

Nagyszombati kerület

A gazdasági és szociális fejlesztési program a magyar–szlovák határ menti együttműködést alprioritásként kezeli a „Határ menti, transznacionális és interregionális együttműködés” prioritás keretén belül, részletesen a határmentiséget mint lehetőséget/eszközt a regio-

nális fejlesztésre. A magyar–szlovák határ menti együttműködést három alprioritásban határozza meg (melyek egészen az intézkedések és aktivitások szintjére vannak szétbontva):

- ⇒ a határ menti régiók szociális és gazdasági együttműködése – mely az alábbi intézkedéseket öleli fel: kis- és közép-vállalkozások együttműködése, városok és falvak együttműködése, határon átnyúló intézményi együttműködés, vidékfejlesztés;
- ⇒ határon átnyúló infrastruktúra – mely az alábbi intézkedéseket öleli fel: environmentális befektetések, együttműködés a természetvédelemben, közlekedési és telekommunikációs infrastruktúra fejlesztése;
- ⇒ határon átnyúló programozás támogatása.

Nyitrai kerület

A gazdasági és szociális fejlesztési programban a kerület számára meghatározott 7 fejlesztési stratégiai terület egyike a „Nemzetközi együttműködés”, azonban a szlovák–magyar határ menti együttműködés konkrétan nincs megemlítve az említett területen. A nevezett stratégiai területen belül mindössze árnyalt megfogalmazás szintjén kerül megemlítésre a Duna menti együttműködés erősítése (elsősorban gazdasági területen). A szlovák–magyar határ felmerül több szakpolitikai kérdésben:

- ⇒ Garamszentkereszt–Léva–Párkány gyorsforgalmi út megépítése és erre kapcsolódva Párkánynál egy új dunai híd megépítése;
- ⇒ a kerület idegenforgalmi látványosságainak népszerűsítése magyar nyelven.

Besztercebányai kerület

A gazdasági és szociális fejlesztési programban a kerület fejlesztési prioritásai – összesen 7 – között nem szerepel sem a nemzetközi együttműködés, sem a határ menti együttmű-

ködés. A szlovák–magyar határ érintőlegesen egy-egy szakpolitikai célkitűzés keretén belül van megemlítve:

- ⇒ szlovák–magyar határ–Ipolyás–Zólyom vasútvonal modernizálása;
- ⇒ a határon átnyúló munkaerőpiac létrehozása;
- ⇒ az idegenforgalmi fejlesztések során szoros kapcsolat Magyarországgal.

Kassai kerület

A gazdasági és szociális fejlesztési programban a kerület 5 stratégiai fejlesztési területe között nem szerepel sem a nemzetközi együttműködés, sem a határ menti együttműködés. A szlovák–magyar határ érintőlegesen egy-egy szakpolitikai célkitűzés keretén belül van megemlítve:

- ⇒ a „Mezőgazdaság és vidékfejlesztés” stratégiai fejlesztési területnél van megemlítve, a tokaji borvidék fejlesztésénél, hogy fontos a magyarországi tokaji borvidékkel való együttműködés;
- ⇒ a Közlekedés és telekommunikáció” stratégiai fejlesztési területnél van megemlítve a Kassa–Miskolc gyorsforgalmi útszakasz megépítésének szükségessége, valamint a hajózási feltételek javítása a Tiszán;
- ⇒ a „Szociális tőke és intézményi együttműködés megerősítése” stratégiai fejlesztési területnél van megemlítve a szlovák–magyar határ menti eurorégiók fontos szerepe a regionális fejlesztések terén;
- ⇒ a „Kis- közép-vállalkozások gazdasági aktivitásának növelése” stratégiai fejlesztési területnél kiemelik, hogy a határ menti területek idegenforgalmi fejlesztésénél fontos az együttműködés a szomszédos régiók idegenforgalmi szereplőivel való együttműködés és koordináció.

5.3. AZ UNIÓS TÁMOGATÁSI PROGRAMOK

Az Európai Unió deklarált célja az egyes országok és régiók között fennálló fejlettségi különbségek mérséklése és a kevésbé fejlett térségek felzárkóztatásának elősegítése (Buček 2003). E cél érdekében az EU forrásokat biztosít, melyek többsége az alábbi három nagyobb csoportba sorolható:

- ⇒ előcsatlakozási alapok;
- ⇒ strukturális alapok, Kohéziós Alap és egyéb uniós alapok,
- ⇒ közösségi kezdeményezések.

Az előcsatlakozási alapok azon pénzügyi eszközök együttes elnevezése, amelyeket az Európai Unió a társult országok csatlakozásra való felkészülésének támogatására állított fel. 1990-től kezdődően a PHARE² volt az az uniós támogatási forma, amely Szlovákia társadalmi-gazdasági fejlesztéséhez először adott pénzügyi segítséget, majd a későbbiekben további két uniós forrás – ISPA³, SAPARD⁴ – is segítette az ország regionális fejlesztését és a területfejlesztést intézményesíteni. Szlovákia az uniós csatlakozást megelőzően az elő-

csatlakozási alapokból mintegy 1 milliárd euró támogatást kapott olyan alapvető problémák megoldására, mint a közlekedési és környezetvédelmi infrastruktúra, a munkahelyek teremtése, a határ menti együttműködés, a határ menti területek gazdasági és kulturális kapcsolatainak erősítése és a területfejlesztési elképzelések kölcsönös összehangolása, de jelentős összegekkel támogatták például a vidéken élő gazdáknak a mezőgazdasági gépek vásárlását is.

Az ország uniós csatlakozását követően a 2004–2006 rövidített programozási időszakban a területfejlesztési politika egyik alapküldetése a Nemzeti Fejlesztési Terv lett. A Nemzeti Fejlesztési Terv komplex áttekintést nyújt az 1. Céltűzés⁵ szerint támogatott szlovákiai régiókról. A Nemzeti Fejlesztési Terv taglalja továbbá az egyes régiók szükségleteit, a fejlődésüket gátló tényezőket csakúgy, mint azt, hogy ezeken miként lehet az egyes fejlesztési stratégiákat alkalmazva túllépni (különös tekintettel a munkanélküliséget csökkentő nemzeti stratégiákra). A dokumentum stratégiai célként azt fogalmazta meg, hogy a tartósan fenntartható fejlődés dinamikája mellett az ország 2006-ban megha-

2 A PHARE Előcsatlakozási Programot (*Pologne-Hongrie Aid a la Reconstruction Économique*) 1989-ben hozta létre az Európai Közösség, eredetileg azzal a céllal, hogy támogassa Lengyelország és Magyarország gazdasági szerkezetátalakítását. A gazdasági és politikai átmenet elősegítésére 1989-ben létrehozott PHARE programot 1996-ra úgy bővítették ki, hogy akkor már a közép-európai régió 13 országában jelen volt.

3 Az ISPA Előcsatlakozási Program (*Instrument for Structural Policies for Pre-Accession*) a környezetvédelmi és a közlekedési infrastruktúra fejlesztését szolgáló nagyberuházásokat támogatta az EU-hoz csatlakozni kívánó államokban. Az Agenda 2000-ben az Európai Bizottság javasolta, hogy a PHARE programot az EU tagságra váró országok felkészítésére összpontosítsák, a segítséget az *acquis communautaire* átvételénél két alapvetően fontos, kritikus témára – az intézményépítésre és a beruházások támogatására – koncentrálják.

4 A SAPARD Előcsatlakozási Program (*Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development*) a közép-európai reformországokban elsősorban a magánszektor felőlelő önkormányzati, térségi kezdeményezéseket támogatta az EU Közöségi Agrárpolitikájába való bekapcsolódás céljából, így járulva hozzá a fenntartható mezőgazdaság és vidékfejlesztés kialakításához.

5 Az Európai Unió közösségi regionális politika támogatási prioritásainak megnevezése a 2000–2006 programozási időszakban, amelyeken belül az alábbi kategóriák használatosak:

1. Céltűzés: A fejlődésben leginkább elmaradott régiók támogatására irányuló regionális politikai céltűzés, amelynek keretében az EU strukturális alapjaiból származó kiadások kétharmadát költik el.
2. Céltűzés: A gazdasági és társadalmi szerkezetátalakítás miatt strukturális problémákkal küzdő ipari, vidéki, halászi és városi régiók támogatására irányuló regionális politikai céltűzés.
3. Céltűzés: Az EU regionális politikájának keretében az oktatási és képzési rendszerek modernizációjához támogatást nyújtó céltűzés. A támogatás a humán erőforrások fejlesztését célozza.

ladja az egy főre eső GDP-ben az uniós átlag 54%-át. A Nemzeti Fejlesztési Terv az alábbi négy prioritást fogalmazta meg:

1. az ipar és szolgáltatások versenyképességének a növelése;
2. a szakképzett és rugalmas munkaerőn alapuló foglalkoztatottság növelése;
3. a multifunkciós mezőgazdaság és vidékfejlesztés;
4. a közlekedési, a környezeti és a települési infrastruktúra fejlesztése.

A Nemzeti Fejlesztési Tervben megfogalmazott négy prioritás és a technikai segítségnyújtás együttes költsége a 2004–2006 időszakban 1682,15 millió euró volt. Ezen összegből az ERDF (European Regional Development Fund – Európai Regionális Fejlesztési Alap⁶) részesedése 24,65% (414,64 millió euró), az ESF (European Social Fund – Európai Szociális Alap)⁷ részesedése 15,11% (254,19 millió euró), az EAGGF (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund – Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalap)⁸ részesedése 14,69% (247,03 millió euró), míg a FIG (Financial Instrument for Fisheries Guidance – Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz)⁹ részesedése 0,30% (5,04 millió euró) volt. A strukturális alapok összesen a kiadások 54,75%-át tették

ki, ami 920,9 millió euró hozzájárulást jelentett. Az összkidadásoknak 19,97%-át az állami költségvetés állta, míg a községi önkormányzatok által nyújtott összeg a kiadások 1,79%-át tették ki (30,18 millió euró). A magánszférára hozzájárulása összesen 395,17 millió eurót tett ki (23,49%).

A Nemzeti Fejlesztési Tervben a prioritások közötti forrásmegosztás arányai így mutatottak:

- az ipar és a szolgáltatások versenyképességének a növelése – 15,71%;
- a szakképzett és rugalmas munkaerőn alapuló foglalkoztatottság növelése – 19,75%;
- a multifunkciós mezőgazdaság és vidékfejlesztés – 36,48%;
- a közlekedési, a környezeti és a települési infrastruktúra fejlesztése – 26,88%.

A Nemzeti Fejlesztési Terv kidolgozását követően a benne meghatározott specifikus célok megvalósításának kapcsán kerültek kidolgozásra az ágazati operatív programok (Agrár- és Vidékfejlesztés Operatív Program¹⁰, Humán Erőforrás Operatív Program¹¹, Ipar és Szolgáltatások Operatív Program¹²) és az Alap Infrastruktúra Operatív Program¹³ (amely az ország infrastruktúrájának elmar-

6 Az Európai Regionális Fejlesztési Alapot az Európai Szociális Alappal együtt 1975-ben a strukturális alapok részeként hozták létre annak érdekében, hogy támogassák az EU szegényebb régióinak infrastrukturális fejlesztését. Ahogy az EU tagországainak száma gyarapodott, az ERDF a fő regionális különbségek mérséklésének legfőbb eszközévé vált – segítette az elmaradott térségek fejlődését, gazdasági és szociális átalakulását.

7 Az első strukturális alap, amelyet EU-költségvetés részeként, a Római Szerződés alapján létrehozottak. Ez az alap az EU munkahelyek létrehozását és védelmét szolgáló politikájának fő finanszírozója. Az Európai Szociális Alap végső soron az EU egyes régiói közötti életszínvonalbeli különbségek mérséklését szolgálja.

8 Az agrárpolitika finanszírozására közös pénzügyi alapként 1962-ben lett létrehozva, amelynek Garancia Szekciója az intervenciók politika, Orientációs Szekciója az ágazati struktúrapolitika, szerkezetátalakítás anyagi hátterének biztosítását szolgálta.

9 A „legifjabb” strukturális alap – 1993-ban hozták létre a halászattal foglalkozó térségek gazdasági-társadalmi struktúrájának fejlesztésére, szerkezetátalakításának támogatására.

10 Irányító hatósága a Földművelésügyi Minisztérium Strukturális Politika Osztálya.

11 Irányító hatósága a Munkaügyi-, Szociális- és Családügyi Minisztérium HE OP Irányító Szerv Osztálya.

12 Irányító hatósága a Gazdasági Minisztérium, a Kis- és Középvállalkozások Fejlesztéséért Nemzeti Ügynökség – Ágazati Operatív Program Irányító Osztálya.

13 Irányító hatósága az Építési és Regionális Fejlesztési Minisztérium AI OP-t Irányító Osztálya.

dott és az 1. célkitűzésbe tartozó 7 kerületének a közlekedési, a környezeti és a települési infrastruktúrájának fejlesztését tervező programdokumentum). A kitűzött célok elérésének céljából mind a négy operatív program prioritásokat állapít meg, illetve egy sor saját intézkedés megtételéről gondoskodik. A programkiegészítőkben aztán ezen intézkedéseket egészen a tevékenységek szintjére bontották le, mégpedig pontosan meghatározott:

- ⇒ támogatási csoportokkal és összegekkel;
- ⇒ lehetséges kedvezményezettekkel;
- ⇒ célcsoportokkal.

Az 1260/1999/EK tanácsi rendelet 4. cikkelyének rendelkezéseivel, illetve az Európa Bizottság egyéb követelményeivel összhangban az SZK Építésügyi és Régiófejlesztési Minisztériuma meghatározta a Pozsonyi kerület (NUTS 2) azon térségeit, amelyek eleget tesznek a 2. célkitűzés kategóriájába való besorolás követelményeinek. A fentiek szerint kialakított régióba a Malackai, a Bazini és a Szeneci járás egyes területei, illetve a Dunacsúni, a Horvátjárfalui, az Oroszvári, a Pozsonyszől-

lósi és a Pozsonybesztercei városrészek lettek besorolva. Ez a Pozsonyi kerület teljes területének 28,82 %-át teszi ki. A 2. célkitűzés hatálya alá tartozó régió fejlesztési stratégiájának alapját elsősorban olyan célok képezik, mint a térségen belüli gazdasági tevékenység diverzifikálása, a fejlesztési erőforrások lehető leghatékonyabb kihasználása, illetve az infrastruktúra fejlesztése. A fent lehatárolt területeken a utóbbi célok az Egységes Programdokumentum Pozsony 2. célkitűzés programdokumentum alapján történtek a 2004–2006 időszakban, míg az adott régió humán erőforrását érintő fejlesztés kereteit a Egységes Programdokumentum Pozsony 3. célkitűzés programdokumentum adta meg.

A strukturális alapok mellett a 2004–2006 közötti időszakban a Kohéziós Alap forrásai is jelentősen hozzájárultak az ország egyes régióinak a fejlődéséhez a közlekedési és a környezetvédelmi infrastrukturális beruházásoknak köszönhetően, melyek a Kohéziós Alap által alkalmazott elv alapján nagy költségvetésűek (egy beruházás költségvetésének el kell érnie legalább a 10 millió eurót¹⁴), valamint a közlekedési hálózat fejlesztését illető-

14. táblázat. A Nemzeti Fejlesztési Terv prioritásai és költségvetése az uniós forrásokat illetően (millió EUR)

Prioritás, időszak	Össz-költségvetés	Európai Közösségek					Kohéziós Alap
		Összesen	ERDF	ESF	EAGGF	FIFG	
Prioritás 1 – Ipar és Szolgáltatások Operatív Program	264,29	131,09	131,09	0,00	0,00	0,00	0,00
Prioritás 2 – Humán Erőforrás Operatív Program	332,15	249,11	0,00	249,11	0,00	0,00	0,00
Prioritás 3 – Agrár- és Vidékfejlesztés Operatív Program	613,61	250,56	0,00	0,00	245,52	5,04	0,00
Prioritás 4 – Alap Infrastruktúra Operatív Program	452,11	275,26	275,26	0,00	0,00	0,00	509,70
Technikai segítségnyújtás	19,99	14,88	8,29	5,08	1,51	0,00	0,00
Összesen	1682,15	920,90	414,64	254,19	247,03	5,04	509,70

Forrás: Nemzeti Fejlesztési Terv 2004–2006.

14 A Kohéziós Alap a projektek költségvetésének 85%-át biztosítja.

en hozzá kell járulnia az európai kontinens kohézióját elősegítő transeurópai hálózatok fejlesztéséhez.

A Szlovák Köztársaság Közlekedési Minisztériuma a Kohéziós Alapból 2004–2006 között az országot közvetlenül érintő 4 multimodális közlekedési folyosóból 2 folyosót (V/A és VI) érintő beruházásokat valósított meg, melyek mindegyike elkerüli a magyar kisebbségi tér leghátrányosabb régióit, hasonlóan a következő programozási időszakban (2007–2013) tervezett projektekhez. A Kohéziós Alapból Szlovákia 2004–2006 között több mint 500 millió euróhoz jutott, s ennek közel felét fordították közlekedési célokra, a fennmaradó részt pedig a vízgazdálkodási vállalatok által kidolgozott tervezetek kapták meg.

2000–2006 között négy közösségi kezdeményezés volt érvényben az EU-ban:

- INTERREG Program – a határon átnyúló, transznacionális és interregionális együttműködést támogató program, amelynek célja a közösség területének harmonikus, kiegyensúlyozott és tartós fejlődése;
- URBAN Program – a válságban lévő városok és a városi agglomerációk gazdasági és szociális regenerációját elsősegítő

program, amely hangsúlyozza a tartós városi fejlődés előmozdítását;

- LEADER Program – vidékfejlesztés támogatását célul tűző program;
- EQUAL Program – a munkapiacra előforduló diszkrimináció és az egyenlőtlenség minden fajtája ellen vívott harcot támogató program.

A 2004–2006 között a négy érvényben levő közösségi kezdeményezésből kettő lett meghirdetve Szlovákiában: az INTERREG III¹⁵ és az EQUAL. Az INTERREG III program kapcsán megemlítendő, hogy számos civil szervezet bírálta, hogy az INTERREG III A kezdeményezésen belül a Szlovákiát érintő fejlesztési programok – INTERREG III A Program Szlovákia/Ausztria; INTERREG III A Program Szlovákia/Lengyelország; INTERREG III A Program Szlovákia/Csehország; INTERREG III A/TACIS Program Szlovákia/Magyarország/Ukrajna – források tekintetében nem vették figyelembe az egyes határszakaszok hosszát (a szlovák–magyar és a szlovák–ukrán határhossz többszöröse a szlovák–osztrák határszakasznak, ennek ellenére a források többszörösét adták az utóbbi határszakaszra).

Az EU 2007–2013 programozási időszakra vonatkozóan az ország stratégiai fejlesztési

15. táblázat. A Kohéziós Alapból megvalósított közlekedési beruházások a 2004–2006 között

Projekt	Tervezett költségvetés (millió EUR)		
	Kohéziós Alap	Állami hozzájárulás/hitel	Összesen
Autópálya útszakasz D1 Menguszfalva–Szepesjánosfalva	161,7091	28,5369	190,246
Autópálya útszakasz Lejtős–Kisfarkasd, I. rész Lejtős–Vágbeszerce	17,7905	3,1395	20,93
Vasúti vonal modernizációja Nagyszombat–Vágújhely, II. rész Pöstyén–Vágújhely	53,38	9,42	62,8
Vasúti pálya modernizációja Zsolna–Csaca, I. rész Zsolna–Karásznó	60,775	10,725	71,5

Forrás: Szlovák Köztársaság Közlekedési Minisztériuma, 2008.

15 Az INTERREG III. három területen valósul meg:

- ⇒ a szomszédos határ menti régiók integrált fejlődésének támogatása (A cél – határon átnyúló együttműködés);
- ⇒ az egész Unió keretein belüli területi integráció harmonizálása (B cél – transznacionális együttműködés);
- ⇒ a regionális fejlődés és a kohéziós politika nemzeti feletti/interregionális együttműködések keresztüli támogatása (C – interregionális együttműködés).

16. táblázat. Az ERDF által a megjelölt programok céljainak megvalósítására elkülönített pénzeszközök az INTERREG III A programokon belül 2004–2006

Program	Pénzeszközök nagysága
INTERREG III A Program Szlovákia/Ausztria	9,50 millió EUR + 25% társfinanszírozás
INTERREG III A Program Szlovákia/Lengyelország	9,50 millió EUR + 25% társfinanszírozás
INTERREG III A Program Szlovákia/Csehország	4,67 millió EUR + 25% társfinanszírozás
INTERREG III A/TACIS Program Szlovákia–Magyarország–Ukrajna	9,50 millió EUR + 25% társfinanszírozás

Forrás: Szlovák Köztársaság Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztériuma, 2007.

tési terve Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 címmel került kidolgozásra az EU stratégiai iránymutatásaival összhangban, s még a Dzurindakormány 2006 májusában jóváhagyta, később azonban a júniusi kormányváltást követően az új kormány átdolgozta a fejlesztési tervet, amelyet aztán az Európa Bizottság csak 2007 augusztusában fogadott el. A stratégiai tervdokumentum tartalmazza az ország gazdasági és társadalmi felemelkedése végett prioritásként kezelendő területeket és aktivitásokat a felvázolt időszakra, melyek számára a forrásokat a strukturális alapok és a Kohéziós Alap biztosítanak majd, s amely alapok

a 2007–2013 közötti programozási időszakban három új célkitűzést támogatnak: a konvergenciát, a regionális versenyképességet és foglalkoztatást, valamint az európai területi együttműködést. A tervdokumentum a 2007–2013 programozási időszakra stratégiai célként a régiók, a szlovák gazdaság és a foglalkoztatottság versenyképességének és teljesítőképességének jelentős emelését célozta meg a fenntartható fejlődés feltételeinek betartása mellett. Ezen cél elérése végett első számú célterületként a régiók növekedési centrumainak a támogatását jelöli meg abból a feltételezésből kiindulva, hogy a gazdasági-társadalmi felemelkedés a régiók centrumából

17. táblázat. A Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 által meghatározott prioritások rendszere a célterületre

Stratégiai prioritás	Specifikus prioritás	Alap
1. Infrastruktúra és regionális megközelíthetőség	1.1. Regionális infrastruktúra	ERDF
	1.2. A környezeti infrastruktúra és környezetvédelem	ERDF + KF
	1.3. Közlekedési infrastruktúra és tömegközlekedés	ERDF + KF
	1.4. Egészségügyi infrastruktúra modernizációja	ERDF
2. Tudásalapú gazdaság	2.1. Társadalom informatizálása	ERDF
	2.2. Kutatás és fejlesztés	ERDF
	2.3. Felsőoktatási intézmények infrastruktúrája	ERDF
	2.4. Vállalatok és szolgáltatások versenyképességének a támogatása innovációk által	ERDF
3. Emberi erőforrás	3.1. Modern oktatás a tudásalapú társadalomért	ESF
	3.2. Foglalkoztatottság és társadalmi befogadás növekedésének a támogatása, kapacitásépítés	ESF
4. Technikai segítségnyújtás (horizontális)	4.1. Előkészítés, irányítás, monitoring, értékelés, informálás, adminisztrációs kapacitások erősítése ezen területeken	ERDF
	4.2. Pénzügyi irányítás, ellenőrzés és adminisztrációs kapacitások erősítése ezen területeken	ERDF

Megjegyzés: A konvergenciaprogram célterülete az ország valamennyi NUTS 2 szintjét jelenti, leszámítva Pozsony NUTS 2 régiót.

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013, 2007.

majd fokozatosan kiáramlik a régiók marginális tereibe.¹⁶ A stratégiai cél elérése végett a dokumentum kiemeli a régiók szerepkörének

megnövelését és a partnerségek létrehozásának a szükségét a források hatékony felhasználása végett.

22. ábra. Az EU 2007–2013 időszakra vonatkozó célkitűzéseinek áttekintése

1. Konvergencia-célkitűzés

A konvergencia-célkitűzés hasonló a 2000–2006-os időszak 1. célkitűzéséhez. Célja a legkevésbé fejlett államok és régiók felzárkóztatásának elősegítése. A 27 tagállamot számláló Európai Unióban ez a célkitűzés 17 tagállamban 84 régiót érint, melynek összlakossága 154 millió fő.

Támogatás mértéke:

A konvergencia-célkitűzés keretében 251,163 milliárd euró áll rendelkezésre, ami a strukturális alapokból és a Kohéziós Alapból rendelkezésre álló teljes összeg 81,54 százaléka. A konvergencia-célkitűzés forrásait a három alap – Európai Regionális Fejlesztési Alap, Európai Szociális Alap, Kohéziós Alap – együttesen biztosítja.

Jogosultsági feltételek:

A strukturális alapok forrásaira (ERFA, ESZA) azon NUTS 2. szintű régiók jogosultak, ahol a 2000–2002 időszakra vonatkozó adatok alapján az egy főre eső bruttó hazai termék (GDP) nem éri el az uniós átlag 75 százalékát. Ez a célkitűzésre fordítható összes forrás 70,51 százalékát jelenti (177 milliárd euró).

Azon régiók (ún. „phasing out” térségek), ahol a GDP az EU-bővítéssel járó statisztikai hatás következtében épphogy meghaladja a küszöbértéket, a célkitűzés forrásaiból fokozatosan csökkenő támogatásban részesülnek. E régiók a célkitűzés forrásainak 4,99 százalékára jogosultak (12,5 milliárd euró).

A Kohéziós Alap támogatásaira azon tagállamok jogosultak, ahol a 2001–2003 időszakra vonatkozó adatok alapján egy főre eső bruttó nemzeti jövedelem (GNI) nem éri el az uniós átlag 90 százalékát. Ez a célkitűzésben rendelkezésre álló forrás 23,22 százaléka. Azon régiók, ahol a GNI az EU bővítés statisztikai hatásai következtében meghaladja a 90 százalékos küszöbértéket, fokozatosan csökkenő támogatásban részesülnek. A Kohéziós Alapból 15 tagállam részesülhet.

2. Regionális versenyképesség és foglalkoztatás célkitűzés

A regionális versenyképesség és foglalkoztatás célkitűzés célja a konvergencia-célkitűzés hatálya alá nem tartozó régiók versenyképességének, vonzerejének erősítése, foglalkoztatási mutatóinak javítása. A célkitűzés keretében 19 tagállam 168 régiója részesülhet támogatásban. Ezek közül 13 tartozik azon régiók közé, ahol a támogatást fokozatosan vezetik be (ún. „phasing-in” területek). Ezek a régiók – a korábbi 1. célkitűzés alá tartozó egykori státusuknál fogva – különleges pénzügyi juttatásban részesülnek.

Támogatás mértéke:

A célkitűzés keretében 49,13 milliárd euró áll rendelkezésre, ami a teljes összeg 15,95 százaléka.

A forrást az Európai Regionális Fejlesztési Alap és az Európai Szociális Alap egyenlő mértékben biztosítja.

3. Európai területi együttműködés célkitűzés

A célkitűzés a közös helyi és regionális kezdeményezések révén tovább erősíti a határokon átnyúló együttműködést. A célkitűzés a korábbi INTERREG közösségi kezdeményezésen alapul, s az ERFA finanszírozása alá kerül.

Támogatás mértéke:

A célkitűzésre az összes támogatás 2,52 százaléka, azaz 7,75 milliárd euró áll rendelkezésre, mely az alábbiak szerint oszlik meg:

Határokon átnyúló együttműködés: 73,86 %;

Transznacionális együttműködés: 20,95%;

Interregionális együttműködés: 5,19%.

A forrást teljes egészében az Európai Regionális Fejlesztési Alap biztosítja.

Jogosultsági feltételek:

A Közösség NUTS 3. szintű valamennyi belső és egyes külső szárazföldi határok mentén fekvő régiója és a Közösség NUTS 3. szintű, a tengeri határok mentén fekvő, egymástól legfeljebb 150 km távolságra található régiója jogosult a támogatásra.

Forrás: http://europa.eu/index_hu.htm

¹⁶ A regionális fejlődésnek ezen megközelítését és beépítését a Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 c. tervdokumentumba a szlovákiai civil szféra élesen bírálta, megítélésük szerint ugyanis a centrumok kiemelt támogatása fokozza a centrum–periféria közötti gazdasági-társadalmi szakadékot.

A tervdokumentum alapján 11 operatív program került kidolgozásra, melyből egy operatív program a technikai segítségnyújtásra irányul. Az operatív programok tartalmazzák az állam legfontosabb prioritásait, valamint a programozás végrehajtásának módját. Az EU egyetlen kikötéssel él a támogatás-felhasználás programozása tekintetében: a „konvergencia” célkitűzés kedvezményezettjei közé tartozó országok és régiók a támogatások 60%-át, a „versenyképesség és foglalkoztatás” célkitűzés keretei között támogatható országok és régiók pedig a támogatások 75%-át kötelesek a lisszaboni stratégiában megfogalmazott uniós prioritások, azaz a növekedés és a foglalkoztatás fellendítésére fordítani.

Az uniós források szétosztásával kapcsolatosan a területi koncentráció elvét követve az SZK Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete

2007–2013 az ország településeit három kategóriába sorolta be:

- innovációs növekedési pólusok (82 város kapott besorolást ezen kategóriába);
- kohéziós növekedési pólusok (891 város és község kapott besorolást ezen kategóriába);
- községek, amelyek nem növekedési pólusok (1918 község kapott besorolást ezen kategóriába).

A fenti beosztás alapján a legkedvezőbb fejlesztési körülményekkel az innovációs növekedési pólusok rendelkeznek majd a 2007–2013 programozási időszakban. A második legkedvezőbb fejlesztéstámogatási környezetet a kohéziós növekedési pólusok mondhatják a magukénak, míg a legkevesebb támogatást azon községek kapják majd, amelyek nem növekedési pólusok.

18. táblázat. A Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 által megfogalmazott stratégiai célok mérhető mutatói és azok értéke 2013-ban

Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 által megfogalmazott stratégiai célok mérhető mutatói	A mutató értéke 2005-ben	A mutató értéke 2013-ban
A gazdaság energetikai szükséglete	854,3 kg OE/1000 EUR	663,4 kg OE/1000 EUR
Együttes innovációs index	22. hely az EU-ban	18. hely az EU-ban
Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számolva az EU-15 viszonylatában	Az EU-15 szintjének 53,7%-a	Az EU-15 szintjének több mint 60%-a
Munkatermelékenység az EU-15 viszonylatában	Az EU-15 szintjének 60,9%-a	Az EU-15 szintjének több mint 70%-a
Foglalkoztatottság mértéke (15-64) az EU-15 viszonylatában	Az EU-15 szintjének 57,7%-a	Az EU-15 szintjének 63,4%-a

Megjegyzés: OE – oil equivalent.

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013, 2007.

19. táblázat. A 2007–2013 uniós programozási időszak 11 operatív programja

	Operatív Program	Irányító Hatóság
1.	Közlekedés	SZK Közlekedés, Postaügyi és Telekomunikációs Minisztériuma
2.	Környezetvédelem	SZK Környezetvédelmi Minisztériuma
3.	Regionális fejlesztés	SZK Építészeti és Regionális Fejlesztési Minisztériuma
4.	Társadalom informatizálása	SZK Kormányhivatala
5.	Egészségügy	SZK Egészségügyi Minisztériuma
6.	Foglalkoztatás és társadalmi befogadás	SZK Munka-, Szociális- és Családügyi Minisztériuma
7.	Oktatás	SZK Oktatásügyi Minisztériuma
8.	Kutatás és fejlesztés	SZK Oktatásügyi Minisztériuma
9.	Versenyképesség és gazdasági növekedés	SZK Gazdasági Minisztériuma
10.	Pozsonyi kerület	SZK Építészeti és Regionális Fejlesztési Minisztériuma
11.	Technikai segítségnyújtás	SZK Építészeti és Regionális Fejlesztési Minisztériuma

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013, 2007.

20. táblázat. Az ország településeinek osztályozása a területi koncentráció elve alapján

		Népesség száma		Települések száma
	Év	2001	2004	
1.	Innovációs növekedési pólusok	2 673 296	2 642 677	82
2.	Kohéziós növekedési pólusok	1 794 183	1 819 978	891
	Innovációs és kohéziós növekedési pólusok összesen (1 + 2)	4 467 479	4 462 655	973
3.	Községek, amelyek nem növekedési pólusok, ugyanakkor az innovációs növekedési pólusok vonzáskörzetében fekszenek	257 153	266 413	415
4.	Községek, amelyek nem növekedési pólusok, ugyanakkor nem fekszenek innovációs növekedési pólusok vonzáskörzetében	654 823	655 754	1 503
	Összesen	5 379 455	5 384 822	2 891

Forrás: Szlovák Köztársaság Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztériuma, 2007.

21. táblázat. A területi koncentráció elve alapján végrehajtott osztályozása az ország településeinek növekedési pólusokra és nem növekedési pólusokra (%)

		Népesség részaránya		Települések részaránya
	Év	2001	2004	
1.	Innovációs növekedési pólusok	49,7	49,1	2,8
2.	Kohéziós növekedési pólusok	33,4	33,8	30,8
	Innovációs és kohéziós növekedési pólusok összesen (1 + 2)	83,0	82,9	33,7
3.	Községek, amelyek nem növekedési pólusok, ugyanakkor az innovációs növekedési pólusok vonzáskörzetében fekszenek	4,8	4,9	14,4
4.	Községek, amelyek nem növekedési pólusok, ugyanakkor nem fekszenek innovációs növekedési pólusok vonzáskörzetében	12,2	12,2	52,0
	Összesen	100,0	100,0	100,0

Forrás: Szlovák Köztársaság Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztériuma, 2007.

22. táblázat. A területi koncentráció elve a Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 specifikus prioritásainak végrehajtásával kapcsolatosan

Specifikus prioritás	Innovációs növekedési pólusok	Kohéziós növekedési pólusok	Községek, amelyek nem növekedési pólusok
1.1. Regionális infrastruktúra	x	x	
1.2. Környezeti infrastruktúra és környezetvédelem		egész Szlovákia	
1.3. Közlekedési infrastruktúra és tömegközlekedés		egész Szlovákia	
1.4. Egészségügyi infrastruktúra modernizációja	x	x	
2.1. Társadalom informatizálása		egész Szlovákia	
2.2. Kutatás és fejlesztés	x		
2.3. Felsőoktatási intézmények infrastruktúrája	x		
2.4. Vállalatok és szolgáltatások versenyképességének a támogatása innovációk által	x		
3.1. Modern oktatás a tudásalapú társadalomért		egész Szlovákia	
3.2. Foglalkoztatottság és társadalmi befogadás támogatása, kapacitás építés		egész Szlovákia	

Megjegyzés: x – a megvalósítandó projektek helyszíne.

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013, 2007.

23. táblázat. A Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013 által meghatározott prioritások rendszere a „Regionális versenyképesség és foglalkoztatottság” célterületre

Stratégiai prioritás	Specifikus prioritás	Alap
1. Infrastruktúra és regionális elérhetőség		ERDF
2. Tudásalapú gazdaság		ERDF
3. Emberi erőforrás	3.1. Modern oktatás a tudásalapú társadalomért	ESF
	3.2. Foglalkoztatottság és társadalmi befogadás támogatása, kapacitás építés	ESF

Megjegyzés: A „Regionális versenyképesség és foglalkoztatottság” célterület a Pozsony NUTS 2 régiót jelenti.

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013, 2007.

24. táblázat. A pénzügyi forrásosztás az EU kohéziós politikájának céljai szerint a 2007–2013 programozási időszakban

EU kohéziós politikájának céljai	EU alapjai	Pénzügyi forrásosztás az EU kohéziós politikájának céljai szerint Szlovákia esetében (EUR)	
		2004-es árszint	aktuális árszint
Konvergencia	SA + KA	9 638 999 602	10 911 601 421
	SA	6 214 921 468	7 012 862 858
	KA	3 424 078 134	3 898 738 563
Regionális versenyképesség és foglalkoztatottság	SA	398 057 758 (108 782 757 + a Konvergencia célból átutalás a kutatásra és fejlesztésre 289 275 001)	449 018 529 (122 603 156 + a Konvergencia célból átutalás a kutatásra és fejlesztésre 326 415 373)
Európai Területi Együttműködés	SA	201 606 786	227 284 545
Összesen	SA + KA	10 238 664 146	11 587 904 495

Megjegyzés: SA – strukturális alapok, KA – Kohéziós alap.

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013, 2007.

25. táblázat. A Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Keretének horizontális prioritásai, azok céljai és alkalmazásának módjai

Horizontális prioritások	Horizontális prioritások célja	Horizontális prioritások érvényesülése
Marginalizált roma közösségek	a marginalizált roma közösségek foglalkoztatottsági és iskolázottsági szintjének növelése, valamint életkörülményeik javítása	átfogó megközelítés (több operatív program segítségével)
Esélyegyenlőség	az esélyegyenlőség biztosítása a diszkrimináció minden formájával szemben	az összes projektnél alkalmazott elv
Tartósan fenntartható fejlődés	a gazdasági növekedés környezeti, gazdasági és társadalmi fenntarthatóságának biztosítása	elv a Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Keretének szintjén
Információs társadalom	a befogadó információs társadalom fejlesztése	integrált megközelítés (a közigazgatás információs rendszereinek fejlesztése és e-szolgáltatások bevezetése az operatív programokban)

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013, 2007.

A Nemzeti Stratégiai Referencia Keret 2007–2013 dokumentumban a stratégiai prioritások mellett megfogalmazásra kerültek a horizontális prioritások is, amelyek ugyanolyan fontosak, mint a stratégiai prioritások, de átfogó jellegüknel fogva nem valósíthatók meg külön intézkedések révén, és megvalósításukra nem különíthető el keret. A horizontális prioritásokat egyrészt a programozási folyamat egészében, másrészt valamennyi támogatott programban érvényesíteni kell. A Nemzeti Stratégiai Referencia Keret 2007–2013 az alábbi 4 horizontális prioritásokat tartalmazza:

- ⇒ marginalizált roma közösségek;
- ⇒ esélyegyenlőség;
- ⇒ tartósan fenntartható fejlődés;
- ⇒ információs társadalom.

A Nemzeti Stratégiai Referencia Keret 2007–2013 dokumentum mellett a regionális fejlesztés kereteit illetően további meghatározó dokumentum a Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Vidékfejlesztési Terve 2007–2013, amelyhez az EAFRD (European Agricultural Fund for Rural Development – Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap) biztosítja a forrást. Ezen tervdokumentum elsősorban a vidéki térségek folyamatosan fenntartható fejlődésére irányul, ezért a dokumentum prioritásai a vidékfejlesztési támogatási programok a mezőgazdasági termelés és erdőgazdálkodás versenyképességé-

nek javítására, az ésszerű talajgazdálkodás támogatására, a környezet javítására, a vidéki életfeltételek javítására és a gazdasági tevékenységek diverzifikálására összpontosítanak. Ezen programdokumentum különösen fontos szerepet tölthet be a szlovákiai magyar kisebbség által lakott tér fejlesztésében, ugyanis a dokumentum prioritásai elsősorban a periferikus vidéki régiók támogatását célozzák meg, s ebbe a kategóriába tartozik a szlovákiai magyar kisebbségi tér döntő hányada. A vidékfejlesztési stratégia ezen irányultságának kiemelése azért fontos, mivel a Nemzeti Stratégiai Referencia Keret 2007–2013 dokumentum stratégiája a településfejlesztés terén csupán az innovációs és kohéziós növekedési centrumok, valamint a szegregált települések támogatása (abban a reményben, hogy a centrumok fejlődése idővel kiváltja a periferikus települések fejlődését is).

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Vidékfejlesztési Terve 2007–2013 dokumentumban 4 fejlesztési tengelyt határoztak meg:

- ⇒ 1. fejlesztési tengely: Versenyképesség javítása¹⁷;
- ⇒ 2. fejlesztési tengely: Életkörnyezet és táj javítása¹⁸;
- ⇒ 3. fejlesztési tengely: Vidéki életfeltételek javítása¹⁹;
- ⇒ 4. fejlesztési tengely: LEADER stratégia alkalmazása.²⁰

17 Prioritása a produktív mezőgazdaság, erdőgazdaság és feldolgozóipar támogatása, rákapcsolódva a modernizációra, innovációra, szerkezeti átalakításra és a tudás átadására az agráriumban, az élelmiszeriparban és az erdőgazdaságban.

18 Prioritása a vidéki életkörnyezet javítása és védelme – a biodiverzitás megőrzése, a víz- és talajvédelem, az éghajlati változások hatásainak mérséklése.

19 Prioritása a munkahelyteremtés és gazdasági aktivitás támogatása a vidéki térben.

20 Prioritása a vidéki tér fejlődési potenciáljának mobilizálása, a fejlesztés menedzsméntjének és irányításának javítása, a helyi kezdeményezések támogatása (a LEADER mint Községi Kezdeményezés Szlovákiában új formaként jelenik meg a vidéki közösségek fejlesztésében, ugyanis a 2004-2006 időszakban Szlovákiában nem volt a támogatási keretek között számos uniós államtól eltérően).

26. táblázat. A 2007–2013 programozási időszak pénzügyi kértének megoszlása az operatív programok alapján (EUR-ban)

Operatív program		Alap	Összesen	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
		Az Európai Köösség hozzájárulása (EUR)								
		ERDF és KF								
Regionális OP		ERDF	1 445 000 000	205 515 550	199 983 511	192 432 432	177 546 535	191 179 553	210 935 525	267 386 894
		ERDF+KA	1 800 000 000	117 019 128	170 272 572	231 927 776	314 350 930	337 649 329	348 947 545	279 832 720
OP Környezetvédelem		ERDF	230 756 935	32 819 473	31 936 043	30 733 380	28 353 006	30 530 109	33 685 007	42 699 917
		KA	1 569 243 065	84 199 655	138 336 529	201 194 396	285 997 924	307 119 220	315 262 538	237 132 803
OP Közltekedés		ERDF+KA	3 206 904 595	249 781 696	326 787 231	415 525 000	532 362 447	571 994 412	596 078 824	514 374 985
		ERDF	877 409 097	124 789 767	121 430 694	116 857 795	107 806 882	116 084 899	128 080 795	162 358 265
		KA	2 329 495 498	124 991 929	205 356 537	298 667 205	424 555 565	455 909 513	467 998 029	352 016 720
		ERDF	993 095 405	141 243 286	137 441 319	132 265 485	122 021 210	131 390 682	144 968 236	183 765 187
OP Társadalom informatizálása		ERDF	1 209 415 373	172 009 458	167 379 330	161 076 075	148 600 352	160 010 720	176 545 790	223 793 648
OP Kutatás és fejlesztés		ERDF	772 000 000	109 797 927	106 842 402	102 818 877	94 855 311	102 138 834	112 693 582	142 853 067
OP Versenyképesség és gazdasági növekedés		ERDF	250 000 000	35 556 323	34 599 224	33 296 268	30 717 394	33 076 047	36 494 036	46 260 708
OP Egészségügy		ERDF	97 601 421	13 881 391	13 507 734	12 999 052	11 992 245	12 913 078	14 247 478	18 060 443
OP Technikai segítségnyújtás		ERDF	87 000 000	11 702 539	11 936 592	12 175 323	12 418 829	12 667 207	12 920 550	13 178 960
OP Pozsonyi kerület		ESF								
OP Foglalkoztatás és társadalmi befogadás		ESF	881 801 578	125 277 179	122 017 332	117 563 168	108 700 401	116 902 730	128 767 136	162 573 632
OP Oktatás		ESF	617 801 578	87 729 702	85 480 552	82 402 308	76 262 834	81 974 424	90 229 434	113 722 324
Az alapok együttesen a SZK Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013			11 360 619 950	1 269 514 179	1 376 247 799	1 494 501 764	1 629 828 488	1 751 897 016	1 872 828 136	1 965 802 568
ebből ERDF			5 962 278 231	847 315 714	825 056 849	794 674 687	734 311 764	789 991 129	870 570 999	1 100 357 089
ebből KF			3 898 738 563	209 191 584	343 693 066	499 861 601	710 553 489	763 028 733	783 260 567	589 149 523
ebből ESF			1 499 603 156	213 006 881	207 497 884	199 965 476	184 963 235	198 877 154	218 996 570	276 295 956
EAFRD és EFF										
EAFRD			1 969 418 078	303 163 265	286 531 906	268 049 256	256 310 239	263 028 387	275 025 447	317 309 578
EFF			13 688 528	1 996 248	1 917 440	1 821 708	1 655 266	1 782 386	1 971 551	2 543 929

Forrás: Szlovák Köztársaság Nemzeti Stratégiai Referencia Kerete 2007–2013, 2007.

A 2007–2013 programozási időszakban Szlovákia vidékfejlesztési programjára mintegy 1,9 milliárd euró jut, amelyek megoszlása az alábbi arányban várható: versenyképesség javítása (20%), életkörnyezet és táj javítása (63,5%), vidéki életfeltételek javítása (12,5%), LEADER stratégia alkalmazása (2,5%), technikai segítségnyújtás (2%).

A 2007–2013 programozási időszakban a Nemzeti Stratégiai Vidékfejlesztési Terv 2007–2013 dokumentum mellett a vidéki terrek fejlesztése szempontjából meghatározó programdokumentumnak számít még a Halászati Operatív Program, amelyhez a forrást az EFF (European Fisheries Fund – Európai Halászati Alap) biztosítja. Ezen tervdokumentum stratégiai céljai az ország halgazdaságának és akvakultúrájának modernizációjára és restrukturalizációjára, a halgazdaságok és akvakultúrák termékeinek feldolgozásával foglalkozó vállalatok versenyképességének növelésére és a halászati termékek piacának fejlesztésére irányulnak.

A 2007–2013 közötti időszakban az Európai Bizottság döntése értelmében fontos újtásként a kohéziós politika fő programjaiba kerültek az eddig közösségi kezdeményezésként működő határon átnyúló együttműködési programok (INTERREG). 2007-től a határon átnyúló együttműködési programok kiemelt célkitűzésként szerepelnek – mint 3. Célkitűzés az Európai Területi Együttműködés (ETE)²¹ megnevezés alatt. A célkitűzés alatti támogatásra jogosult területek:

- *határon átnyúló együttműködés* – a Közöség NUTS 3 szintű szárazföldi vagy tengeri határok mentén fekvő régiói, illetve az ENPI²² program esetén az EU-val szomszédos (nem tagállam) országok NUTS 3 szintű régiói is;
- *transznacionális együttműködés* – a Bizottság a transznacionális térségek listáját

programok szerint határozza meg a résztvevő országokkal egyeztetve;

- *interregionális együttműködés* – a Közöség egész területe Szlovákia esetében az ország valamennyi NUTS 3 régiójának van legalább egy nemzetközi határa valamely szomszédos országgal, így az összes NUTS 3 régió részt vehet az EU által támogatott határ menti együttműködésekben.

Az ETE programok között kiemelkedő fontosságúak a határon átnyúló együttműködési programok, melyek fő célja a határok elválasztó jellegének csökkentése, a határon átnyúló infrastruktúrák és együttműködések fejlesztése, illetve a határ menti közösségek kapcsolatainak erősítése. Az egyes programok regionális fejlesztési jellegűek, de a regionális fejlesztésnek kizárólag azon területeit ölelik fel, ahol a nemzeti határokon átlépő együttműködések a főáramú fejlesztésekhez képest hozzáadott értéket hordoznak, illetve olyan közös problémákat céloznak megoldani, amelyek gátolják a résztvevő országok kapcsolódó területei tekintetében az egymásra ható fejlesztések összehangolását, kölcsönös kihasználását. Ez lehetőséget nyújt a határ menti területek olyan fejlesztésére, amely enyhíti a helyi népesség helyenként fennálló gazdasági és társadalmi elszigeteltségét. A 2007–2013 programozási időszakban Szlovákia és a szomszédos államok között 5 határon átnyúló együttműködési program került meghirdetésre, amelyek között a dél-szlovákiai régót a NUTS 3 beosztás alapján 4 érinti: a szlovák–cseh határon átnyúló együttműködési program, a szlovák–osztrák határon átnyúló együttműködési program, a szlovák–magyar határon átnyúló együttműködési programok, valamint a szlovák–ukrán, ukrán–magyar és román–ukrán határon átnyúló együttműködést

21 European Territorial Cooperation – ETC.

22 European Neighbourhood and Partnership Instrument – ENPI.

segítő Magyarország–Szlovákia–Románia–Ukrajna Európai Szomszédsági és Partnerségi Eszköz Határon Átnyúló Együttműködési Program.

Az uniós forrásokkal kapcsolatosan szólni kell a forrásszétosztásnál esetleg felmerülő regionális igazságtalanságokról. A Transparency International 2006 tavaszán készített jelentése²³ alapján az uniós források elosztásánál fennáll a regionális diszkrimináció, illetve a korrupció esélye, mindenképp a projektek értékelésének és a nyertes projektek kiválasztásának fázisában. E megállapítás a nacionalista pártot tartalmazó Fico-kormány alatt valós veszélyt jelent a dél-szlovákiai magyarságra nézve az elkövetkező négy évben – leg-

főképpen azért, mivel a területi aszimmetriák mögül fölsejlik a több évtizedes politikai-ctnikai szándékosság, a magyarlakta régiók versenyképességét gátló akadályok szándékos létesítése. Az uniós források szétosztásánál felmerülő klientelizmust bizonyítják a kormánykoalícióban meglévő hatásköri viták is, amelyek tárgya, hogy melyik minisztérium, vagyis melyik párt legyen az adott operatív program irányító hatósága (a Fico-kormány számára tehát az a lényeges, hogy melyik párt irányítsa az uniós alapok egyes operatív programjait, nem pedig az, hogy a leghatékonyabban kimerítésre kerüljön a 2007–2013 időszakban elérhető több mint 11 milliárd euró uniós támogatás).

23. ábra. A Magyarország–Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködés Operatív Program 2007–2013 rövid összefoglalója

Támogatandó területek:

- Határon átnyúló üzleti együttműködés támogatása;
- K+F és innovációs együttműködések támogatása;
- Közös turisztikai projektek elősegítése;
- Egészségügy;
- Hálózati, partnerségi, program- és projektmenedzsment-kapacitások fejlesztése;
- Emberi erőforrások közös használata és fejlesztése;
- Kisprojekt alap – Emberek közötti kapcsolatépítés;
- Határon átnyúló környezetvédelem;
- Természetvédelmi együttműködés;
- Kisléptékű közlekedési infrastruktúra fejlesztés, utak, kerékpárutak, közösségi közlekedés;
- Jobb határátkelési lehetőségek biztosítása a határfolyókon;
- Határon átnyúló kommunikációs csatornák fejlesztése.

Pályázó szervezetek alapvetően állami, illetve nonprofit szervezetek lehetnek.

Támogatásra jogosult területek:

- *Magyarországon:* Győr-Moson-Sopron megye, Komárom-Esztergom megye, Budapest, Pest megye, Nógrád megye, Heves megye, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye;
- *Szlovákiában:* Pozsonyi kerület, Nagyszombati kerület, Nyitrai kerület, Besztercebányai kerület, Kassai kerület.

A program *összköltségvetése* mintegy 207 millió euró, melyből 176 millió euró (85%) az Európai Unió ERDF (Európai Regionális Fejlesztési Alap) hozzájárulása. A pályázóktól elvárt önerő mértéke minimum 5%.

Forrás: Magyarország–Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködés Operatív Program 2007–2013, 2007.

23 Štruktúralne fondy EÚ na Slovensku a možnosti ich transparentnejšieho využívania. Transparency International Slovensko, Bratislava, 2005.

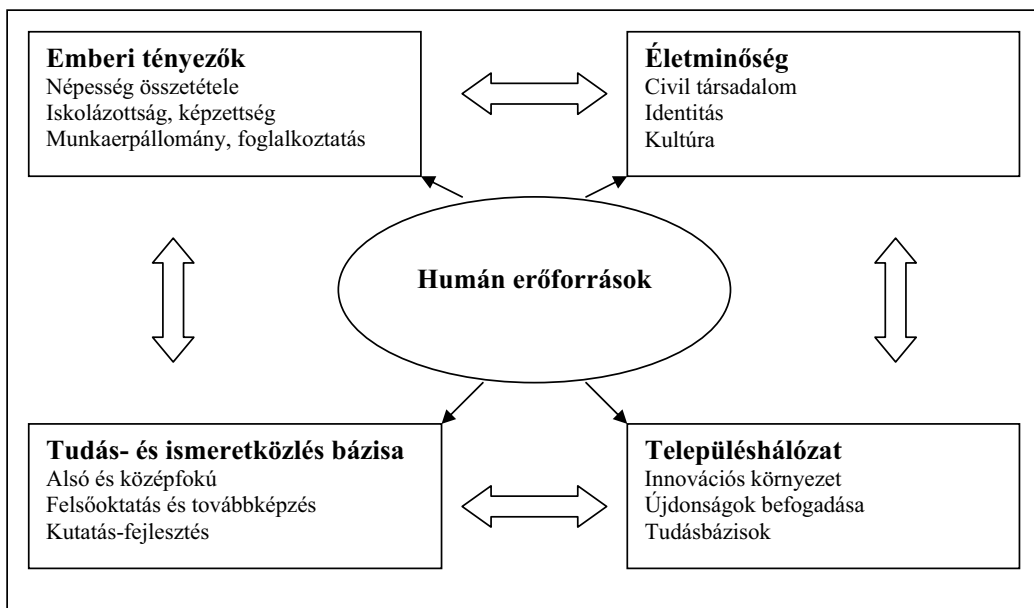
6. RÉGIÓK A NÉPESSÉG GAZDASÁGI SZEMPONTÚ BEMUTATÁSÁNAK TÜKRÉBEN

Az alábbi fejezetben a közel fél évszázadon keresztül perifériaként kezelt Dél-Szlovákia népessége kerül bemutatásra, tárgyalva a gazdasági szerkezetváltás eredményeit, a reformok által megváltozott életterük gazdasági és társadalmi mutatóit, az elmúlt fél évtized legjelentősebb munkapiaci eseményeit. A fejezet betekintést ad a humán erőforrások kérdéskörének néhány szegmensébe, a bonyolult és sokrétű területi tényezők közül néhányat felsorakoztat – összpontosítva a számottevő magyar kisebbséggel rendelkező és egyben erősen rurális jelleggel bíró 16 dél-szlovákiai járás emberi tényezőire, valamint a szlovákiai munkaerőpiac sajátosságaira.

6.1. A SZLOVÁKIAI MUNKAERŐPIAC ALAPMUTATÓI

A munkaerő nem csupán az egyik termelési tényező, hanem a termelés fejlődésének hordozója is. A gazdaság térbeli elhelyezkedésére ható tényezők közül az egyik legfontosabb. Bármilyen magas szinten fejlődjenek is az anyagi termelőerők, legyen bármilyen magas színvonalú a gépesítés, az automatizálás, a kemizálás, a munkaerő – különösen a képzett munkaerő – a termelés térbeli elhelyezésének egyik legfontosabb tényezője marad. Ezért a népesedési jelenségekben bekövetkező változások és a hozzájuk kapcsolódó folyamatok a

24. ábra. A humán erőforrásokat befolyásoló területi tényezők

Forrás: Rechnitzer–Smahó 2005.

társadalmi-gazdasági-térbeli fejlődésnek meghatározó tényezői (Lelkes 2004c).

A népesség gazdasági aktivitása társadalmi és gazdasági szempontból is kiemelkedően fontos, hiszen a népesség abszolút többsége számára ez alapozza meg a rendszeres jövedelemszerzés lehetőségét, ezáltal a kialakítható életszínvonalat, részben pedig az életkörülményeket, ettől függ a keresők és eltartottak aránya, amely családi és társadalmi szempontból is a megszerzett jövedelmek felhasználását alaposan befolyásolja.

Szlovákiában a foglalkoztatási politika az EU szabályrendszerével összhangban történik. A legjelentősebb foglalkoztatási politikai törvényi szabályozásokat a 461/2003. Tt. 5/2003. Tt. és a 453/2003. Tt. számú törvények adják meg, amelyek hivatottak szabályozni a munkapiaci folyamatokat, nagy hangsúlyt helyezve a foglalkoztatottság növelésére, a tartósan munkanélküliek (a több mint egy éve nyilvántartott munkanélküliek) problémájának a kezelésére, a munkanélküliek anyagi támogatási rendszerének a kiépítésére.

A foglalkoztatás politika irányításában döntő szereppel a Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala bír, mely e témakörben felölös az alábbi feladatkörökért:

- a szociális segélyek folyósítása;
- a foglalkoztatásról szóló törvény betartásának az ellenőrzése;
- regionális munkapiaci folyamatok elemzése, tervek készítése a kedvezőbb foglalkoztatási feltételek létrehozására az adott körzetben;
- a munkanélküli segély folyósítása;
- a munkanélküliek átképzését biztosító tanfolyamok biztosítása a piaci folyamatokkal összhangban;
- munkahely-közvetítés (beleértve a külföldi munkalehetőségeket is szlovák állampolgárok számára, illetve idegen állampolgárok számára az adott körzeten belül);
- a munkanélküliek nyilvántartása;
- foglalkoztatással kapcsolatos tanácsadói tevékenység.

Az egyik legfontosabb munkacső-piaci alapmutató a személyi jövedelemadó nagysága. 2004. január 1-jétől a korábbi progresszív (10–38% közötti adókulcsokkal rendelkező) adót egykulcsos adó váltotta fel. Az új adótörvény növelte az adózatlan alapot 38 760 Sk-ról 80 832 Sk-ra (havi lebontásban ez azt jelenti, hogy míg korábban havi bevételeinkből 3230 Sk után nem volt adó, addig az adóreformnak köszönhetően 2004-től kezdődően 6736 Sk lett a havi adómentes jövedelem), valamint további 80 832 Sk az állástalan házastárs után is leszámíthatóvá vált. 2008-ban az adózatlan alap nagysága már 98 496 Sk volt.

A gazdasági aktivitást a munkaképes korú népesség száma, valamint a munkacső-kereslet alakulása befolyásolja. Az elmúlt évtized trendje a gazdaságilag aktív népesség számának a növekedése – ez a munkapiacra belépő pályakezdők magas számával magyarázható. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan csökkent a gazdaságilag inaktívak száma (ezen belül azonban a nyugdíjasok aránya növekedett).

A rendszerváltás előtti társadalmi berendezkedés egyik deklarált célja a teljes foglalkoztatás megteremtése és fenntartása volt. Ezért különböző állami intézkedésekkel gondoskodtak arról, hogy a munkaképes korú népességből a munkára vállalkozóknak munkahelyet biztosítsanak. Ez szociális szempontból kétségtelenül biztonságot jelentett a munkavállalók számára, azonban rontotta a foglalkoztatás hatékonyságát. További, a munkapiacot befolyásoló jelenség volt, hogy a bérek nem álltak összefüggésben a termelékenység-gel, a bérrendszer nem törődött az eltérő emberi tőkebefektetésekből adódó különbségekkel. A bérek és az emberi tőke közötti kapcsolat hiánya negatív következményekkel járt, a rendszer nem ösztönözte a munkásokat arra, hogy átfogó tudásra tegyenek szert, és ez sok, csupán szűk szakterületen jártas, konvertálható tudással nem rendelkező szakembert eredményezett. A régi rendszer gyengesége volt az is, hogy a foglalkoztatás főként az iparba és a mezőgazdaságba összpontosult (az

örökölt struktúra még hosszú ideig negatív hatást fog gyakorolni a munkapiaci folyamatokra).

A tervgazdálkodás megszűnése tömeges munkanélküliséget eredményezett, az 1990-es évek végén az ország lakosságának csaknem egyötöde munkanélküli volt, s csak az elmúlt hat évben tapasztalható a munkanélküliség tartós csökkenése (a kedvező folyamatok ellenére napjainkban még mindig rendkívül magas a munkanélküliségi ráta országos szintje – 2008 tavaszán az EU-n belül a legmagasabb munkanélküliség Szlovákiát sújtotta). Tehát esetünkben nem egy-két év kedvezőtlen gazdasági hatásairól, piaci pozíciók átmeneti rosszabbodásáról van szó, hanem több évtized hibás gazdaság- és társadalompolitikájáról, melynek negatív jelenségei gyakorlatilag egyszerre törtek a felszínre 1989-et követően.

A foglalkoztatottak számának csökkenése nem egyformán érintette a nemzetgazdaság különböző ágazatait, illetve az egyes térségeket. Elsősorban a gazdaság primer (1989-ben 360 000 fő dolgozott a mezőgazdaságban,

míg napjainkban 90 000 alatti az ágazatban dolgozók száma) és szekunder (a kohászat és a gépípar súlyvesztése) szektorai emelhetők ki, ahol a foglalkoztatottak száma jelentős mértékben csökkent a rendszerváltást követően tíz éven keresztül (Spišiak, Lelkes 2003). Az 1998-ban bekövetkezett kormányváltástól számítva az ipar elkezdett talpra állni, az ágazatban számos jelentős munkahelyteremtő beruházás valósult, illetve valósul meg. Az elmúlt kilenc év alatt a terciér szektor szerepe a gazdaságban gyors ütemű növekedést mutat, napjainkra a szolgáltatásokban a munkaerő több mint kétharmada dolgozik.

A gazdasági szektorok foglalkoztatottsági szintjeiben végbement átrendeződés a bérköltségekben is változást hozott. Az elmúlt fél évtizedben a szlovákiai munkaerő egy órára eső költsége közel 15%-kal emelkedett, de ezen emelkedés ellenére az egyik legalacsonyabb bérköltségű munkapiacot mondhatja a magáénak az EU-ban. 2005-ben a szlovákiai munkaerő egy órára eső költsége az ipar és a szolgáltatások területén 3,26 euró/óra volt.

27. táblázat. Az ágazatok szerint foglalkoztatottság megoszlása Szlovákiában

Kerület	Foglalkoztatottak száma			
	mezőgazdaság	ipar	szolgáltatások	összesen
Pozsonyi	5 136	92 250	281 190	378 576
Nagyszombati	14 027	78 574	114 563	207 164
Trencsényi	9 449	111 910	115 751	237 110
Nyitrai	17 463	82 385	140 910	240 758
Zsolnai	9 632	101 266	149 223	260 121
Besztercebányai	14 140	75 743	140 879	230 762
Eperjesi	12 768	88 418	145 664	246 850
Kassai	9 206	79 841	172 303	261 350
Szlovákia	91 821	710 387	1 260 483	2 062 691

Megjegyzés: Állapotok 2004. január 1.

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2006.

28. táblázat. A munkaerő egy órára eső költsége az ipar és a szolgáltatások területén

Ország	Átlagbérköltség az ipar és a szolgáltatások területén (euró/óra)
Szlovákia	3,26
Magyarország	4,24
Csehország	4,64
Lengyelország	5,30
Olaszország	19,27
Németország	26,25
EU átlag	19,39

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2006.

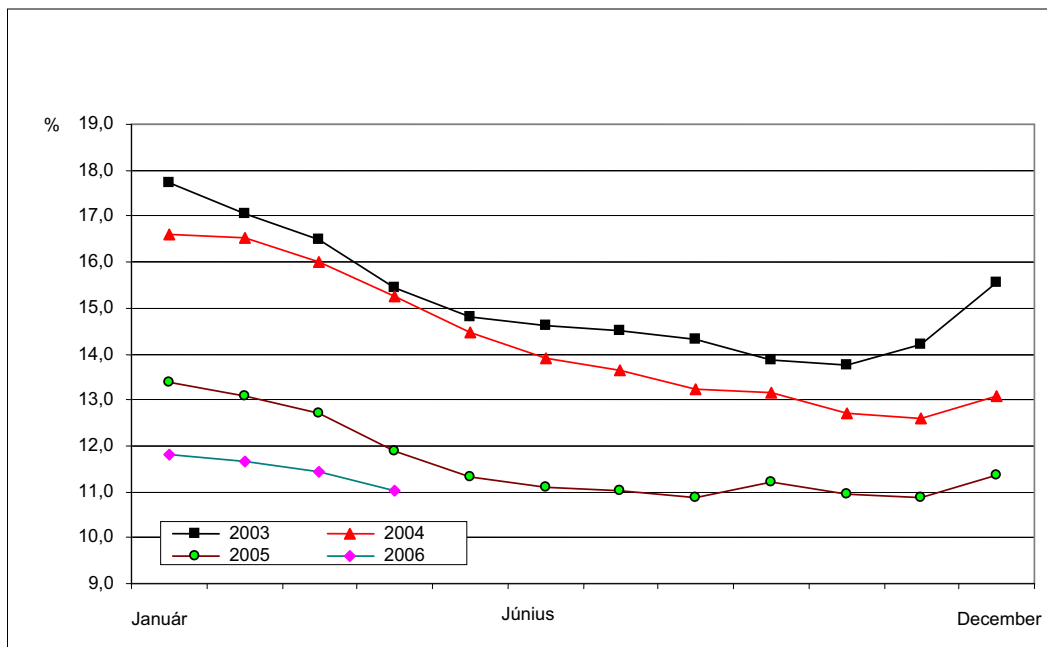
A gazdasági növekedésnek köszönhetően egyre többen találnak munkát, Szlovákiában az elmúlt öt évben évről évre nőtt a foglalkoztatottak száma. Míg 2003-ban 2,062 millió főt foglalkoztatott a szlovák gazdaság, addig 2005 decemberében 2,254 millió főt (mindez azt jelenti, hogy csaknem 200 ezerrel többen dolgoztak).

Az elmúlt öt-hat év élénk gazdasági növekedésének köszönhetően az elmúlt fél évtized alatt országos viszonylatban közel a felére csökkent a munkanélküliségi ráta országos szinten, de a mutató területi differenciáltsága fennmaradt. A Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala adatai alapján a regisztrált munkanélküliek száma (ezen nyilvántartásból ugyanis kiesnek a Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatalával való együttműködésre nem hajlandó munkanélküliek) 2006. április 31-én 315 569 fő volt. A hivatal által regisztrált munkanélküliségi rátával szemben a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala mintegy 100 ezer fővel több munkanélkülit mutat ki (ez

az adat magában foglalja azokat a személyeket is, akik elutasították az együttműködést a Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatalával, s ezért kizárták őket a nyilvántartásból). A továbbiakban a Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala által közölt adatok alapján tekintjük át a munkanélküliség egyes mutatóit.

Területi szempontból éles választóvonalak figyelhetők meg. 2006. április 30-án a munkanélküliségi ráta átlagos országos értéke 11% (a Statisztikai Hivatal megközelítése alapján a munkanélküliségi ráta 15%), míg az átlagos nyilvántartási idő egy munkanélküli esetében 11,7 hónap volt (ezen mutató értéke is csökkenő tendenciát mutat). Kerületi szinten a munkanélküliségi ráta a legmagasabb értéket a Besztercebányai kerületben éri el (17,9%), ami az említett kerületnek múltban uralkodó gazdasági szerepével (mezőgazdaság, nehézipar, bányáipar, élelmiszeripar), másrészt pedig az új munkahelyek teremtését biztosító befektetők távolmaradásával magya-

25. ábra. A munkanélküliségi ráta alakulása Szlovákiában havi bontásban 2003–2006 között

Forrás: Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala, 2006.

rázható (a külföldi tőkebefektetések döntő hányada a Pozsony–Nagyszombat–Zsolna–Eperjes–Kassa tengelyt tekinti elődleges beruházási célterületnek).

A második legmagasabb munkanélküliség a Kassai kerületet sújtja – a munkanélküliségi ráta 17,6%, majd a további sorrend a következő: Eperjesi kerület (15,5%), Nyitrai kerület (11,1%), Zsolnai kerület (8,8%), Nagyszombati kerület (7%), Trencséni kerület (6,4%), Pozsonyi kerület (2,6%). A nyugat-szlovákiai kedvezőbb munkanélküliségi ráta a gazdaság térbeli különbségein alapuló megújulási képességgel, valamint a korábban létrejött fejlettségi különbségekkel magyarázható.

A foglalkoztatás csökkenése mellett átrendeződött a három nagy foglalkoztatási szektor aránya is. Az elmúlt másfél évtized alatt végbemenő munkaerő-vándorlás az egyes gazdasági szektorok között napjainkra azt eredményezte, hogy az ország ágazati foglalkoztatási szerkezete megközelíti a fejlett piacgazdasággal rendelkező államok hasonló mutatóit. A foglalkoztatási átrendeződéshez jelentős értékben hozzájárultak az uniós források, amelyek szétosztásában a 2004–2006 közötti időszakban döntő szereppel bírt a Humán Erőforrás Operatív Program, mely prioritásként az aktív munkapiaci politika fejlesztését¹, a társadalmi befogadást és a munkapiaci esélyegyenlőség erősítését², a munkaerő és a munkapiacra lépők alkalmazkodóképességének és képzettségének növelését kezelte.³

6.2. A DÉL-SZLOVÁKIAI NÉPESSÉG FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓI

A 2001. évi népszámláláskor a 16 dél-szlovákiai járásnak, valamint Pozsonynak és Kassának összesen 2 144 624 lakosa volt, s ezek közül 514 682 fő, a lakosság 24%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek. Pozsonyt és Kassát nem számítva a magyar kisebbség lakónépességen belüli részaránya mintegy 11%-kal magasabb, ami azt jelenti, hogy minden harmadik lakos magyar nemzetiségű a 16 járás alkotta déli régióban.

A lakosság területi megoszlása egyenlőtlen, Dél-Szlovákia nyugati fele sűrűbben lakott. Pozsonyt és Kassát nem számítva a járások szintjén a négy legnépesebb régió a nyitrai, az érsekújvári, a lévai és a dunaszerdahelyi (valamennyiben a népesség lélekszáma meghaladja a 112 000 főt).

Dél-Szlovákiában a természetes népessémozgást a születések alacsony és az elhalálozások magas száma jellemzi, bár a natalitási mutató területi megoszlásában megfigyelhető jelentős eltérés Délnyugat-Szlovákia és Délkelet-Szlovákia között a Délkelet-Szlovákiában számottevő roma kisebbség populációs magatartása miatt. A születések és halálozások következményeként a természetes szaporodás rendkívül alacsony, a járások többségében természetes népességfogyás volt tapasztalható az elmúlt tíz évben (ez alól kivételt képeznek a roma kisebbség által sűrűn lakott

1 Támogatott intézkedések:

- a foglalkoztatást elősegítő szolgáltatások fejlesztése terjedelmének és minőségének bővítése és korszerűsítése, az álláskeresőket ösztönző programjainak fejlesztése;
- az álláskereső munkapiacra való jutásának és visszajutásának könnyítése, különös tekintettel a hátrányos helyzetű álláskereső önfoglalkoztatására, illetve a számukra létesítendő munkahelyekre;
- az álláskereső oktatásának és képzésének fejlesztése, ezzel is javítva a munkapiacra való jutásuk esélyeit.

2 Támogatott intézkedések:

- a szociálisan peremhelyzetű csoportok foglalkoztatásának javítása;
- a nők és a férfiak esélyegyenlőségének megerősítése a munkapiacra, különös tekintettel a munka világának a családi élettel való összehangolására.

3 Támogatott intézkedések:

- a szakmai képzéseknek és az oktatásnak a tudásalapú társadalom követelményeihez való igazítása;
- a továbbképzések terjedelmének és színvonalának bővítése és emelése, különös tekintettel a munkaerő képzettségi és alkalmazkodási potenciáljának növelésére;
- az állás- és foglalkozás-tanácsadás, illetve a munkapiaci képzettségi igényeket előrejelző rendszerek fejlesztése.

kistérségek). A fentiek értelmében Dél-Szlovákia népességét az előrehaladott előregedés jellemzi, s ez mindenekelőtt az ott élő magyar populáció demográfiai sajátossága (Mládek 1992).

A gazdasági aktivitás előtt állók részaránya a délnyugati járásokban lényegesen alacsonyabb, mint Délközép- és Délkelet-Szlovákiában (a 2001. évi népszámláláskor Szlovákia lakosságának 18,9%-a állt gazdasági aktivitás előtt, s ez érték alatt a nyugati járások mutatói 0,5-1%-kal maradnak el). A gazdasági aktivitás utáni korban levők részarányának területi megoszlása kevésbé egyértelmű: a Dunaszerdahelyi járást leszámítva valamennyi délnyugat-szlovákiai járás ezen mutatójának értéke magasabb az országos átlagnál, míg a közép- és kelet-szlovákiai járások többségénél ezen mutató értéke alacsonyabb az országos átlagnál. A járások szintjén az öregedési index a legkedvezőtlenebb a Komáromi, az Érsekújvári, a Lévai és a Nagykürtösi járásban.

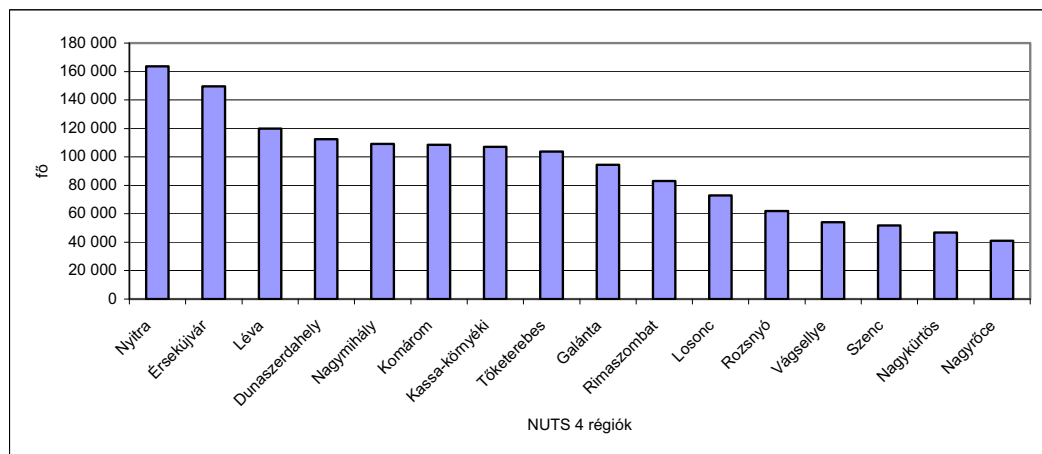
A megújuló társadalom és gazdaság magasabb szintre csak a korábban megszerzett ismereteket elsajátítani és továbbfejleszteni képes emberek közreműködésével juthat. Ez az összefüggés alapozza meg azokat a nézeteket, amelyek a társadalmi-gazdasági fejlődés stra-

tégiai elemének tekintik a népesség kulturált-ságának és szakképzettségének emelését. A 21. században az oktatási és szakképzési rendszernek „az egész életen át” tartó tanulásra és foglalkozási mobilitásra kell felkészítenie, hiszen a dolgozóknak várhatóan egész életük során alkalmasnak kell mutatkozniuk arra, hogy a piaci igények változásaihoz igazodva munkahelyet vagy foglalkozást váltsanak. Ez azt jelenti, hogy felértékelődnek azok, akik piacépes tudásukkal, jó problémamegoldó képességekkel rendelkeznek, elébe tudnak menni a felmerülő problémáknak, képesek kooperálni, valamint a termelőfolyamatban és a szolgáltatásokban új, alkalmazható megoldásokat kidolgozni.

Mindezen stratégiai célok érdekében az ország oktatási-képzési rendszerének át kell alakulnia, hogy olyan fejlődni, alkalmazkodni képes, újító szellemű embereket készítsen fel, akik kellőképpen rugalmasak ahhoz, hogy akár foglalkozást is váltsanak. E célok érdekében az oktatási rendszernek az innovatív szellem kibontakozását, a magasabb rendű kognitív képességek kifejlesztését kell ösztönöznie.

Dél-Szlovákia a népesség képzettségi mutatóinak alapján két részre osztható: Pozsony-Nagy-

26. ábra. A 16 dél-szlovákiai NUTS 4 régió lakosságának megoszlása (fő)

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2005.

29. táblázat. A lakosság korösszetétele gazdasági aktivitás szerint 1991–2001

Járás, Szlovákia	Gazdasági aktivitás előtt %		Gazdaságilag aktív %		Gazdasági aktivitás után %	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001
Szenci	23,5	18,8	58,3	62,6	18,2	18,6
Dunaszerdahelyi	24,4	17,7	60,4	64,8	15,3	17
Galántai	23,7	18,3	58,4	63,2	17,9	18,5
Nyitrai	24,4	18,4	57,6	62,8	18	18,8
Érsekújvári	22,1	17,0	57,1	62,2	20,1	20,8
Komáromi	22	16,9	58,7	62,6	19,3	20,5
Vágsellyei	23,8	19,4	58,6	62,3	17,6	18,3
Lévai	20,1	19	59,5	61,2	20,4	19,8
Nagykürtösi	23,6	18,7	56,6	61,4	20,4	19,6
Losonci	23,3	23,7	57,1	60,7	19,6	15,6
Rimaszombati	24,5	20,0	55,7	61,7	19,7	18,3
Nagyrocei	24	20,5	57,5	61,9	18,5	17,6
Rozsnyói	24,7	19,7	56,3	61,4	19	18,9
Kassa környéki	25,8	22,7	56,2	60,4	18,1	16,9
Tőketerebesi	25,1	21,2	56	60,9	18,9	17,9
Nagymihályi	25,9	20,9	56,6	61,8	17,5	17,3
Szlovákia	24,8	18,9	59,1	62,3	16,1	18,0

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2006.

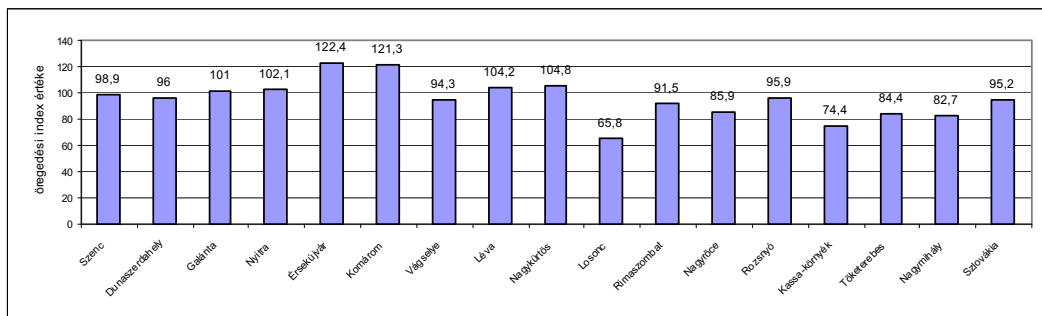
szombat–Nyitra agglomeráció közvetlen környékének képzettségi mutatói megfelelnek a 21. század követelményeinek, míg ezen fejlődési centrumtól kelet felé a távolság növekedésével az egyes járások képzettségi mutatói egyre kedvezőtlenebbek. Bár összességében a dél-szlovákiai régió kiemelkedő szellemi, kulturális értékeket tud felmutatni, a lakosság képzettsége, iskolai végzettsége az országos átlag alatt marad. E kedvezőtlen jelenségre magyarázatul e területek rurális jellege mellett az ott élő magyar és roma kisebbség anyanyelvi oktatási intézményrendszereiben mutatkozó múltbeli és napjainkbeli hiányok (a szlovák–magyar határ mentének a szellemi infrastruktúráját közel 80 évig politikai megfontolások miatt nem fejlesztették, ami oda vezetett,

hogy míg csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők országos aránya 12,4%, addig a kutatási területen ez az érték 19-20% körül mozog) szolgálnak magyarázatul a demográfiai sajátosságok mellett. A régióban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya mintegy fele az országos átlagnak.

6.3. A MAGYAR NÉPESSÉG

A szlovákiai magyar populáció döntő többsége viszonylag kedvező etnikai viszonyok között él, az anyaország határához tapadó etnikai tömbterületet mondhatja életterének. A magyar nyelvterület közel 700 km hosszan fut a szlovák–magyar határ mentén, amely legnagyobb észak–déli kiterjedését Nyugat-Szlová-

27. ábra. Az öregedési index a 16 dél-szlovákiai NUTS 4 régióban és Szlovákiában

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2003.

30. táblázat. A munkaképes korú népesség legmagasabb iskolai végzettségének az aránya (%)

Szlovákia, járás	Általános iskola	Szaktanintézet	Szaktanintézet érettségivel	Szakközépiskola	Szakközépiskola érettségivel	Gimnázium	Főiskola, egyetem
Szlovákia	12,4	30,5	8,1	5,2	24,7	5,2	13,1
Szenc	13,9	20,8	6,6	14,7	22,9	7,4	12,9
Dunaszerdahely	19,3	40,3	5	0,8	18,2	7,8	8
Galánta	17,1	40,6	6,6	1	21	5,7	7,4
Vágsellye	16,2	36,8	6,6	3	22,6	5,4	8,9
Érsekújvár	15,1	37,2	6,5	1,2	23,7	6,5	9,2
Komárom	18,9	37,5	5,5	1,2	20,3	7,5	8,6
Nyitra	9,5	35	6,8	1,6	24,9	4,9	16,5
Léva	14,6	35,8	5,9	0,2	24,8	6,1	10,2
Nagykürtös	16,4	38,4	8,6	0,9	21,6	5,5	7,3
Losonc	18,6	31,5	8,4	0,7	24,8	5,3	9,8
Rimaszombat	23,2	32,4	6,9	0,6	23,6	4,5	7,7
Nagyőrce	23,3	35,0	7,6	0,6	19,7	4,5	7,5
Rozsnyó	20,3	24,6	6,4	10,0	24,1	5,6	7,8
Kassa környék	20,1	27,0	7,5	11,2	22,5	4,6	5,6
Töketeres	17,4	24,5	6,1	12,4	23,3	6,7	7,8
Nagyimhály	15,6	23,1	7,2	10,8	26,3	5,3	10,8

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, Népszámlálás 2001.

kiában éri el. A magyar nyelvi tér (beleszámitva a nyitrai magyar nyelvterületet is) közel 10 000 km² kiterjedésű (Lelkes 2003).

A magyar kisebbség több mint 99%-a szlovák–magyar határ mentén elterülő 16 járásban, valamint Pozsonyban és Kassán él. E já-

ráson és két városban belül a részarányuk 83,3%-tól a 3,8%-ig terjed (az ország nyugati felében magasabb a magyarok részaránya). A magyar kisebbség részaránya a legmagasabb a Dunaszerdahelyi járásban (a lakónépességen belüli részaránya 83,3%). A Dunaszerdahelyi járáson kívül még a Komáromi

31. táblázat. A magyar kisebbség lélekszámának megoszlása a jelentősebb magyar nemzeti kisebbséggel rendelkező a NUTS 3 és NUTS 4 régiókon belül

NUTS 3 és NUTS 4 régiók	Összlakosság (fő)	Magyar nemzetiségű lakos (fő)
Pozsonyi kerület	599 015	27 434
Pozsony	428 672	16 451
Szenc	51 825	10 553
Nagyvombat kerület	551 003	130 740
Dunaszerdahely	112 384	93 660
Galánta	94 533	36 518
Nyitrai kerület	713 422	196 609
Komárom	108 556	74 976
Léva	120 021	33 524
Nyitra	163 540	10 956
Érsekújvár	149 594	57 271
Vágsellye	54 000	19 283
Besztercebányai kerület	662 121	77 795
Losonc	72 837	20 072
Nagyőrce	40 918	8 994
Rimaszombat	83 124	34 323
Nagykürtös	46 741	12 823
Kassai kerület	766 012	85 415
Kassa	236 093	8 940
Kassa környéki	106 999	14 140
Nagyimhály	109 121	12 819
Rozsnyó	61 887	18 954
Töketeres	103 779	30 425

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2006.

32. táblázat. Szlovákia lakosságának korcsoportok és nem alapján történő megoszlása a magyar nemzetiségű populáció azonos mutatóinak tükrében

Életkor	Összesen	Ebből magyar	Férfi		Nő	
			összesen	ebből magyar	összesen	ebből magyar
0-4	277 709	21 163	142 397	10 852	135 312	10 311
5-9	338 772	24 936	173 426	12 834	165 346	12 102
10-14	399 012	31 844	203 773	16 298	195 239	15 546
15-19	440 003	36 784	224 835	18 826	215 168	17 958
20-24	466 328	39 662	237 744	20 385	228 584	19 277
25-29	432 649	38 780	219 862	19 826	212 787	18 954
30-34	359 200	34 157	181 495	17 473	177 705	16 684
35-39	380 054	37 978	190 953	19 235	189 101	18 743
40-44	398 966	41 853	200 264	21 213	198 702	20 640
45-49	410 780	44 356	202 899	22 139	207 881	22 217
50-54	343 768	35 420	166 384	17 222	177 384	18 198
55-59	255 423	30 072	117 483	13 724	137 940	16 348
60-64	218 344	26 724	96 088	11 878	122 256	14 846
65-69	197 491	24 078	82 476	9 925	115 015	14 153
70-74	175 488	21 571	68 061	8 174	107 427	13 397
75-79	135 913	16 203	48 248	5 637	87 665	10 566
80+	102 031	12 886	32 585	3 761	69 446	9 125
Ismeretlen	47 524	2 061	23 542	987	23 982	1 074
Összesen	5 379 455	520 528	2 612 515	250 389	2 766 940	270 139

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2006.

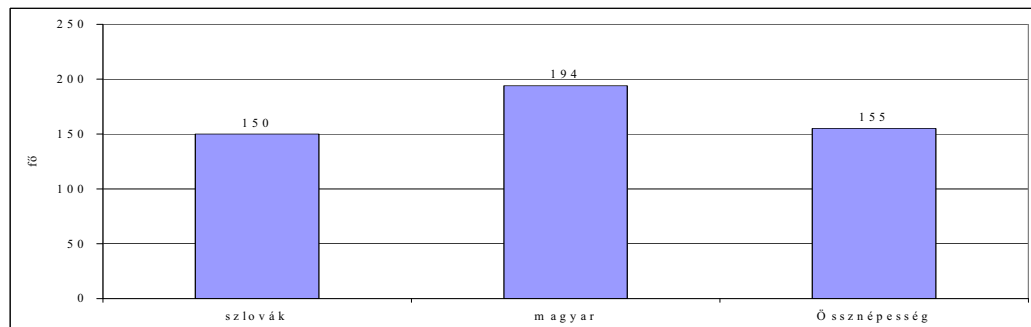
járás magyar többségű, a többi járásban a magyar nemzetiségű lakosság lakónépességen belüli részaránya nem haladja meg az 50%-ot, ezt azonban nem az etnikum nagyfokú területi szóródása magyaráz, hanem a természetes etnikai szerkezetet megbontó határvonalai a járásoknak (Mezei 2006a). A dél-szlovákiai kerületek szintjén a magyarok részaránya a legmagasabb a Nyitrai kerületben (27,6%), a legalacsonyabb a Pozsonyi kerületben (4,6%).

A kisebbségi magyar populáció kor szerinti szerkezete az intenzív előregedés jegyeit mu-

tatja: 1000 fő szlovákiai magyar nemzetiségű lakosra 89 fő 10 éven aluli gyermek, 1000 fő szlovákiai magyar nemzetiségű lakosra 97 fő 70 év feletti felnőtt jut (az előbbi mutató országos átlaga 116 fő, az utóbbié 75 fő).

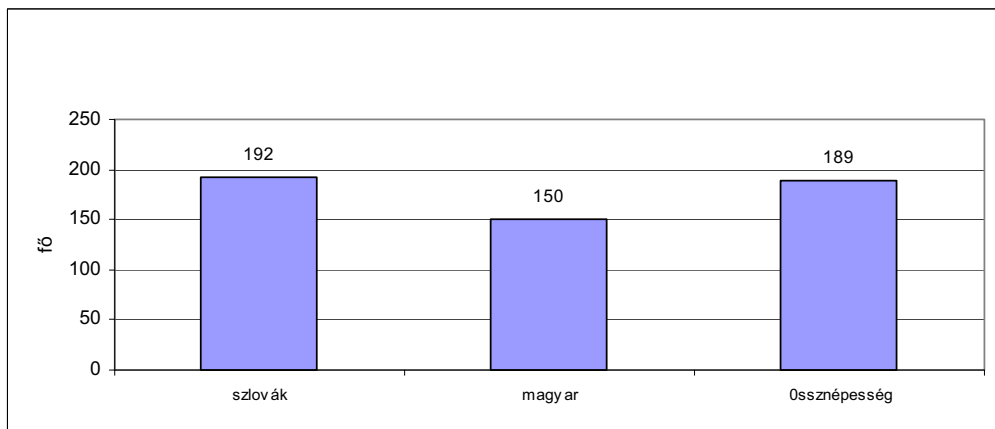
A szlovákiai magyar populáció életkor szerkezetének területi megoszlása a korábban tárgyalt összlakossági demográfiai mutatók területi megoszlásával mutat hasonlóságot: a nyugat-szlovákiai járásokban alacsonyabb a magyar nemzetiségű gyermekkorúak populáción belüli részaránya, mint Közép- és Kelet-

28. ábra. Az időskorúak (60+) korcsoportjába tartozók lélekszáma 1000 főből az adott nemzetiségen belül

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2005.

29. ábra. A gyermekkorúak (0–14) korcsoportjába tartozók lélekszáma 1000 főből az adott nemzetiségben belül

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2005.

Szlovákiában. A 0–14 évesek részaránya a Rimaszombati, a Nagymihályi, a Tókterebecsi és a Dunaszerdahelyi járásban a legmagasabb, valamennyiben 1000 lakosból a gyermekkorúak lélekszáma legalább 171 fő (a szlovákiai magyar populáció átlaga 150 fő gyermekkorú lakos 1000 fő lakosból).

Az idős korban levő szlovákiai magyarok területi megoszlása jelentős szóródást mutat. A 60. életévüket betöltött magyarok részaránya a legalacsonyabb a Dunaszerdahelyi járásban, a legmagasabb a Nyitrai, a Nagykürtösi és a Lévai járásban.

33. táblázat. A magyar nemzetiségű lakosok életkor szerinti megoszlása a járások szintjén

Életkorcsoportok	Szenc	Dunaszerdahely	Galánta	Komárom	Léva	Vágsegy	Nagykürtös	Losonc	Rimaszombat	Nagyőrce	Rozsnyó	Tókterebes	Nagymihály	Kassa környék	Nyitra	Érsekújvár
0–4	262	4 229	1 504	3 231	1 128	624	459	930	2 138	408	784	1 464	691	519	239	2 141
5–9	425	5 312	1 845	3 745	1 467	846	609	941	1 994	434	896	1 620	698	680	340	2 550
10–14	602	6 458	2 366	4 651	1 799	1 117	789	1 194	2 454	578	1 188	2 188	955	909	498	3 264
15–19	696	7 318	2 570	5 392	2 140	1 318	850	1 524	2 774	686	1 323	2 520	1 004	1 022	572	3 912
20–24	731	8 089	2 932	5 988	2 355	1 396	767	1 501	2 849	700	1 425	2 449	1 064	1 012	602	4 328
25–29	736	7 887	2 931	5 859	2 376	1 434	832	1 383	2 527	652	1 283	2 261	949	950	670	4 269
30–34	683	6 776	2 531	5 145	2 054	1 292	833	1 262	2 160	526	1 168	1 882	868	861	694	3 685
35–39	791	6 898	2 638	5 479	2 331	1 517	996	1 440	2 479	662	1 344	2 276	886	953	785	4 076
40–44	936	7 502	2 873	5 768	2 616	1 560	1 037	1 597	2 627	717	1 543	2 575	1 017	1 158	916	4 482
45–49	987	7 988	3 106	6 213	3 031	1 655	961	1 623	2 495	741	1 640	2 388	963	1 213	989	4 901
50–54	773	5 895	2 545	4 974	2 435	1 333	844	1 333	2 001	590	1 259	1 726	752	954	909	4 044
55–59	653	4 922	2 080	4 325	1 984	1 143	814	1 223	1 669	485	982	1 427	616	773	746	3 482
60–64	555	4 285	1 835	3 751	1 808	1 057	765	999	1 566	445	908	1 372	570	716	676	3 032
65–69	569	3 319	1 622	3 297	1 735	1 027	689	988	1 393	419	964	1 442	558	723	629	2 741
70–74	538	2 937	1 345	2 884	1 632	818	632	865	1 268	392	952	1 216	502	683	673	2 619
75–79	287	1 962	1 039	2 249	1 379	637	494	666	1 041	290	692	933	396	513	542	1 936
80+	226	1 548	668	1 726	1 182	467	431	531	817	248	570	637	301	424	458	1 668

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2005.

34. táblázat. Ezer magyar nemzetiségű lakos életkor szerinti megoszlása a járások szintjén

Életkorcsoportok	Szenc	Dunaszerdahely	Galánta	Komárom	Léva	Vágssellye	Nagykürtös	Losonc	Rimaszombat	Nagytróce	Rozsnyó	Tótkesztér	Nagyimihály	Kassa környék	Nyitra	Érsekújvár
0–4	25	45	41	43	34	32	36	46	62	45	41	48	54	37	22	37
5–9	40	57	51	50	44	44	47	47	58	48	47	53	54	48	31	45
10–14	57	69	65	62	54	58	62	59	71	64	63	72	74	64	45	57
15–19	66	78	70	72	64	68	66	76	81	76	70	83	78	72	52	68
20–24	69	86	80	80	70	72	60	75	83	78	75	80	83	72	55	76
25–29	70	84	80	78	71	74	65	69	74	72	68	74	74	67	61	75
30–34	65	72	69	69	61	67	65	63	63	58	62	62	68	61	63	64
35–39	75	74	72	73	70	79	78	72	72	74	71	75	69	67	72	71
40–44	89	80	79	77	78	81	81	80	77	80	81	85	79	82	84	78
45–49	94	85	85	83	90	86	75	81	73	82	87	78	75	86	90	86
50–54	73	63	70	66	73	69	66	66	58	66	66	57	59	67	83	71
55–59	62	53	57	58	59	59	63	61	49	54	52	47	48	55	68	61
60–64	53	46	50	50	54	55	60	50	46	49	48	45	44	51	62	53
65–69	54	35	44	44	52	53	54	49	41	47	51	47	44	51	57	48
70–74	51	31	37	38	49	42	49	43	37	44	50	40	39	48	61	46
75–79	27	21	28	30	41	33	39	33	30	32	37	31	31	36	49	34
80+	21	17	18	23	35	24	34	26	24	28	30	21	23	30	42	29

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2005.

6.3.1. A képzettségi és gazdasági aktivitási szint

Szlovákiában a magyar nemzetiségű populáció tagjainak legmagasabb iskolai végzettsége jóval kedvezőtlenebb az országos átlagnál, s ez az alulképzettség több okra vezethető vissza:

– az elmúlt évtizedekben nem volt megfelelően kiépítve a magyar tannyelvű iskola-rendszer;

– a magyar kisebbség urbanizáltsági szintje alacsonyabb az országos átlagnál (a város-lakó populációk körében magasabb a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya);

– az öregedő korban levő populációk körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya az átlagnál alacsonyabb, ugyanis az idősebb korosztályok számára fiatalságuk éveiben (30–40 évvel ezelőtt) a felsőoktatás csak kevesek számára volt elérhető.

35. táblázat. Szlovákia lakosságának iskolai végzettség szerinti megoszlása a szlovák és magyar nemzetiség, valamint a nem alapján

Végzettség	Összesen	Szlovák	Magyar	Férfi			Nő		
				összesen	szlovák	magyar	összesen	szlovák	magyar
Általános iskola	1 132 995	907 115	158 693	416 682	332 582	55 050	716 313	574 533	103 643
Szaktanintézet (érettségi nélkül)	1 060 854	914 476	120 521	660 235	564 850	80 635	400 619	349 626	39 886
Szak	203 290	182 109	13 867	108 561	96 527	8 380	94 729	85 582	5 487
Teljes középfokú	1 378 077	1 228 354	115 018	594 436	530 535	48 286	783 641	697 819	66 732
ebből: Szaktanintézet	251 992	231 181	16 107	159 203	145 771	10 475	92 789	85 410	5 632
Szakközépiskola	872 677	783 055	67 277	345 834	308 017	28 286	526 843	475 038	38 991
Gimnázium	253 408	214 118	31 634	89 399	76 747	9 525	164 009	137 371	22 109
Felsőfokú – baccalaureatus	17 917	15 636	1 466	8 239	7 197	611	9 678	8 439	855
Felsőfokú – magister, mérnök, orvos	382 013	343 950	21 087	206 220	184 749	11 433	175 793	159 201	9 654
Felsőfokú doktori	23 394	20 589	1 099	14 460	12 583	701	8 934	8 006	398
Iskolai végzettség nélkül	15 529	10 978	1 890	7 055	4 953	836	8 474		
Ismeretlen	85 533	50 129	4 045	43 452	25 013	1 904	42 081	6 025	1 054
16 év alattiak	1 079 853	941 518	82 842	553 175	482 280	42 553	526 678	25 116	2 141
Összesen	5 379 455	4 614 854	520 528	2 612 515	2 241 269	250 389	2 766 940	459 238	40 289

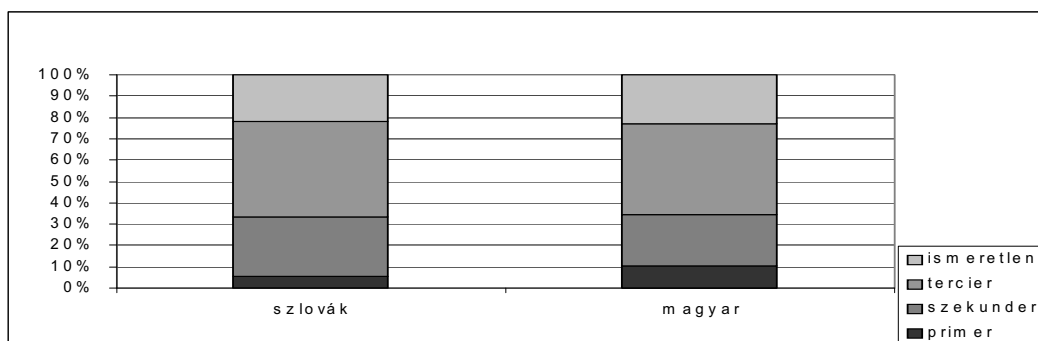
Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2003.

36. táblázat. A népesség gazdasági aktivitásának szintje a szlovák és magyar nemzetiség, valamint a nem alapján

A gazdasági aktivitásának szintje	Népesség			Férfi			Nő		
	összesen	szlovák	magyar	összesen	szlovák	magyar	összesen	szlovák	magyar
Gazdaságilag aktívak	2 748 050	2 375 057	268 044	1 428 518	1 230 372	142 632	1 319 532	1 144 685	125 412
ebből: Gyes	136 537	118 529	12 000	1 493	1 307	114	135 044	117 222	11 886
Munkanélküli	561 214	450 391	68 858	313 199	251 475	37 860	248 015	198 916	30 998
Dolgozó nyugdíjas	70 156	60 564	6 538	27 875	23 908	2 707	42 281	36 656	3 831
Családi vállalkozás kisegítője	2 358	1 951	307	595	483	78	1 763	1 468	229
Nyugdíjas	1 017 854	851 961	124 100	374 019	312 180	45 574	643 835	539 781	78 526
Egyéb független	60 396	49 596	7 155	36 923	30 702	3 970	23 473	18 894	3 185
Függő személyek	1 553 155	1 338 240	121 229	773 055	668 015	58 213	780 100	670 225	63 016
Összesen	5 379 455	4 614 854	520 528	2 612 515	2 241 269	250 389	2 766 940	2 373 585	270 139

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2003.

30. ábra. A foglalkoztatottak ágazati megoszlása nemzetiségi bontásban

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2003.

A magyar kisebbségi populáció 30,5%-ának a legmagasabb iskolai végzettségi szintje mindössze általános iskolai végzettség, ami az országos átlagot (21,1%) jóval meghaladja. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya mindössze 4,3%, ami az országos átlag felének sem felel meg.

A magyar kisebbségi populációnak korszerkezetéből adódóan következik a gazdaságilag aktív népesség populáción belüli magas részaránya: a magyar populáción belül a népesség 51,5%-a gazdaságilag aktív, míg a szlovákiai átlag 51,1%. Egy populáció gazdasági környezetét kiválóan jellemzi a munkanélkülieknek a gazdaságilag aktív népességen belüli részaránya. A magyar kisebbség esetében ez a mutató rendkívül kedvezőtlen gazdasági környezetről árulkodott a 2001. évi népszámlálás alkalmával: akkor minden negyedik gaz-

daságilag aktív szlovákiai magyar munkanélküli volt, ellentétben a jóval kedvezőbb országos átlaggal (minden ötödik gazdaságilag aktív lakos munkanélküli). E mutató esetében az elmúlt öt év alatt jelentős javulás állt be a szlovákiai magyarság körében, azonban továbbra is magasabb munkanélküliség sújtja a magyar populációt, mint az országos átlag. A nyugdíjasok részaránya a magyar populáción belül 23,3%, ami az országos átlagnál 4,4%-kal magasabb.

Egy populáción belül a foglalkoztatottak arányának ágazati megoszlása tükrözi a népesség által lakott tér sajátosságait, valamint a népesség oktatási-képzettségi szintjét. A magyar nemzetiség foglalkoztatottságában előkelő helyen van a mezőgazdaság, amit az általuk lakott geográfiai tér természeti környezete magyaráz: Dél-Szlovákia az ország legjobb agráradottságaival rendelkező része, a

37. táblázat. A kereső népesség számának megoszlása a szlovák és magyar nemzetiség, valamint a nem alapján az egyes gazdasági ágazatokban

Gazdasági ágazatok	Népesség			Férfi			Nő		
	összesen	szlovák	magyar	összesen	szlovák	magyar	összesen	szlovák	magyar
Mezőgazdaság, vadászat és a hozzájuk kapcsolódó szolgáltatások	118 453	88 824	25 712	76 938	57 217	17 366	41 515	31 607	8 346
Erdőgazdálkodás	29 254	26 986	1 196	19 904	18 489	760	9 350	8 497	436
Halgazdálkodás	148	134	11	107	97	8	41	37	3
Ásványkincs-kitermelés	18 148	16 692	980	15 324	14 107	808	2 824	2 585	172
Ipari termelés	554 130	493 155	46 548	302 917	270 835	24 679	251 213	222 320	21 869
Aram, gáz és vízellátás	45 508	39 598	4 888	34 554	29 813	3 991	10 954	9 785	897
Építőipar	139 009	121 668	12 614	120 904	105 633	11 188	18 105	16 035	1 426
Nagy- és kiskereskedelem, gépjárművek és használati cikkek javítása	271 297	238 040	26 864	112 523	98 492	11 092	158 774	139 548	15 772
Szállodák és éttermek	63 636	56 266	5 700	23 002	20 271	2 179	40 634	35 995	3 521
Közlekedés, távközlés, raktározás	143 745	124 170	16 123	96 124	82 267	11 527	47 621	41 903	4 596
Pénzügyi szektor	40 684	37 269	2 516	11 551	10 592	655	29 133	26 677	1 861
Ingatlanforgalmazás, kereskedelmi szolgáltatások, tudomány és kutatás	114 742	103 409	8 087	65 725	58 994	4 763	49 017	44 415	3 324
Közzszolgálat, honvédelem	198 760	170 353	20 853	97 590	82 677	10 462	101 170	87 676	10 391
Oktatás	165 732	145 236	15 060	36 689	31 833	3 265	129 043	113 403	11 795
Egészségügy és szociális ellátás	141 343	124 520	12 836	26 169	22 772	2 452	115 174	101 748	10 384
További köz- és szociális szolgáltatás	79 347	68 526	6 072	40 854	34 897	3 064	38 493	33 629	3 008
Magánháztartások házi személyzettel	308	284	19	92	88	4	216	196	15
Külföldi szervezetek, társulások	1 449	1 297	56	930	841	29	519	456	27
Ismeretlen	622 357	518 630	61 909	346 621	290 457	34 340	275 736	228 173	27 569
Összesen	2 748 050	2 375 057	268 044	1 428 518	1 230 372	142 632	1 319 532	1 144 685	125 412

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2003.

mezőgazdasági termelés az itt élők alapfogalmozásának számít évszázadok óta (a 2001. évi népszámláláskor a gazdaságilag aktív magyar kisebbség 9,6%-a dolgozott a mezőgazdaságban, szemben a 4,3%-os országos átlaggal).

Az ipari termelésben a gazdaságilag aktív magyar populáció 17,4%-a dolgozik, ami tükrözi a magyar kisebbség által lakott tér aluliparosítottágát (az országos átlag 20,1%). A terciér szektorban foglalkoztatott magyar nemzetiségű lakosság részaránya elmarad az országos átlagtól, amit a már fentebb tárgyalt alacsony urbanizáltsági szint magyaráz.

6.3.2. A humán erőforrás társadalmi csoportjai

Az egyes társadalmi csoportoknak populációkon belüli eltérő arányára több tényező szolgál magyarázatul: a természeti és geopolitikai környezet (determinálják az egyes populációk foglalkoztatottsági jellegét), a régiók között fennálló társadalmi-gazdasági szinteltérések, a populációk településszerkezete stb.

A szlovákiai magyar kisebbség társadalmi csoportok szerinti megoszlása az általuk la-

kott tér elmaradott gazdasági-társadalmi környezetét tükrözi vissza: a magyar populációnak csak 29,9%-a dolgozik a magánszektorban (az országos átlag 32,5%), a gazdaságilag aktív magyar kisebbség 53,2%-a munkásként dolgozik (az országos átlag 45,4%). Az állami szektorban a gazdaságilag aktív magyar kisebbség 34,3%-a dolgozik szemben a 35,9%-os országos átlaggal.

A kilencvenes évek elején bekövetkező gazdasági szerkezetváltás Szlovákia gazdaságát jelentősen átfőrmálta, melynek következtében markáns változások mentek végbe a terület munkapiacán. Az országban megfigyelhető gazdasági növekedéssel ellentétben a dél-szlovákiai régió legnagyobb részében azonban a gazdasági élet stagnál. A magyar kisebbség által lakott térben nyugatról keletre haladva sajátos lejtő alakult ki: míg a nyugati területek többnyire jóval kedvezőbb társadalmi-gazdasági helyzetben vannak, a kilábalás lehetőségei jobbak, addig a dél-szlovákiai medencékben és a kelet-szlovákiai alföldön kiélezetten jelentkeznek a válság tünetei – kevés a munkahely, ezért sokan kénytelenek kiváltani

38. táblázat. Szlovákia gazdaságilag aktív lakosságának nemzetiségi megoszlása társadalmi csoportok szerint a szlovák és magyar nemzetiségi bontásban

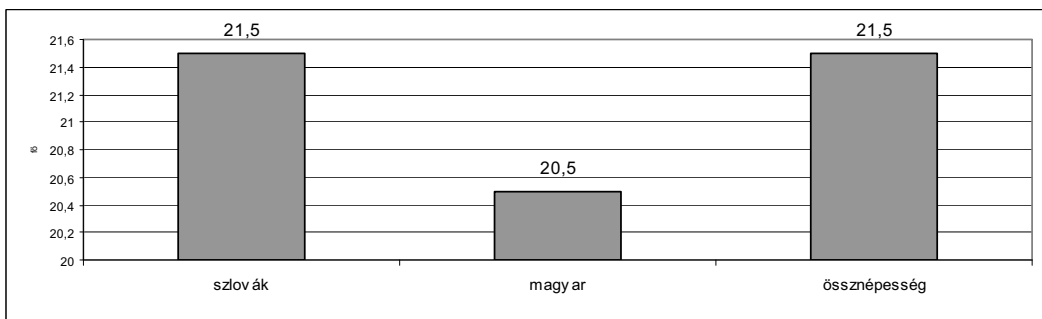
Társadalmi csoportok	Összesen	Szlovák	Magyar
Állami szektorban alkalmazottak	985 539	860 846	91 986
Magánszektorban alkalmazottak	894 159	792 462	80 226
Mezőg, szőv. és egyéb szőv. alkalmazottak	100 074	79 843	17 302
Egyéb munkaadók alkalmazottai	36 741	31 810	3 492
Termelő-szövetkezeti tagok	4 375	3 402	872
Vállalkozók alkalmazottakkal	85 472	73 057	9 251
Vállalkozók alkalmazottak nélkül	127 574	110 443	13 093
Családi vállalkozás kisegítői	2 358	1 951	307
Egyéb gazd. aktív + ismeretlen	511 758	421 243	51 515
Gazdaságilag aktív összesen	2 748 050	2 375 057	268 044
Ebből munkás	1 246 558	1 065 370	142 494

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2003.

az iparendélyt, így teremtve meg a megélhetéshez szükséges anyagi forrásokat. Az előbbiekből következik, hogy a magyar populáció magasabb vállalkozói aktivitást fejt ki az országos átlagnál, a 2001. évi népszámlá-

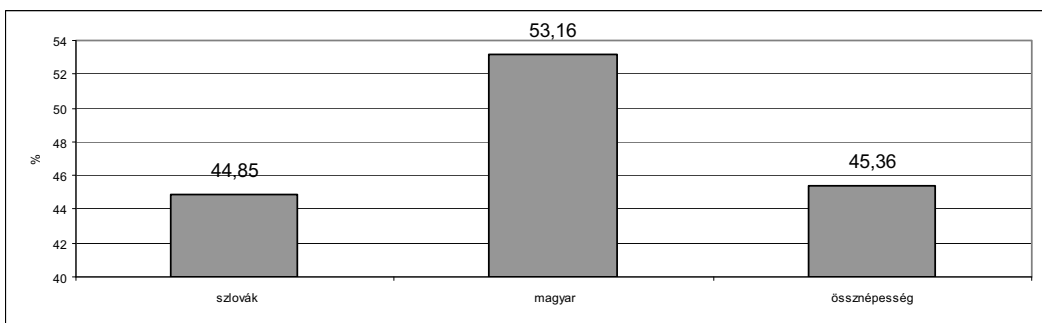
laskor a magyar nemzetiségű vállalkozók száma 22 344 volt, ami a gazdaságilag aktív népesség 8,3%-át tette ki (az országos átlag 7,8% volt).

31. ábra. Az egy vállalkozásra jutó gazdaságilag aktív népesség számaránya

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2003.

32. ábra. A munkások részaránya a gazdaságilag aktív népességen belül

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2003.

A déli határvidék középső és keleti felében a határokon átnyúló gazdasági egybekapcsolódás sem hat élenkítően a foglalkoztatási viszonyokra, ugyanis a szocialista korszak Magyarország is perifériává tette a szlovák–magyar határ déli oldalának középső és keleti szakaszát. A fentiekből adódóan a „zsákutcás” jellegű határ régiókból a vállalkozóbb kedvű, képzett, produktív rétegek jelentős része elvándorol a gazdasági centrumok közeliségét élvező délnyugati régiókba.

6.4. A DÉL-SZLOVÁKIAI MUNKAERŐPIAC ÁGAZATI ÉS BÉREZÉSI MUTATÓI

Munkapiaci szemszögből tekintve a gazdasági átalakulás alatt a legnagyobb megrázkódtatás a régió egyik fő foglalkoztatóját, a mezőgazdaságot érte (az összterület több mint 70%-át mezőgazdasági termőterületek képezik). A rendszerváltást követően a hagyományos mezőgazdasági termelőszövetkezeteket felváltó gazdasági szervezetek a racionális foglalkoztatást helyezték előtérbe, s ez különösen a falvakban élőköt érintette igen hátrányosan. A mezőgazdaság munkaerőigénye az ágazat teljes strukturális átalakulása miatt a töredékére csökkent, s a létszámleépítés következtében tízezrek vesztették el munkahelyüket. Az elmúlt másfél évtized alatt a mezőgazdaságban dolgozók aránya több mint 75%-kal csökkent, a legjelentősebb csökkenés a régió nyugati felében ment végbe. Az elkövetkező években azonban már nem várható az agráriumban foglalkoztatottak számának további csökkenése, ami a racionális foglalkoztatottsági szint elérésének és az ágazat sikeresnek mondható revitalizációjának eredménye (a 2001–2005 időszakban az agrárszektor csak két évben volt veszteséges, ami kedvező jel lehet a jövőt illetően a mezőgazdasági vállalkozások számára).

A gazdasági átalakulás a régió ipari foglalkoztatottságát is erősen érintette, a ipari termelés mértékének visszaesése, illetve a versenyképtelen vállalatok bezárása jelentős ipari munkanélküliséget is generált a rendszer-

váltás első tíz évében. Az ipari ágazatokon belül legjelentősebb foglalkoztatáscsökkenés a élelmiszeriparban (mindenekelőtt a cukorgyártásban és a konzerviparban) és a gépiparban ment végbe (Korec 2005). Az új évezredbe lépve a régió ipari foglalkoztatottsága lényegesen fellendült, különösen a délnyugati alrégióban megvalósított ipari beruházásoknak köszönhetően (külföldi befektetők több ezer új munkahelyet biztosítottak Szencen, Galántán, Nyitrán, Dunaszerdahelyen, Érsekújvárbán). A régió középső és keleti járásaiban elvétve jelent meg egy-két számottevőbb munkahelyteremtő ipari beruházás (kivétel mindössze Losonc és Kenyhec).

A piacgazdaság térhódítása folytán 1990-től kezdve a szolgáltatásokban foglalkoztatottak száma és aránya folyamatosan emelkedett, az elmúlt másfél évtizedben tehát a régió sikerágazatának a szolgáltatások számítanak. A szolgáltatásokon belül a foglalkoztatottak számának növekedése elsősorban a kereskedelemben és a vendéglátásban ment végbe, azonban számottevően gyarapodott a pénzügyi tevékenységekben, az ingatlanügyletekben és gazdasági szolgáltatások foglalkoztatottak száma is. Az oktatásban, az egészségügyi és szociális ellátásban munkát vállalók száma szintén gyarapodott, de a növekedés mértéke ezekben az ágakban elmaradt az előzőekben említett szolgáltatói ágazatokétól.

2005-ben éves átlagban 17 274 Sk volt a szlovákiai átlagkereset nagysága, amely közel 10%-os emelkedést jelent a 2004-es esztendőhöz viszonyítva. A havi átlagbérek a pénzügyi szolgáltatásokban a legmagasabbak, ott a havi átlagbér 33 716 Sk volt 2005-ben. A második legmagasabb bérszintet az energiaipar mutatta 2005-ben – havi 28 907 Sk átlagbérszinttel. A közigazgatásban és a hadseregnél dolgozók havonta átlag 24 563 Sk-t kerestek, míg a kereskedelemben ez 20 287 Sk, a postán és a távközlésben pedig 21 045 Sk volt. A legalacsonyabb bérszint a mezőgazdaságban, az oktatásügyben és az egészségügyben volt, ahol az átlagbér alig haladta meg a 14

39. táblázat. A kereső népesség számanak megoszlása járásonként az egyes gazdasági ágazatokban

Gazdasági ágazatok	Szenc	Dunaszerdahely	Gálánta	Vágsellye	Komárom	Érsekújvár	Nyitra	Léva	Nagykürtös	Losonc	Rimaszombat	Nagyroce	Rozsnyó	Kassa környék	Töke-terebes	Nagy-mihály
Műveleti ágazatok																
Műveleti ágazatok	1 081	4 805	2 743	1 739	5 857	5 731	3 883	5 028	2 968	1 908	3 788	903	1 900	3 888	4 739	4 085
Kereső ágazatok	14	136	120	36	144	273	129	498	377	327	660	649	869	687	1 79	200
Értékesítő ágazatok	3	1	4	1	1	4	4	5	5	1	1	1	5	2	-	4
Állattenyésztés	31	128	100	65	50	85	68	88	90	163	181	21	1 553	250	62	461
Értékesítő ágazatok	3 422	9 346	9 176	6 887	11 545	15 225	16 052	10 805	2 526	7 503	6 978	6 080	4 863	9 402	6 067	9 316
Állattenyésztés	365	932	388	405	830	545	1 574	2 245	322	556	487	185	652	942	1 010	2 811
Értékesítő ágazatok	1 301	3 201	3 257	1 976	2 045	3 070	4 493	2 596	768	1 233	1 148	399	1 180	2 467	1 774	2 920
Nagy- és kiskereskedelmi, gépjárművek és																
üzemeltetés	3 844	5 559	5 378	2 830	6 279	7 977	9 891	5 428	1 845	3 590	2 912	1 410	2 881	5 319	4 052	4 551
Szállítási és társasági	722	1 294	1 253	867	1 151	1 593	1 500	1 309	374	876	711	324	677	1 031	818	1 131
Közvetlen, közvetlen, lakóház	1 947	2 476	2 390	971	2 602	4 262	3 859	2 651	902	1 798	1 748	626	1 911	3 182	6 968	2 719
Értékesítő ágazatok	754	632	632	253	598	795	1 290	587	206	457	369	84	581	475	517	610
Értékesítő ágazatok	1 954	1 655	1 874	1 016	1 441	2 326	4 632	2 951	458	906	832	237	803	1 725	1 262	1 802
Közvetlen, tudomány és kultúra	1 874	3 508	4 091	1 924	3 785	6 101	5 714	5 529	2 440	2 525	4 485	2 111	3 597	3 937	4 557	4 227
Közvetlen, tudomány és kultúra	1 460	3 199	2 240	1 361	2 908	3 803	6 583	3 608	1 115	2 265	2 352	1 188	1 941	2 426	3 181	3 302
Egészségügyi és szociális ellátás	1 171	3 148	2 476	1 203	2 284	3 681	3 819	3 065	907	1 899	2 184	873	1 997	2 619	2 784	3 065
További köz- és szociális szolgáltatás	821	1 120	1 329	683	1 411	1 534	2 031	1 386	360	671	916	383	757	998	1 331	1 245
Egyéb	7 083	16 885	10 883	6 259	12 367	16 649	17 545	11 502	4 838	9 024	10 524	5 114	7 556	15 748	14 380	13 177
Összesen	27 547	58 549	48 406	28 177	55 298	75 652	83 264	59 281	21 796	35 682	40 274	20 587	33 563	54 698	53 661	55 643

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, Népszámlálás 2001.

ezer Sk-t. Az átlagkereseti mutatók az országon belül jelentős eltérést mutatnak, a NUTS 3 régiók szintjén a Pozsonyi kerület vezet.

A bérek mutatóiban a magyar kisebbség által lakott dél-szlovákiai régiók mutatói elmaradnak az országos átlagtól, s ennek legfőbb kiváltó oka, hogy a munkavállalók számára magasabb kereseti lehetőségeket biztosító ágazatok jelenléte a magyar kisebbségi térben nem jelentős – a legnagyobb foglalkoztatók a legalacsonyabb munkabért biztosító ágazatok: agrárium, élelmiszeripar, textilipar, oktatásügy. Az átlagtól alacsonyabb bérszinten a munkaerő képzettségének kedvezőtlen mutatói is visszatükröződnek (Michálek 2005).

6.5. A MUNKAERŐ MIGRÁCIÓJA

A régió gazdaságának szerkezeti átalakulása, a lakosság tömeges foglalkozáscseréje jelentős népesség- és munkaerő-migrációt váltott ki. A dél-szlovákiai belső migrációs folyamatok jellemzője, hogy a magasabb képzettségűek egyrészt a keleti járásokból (itt a munkanélküliségi ráta 20% körül mozog) a nyugati járásokba vándorolnak és telepednek le (egyértelmű célterületnek a Pozsony–Dunaszerdahely övezet számít), valamint a régióon belül a nagyobb térségi központok számítanak célpontnak. Mindkét felvázolt migráció esetében a jobb gazdasági tényezők, a munkavállalás, a színvonalasabb szolgáltatások igénybevételeként lehetőségei, a kedvezőbb életkörülmények ösztönzik a vándorlást (Lelkes 2004a).

Az 1990-ben megnyílt országhatárok lehetővé tették dél-szlovákiai lakosságának is a nemzetközi migrációban történő részvételét, ám a fennálló jogszabályi korlátozások miatt az esetek többségében csak ideiglenes külföldi tartózkodási formában jelent meg a nemzetközi migráció (főleg tanulmányi céllal töltötték el hosszabb-rövidebb időt a régió lakosai a határon túl, mindenképp Magyarországon, Csehországban), a tartós lakhelyváltással kísért külföldre emigrálás nem jellemezte a régió populációját.

40. táblázat. A havi átlagkeresetek nagyságának megoszlása 2003-ban és 2004-ben

Kerület, Szlovákia	2003			2004		
	Havi átlagkereset					
	összesen (Sk)	index Szlovákia = 100	index 2003/ 2002	összesen (Sk)	index Szlovákia = 100	index 2004/ 2003
Pozsonyi	18 877	131,4	107,1	21 016	132,8	111,3
Nagyszombati	13 360	93,0	107,0	14 670	92,7	109,8
Trencsényi	12 735	88,7	104,6	13 907	87,9	109,2
Nyitrai	12 147	84,6	106,3	13 252	83,7	109,1
Zsolnai	12 600	87,7	104,5	13 930	88,0	110,6
Besztercebányai	12 246	85,2	105,2	13 309	84,1	108,7
Eperjesi	11 385	79,3	105,4	12 535	79,2	110,1
Kassai	14 138	98,4	108,3	15 440	97,6	109,2
Szlovákia	14 365	100,0	106,3	15 825	100,0	110,2

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2006.

A nemzetközi migrációt fékező jogszabályok 2004 tavaszán ártértékelődtek, mivel Szlovákia az EU tagjává vált, azonban a dél-szlovákiai munkaeőr tömeges elvándorlásának semmi jele sem tapasztalható, mindössze a határon átvélő napi ingázó jellegű munkavállalás jelenségének lehetünk a tanúi (a munkát vállaló dél-szlovákiai lakosok döntő többségére a napi ingázás jellemző).

A dél-szlovákiai munkaeőr ingázó munkavállalásának két alapvető gazdasági oka van: a munkalehetőségek hiánya a lakóhelyükön, valamint a közel 25%-kal magasabb magyarországi átlagbérszint. A Magyarországon dolgozó dél-szlovákiai népesség számáról pontos adatok nem állnak rendelkezésre, 2008 tavaszán a munkaügyi hivatalok becslése alapján 26 ezer dél-szlovákiai munkavállaló dolgozott Magyarországon, döntő részük – közel háromnegyedük – Nagymegyer, Komárom, Párkány és Ipolyság vonzáskörzetéből utazott a határ menti magyarországi munkahelyére (a külföldön munkát vállaló szlovák állampolgárok összlélekszáma mintegy 177 ezer fő volt 2008 tavaszán). A legtöbben, kb. hatezren a Komáromi járásból ingáznak Magyarországra, ebből 40-40% a gépiparban és az elektrotechnikai iparban helyezkedik el, 10% az autóiparban, 3-3% az élelmiszeripar és a szolgáltatások területén dolgozik. A Dunaszerdahelyi járásból 2200-an dolgoznak a határ déli oldalán, az el-

helyezkedett munkások 50%-a a gépiparban, 30%-a az elektrotechnikai iparban, 20%-a az autóiparban dolgozik. Az Érsekújvári járásból 1200-an, a Lévaiból 380-an dolgoznak a határ menti magyarországi megyékben. 2007-től a magyarországi munkahely iránti migráció csökkenő tendenciát mutat, ennek oka egyrészt a szlovákiai bérek emelkedése, másrészt pedig a növekvő munkalehetőségek száma Délnyugat-Szlovákiában.

A dél-szlovákiai munkavállalókat főleg a határ menti ipari nagyvállalatok alkalmazzák, s a munkaeőr túlnyomó többsége a gyártásban helyezkedik el, ami egyben azt is jelenti, hogy olyan dél-szlovákiai munkaeőr többsége alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik. A középvégzettségben a munkavállalók egy-két százalékát foglalkoztatják – a felső vezetésben és szellemi munkakörben pedig lényegében elhanyagolható a jelenlétük, mindössze néhány főről van szó.

A dél-szlovákiai munkavállalók magyarországi foglalkoztatottsági státusának két alapvető formája van:

- *állandó alkalmazásban levők a magyarországi vállalatnál* – ezen csoporton belül jelentős részarányt képviselnek a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező munkavállalók;
- *munkaeőr-kölcsönzésben levők* – ezen csoportot elsősorban az alacsonyabb iskolai

végzettséggel rendelkező dél-szlovákiai munkavállalók képviselik, akik az esetek többségében szlovákiai bejegyzésű munkae- kölsönző cégeknél vannak alkalmazásban, miközben a tényleges munkát a magyarországi vállalatnál (kölsönbevevő cégnél) végzik, kihasználva így a magyarországinál kedvezőbb szlovákiai foglalkoztatási politikai és adópolitikai feltételeket.

A fentiekben tárgyalt szlovák–magyar határ menti munkae- migráció jobb együttműködésre kényszerítette a regionális foglalkoztatáspolitikai együttműködésért felelős állami és önkormányzati intézményeket a határ mindkét oldalán 2004 és 2008 között. Ezek közül ki kell emelni a Dunaszerdahelyi járás és Győr-Moson-Sopron megye közötti együttműködést. Ezen két határ menti régió regionális foglalkoztatás-politikai együttműködése ugyan viszszanyúlik az uniós tagság előtti évekre, de a 2005. április 21-én a Dunaszerdahelyi járás Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala és a Győr-Moson-Sopron Megyei Munkaügyi

Központ által aláírt Foglalkoztatási Paktum új fényben világítja meg a határon átnyúló munkapiaci folyamatok kezelését. A kezdeményezés célja a szlovákiai és magyarországi foglalkoztatási színvonal növelése és a munkanélküliség csökkentése, új munkahelyek teremtése a térség gazdasági társaságainak a bevonásával, valamint a meglévő munkahelyek megőrzéséhez szükséges szakképzések beindítása, az illegális munkavállalás megszüntetése. Az egyezmény előírja egy munkapiaci adatbázis létrehozását, amely a regionális munkae- ropiac feltérképezése által elősegíti majd a jelenlegi munkanélküliek munkavállalását, valamint nagy figyelmet szentel a nők, a pályakezdők és a megváltozott munkaképességű személyek munkapiaci lehetőségeinek az elősegítésére. A fenti célok végett a két intézmény aláírói évente legalább két alkalommal Foglalkoztatási Fórumot tartanak a helyi és regionális szintű gazdasági és társadalmi szervezetek bevonásával az egyezményben megfogalmazott tervek ellenőrzése és további koordinálása végett.

33. ábra. A munkae- kölsönzés előnyei és hátrányai (hangsúllyal a szlovák állampolgárok magyarországi munkavégzésre való kölsönzésére)

	Pozitívumok	Negatívumok
Az alkalmazott (munkae- kölsönzésben részt vevő munkavállaló) szemszögéből	<ul style="list-style-type: none"> – az alacsony képzettségű szlovákiai munkae- ro számára bevételi forrás biztosítása – vonzó lehetőség azon munkavállalók számára, akik csak szezonálisan szeretnek elhelyezkedni – sokféle munkahely, egyetlen munkaadó 	<ul style="list-style-type: none"> – kiszolgáltatottság a munkaszerződések ideiglenes volta miatt
A munkaadó (kölsönbevevő cég) szemszögéből	<ul style="list-style-type: none"> – jelentős költségmegtakarítás (legfőképpen adó- és bérszintbeli különbségek miatt, valamint a kevesebb adminisztratív munka miatt – a munkae- ro-kölsönzőt terheli a bérszámfejtés, a dolgozó be- és kiléptetésének feladata, a munkaszerződés elkészítése, kapcsolattartás az adóhatósággal, a dolgozók adminisztratív és egyéb problémáinak megoldása, a bérfizetések lebonyolítása stb.) – a lassú és fáradtságos keresési procedúra, a hirdetések, a számos munkainterjú és az idő-vesztés elkerülése – a munkavállalók gyors pótlása 	<ul style="list-style-type: none"> – a munkae- ro-kölsönzésben levő foglalkoztatottak motiválatlansága – a munkae- ro lojalitásának hiánya a cég iránt – a munkae- ro-kölsönzés kiválthatja a belső munkavállalók bizonytalanságát

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

6.6. A DÉL-SZLOVÁKIAI MUNKANÉLKÜLISÉG

2006. április 30-án 120 136 munkanélkülit tartott nyilván a Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala a számottevő magyar kisebbséggel rendelkező 16 dél-szlovákiai já-

rásban. E régió munkapiacának elsődleges problémája a tartós munkanélküliség – 2006 tavaszán a regisztrált munkanélküliek több mint kétharmada várt már több mint egy éve munkalehetőségre. A tartósan munkanélküliek szakmai képzettségének megfelelő munkahelyteremtő beruházás ugyanis már egy

41. táblázat. A munkanélküliségi ráta területi megoszlása járások és kerületek szintjén

Régió (járás, kerület, ország)	2006. április 30-án (%)	2006. március 31-én (%)	Sorrend	Régió (járás, kerület, ország)	2006. április 30-án (%)	2006. március 31-én (%)	Sorrend
Rimaszombat	29,88	29,81	1.	Simony	10,54	10,59	40.
Nagyőrce	28,52	28,43	2.	Kassa II	10,32	10,54	41.
Töketeribes	24,58	24,97	3.	Aranyosmarót	10,28	11,11	42.
Késmárk	24,42	25,00	4.	Komárom	10,11	10,42	43.
Nagykürtös	24,33	25,64	5.	Ólubló	10,10	10,44	44.
Rozsnyó	24,19	24,54	6.	Nagytapolcsány	10,01	10,38	45.
Szobránc	21,90	22,88	7.	Turdossin	10,00	10,52	46.
Kassa környék	21,65	22,14	8.	Kassa III	9,88	10,07	47.
Losonc	21,48	21,85	9.	Kassa I	9,33	9,37	48.
Kisszeben	21,10	21,38	10.	Námesztó	9,17	10,06	49.
Poltár	20,86	21,02	11.	Csaca	8,92	9,53	50.
Gölnicbánya	20,56	21,43	12.	Szenice	8,85	9,26	51.
Nagymihály	19,03	19,37	13.	Liptószentmiklós	8,83	9,49	52.
Varannó	18,70	19,21	14.	Zsolnai kerület	8,80	9,35	53.
Korpona	18,24	19,52	15.	Kassa IV	8,60	8,70	54.
Zsarnóca	17,99	18,84	16.	Privigye	8,49	9,07	55.
Besztercebányai kerület	17,87	18,37	17.	Dunaszerdahely	8,42	8,51	56.
Kassai kerület	17,56	17,95	18.	Turócszentmárton	8,41	8,70	57.
Selmecbánya	17,19	18,21	19.	Bán	8,08	8,73	58.
Mezőlaborc	16,88	16,98	20.	Vágbeszterce	8,03	8,65	59.
Lőcse	16,66	17,37	21.	Nyitra	7,57	8,13	60.
Léva	16,31	16,85	22.	Galgóc	7,55	8,02	61.
Bártfa	16,25	16,58	23.	Szokolca	7,13	7,54	62.
Felsővízköz	16,25	16,49	24.	Besztercebánya	6,99	7,20	63.
Igló	16,19	16,90	25.	Nagyszombati kerület	6,99	7,31	64.
Gyetva	16,12	17,13	26.	Galánta	6,75	7,28	65.
Eperjesi kerület	15,50	15,85	27.	Trencsényi kerület	6,37	6,71	66.
Breznóbánya	15,19	15,90	28.	Miava	5,85	6,05	67.
Garamszentkereszt	14,95	15,54	29.	Zsolna	5,76	6,07	68.
Eperjes	14,66	14,92	30.	Nagyszombat	5,65	5,91	69.
Szinna	14,41	14,74	31.	Vágújhely	5,29	5,68	70.
Sztropkó	13,70	13,99	32.	Pöstyén	5,22	5,53	71.
Vágsellye	12,34	12,93	33.	Puhó	4,72	4,95	72.
Homonna	12,08	12,36	34.	Malacka	4,63	4,95	73.
Érsekújvár	11,99	12,44	35.	Ilava	4,18	4,16	74.
Rózsahegy	11,65	12,07	36.	Bazin	3,36	3,52	75.
Stubnyafüldő	11,57	12,36	37.	Szenc	3,31	3,44	76.
Alsókubin	11,16	11,97	38.	Trencsén	3,12	3,29	77.
Nagybcsse	11,11	12,27	39.	Pozsonyi kerület	2,62	2,74	78.
Nyitrai kerület	11,10	11,59		Pozsony V.	2,43	2,54	79.
Szlovákia	11,04	11,42		Pozsony III.	2,18	2,24	80.
Kiszucaújhely	10,93	11,77		Pozsony II.	2,11	2,19	81.
Poprád	10,87	11,15		Pozsony I.	1,96	2,21	82.
Zólyom	10,59	11,28		Pozsony IV.	1,93	1,92	83.

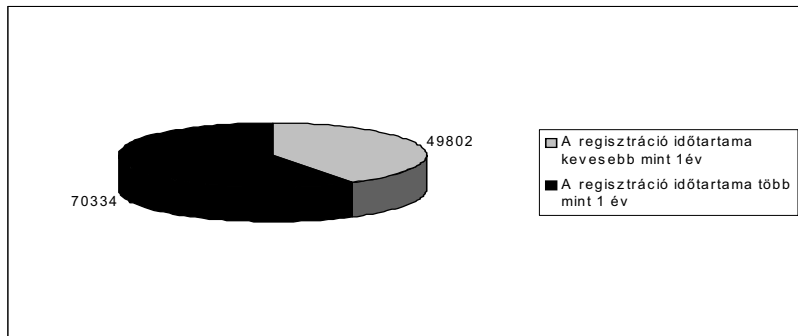
Megjegyzés: 2006. április 30-i állapot.

Forrás: Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala, 2006.

évtizede várta magára. A legkedvezőtlenebb a helyzet a Nagykürtösi járásban és a tőle keletre fekvő járásokban, ahol a nyilvántartottak közel háromnegyede már egy éve sikertelenül próbál elhelyezkedni, míg egynegyedénél ez az időtartam a két évet is meghaladja.

A nyilvántartott munkanélküliek többsége géplakatos, hegesztő, kőműves, festő és mázó, valamint bolti eladó. Viszonylag kevés a korábban az agráriumban foglalkoztatott szakképzett dolgozók aránya. A regisztrált munkanélküliek több mint egyharmada dolgozott segéd munkásként az utolsó munkahelyén.

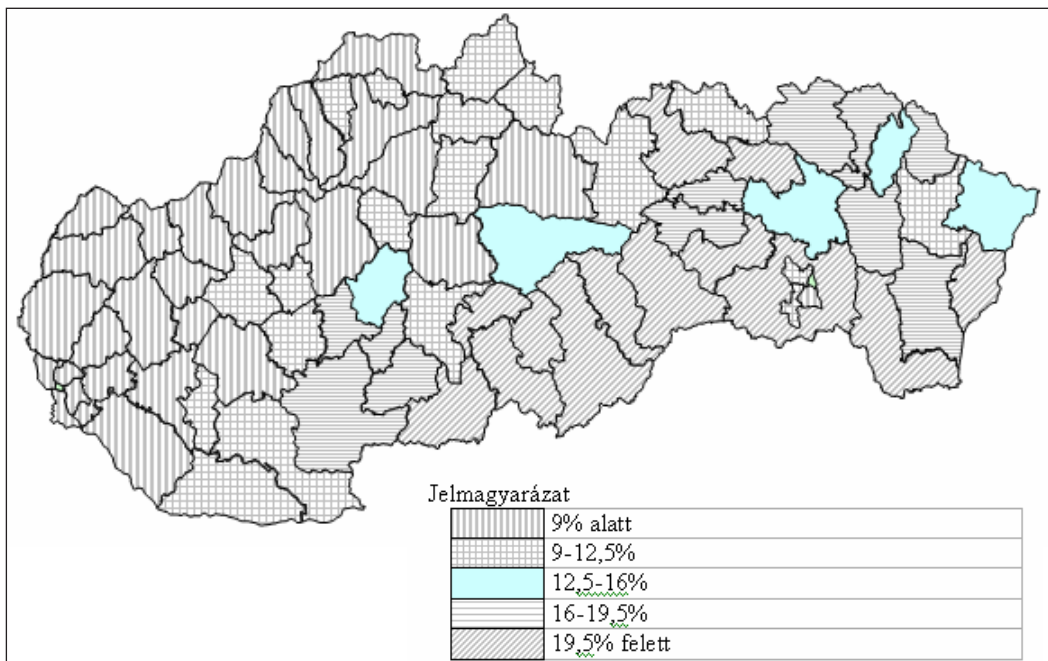
34. ábra. A regisztrált munkanélküliek nyilvántartási idejének megoszlása a régióban

Megjegyzés: 2006. április 30-i állapot.

Forrás: Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala, 2006.

35. ábra. A munkanélküliségi ráta területi megoszlása járások szintjén – két évvel az uniós csatlakozást követően (2006. április 30-i állapot)

Megjegyzés: 2006. április 30-i állapot.

Forrás: Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala, 2006.

Problémát jelent az is, hogy a szakközépiskolai és a szakmunkásképzés is nagyon lassan (vagy egyáltalán nem) reagál(t) a munkaügyi viszonyok megváltozásához. Ezek az intézmények évről évre újratermelik a munkaerőpiacra túlkínálatként jelentkező szakmunkásokat.

Néhány kritikus szakmában egyre kilátástalanabbak a pályakezdők és a nem pályakezdők esélyei az elhelyezkedésre (ilyenek például a mezőgazdasági szakközépiskolai végzettséggel rendelkezők).

42. táblázat. A munkanélküliek megoszlása az utolsó gazdasági tevékenységük alapján

Járás	Kategorizálható munkanélküliek	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q
Szenc	597	18	0	1	46	2	25	57	16	33	9	2	228	14	19	127	0	0
Dunaszerdahely	3 824	403	0	3	970	19	279	435	147	118	19	384	590	74	162	221	0	0
Galánta	2 884	234	0	1	647	2	157	175	66	76	22	78	419	66	140	800	1	0
Vágsellye	2 519	162	0	0	603	4	203	229	70	60	10	75	502	29	79	493	0	0
Érsekújvár	5 936	714	0	4	1 243	157	395	457	155	225	23	65	1 057	92	186	1 162	1	0
Komárom	3 741	566	0	4	1 115	7	236	262	72	99	12	27	664	58	170	449	0	0
Nyitra	4 253	322	0	5	1 099	42	453	506	134	198	50	175	654	149	72	394	0	0
Léva	5 714	833	1	13	1 096	75	467	433	137	125	20	42	1 443	102	270	655	0	2
Nagykürtös	4 201	899	0	154	593	30	340	426	65	82	6	25	1 110	66	77	327	0	1
Losonc	5 368	562	1	73	1 419	14	489	628	157	122	26	87	1 234	122	139	230	65	0
Rimaszombat	6 830	1 065	0	25	819	6	405	482	110	104	23	18	2 683	103	171	816	0	0
Nagyőrce	3 601	363	0	186	448	5	270	233	66	60	7	38	1 484	63	68	309	1	0
Rozsnyó	4 412	501	2	97	574	47	387	321	72	116	18	45	1 674	67	91	399	1	0
Kassa környék	5 562	586	1	29	498	17	467	323	125	168	22	55	2 149	101	162	858	0	1
Töketeribes	6 898	1 018	0	9	1 103	23	531	642	142	370	21	144	1 925	118	262	589	1	0
Nagymihály	6 752	623	0	59	994	129	673	572	185	156	36	38	1 384	174	181	1 548	0	0

A	mező- és erdőgazdaság	J	penzügyi szektor
B	halászat	K	ingatlankereskedés, kutatás és fejlesztés
C	bányászat	L	közigazgatás, honvédelem
D	feldolgozóipar	M	iskolaügy
E	víz-, villany- és gázszolgáltatás	N	egészségügy, szociális tevékenység
F	építőipar	O	egyéb köz- szociális szolgáltatások
G	kereskedelem, javítási szolgáltatások	P	magánháztartások házi személyzettel
H	vendéglátóipar	Q	külföldi szervezetek és intézmények
I	raktározás, közlekedés, távközlés		

Megjegyzés: 2006. március 31-i állapot.

Forrás: Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala, 2006.

43. táblázat. A regisztrált munkanélküliek nyilvántartási idejének megoszlása az egyes járásokban (hónapokban feltüntetve)

Járás	Összesen	0–3	4–6	7–9	10–12	13–18	19–24	25–30	31–36	37–42	43–48	48–
Szenc	966	324	232	158	50	65	31	32	9	9	14	42
Dunaszerdahely	5 673	1 238	1 029	682	315	547	312	281	228	194	152	695
Galánta	3 525	726	708	435	196	277	198	178	95	112	92	508
Vágsellye	3 506	520	469	409	206	288	241	197	149	153	167	707
Érsekújvár	9 161	1 501	1 274	955	494	671	483	533	340	511	398	2 001
Komárom	5 171	945	726	581	208	321	220	264	195	256	172	1 283
Nyitra	6 786	1 358	1 059	747	366	508	406	394	305	271	251	1 121
Léva	10 230	1 436	1 548	1 203	479	737	584	534	389	450	489	2 381
Nagykürtös	5 826	582	727	520	281	549	388	390	285	352	267	1 485
Losonc	8 058	1 126	968	784	444	692	484	456	319	376	347	2 062
Rimaszombat	12 811	1 084	1 386	1 031	691	1 079	873	813	538	640	545	4 131
Nagyőrce	6 547	628	611	479	346	510	448	401	347	363	345	2 069
Rozsnyó	7 660	787	770	629	373	698	476	613	343	423	389	2 159
Kassa környék	11 097	1 260	1 145	1 102	591	860	698	630	491	647	584	3 089
Töketerebes	12 447	1 425	1 404	1 088	590	897	836	1 099	685	701	562	3 160
Nagymihály	10 672	1 433	1 367	963	610	885	730	671	533	474	365	2 641

Megjegyzés: 2006. április 30-i állapot.
Forrás: Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala, 2006.

44. táblázat. A munkanélküliek megoszlása az utolsó betöltött munkahely alapján

Járás	Nyilvántartott munkanélküliek száma	Törvényhozói, vezetői és irányítói munka	Tudományos és szellemi munkát végzők	Egészségügyi, oktatási munkát végzők	Adminisztratív dolgozók	Kereskedelmi és szolgáltatásokban dolgozók	Képzett mezőgazdasági dolgozók	Iparosok, javítói szolgáltatást nyújtók	Gépek és berendezések kezelői	Segéd munkások	Honvédelem	Munkabeszűrés nélküliek
Szenc	1 014	26	37	76	77	126	6	60	41	148	0	417
Dunaszerdahely	5 839	27	62	220	215	718	27	456	173	1926	0	2 015
Galánta	3 811	16	53	230	219	477	29	293	205	1362	0	927
Vágsellye	3 674	26	77	175	105	380	37	351	149	1218	1	1 155
Érsekújvár	9 574	11	112	365	304	860	58	659	364	3200	3	3 638
Komárom	5 385	31	64	252	165	436	85	425	220	2062	1	1 644
Nyitra	7 344	56	124	412	391	586	54	561	346	1721	2	3 091
Léva	10 660	33	120	449	242	741	136	921	447	2622	3	4 946
Nagykürtös	6 140	58	93	157	154	418	149	647	352	2172	1	1 939
Losonc	8 306	21	76	361	252	731	148	989	465	2324	1	2 938
Rimaszombat	12 943	21	42	331	275	571	102	590	305	4591	2	6 113
Nagyőrce	6 650	11	11	89	167	310	58	335	140	2475	5	3 049
Rozsnyó	7 836	80	30	189	170	489	142	531	283	2497	1	3 424
Kassa környék	11 441	27	60	275	182	733	230	708	401	2942	4	5 879
Töketerebes	12 697	13	49	195	347	868	158	791	328	4136	13	5 799
Nagymihály	10 940	34	90	530	313	886	87	1043	386	3367	16	4 188

Megjegyzés: 2006. március 31-i állapot.
Forrás: Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala, 2006.

45. táblázat. A nyilvántartott munkanélküli nők életkor szerinti megoszlása

Járás	Összesen	19 éves korig	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54	55–59	60 év felett
Szenc	544	26	84	59	62	77	65	71	83	17	0
Dunaszerdahely	3 122	114	385	379	451	388	390	438	466	107	4
Galánta	2 078	88	211	193	254	252	286	344	358	91	1
Vágsellye	2 028	59	202	178	250	242	267	340	385	100	5
Érsekújvár	5 042	149	505	534	650	535	643	802	992	226	6
Komárom	2 508	84	175	263	300	255	332	422	522	150	5
Nyitra	3 710	92	419	470	483	412	456	532	679	164	3
Léva	5 420	173	615	652	775	717	740	776	800	162	10
Nagykürtös	2 901	119	369	343	391	414	443	398	361	60	3
Losonc	4 054	203	541	573	555	482	502	572	493	121	12
Rimaszombat	6 161	394	697	784	895	789	870	832	741	147	12
Nagyőrce	3 266	163	345	422	466	431	425	459	460	80	15
Rozsnyó	3 534	141	364	420	481	450	504	525	533	112	4
Kassa környék	5 512	326	706	669	749	671	748	779	699	150	15
Töketeribes	6 018	246	684	706	836	798	872	902	813	152	9
Nagymihály	5 290	297	649	638	674	665	708	764	713	171	11

Megjegyzés: 2006. március 31-i állapot.

Forrás: Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala, 2006.

46. táblázat. A nyilvántartott munkanélküli férfiak életkor szerinti megoszlása

Járás	Összesen	19 éves korig	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54	55–59	60 év felett
Szenc	470	21	85	61	41	48	43	57	54	56	4
Dunaszerdahely	2 717	120	371	374	332	291	272	312	363	252	30
Galánta	1 733	82	231	177	186	144	204	208	275	197	29
Vágsellye	1 646	75	243	179	161	137	188	231	239	179	14
Érsekújvár	4 532	158	501	498	440	393	514	696	751	530	51
Komárom	2 877	124	275	312	255	277	387	420	446	339	42
Nyitra	3 634	116	413	432	353	328	422	484	558	484	44
Léva	5 240	187	658	695	598	570	624	720	698	441	49
Nagykürtös	3 239	144	489	382	383	375	416	447	365	221	17
Losonc	4 252	223	607	519	510	458	503	570	493	340	29
Rimaszombat	6 782	467	981	887	865	736	772	825	737	472	40
Nagyőrce	3 384	212	510	442	409	357	366	409	401	250	28
Rozsnyó	4 302	210	636	574	487	435	487	558	574	325	16
Kassa környék	5 929	388	998	782	682	639	648	688	646	418	40
Töketeribes	6 679	365	1118	927	765	714	817	825	688	426	34
Nagymihály	5 650	270	887	725	638	558	594	708	693	519	58

Megjegyzés: 2006. március 31-i állapot.

Forrás: Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala, 2006.

A munkanélküliek nemenkénti összetételének a vizsgálatok szembetűnik, hogy a régió összes járásában a férfiak aránya jóval magasabb. Ez mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy a gazdasági szerkezetváltás során első sorban azokban az ágazatokban történt létszámléépítés, ahol a nők foglalkoztatottsága alacsonyabb volt (bányaiipar, szerszámgépgyártás, hajógyártás, mezőgazdaság stb.). Ha a nemek arányát figyelemmel követjük az egyes életkorcsoportok szerint, szembetűnik, hogy a 35 év feletti korcsoportoknál már a nők ará-

nya magasabb. Ennek magyarázata az lehet, hogy a fiatalabb nők elhelyezkedési problémáit gyakran a gyermeknevelési szabadság oldja meg. Az ötvenöt év feletti korcsoportoknál ismét a férfiak dominálnak, ami a nők korábbi nyugdíjaztatásával magyarázható.

A vizsgált dél-szlovákiai régióban nagyon kevés betöltetlen álláshelyet tartanak nyilván, az egy álláskeresőre jutó betöltetlen álláshelyek aránya jóval kedvezőtlenebb az országos átlagnál. A betöltetlen álláshelyek csaknem 90%-ára fizikai foglalkozását kerestek (legfel-

47. táblázat. A nyilvántartott munkanélküliek legmagasabb iskolai végzettsége (fő)

Járás	Összesen	Tudományos	Főiskola, egyetem	Magasabb szintű	Szakközépiskola érettségivel	Gimnázium	Szakközépiskola	Teljes középszintű	Szaktanintézet	Általános iskola	Végzettség nélkül
Szenc	1 014	1	53	8	171	68	104	9	353	247	0
Dunaszerdahely	5 839	3	117	19	653	305	275	14	1 996	2 236	221
Galánta	3 811	1	76	27	527	152	225	12	1 285	1 478	28
Vágsellye	3 674	1	61	21	422	99	280	12	1 316	1 444	18
Érsekújvár	9 574	1	207	44	1 308	368	610	560	3 011	3 432	33
Komárom	5 385	1	104	20	539	197	223	74	1 711	2 298	218
Nyitra	7 344	4	452	38	1 160	210	564	7	2 865	2 003	41
Léva	10 660	2	213	42	1 565	395	669	90	3 893	3 530	261
Nagykürtös	6 140	0	63	12	743	182	463	4	2 584	1 980	109
Losonc	8 306	1	90	53	889	249	489	11	2 411	3 159	954
Rimaszombat	12 943	1	82	38	1 237	257	625	13	4 091	5 974	625
Nagyróce	6 650	0	28	13	467	151	303	11	2 055	3 053	569
Rozsnyó	7 836	0	77	18	793	190	470	10	2 560	3 505	213
Kassa környék	11 441	1	108	18	1 075	248	708	17	3 432	5 297	537
Töketeribes	12 697	1	135	34	1 397	470	809	36	4 845	4 239	731
Nagymihály	10 940	3	246	55	1 673	398	689	18	3 483	3 285	1 090

Megjegyzés: 2006. március 30-i állapot.

Forrás: Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala, 2006.

48. táblázat. A nyilvántartott munkanélküliek legmagasabb iskolai végzettsége – férfiak (fő)

Járás	Összesen	Tudományos	Főiskola, egyetem	Magasabb szintű	Szakközépiskola érettségivel	Gimnázium	Szakközépiskola	Teljes középszintű	Szaktanintézet	Általános iskola	Végzettség nélkül
Szenc	470	0	27	2	67	23	54	3	178	116	0
Dunaszerdahely	2 717	2	64	6	200	77	118	3	1 152	979	116
Galánta	1 733	1	41	12	135	57	112	3	730	628	14
Vágsellye	1 646	1	36	7	106	18	134	5	740	593	6
Érsekújvár	4 532	0	113	11	351	95	265	306	1 798	1 581	12
Komárom	2 877	1	47	9	202	53	115	48	1 152	1 121	129
Nyitra	3 634	1	209	17	346	83	259	2	1 689	1 004	24
Léva	5 240	0	119	12	451	145	344	46	2 284	1 702	137
Nagykürtös	3 239	0	31	5	268	51	279	0	1 637	907	61
Losonc	4 252	1	49	17	341	74	297	2	1 467	1 483	521
Rimaszombat	6 782	0	53	15	498	81	340	3	2 639	2 831	322
Nagyróce	3 384	0	16	4	159	63	160	1	1 185	1 495	301
Rozsnyó	4 302	0	46	8	307	64	279	4	1 759	1 723	112
Kassa környék	5 929	0	53	7	336	51	414	9	2 088	2 677	294
Töketeribes	6 679	1	79	13	436	118	494	7	2 932	2 160	439
Nagymihály	5 650	2	138	23	566	115	401	0	2 177	1 620	608

Megjegyzés: 2006. március 30-i állapot.

Forrás: Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala, 2006.

jebb szaktanintézeti végzettséggel). Elmondható, hogy a régióban a munkaerőpiac néhány szakmát és tevékenységcsoportot leszámítva, kínálati piac. A megnyilvánuló lanyha kereslet többnyire azon foglalkozási csoportoknál

jelentkezik, ahol egyébként is nagyobb számban találunk regisztrált munkanélkülieket. A térség munkapiacán nemcsak a kereslet-kínálat jelentős eltérése, hanem a rendkívül nagy aránytalanság is gondot jelent, ami a kereslet

és a felkínált szakmastruktúrában tapasztalható. A pályakezdő munkanélküliek között a szakmunkásképzőben végzettek aránya a legmagasabb (40-42%), bár ez az arány csökkenő tendenciát mutat. Ebből is kitűnik, hogy közel sem harmonikus a kapcsolat a munkaerőpiac és az iskolarendszerű szakképzés között. Ez a fajta szakképzés teljesen elszakadt a gazdaság igényeitől.

Az elmúlt két-három évben egy merőben új jelenség is mutatkozik a munkapiacra, mégpedig az állástalan felsőfokú végzettséggel rendelkezők számának fokozatos növekedése. 2006. március 30-án diplomával a regisztráltak 1,7%-a rendelkezett. A felsőfokú végzettséggel rendelkező munkanélküliek többsége pályakezdő diplomás. A pályakezdő diplomások körében tapasztalható munkanélküliség részben azzal magyarázható, hogy a vállalatok többnyire már gyakorlatot szerzett munkavállalók iránt mutatnak érdeklődést. Az

egyetemekről frissen kikerülő szakemberek azonban túlnyomórészt nem rendelkeznek munkatapasztalattal, vagy csak kis mértékben. Gyakran előfordul, hogy az állást szerzett diplomás fiatal a munkahelyén sajátítja el a szakmájához szükséges ismereteket, holott előzőleg öt éven át készült hivatására. A nehézséget az okozza, hogy a felsőfokú képzés során általában csak kevés súlyt fektetnek a hallgatók gyakorlati felkészítésére, a figyelmeztető jelek ellenére továbbra is az elméleti oktatás dominanciája figyelhető meg.

6.6.1. Passzív és aktív munkapiaci politika

A Munka-, Szociális- és Családügyek Minisztériuma a munkanélküliség problémájának kezelésére a passzív és aktív munkapiaci politika számos eszközét használja fel.

A legelterjedtebb passzív munkapiaci politika eszköznek a pénzbeni juttatások számí-

49. táblázat. A nyilvántartott munkanélküliek legmagasabb iskolai végzettsége – nők (fő)

Járás	Összesen	Tudományos	Főiskola, egyetem	Magasabb szintű	Szakközépiskola érettségivel	Gimnázium	Szakközépiskola	Teljes középszintű	Szaktanintézet	Általános iskola	Végzettség nélkül
Szenc	544	1	26	6	104	45	50	6	175	131	0
Dunaszerdahely	3 122	1	53	13	453	228	157	11	844	1257	105
Galánta	2 078	0	35	15	392	95	113	9	555	850	14
Vágsellye	2 028	0	25	14	316	81	146	7	576	851	12
Érsekújvár	5 042	1	94	33	957	273	345	254	1213	1851	21
Komárom	2 508	0	57	11	337	144	108	26	559	1177	89
Nyitra	3 710	3	243	21	814	127	305	5	1176	999	17
Léva	5 420	2	94	30	1 114	250	325	44	1609	1828	124
Nagykürtös	2 901	0	32	7	475	131	184	4	947	1073	48
Losonc	4 054	0	41	36	548	175	192	9	944	1676	433
Rimaszombat	6 161	1	29	23	739	176	285	10	1452	3143	303
Nagyőrce	3 266	0	12	9	308	88	143	10	870	1558	268
Rozsnyó	3 534	0	31	10	486	126	191	6	801	1782	101
Kassa környék	5 512	1	55	11	739	197	294	8	1344	2620	243
Töketeribes	6 018	0	56	21	961	352	315	29	1913	2079	292
Nagyimihály	5 290	1	108	32	1 107	283	288	18	1306	1665	482

Megjegyzés: 2006. március 30-i állapot.

Forrás: Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala, 2006.

tanak. A pénzbeni ellátások lehetővé teszik az egyének számára, hogy különféle munkahelyek között válasszanak, eldönthetik, hogy új képzettséget szereznek-e, vagy más lakóhelyre költöznek. Ha valóban a fogyasztó (a munkanélküli) a saját érdekeinek legjobb bírja, akkor alkalmasabb a szükséges lépések meghatározására, mint valamely kormányzati intézmény. Ha azonban a pénzbeni segítség feltételek nélkül az emberek rendelkezésére áll, akkor a pénzbeni juttatás visszatartja őket attól, hogy a járadék szintje körüli összeget fizető munkát elfogadják. Eltántoríthatja őket attól is, hogy energiát fordítsanak az álláskeresésre, hogy vállalják az átképzés költségeit, illetve hogy megkockáztassák az új lakóhelyre költözést. A pénzbeni ellátások erősíthetik a feketegazdaságot, mert a bejelentés nélkül dolgozó emberek a járadékra vagy segélyre is igényt tarthatnak.

Szlovákiában a regisztrált munkanélküliek anyagi támogatása két úton történik: egyrészt munkanélküli segély formájában, másrészt szociális jövedelempótló támogatás által. Az aktív korú nem foglalkoztatott személyek a munkanélküli segély időtartamának lejártát követően rászorultságuk esetén rendszeres szociális segélyben részesülnek, így a nyilvántartásainkban szereplő jövedelempótló támogatáson lévők számának folyamatos csök-

kenése mellett a rendszeres szociális segélyen lévők számának folyamatos emelkedése figyelhető meg. A két támogatási formához tartozók aránya a régióban megegyezik az országos mutatókkal: a nyilvántartottak egyötöde részesül munkanélküli segélyben, háromötödük pedig szociális jövedelempótló támogatásban.

Az utóbbi években megfigyelhető az a hozzáállás, hogy egyre többen a segélyekre rendezkedtek be, a felkínált munkalehetőséget nem fogadják el. Elterjedt jelenség az is, hogy a munkanélküli segélyt felvevők jelentős hányada feketemunkát végez (a munkaügyi hivatalok becslése alapján ez a nyilvántartottak kb. 25%-át érinti), bár e probléma kezelésére az elmúlt fél évtizedben nagy figyelmet fordítottak a kormányok, s ennek eredményeképp sok feketemunkát vállaló személytől vonták meg a nyilvántartott munkanélküli státust.

A munkanélkülieknek nyújtott anyagi juttatásokon kívül a Munka-, Szociális- és Családügyek Minisztériuma az aktív munkapiaci politika eszközeivel is igyekszik segíteni a munkájukat elveszítetteken, melyek fő előnye, hogy megkísérli kiküszöbölni a piac tökéletlenségét, beleértve a pénzbeni ellátások kifizetésével kapcsolatos rossz hatékonyságot is. Az aktív eszközök – a tanácsadás, a képzési

36. ábra. Az aktív munkapiaci politika fontosabb eszközei

Eszköz	Leírás
Munkaügyi szolgálatok	Elhelyezés, tanácsadás, pályaorientáció, munkakeresési tanfolyamok és intenzív tanácsadás a hátrányos helyzetű embereknek, a földrajzi mobilitás támogatása
Képzés	A képzési programok skálája nagyon színes, számítógépes alapismeretekről a vállalkozási alapismeretekig terjed
A rendszeres foglalkoztatás támogatása	Bértámogatás meghatározott munkások (pl. pályakezdekők, csökkentett munkaképességűek) alkalmazásához 2006 februárjától az állástalant alkalmazó az alábbi támogatást kaphatja: 4 hónapnál hosszabb ideje munkanélküli esetében 58 212 Sk 4 hónapnál hosszabb ideje munkanélküli, hátrányos helyzetű személy esetében 80 601 Sk 24–48 hónapja munka nélkül lévő személy esetében 96 273 Sk 48 hónapnál hosszabb ideje munkanélküli esetében 111 946 Sk Fogyatékkal élő munkanélküli esetében 223 891 Sk
Vállal kozástámogatás	Egyszeri juttatás, hogy a munkanélküliek e tőkével saját vállalkozásba kezdhesenek
Időszakos közhasznú munkák	A munkanélküliek időszakos foglalkoztatása a közterületi szektorban (2000. augusztus 1-jétől van hatályban), ez mindenekelőtt az alacsonyabb végzettségű és a több mint egy éve nyilvántartott munkanélküliek esetében alkalmaznak

Forrás: Szlovák Köztársaság Munka-, Szociális- és Családügyi Minisztériuma, 2006.

programok és az ideiglenes foglalkoztatás – költségesebbek, mint a pénzbeni ellátások, de hatékonyabbnak bizonyulnak (a pénzbeni ellátások kevésbé ösztönöznek munkakeresésre, visszaélésekre adhatnak lehetőséget), növelik az egyén esélyeit arra, hogy minél gyorsabban munkát találjon.

A dél-szlovákiai munkanélküliek képzettségi szintjének emelésére már a kezdetek óta törekednek az illetékes intézmények, azonban az átképző tanfolyamok sikerét számos tényező nehezíti, melyek között az egyik legkomolyabb éppen az alacsony képzettségi szint, mert így sok esetben nincs mire alapozni (a tekintetben a keleti területek mutatói a legkedvezőtlenebbek, melyre magyarázatául szolgál a területek múltbeli agrárjellege, valamint az ott nagyobb számban élő roma kisebbség sajátos szociális helyzete).

Az átképző tanfolyamok jövőbeni sikerét azonban erőteljesen elősegítheti az a tény, hogy 2008-tól Szlovákia a világ egyik legnagyobb személyautó-gyártójává lép elő (az egy lakosra legyártott autók számát tekintve), s ez kézzelfogható segítség a képzési irányokat illetően: az elkövetkező években közel 30 ezer autóiipari szakmunkásra lesz igény a szlovák iparban. Hasonló képzési támpont lehet, hogy a tervezett turisztikai fejlesztési programok idegennyelvni és vendéglátóiipari ismeretekkel rendelkező munkavállalók ezreit fogja igényelni.

6.6.2. A munkanélküliség területi összefüggései

A kilencvenes évek átmeneti időszakának egyik új, markáns jelensége a területi-települési tagozódás és egyben a helyi adottságok előtérbe kerülése, az elágazó regionális és helyi növekedési pályák megjelenése. Ha ennek gyökereit kutatjuk, négy, egymással is összefüggő tényező együttest indokolt kiemelni:

⇒ társadalmi szférákra kiterjedő centralizált, egyetlen központból vezérelt társadalomirányítás helyébe lépett de-

mokratikus, decentralizált társadalomirányítási modell és a kiépülő piacgazdaság mechanizmusai felértékeltek a helyi és regionális sajátosságokat;

- ⇒ a határok megnyitásával megsokszorozódtak a térségek horizontális kapcsolatainak lehetőségei;
- ⇒ a térségi gondolkodás (a regionalizmus) szerepének megerősödése;
- ⇒ a rendszerváltást követően új regionális struktúra alakult ki, a hétköznapi szintjén érezhető szociális feszültségeket generálva.

A munkanélküliség erőteljes térségi és települési differenciáltsága alapján az alábbiak jellemzik a vizsgált térségben a munkanélküliség területi megoszlását:

⇒ *A nyugat-kelet dualizmus*

A munkapiaci vonzáskörzetek földrajzi koordinátái alapján nyugat-keleti irányban kialakult a munkanélküliségi lejtő. Több mint ötszörös különbség érzékelhető a legjobb mutatókkal rendelkező nyugati körzetek, valamint a kedvezőtlen munkapiaci viszonyokkal rendelkező keleti körzetek között.

⇒ *Társadalmi-gazdasági elmaradottság – munkanélküliség*

A Lévai járás és az attól keletre fekvő járasok depressziós térségeknek számítanak – a kedvezőtlen foglalkoztatási helyzetüket nagyrészt az elmaradott infrastruktúrának és a vállalkozások alacsony számának köszönhetik. Ezzel szemben a kedvező humán feltételekkel, infrastruktúrával, nagyobb számú vállalkozással rendelkező körzetek munkanélkülisége kedvezőbb képet mutat.

⇒ *A területi stabilitás*

A munkanélküliség területi különbségei gyakorlatilag változatlanok. A munkanélküliség szempontjából legkedvezőtlenebb helyzetű munkapiaci körzetek 2006-ben szinte kivétel nélkül megegyeznek az évekkel korábbiakkal. A munkanélküliség abszolút értéke körzetenként változott, de a térségek relatív helyzete mozdulatlan, ezzel is jelezve, hogy a régió

munkanélkülisége mélyben gyökerező okai miatt rövid távon nehezen változtathatók meg.

⇒ *Falusi és városi munkanélküliség*

A területi különbségek másik meghatározó tényezője a településtípusok, a településnagyság-csoportok közötti különbség. A munkanélküliség a falun élő munkavállalókat erőteljesebben érintette, mint a városiakat. Részben a meglévő képzettségbeli és iskolázottsági különbségek miatt, részben azon oknál fogva, hogy a falusi munkavállalók többsége a leginkább sújtott szférában, az agráriumban dolgozott.

⇒ *A geopolitikai helyzet szerepe*

A határ menti, periferikus fekvés, amely a vizsgált terület jellemző vonása, eddig jobbra negatív következményekkel járt. A javuló szlovák–magyar kapcsolatok azonban átértékelik ezt a hátrányos helyzetet, mivel a két nem-

zet közötti gazdasági kapcsolatok kiépítésével és bővítésével egyszeriben egy határokön átnyúló régió központjába esik. A vizsgált területen megalakult eurorégiók konkrét és lényeges eszközei lehetnek a terület potenciális lehetőségeinek feltárásában és kihasználásában, miután a gazdasági együttműködést az elmúlt évtizedek jól ismert körülményei hátráltatták. Érdemes ugyanakkor felhívni a figyelmet arra, hogy a régióban az átmenet (hasonlóan, mint az egész országban) a kilencvenes években nem egyetlen, egységes folyamat, hanem két erősen különböző időszakra bomlik: a „leépülés” szakaszára (1990–2001), melyet a növekvő munkanélküliség jellemezett és az „újújépülés” periódusára (2002-től napjainkig), melyre a munkanélküliségi ráta stagnálása, illetve a nyugati területeken megkezdődő csökkenése volt jellemző.

7. MAKRORÉGIÓK A GAZDASÁGI ÁTALAKULÁS TÜKRÉBEN

Szlovákia az egyik legdinamikusabban növekedő gazdasággal rendelkezik a közép-európai térben, ami egyértelműen az 1998 ősztől 2006 nyaráig kormányzó jobboldali kormány gazdaságpolitikájának az érdeme, ugyanis a rendszerváltást követő közel egy évtizedig az ország gazdasága romokban hevert, és a közélet korrupciós botrányoktól volt hangos. Az 1998-ban történt kormányváltást követően az ország iránt gyorsan növekedett a külföldi tőke érdeklődése a Mikuláš Dzurinda által vezetett és demokratikus értékrendet képviselő pártokból összeálló kormánykoalíció kedvező külföldi megítélésének és a koalíció számos gazdasági reformjának eredményeképpen, s tíz év alatt az ország gazdasága az egyik legversenyképesebbé vált az EU-ban, s az ország gazdasági és társadalmi térszerkezete, térségi és települési tagoltsága alapvető jegyeiben tér el a másfél-két évtizeddel korábbiaktól (Drgoňa 2001).

A gazdaság dinamikus fejlődése azonban nem mutatkozik azonos mértékben az ország valamennyi régiójában. A kedvező geopolitikai fekvésű nyugati országrész (a főváros és vonzásterse) és Vág folyó közepső és felső folyása menti városi övezetek magas vállalkozói aktivitást, magas bérszintet és alacsony munkanélküliséget mondhatnak magukénak, míg az ország keleti fele társadalmi-gazdasági szempontból stagnál, a munkapiaci folyamatok tartósan kedvezőtlenek.

Szlovákiában az utóbbi tíz év alatt a gazdasági növekedés rendkívül magas értékeket

mutat, a GDP növekedési üteme évről évre nő – 2005-ben a GDP 6%-os évi növekedéséről szóltak elismeréssel a világ gazdasági szakértői, 2007-ben pedig a GDP szárnyalása meghaladta az álomhatárnak tűnő 10%-os szintet.

A gazdasági növekedésnek köszönhetően egyre többen találnak munkát. Szlovákiában az elmúlt 5 évben évről évre nőtt a foglalkoztatottak száma. Míg 2003-ban 2,164 millió főt foglalkoztatott a szlovák gazdaság, addig 2006 decemberében már 2,301 millió ember dolgozott a szlovák gazdaságban (ami csaknem 150 ezer fős növekedést jelent).

Az egyik leggyakrabban idézett nemzetközi versenyképességi rangsort az International Institute for Management and Development (IMD) készíti és a World Competitiveness Report kiadványban teszi közzé.¹ Az IMD a rangsor készítésekor a gazdasági teljesítményt, a kormányzati és az üzleti szféra hatékonyságát és az infrastruktúrát veszi figyelembe. A 2005. évi versenyképességi rangsor szerint Szlovákia a 41. helyet foglalja el, miközben több uniós államot megelőz (Olaszországot, Görögországot, Lengyelországot, Litvániát, Lettországot stb.).

A továbbiakban a fejezet bemutatja az ország négy makrorégióját – NUTS 2 régióját – a gazdasági átalakulás tükrében, elemezve a társadalmi és gazdasági folyamatokat szubregionális bontásban is.

1 <http://www.weforum.org/site/homepublic.nsf/Content/Growth+Competitiveness+Index+rankings+2005+and+2004+comparisons>.

7.1. POZSONY MAKORÉGIÓ

A Pozsony makrorégió, melynek területi kiterjedése Szlovákia közigazgatási felosztása alapján megegyezik a Pozsonyi kerülettel (ez a NUTS 3-as szintnek felel meg), az ország legfontosabb, legnagyobb súlyú gazdasági régiója, amely az országnak politikai és kulturális életében is vezető helyet foglal el. Profilját döntően meghatározza a főváros, Pozsony, amely az ország társadalmi, gazdasági és kulturális életének központja, a közlekedési hálózat gócpontja.

7.1.1. Természeti környezet

A természetföldrajzi tájbeosztás szerint a Pozsony NUTS 2 régió a Duna menti alföld és az Erdőhátí alföld egy részén, valamint az észak felől a két alföld közé beékelődő Kis-Kárpátok déli vonulatain terül el, mely a Kárpátok hegrendszer legnyugatibb vonulata. A terület legmagasabb pontja a Kis-Kárpátok Velký Javorník csúcsa (594 m tengerszint feletti magassággal), a legalacsonyabb pont pedig 130 m tengerszint feletti magassággal a régió délnyugati peremén található.

A régió legjelentősebb folyója a Duna, melynek évi átlagos vízhozama Pozsonynál közepesen 1993 m³/sec (legmagasabb júniusban 2746 m³/sec, legalacsonyabb decemberben 1402 m³/sec), amelyet a Morva (évi átlagos vízhozama 95 m³/sec) és a Kis-Duna folyó követ. A felszíni vizek között említést érdemelnek még a mesterséges tavak, melyek mindenekelőtt kavics és homokbányászat következtében jöttek létre, s napjainkban fontos idegenforgalmi szerepet töltenek be (legismertebbek a Pozsonyban található Aranyhomok, valamint a Szenc melletti Napfényes tavak). A régió déli részébe átnyúlnak a bősi vízi erőmű vízfelületei.

Szlovákián belül Pozsony régiójában érződik leginkább az Atlanti-óceán hatása, s ennek tulajdonítható az országon belüli legkisebb különbség a leghidegebb hónap és a legmelegebb

hónap átlagos hőmérséklete között. Pozsonyban a napfénytartam, a napsütéses órák számának évi átlaga 1975 óra, a legtöbb júliusban (273 óra), a legkevesebb pedig decemberben (45 óra). Az évi középhőmérséklet 10,3 °C. A leghidegebb hónap a január (átlagos középhőmérséklete -1,4 °C), a legmelegebb hónap pedig a július (20,6 °C átlagos középhőmérséklettel). A régió nyugati felében, az Erdőhátí alföldön az évi közepes hőmérséklet 0,5 °C-kal alacsonyabb, amit a hűvösebb és csapadékosabb nyarak magyaráznak.

A csapadék évi mennyisége Pozsonyban 642 mm (a legtöbb csapadék júliusban – 72 mm, a legkevesebb pedig márciusban hull le – 42 mm). Az uralkodó szélirány nyugati (erősen iparosított területről lévén szó, ez fontos tényező). A terület síksági és hegyvidéki részének éghajlata között a domborzati viszonyok következtében vannak bizonyos eltérések – a nyugatról és északnyugatról érkező légtömegek még a viszonylag nem magas Kis-Kárpátok hatása alatt is felszálló irányúak, s ezért a Kis-Kárpátok nyugati oldala csapadékosabb, míg annak keleti, délkeleti része szárazabb és melegebb (részben ezen adottságoknak köszönhető a pozsonyi borvidék kialakulása a Kis-Kárpátok délkeleti lejtőin).

A természetes növénytakaró az intenzív ipari és agrártermelés következtében szinte teljes mértékben már csak a hegyvidéken, valamint foltokban a folyók mentén található meg. Az erdők kiterjedése a régióban 4%-kal alacsonyabb, mint az országos átlag.

7.1.2. Térszerkezet

A Pozsony NUTS 2 régió területe 2052 km², így a legkisebb tervezési-statisztikai régió az országban. A NUTS 2 szintű régióon belül a NUTS 4 szintnek megfelelő járások száma 8 (Pozsony I, Pozsony II, Pozsony III, Pozsony IV, Pozsony V, Malacka, Bazin, Szenc), míg a 2004. január 1-jén létrejött körzetek száma 4 (Pozsony, Malacka, Bazin, Szenc). A legnagyobb területi kiterjedésű járása a Malackai

50. táblázat. A Pozsony NUTS 2 régió és Szlovákia térszerkezeti alapmutatói (ha)

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Mezőgazdasági földek	Erdők	Vizek	Beépített területek	Egyébb területek	Összkiterjedés
Pozsony	95 322	75 244	5 560	15 257	13 879	205 262
Szlovákia	2 432 979	2 005 234	93 381	226 257	145 616	4 903 467

Megjegyzés: 2006. január 1-jei állapot.

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

járás (872 km², amely a Pozsony NUTS 2 régió területének közel 43%-a), a legkisebb (nem számítva a fővárost alkotó 5 járást) pedig a Szenci járás (361 km²).

7.1.3. A régió népességének alapmutatói

A régió lakossága az 1989-es társadalmi változásokat megelőzően nagyon dinamikusán növekedett, s ebben leginkább meghatározóbb Pozsony lakosságának növekedése volt. Az 1921-ben 122 201 lelket számláló főváros lakosságának lélekszáma az 1990-es évek közepén tetőzött, lakosainak száma meghaladta a 450 ezer főt. A főváros dinamizmusát követve a régió lakosainak lélekszáma 1996. december 31-én 618 904 fővel érte el a legmagasabb szintet, majd 1997-től kezdődően fogyósnak indult. 2005. december 31-én a népessége 603 699 fő volt.

A népesség területi eloszlásának vizsgálatánál a legszembetűnőbb és legnagyobb jelentőségű az a tény, hogy a régió népességének 70,4%-a egy településen, Pozsonyban összpontosul (ezen arány azonban folyamatos csökkenést mutat a kilencvenes években felgyorsult szuburbanizációs folyamatok következményeképpen). A régió népsűrűsége az országos átlag közel háromszorosa, Pozsony leszámításával (területben 368 km², míg lakosságban 425 459 fő volt 2005. december 31-én) azonban a népsűrűsége elmarad az országos átlagtól (mindössze 102 fő). A NUTS 4 régiók szintjén jelentős területi eltérések vannak a népsűrűség megoszlásában: Malacka régiójában mindössze 72 fő/km², s ezen érték közel kétszeresét mondhatja magáénak a Szenci és a Bazini járás.

Az elmúlt évek szuburbanizációs folyamatainak következményeként, Pozsonyt leszámítva, valamennyi körzetben növekedett a népsűrűség. A pozsonyi körzet népsűrűsége 2005. december 31-én 1157 fő/km² volt, azonban a körzeten belül az egyes városrészek eltérő mutatókkal rendelkeznek (az Óvárosban az értéke megközelíti az 5000fő/km²-t, ugyanakkor több külvárosában messze elmarad az 1000 fő/km² népsűrűségtől).

Az egyik legfontosabb demográfiai mutató az egyes populációkban a nemek közötti megoszlás, amely a Pozsony NUTS 2 régió esetében 47:53 a nők javára. Az átlagos életkor a férfiaknál 36,4 év, a nőknél 39,7 év (mindkét mutató kedvezőtlenebb az országos értékeknél, melyek 34,5 év, illetve 37,6 év). A vitalitási index értéke a legalacsonyabb az ország NUTS 2 régiói között, értéke 78,43 (az országos átlag 103,37).

A születések abszolút számának és arányának alakulása számos tényező eredője. A népesség kor és nem szerinti összetétele mellett döntő tényezőnek számít még a gazdasági alap, az anyagi és kulturális színvonal, valamint a vallási élet. A régióban a születések abszolút számának és arányának alakulása az elmúlt évtizedben nagyon kedvezőtlenül alakult: jelentős népességfogyás következett be a születések lecsökkent száma miatt. A szlovákiai NUTS 2 régiók viszonylatában itt a legalacsonyabb az 1000 lakosra jutó születések száma, ami az egy gyermekes családmodell térnyerésével magyarázható (a családgyarapítás során elsődleges szempont a biztonságos egzisztencia és a karrier).

Az 1000 lakosra jutó terheségmegszakítások korábbi igen magas értéke az elmúlt év-

51. táblázat. Népeségmozgási mutatók Szlovákiában és a Pozsony NUTS 2 régióban

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Házasság- kötések száma	Válások száma	Élve- születések száma	Elhalál- ozások száma	Művi terhesség megszakítás	Természetes szaporulat	Migrációs növekedés	Össz- növekedés	Lakosság dec. 31-én
		1000 lakosra számítva					100 újszülöttre számítva	1000 lakosra számítva		
Szlovákia	2001	4,42	1,82	9,51	9,66	44,39	-0,16	0,19	0,03	5 378 951
	2002	4,66	2,04	9,45	9,58	43,38	-0,13	0,17	0,04	5 379 161
	2003	4,83	1,99	9,61	9,71	40,75	-0,10	0,26	0,17	5 380 053
	2004	5,18	2,02	9,99	9,63	37,20	0,35	0,53	0,89	5 384 822
	2005	4,85	2,14	10,10	9,93	35,39	0,18	0,63	0,81	5 389 180
Pozsonyi kerület	2001	4,64	2,40	7,70	9,27	56,57	-1,57	2,00	0,44	599 042
	2002	5,07	2,60	7,61	9,22	57,25	-1,61	2,77	1,16	599 736
	2003	5,62	2,62	8,50	9,50	46,05	-1,00	1,08	0,09	599 787
	2004	5,62	2,61	9,06	9,43	43,15	-0,38	2,62	2,24	601 132
	2005	5,50	2,79	9,75	9,83	37,11	-0,08	4,34	4,26	603 699

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

tizedben csökkent (párhuzamosan az országos mutatóval), de számát tekintve a régió ezen mutatója meghaladja a szlovákiai átlagot. 2005-ben a 100 újszülöttre jutó terhesség-megszakítások száma 37,11 volt, szemben az országos 35,39 értékkel.

A halálzási arányt mindenekelőtt a lakosság életkörülménye, az orvosi ellátottság színvonala és a népesség kor szerinti összetétele határozza meg. A halálzási arányszám a régióban alacsonyabb az országos átlagnál, amely egyrészt a múlt évszázad hetvenes-nyolcvanas éveiben óriási lakótelepekkel fel-duzzasztott pozsonyi városrészek lakosságának kedvező korszerkezetével magyarázható, valamint azzal, hogy az elmúlt másfél évtizedben ismételtelen a 20–30 éves szlovákiai fiatalok migrációs folyamatainak központjává vált a jó munkavállalási feltételeinek köszönhetően. Az ország legnagyobb lakótelepének számító (több mint 100 ezer lakossal) Pozsony-Ligetfalu városrészben az ezer lakosra jutó halálzások száma nem éri el az országos átlag felét sem (az elmúlt 8 évben 4,5 fő körül mozgott, míg az országos mutató értéke 9,7 fő körüli volt). A csecsemőhalandóság értékét tekintve a régió mutatója messze a legjobb, az elmúlt években az országos átlag 60%-a körül mozgott.

A régió népességén belül a 0–14 év korosztály részaránya rendkívül alacsony, a 2001. évi népszámláláskor mindössze 14,89%

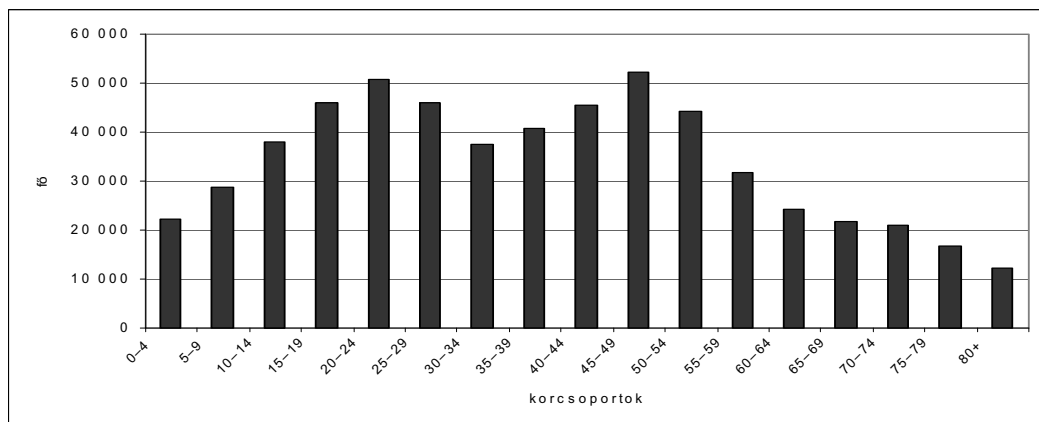
volt (ugyanakkor az országos átlag 18,87% volt). A gazdasági aktivitás utáni korban levő népesség részaránya a szlovákiai átlagnál kedvezőbb, mindössze 18,91% (az országos átlag 19,97%), amit az magyaráz, hogy az elmúlt két-három évtizedben rengeteg fiatal munkavállaló költözött a fővárosba, illetve annak közvetlen környékére (a kedvezőbb munkapiaci feltételek miatt), s ezen bevándorlók még napjainkban is aktív korban vannak.

A fentebb felvázolt korösszetételből következik a házasságkötések számának alakulása. A házasságkötések 1000 főre vetített arányszáma tekintetében a Pozsony NUTS 2 régió a legmagasabb értéket mondhatja a magáénak az ország valamennyi tervezési-statisztikai régiója között. 2005-ben a régió 1000 lakosára számítva 5,50 házasságkötés történt, míg az országos érték 4,85 házasságkötés volt.

A válások száma némi ingadozás mellett növekvő tendenciát mutat, ami a változó társadalmi körülményekkel és új szokások kialakulásával magyarázható. Szlovákián belül a régióban bizonyulnak a házasságok a legkevésbé stabilnak, 2005-ben az 1000 lakosra számított válások száma 2,79 volt (az országos átlag 2,14 volt.)

A népesedés térbeli folyamataiban nagy szerepet játszik a migráció, vagyis a népesség területek, illetve települések közötti mozgása, amellyel a társadalmi-gazdasági folyamatokra, továbbá a települések helyzetére, funkcióinak

37. ábra. A Pozsony NUTS 2 régió korfája

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala: Népszámlálás 2001.

alakulására (vagy változatlanságára) reagál. Az 1950-es években elindult iparosítás következtében az ország legjelentősebb népességvonzó területévé a főváros vált, tízezrek telepedtek le a gomba módon szaporodó pozsonyi lakótelepeken. A főváros bevándorlásból eredő népességyarapodása az 1990-es évek közepén megállt a gazdasági szerkezetváltás és az azt kísérő termelési dekoncentráció következtében, majd megindult egy erőteljes szuburbanizációs folyamat. Az elmúlt 10 év alatt a főváros évi 500-700 fős vándorlási veszteségével szemben a Malackai, a Bazini és a Szeneci járás vándorlási egyenlege kedvezően alakult, pozitív vándorlási egyenleget mondhatnak magukénak (a vándorlásból származó évi népességnövekedésük évi 400-600 fő).

A Pozsonyba irányuló lelassult lakóhelyváltoztatással párhuzamosan a régióban a kilencvenes években felerősödött az ingázás a munkahelyet biztosító Pozsony és a lakóhelyet biztosító főváros környéki települések között, s ez a mobilitás naponta több tízezer főt érint.

Az elmúlt fél évszázad alatt a makrorégió területén a lakosság nagymértékű etnikai homogenizálódása ment végbe. Napjainkban az egy emberöltővel ezelőtti még háromnyelvű (magyar, német, szlovák) régióban a nem

szlovák nemzetiségű lakosság lélekszámának aránya eltörpül a szlovák lakosság részaránya mellett. A nemzetiségi szerkezetben a legszámosabb nemzeti kisebbség a magyar (27 434 fő) és a cseh (9591 fő). A nemzetiségi térszerkezet legérdekesebb színfoltja a horvát kisebbség, mivel alacsony lélekszámuk ellenére (653 fő) sikerült megőrizniük a nyelvüket és kultúrájukat a Pozsony mellett fekvő Dunacsünban és Horvátjárfaluban (ahol a lakónépességen belüli részarányuk 16,2%, illetve 20,4%).

7.1.4. A munkaerőpiac helyzete

A régió lakosságának szerkezete az iskolai végzettség alapján messze a legkedvezőbb Szlovákiában, ami egyrészt a főváros felsőoktatásban betöltött vezető szerepének, másrészt a régióban uralkodó munkapiaci viszonyoknak köszönhető.

A felsőoktatásban végzettek részaránya az összlakosságon belül 17,04%. Az iskolázottsági szintek között jelentős eltérések vannak az egyes településkategóriák és az egyes nemzetiségek között. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya értelemszerűen a fővárosban a legmagasabb, míg a roma és a magyar nemzetiségű népesség iskolázottsági mutatói a

legkedvezőtlenebbek (az országos helyzettel megegyezően).

A régió népességének 55,31%-a gazdaságilag aktív – ez az érték meghaladja a többi NUTS 2 régió ezen mutatójának értékét (az országos átlag 51,08%). Az ország gazdaságilag aktív és dolgozó lakosságának több mint 14%-a él ezen régióban. A gazdaságilag aktívak szerkezetén belül a gyermekgondozási szabadságon levők aránya 2,08%, ami a szlovákiai átlagnál 0,45%-kal alacsonyabb (ezt az országos átlagnál alacsonyabb természetes szaporodás, valamint a nők kedvező munkavállalási feltételei magyarázzák). A teljes népességre vetítve az inaktív keresők száma és aránya növekvő tendenciát mutat. A nyugdíjasok alacsony, 16,01%-os részaránya a népesség korösszetételével magyarázható, azzal, hogy az 1970–1980-as évek tömeges munkavállalásban részt vevők még nem érték el a nyugdíjkorhatárt. A nyugdíjasok részaránya a régióban a legalacsonyabb az ország valamennyi NUTS 2 régiója között (országos szinten a nyugdíjasok részaránya 18,92%).

A foglalkoztatási szerkezetváltás leglénycesebb vonása a magánszektorban foglalkoztatottak számának gyors növekedése. A 2001. évi népszámláláskor a 331 354 gazdaságilag aktív lakosból 103 312 fő volt alkalmazásban a magánszektorban, ami 31,78%-os arálynak felelt meg. Ez az arány nem egész egy százalékponttal alacsonyabb az országos értéktől

(32,15%). Az állami szektorban foglalkoztatottak 37,95%-os részaránya meghaladja a szlovákiai átlagot (35,86%), amit a fővárosban összpontosuló állami intézményekben dolgozók nagy száma magyaráz.

A gazdasági szerkezetváltás során előretörő szolgáltatási szektor a régióban meghatározó szereppel bír, ezért a munkások lélekszáma az ország NUTS 2 régiói között itt a legalacsonyabb, mindössze 27% (az országos mutató 45%). Az átalakuló társadalomszerkezet sajátos rétegét képviselik a vállalkozók. Az alkalmazottak nélküli vállalkozók 6,78%-os és az alkalmazottakat foglalkoztató vállalkozók 3,76%-os részaránya a régió egész gazdasági életét tükrözi (a szlovákiai átlagérték az előbbi mutatónál 4,64%, az utóbbinál 3,11%).

A régió lakosságának foglalkozás szerinti megoszlása a fővárosnak az ország életében betöltött szerepét tükrözi, a kereső népesség több mint 70%-a a szolgáltatásokban (2005-ben a pénzügyi szektorban dolgozók kereső népességben belüli részaránya meghaladta a 4,6%-ot, ami az országos átlag közel háromszorosát tette ki), egynegyede pedig az iparban dolgozik (beleértve az építőipart is). A mezőgazdaságban dolgozók száma napjainkban is csökkenést mutat, 2005-ben a kereső népességnek mindössze 1,4%-át alkották az agrárszférában dolgozók (az országos átlag 4,8%).

A rendszerváltást kísérő gazdasági szerkezetváltás Szlovákiában tömeges munkanélkü-

52. táblázat. A gazdaságilag aktív népesség számának és szerkezetének alakulása Szlovákiában és a Pozsony NUTS 2 régióban (ezer főben)

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Gazdaságilag aktív lakosság			ebből					
					dolgozó			munkanélküli		
		összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő
Szlovákia	2001	2 652,5	1 449,2	1 203,3	2 123,7	1 145,8	977,9	508,0	282,5	225,4
	2002	2 628,2	1 435,1	1 193,2	2 127,0	1 156,8	970,2	486,9	263,9	223,0
	2003	2 634,3	1 434,0	1 200,2	2 164,6	1 177,1	987,5	459,2	246,5	212,7
	2004	2 658,6	1 451,1	1 207,5	2 170,4	1 193,7	976,6	480,7	249,9	230,9
	2005	2 645,7	1 458,8	1 186,9	2 216,2	1 233,0	983,1	427,5	223,6	203,8
Pozsonyi kerület	2001	337,4	173,7	163,6	308,3	158,9	149,4	28,2	13,9	14,3
	2002	332,1	172,0	160,2	301,9	156,6	145,4	28,7	13,9	14,8
	2003	331,9	171,0	161,0	308,1	160,2	147,9	22,8	9,7	13,1
	2004	330,3	170,8	159,6	303,1	158,3	144,8	27,0	12,2	14,8
	2005	330,5	172,5	158,0	313,5	165,0	148,5	17,1	7,5	9,6

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

liséget eredményezett. A regisztrált munkanélküliek száma csaknem folyamatosan növekedett tíz éven keresztül, amikor is az ezredfordulón tetőzött (a munkát keresők száma meghaladt az 500 ezer főt). A munkanélküliség azonban nem egyformán sújtotta Szlovákia valamennyi régióját. A Pozsony makrorégió az ország makrorégiói között a legkedvezőbb munkaerőpiaci körülményekkel rendelkezik, melyet alátámaszt a régió alacsony munkanélküliségi rátája is: ennek az értéke az országos átlag csaknem egynegyede. A statisztikai hivatal által végzett felmérés alapján 2006. december 31-én a régióban a munkanélküliek száma 14,1 ezer fő volt, ami 4,3%-os munkanélküliséget jelentett (az országos munkanélküliségi szint 13,3% volt).

A munkanélküliségi szint kapcsán fontos megjegyezni, hogy a Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala által nyilvántartott munkanélküliek száma lényegesen alacsonyabb a statisztikai hivatal által megállapított szintnél. A Munka-, Szociális- és Családügyek Hivatala 2006. december 31-én a régióban 8,3 ezer munkanélkülit tartott nyilván (míg országos szinten 273,4 nyilvántartott munkanélküli volt).

A régió munkanélküliségi mutatói között kiemelendő azon kedvezőtlen jelenség, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkező munkanélküliek aránya rendkívül magas: 2006. december 31-én a régióban nyilvántartott munkanélküliek több mint 14%-a egyetemet, főiskolát végzett, míg az országos szinten ezen mutató értéke 3,2% volt.

A régió átlagkereseti mutatói 30%-kal kedvezőbbek a szlovákiai átlagnál, miközben a régió NUTS 4 szintjein jelentős eltérések vannak. A legmagasabb átlagkereset Pozsonyban van (ott az átlagkeresetek 50-60%-kal magasabbak az országos átlagnál), míg a Malackai, a Szenci és a Bazini járásban a mutató értéke csak 10-15%-kal kedvezőbb az országos átlagnál. A átlagkeresetek nagyságában eltérés van a nemek között is: a férfiak átlagkeresete 25-30%-kal magasabb a nők átlagkereseténél. Az elkövetkező években a

külföldi munkaadók más régióban történő folyamatos megjelenése várhatóan mérsékelni fogja a fővárosi bérszint előnyét.

7.1.5. A településrendszer jellemzői

A Pozsony NUTS 2 régió ténylegesen önálló településcinc száma 72, de mivel Pozsony városán belül településeknek értelmezhető 17 városrész is található, a települések száma összesen 88. A NUTS 4 régiók szintjén a legtöbb település a Szenci, a legkevesebb pedig a Bazini járásban található (28, illetve 17). A településsűrűség alapján a legszórtaabb településhálózattal a Malackai járás rendelkezik (33,53 km²-nyi területre jut egy település), míg a legsűrűbb településhálózat a Szenci járásban található (12,89 km²-nyi területre jut egy település).

Pozsonyt egy településként értelmezve 7 város található a régióban, közülük a négy legnagyobb Pozsony (428 672 fő), Bazin (21 082 fő), Malacka (17 773 fő) és Szenc (14 673 fő). A legkisebb város a 4614 lakosú Szentgyörgy. A településkategóriák között a népesség alapján a legszámasabb az 1000–1999 fő közötti kategória, a települések több mint egynegyede tartozik ezen kategóriába. 2005. december 31-re vonatkozólag a régióban mindössze egy olyan település volt, ahol a népességszám nem érte el a 200 főt.

A terület legfontosabb települési tengelye a régió nyugati felében található, a Kis-Kárpátok keleti oldalának tövében. Ez a településtömörülés az ország legjelentősebb agglomerációjának, a Pozsony–Nagyszombat korridornak része. Az elmúlt tíz évben a régió urbanizációs szintje csökkent, amit a városokból a városközeli településekre való kiköltözési hullám magyaráz. 2005. december 31-re vonatkoztatva az urbanizáció mértéke a régióban 83,15% volt (szemben az 55,42% országos átlaggal).

A régióbeli települések alpinfrastrukturális ellátottsága sokkal jobb, mint az ország többi régiójában, ami egyrészt elősegíti a befektetők megtelepedését, valamint lehetővé teszi az egészséges életkörünyezet biztosítását.

53. táblázat. A dolgozók gazdasági ágazatok szerinti megoszlása Szlovákiában és a Pozsony NUTS 2 régióban

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	A gazdaságban dolgozók összesen	mező- gazdasági erdészeti	ipar összesen	ebből épitőipar	nagy- és kiskereskedelem, javítási szolgáltatások	szállodák és éttermek	közlekedés, szállítás, raktározás, posta és távközlés	ebből a gazdasági tevékenység alapján						egészségügy, szociális segítségnyújtás	egyéb társadalmi, szociális és személyi szolgáltatások
									ingatlanbérlet és kereskedelmi tevékenység	pénzügyi szolgáltatások	közigazgatás, honvédelem, közlekedő szociális ellátás	iskolai	közigazgatás, honvédelem, közlekedő szociális ellátás	egészségügy, szociális segítségnyújtás		
Szlovákia	2001	1 997 503	119 762	556 723	131 199	344 777	41 679	145 210	149 279	34 096	79 815	180 242	79 815	132 070	132 070	82 651
	2002	1 999 267	116 753	555 988	136 564	340 924	42 290	140 458	156 130	31 385	83 008	182 234	83 008	130 433	130 433	83 100
	2003	1 999 599	115 232	544 180	149 301	312 885	43 745	138 551	164 332	35 170	87 187	180 630	87 187	139 071	139 071	89 315
	2004	2 003 577	104 806	554 859	151 261	314 306	44 944	138 818	161 052	35 772	94 085	175 915	94 085	137 977	137 977	89 782
	2005	2 052 383	99 883	573 957	153 609	333 306	47 484	136 014	174 865	36 290	101 452	168 702	101 452	133 405	133 405	93 216
Pozsonyi kerület	2001	365 324	6 209	63 695	22 166	76 998	9 074	32 789	53 225	15 396	19 100	27 687	19 100	20 329	20 329	18 656
	2002	386 937	5 879	62 372	24 836	86 904	9 024	32 225	63 788	15 141	19 194	27 415	19 194	20 340	20 340	19 819
	2003	356 665	5 063	59 426	22 166	66 223	8 993	32 696	57 643	16 223	20 472	26 572	20 472	20 863	20 863	20 325
	2004	370 283	4 724	60 526	22 281	69 717	9 354	33 167	63 402	17 217	22 680	26 495	22 680	20 345	20 345	20 375
	2005	390 850	5 457	63 849	23 027	77 549	9 355	34 008	68 822	18 134	23 886	25 659	23 886	20 211	20 211	20 893

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

54. táblázat. A havi átlagkeresetek nagyságának alakulása Szlovákiában és a Pozsony NUTS 2 régióban (Sk-ban)

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Havi átlagkereset	ebből a gazdasági tevékenység alapján		
			mezőgazdaság	ipar	épitőipar
Szlovákia	2001	12 764	10 193	13 598	13 189
	2002	14 203	10 841	15 089	14 053
	2003	15 335	11 549	16 262	14 833
	2004	16 923	13 102	18 027	16 352
	2005	18 433	14 166	19 529	17 640
Pozsonyi kerület	2001	17 836	11 835	19 214	16 395
	2002	19 864	12 368	22 489	18 015
	2003	21 790	13 273	24 018	18 387
	2004	23 929	14 871	26 308	21 493
	2005	26 521	16 418	30 058	22 212

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

55. táblázat. A havi átlagkeresetek nagyságának megoszlása 2006-ban

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Havi átlagkereset		
	Összesen (Sk)	Index, Szlovákia = 100	Index 2006/2005
Pozsonyi kerület	24 860	132.5	107.1
Szlovákia	18 761	100.0	108.0

Forrás: SzK Statisztikai Hivatala, 2007.

56. táblázat. A településnagyság megoszlása a népesség száma szerint

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Települések száma összesen	ebből az adott népességszámmal rendelkező település									
			0–199	200– 499	500– 999	1 000– 1 999	2 000– 4 999	5 000– 9 999	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000 +
Szlovákia	2005	2 891	382	791	769	559	263	55	32	29	9	2
Pozsonyi kerület	2005	73	1	8	14	28	15	3	2	1	0	1

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

57. táblázat. A népesség megoszlása településnagyság szerint

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Lakosság összesen	ebből az adott népességszámmal rendelkező településen élők száma									
			0–199	200– 499	500– 999	1 000– 1 999	2 000– 4 999	5 000– 9 999	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000 +
Szlovákia	2005	5 389 180	47 119	272 335	544 261	783 756	772 349	381 901	451 621	840 604	634 904	660 330
Pozsonyi kerület	2005	603 699	59	2 833	10 838	40 210	47 084	22 678	33 204	21 334	0	425 459

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

58. táblázat. A települések vízgazdálkodási infrastrukturális ellátottsága

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Vízvezetékekkel ellátott települések részaránya %		Csatornahálózattal ellátott települések részaránya %		Csatornahálózattal és víztisztító állomással ellátott települések részaránya %	
	2002. december 31.	2005. december 31.	2002. december 31.	2005. december 31.	2002. december 31.	2005. december 31.
Pozsonyi k.	91,7	95,9	38,9	54,8	29,2	50,7
Szlovákia	69,8	76,0	17,5	21,2	13,5	18,9

Forrás: SZK Környezetvédelmi Minisztériuma, 2007.

59. táblázat. A lakhatási célokra szolgáló ingatlanok átlagos piaci árai (Sk/m²)

Év	Szlovákia	Pozsonyi kerület
2007	37 306	50188
2006	30 114	41464
2005	25 780	34594

Forrás: Szlovák Nemzeti Bank, 2008.

7.1.6. Gazdasági szervezetek, vállalkozások

A jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma az ország makrorégiói között ebben a régióban a legmagasabb. 2002-ben ezen régióban volt található a szlovákiai jogi személyiségű gazdasági szervezetek közel 30%-a, ami egy jogi személyiségű gazdasági szervezetet jelentett a régió 33,72 lakosára. Az azóta eltelt évek során a régió erősítette a gazdasági szférában betöltött pozícióját, a régióban bejegyzett jogi személyiségű gazdasági szervezetek régióbeli koncentrációja növekedett. 2005-ben a szlovákiai jogi személyiségű gazdasági szervezetek 30,5%-át mondhatta magá-

ának a régió. Az ágazati összetételben a legalacsonyabb részaránya a mezőgazdasági termeléssel foglalkozó gazdasági szervezeteknek van (számuk 2005-ben 196 volt), míg a legmagasabb részaránnal (41%-kal) a kereskedelmi tevékenységet folytató gazdasági szervezetek bírnak.

Az alkalmazottak számát illetően a 0–19 alkalmazottat foglalkoztató jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma a legmagasabb, számuk 2005-ben 23 852 volt, ami ebben a kategóriában a gazdasági szervezetek 31,0%-os tömörülését jelenti a régióban (az elmúlt években csökkent ebben a tekintetben a régió pozíciója).

60. táblázat. Az egyéni vállalkozások számának és szerkezetének megoszlása

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Egyéni vállalkozások összesen	ebből		
			ipartűzési engedéllyel rendelkező vállalkozók	szabad- foglalkozásúak	magángazdák
Szlovákia	2001	303 506	279 597	12 187	11 722
	2002	297 400	273 322	12 368	11 710
	2003	329 720	306 356	13 044	10 320
	2004	360 378	336 640	13 683	10 055
	2005	367 094	344 870	12 752	9 472
Pozsonyi kerület	2001	54 923	52 118	2 044	761
	2002	49 145	46 202	2 185	758
	2003	54 171	51 110	2 405	656
	2004	59 873	56 746	2 553	574
	2005	59 890	56 740	2 596	554

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

Az egyéni vállalkozások számát tekintve a régió pozíciói gyengébbek, nem tapasztalható az egyéni vállalkozások erős koncentrációja. 2005-ben a Szlovákiában bejegyzett egyéni vállalkozásoknak mindössze 16,3%-a volt a Pozsony makrorégióban (a mutató értéke csökkenő tendenciát mutat).

A régió gazdaságának egyeduralmi helyzete az ország gazdaságában megszűnni látszik. Ezt támasztja alá a régióban megalakuló egyéni vállalkozások és jogi személyiségű gazdasági szervezetek csökkenő részaránya a többi NUTS 2 régió viszonylatában.

7.1.7. Mezőgazdaság

A gyors gazdasági fejlődés következményeként a régióban a mezőgazdasági területek kiterjedése évről évre jelentős csökkenést mutat. 2005. december 31-én a régióban a me-

zőgazdasági területek nagysága 95 322 ha volt; ez a terület az ország mezőgazdasági területeinek csak 3,9%-át tette ki. A mezőgazdasági földterületek szerkezeti mutatói kedvezőbbek az országos átlagnál, a szántók aránya 79,3%. A régió egy lakosára jutó mezőgazdasági terület kiterjedése 0,16 ha, szántók esetében pedig 0,13 ha.

A szántók területi csökkenése mellett az utóbbi évtizedben a régió szőlőterületeinek kiterjedésében is csökkenés történt, ennek ellenére ezen régió rendelkezik a NUTS 2 szintek között a második legkiterjedtebb szőlőterületekkel: 2006. január 1-jén a szőlőművelés 4655 ha foglaltak el, ami az országban 17,0%-os részesedést jelent.

A régióban a legnagyobb területet elfoglaló és a legnagyobb árbevételt biztosító művelési ág a szántóföldi növénytermesztés, melynek struktúrája az elmúlt évtizedekben jelen-

61. táblázat. A vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma alapján

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma alapján			
		0–19	20–49	50–249	250 és felette
Szlovákia	2001	56 601	2 851	2 825	590
	2002	53 455	2 683	2 762	586
	2003	58 346	2 756	2 735	583
	2004	66 863	3 555	3 136	653
	2005	76 780	3 379	2 930	621
Pozsonyi kerület	2001	18 147	706	557	125
	2002	16 441	653	539	133
	2003	18 673	680	562	132
	2004	20 640	874	695	155
	2005	23 852	851	650	152

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

62. táblázat. A vállalatok számának alakulása a gazdasági tevékenység alapján

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Vállalatok összesen	ebből a gazdasági tevékenység alapján									
			mező- gazdaság, erdészet	ipar összesen	építő- ipar	nagy- és kiskereske- dlem, javítási szolgálla- tások	szállodák és éttermek	közlékedés, szállítás, raktározás, posta és távközlés	penzügyi szolgáltatások	ingatlanbérlet és kereskedelmi tevékenység	iskolaügy, szociális ellátás	egyéb
Szlovákia	2001	62 867	3 497	9 334	4 800	27 032	1 689	2 135	555	11 939	0	1 886
	2002	59 486	3 429	8 996	4 614	23 457	1 757	2 208	592	12 353	0	2 080
	2003	64 420	3 541	9 475	4 960	25 292	1 972	2 365	573	13 946	0	2 296
	2004	74 207	3 825	10 691	5 563	29 251	2 382	2 807	601	16 259	403	1 685
	2005	83 710	4 091	11 515	6 225	32 261	2 746	3 243	643	19 145	500	1 879
Pozsonyi kerület	2001	19 535	165	1 723	1 139	8 947	447	639	316	5 557	0	602
	2002	17 766	157	1 600	1 063	7 293	451	626	317	5 639	0	620
	2003	20 047	166	1 721	1 170	8 126	535	692	318	6 632	0	690
	2004	22 364	177	1 867	1 236	8 946	618	805	343	7 543	138	541
	2005	25 505	196	2 035	1 349	9 880	721	928	375	8 972	177	624

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

63. táblázat. Az iparüzési engedéllyel rendelkező vállalkozók számának alakulása a gazdasági tevékenység alapján

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Iparüzési engedéllyel rendelkező vállalkozók összesen	ebből a gazdasági tevékenység alapján										
			mező- gazdaság, erdészet	ipar összesen	építőipar	nagy- és kiskereskedelem, javítási szolgáltatások	szállodák és éttermek	közlékedés, szállítás, raktározás, posta és távközlés	penzügyi szolgáltatások	ingatlanbérlet és kereskedelmi tevékenység	iskolai tevékenység	egészségügy, szociális ellátás	egyéb
Szlovákia	2001	279 597	4 319	49 680	39 764	106 640	14 987	15 013	391	35 308	—	—	13 495
	2002	274 630	4 737	48 572	41 775	97 907	14 259	14 236	1 552	37 329	—	—	14 263
	2003	306 356	6 131	52 906	49 226	107 581	15 123	15 251	1 536	42 401	—	—	16 201
	2004	336 640	7 212	57 208	57 078	115 215	16 058	15 766	1 328	48 144	3 643	560	14 428
	2005	344 870	8 556	58 645	62 436	113 544	16 099	15 326	1 366	49 515	3 770	646	14 967
Pozsonyi kerület	2001	52 118	196	6 166	5 182	18 433	2 708	4 018	85	12 530	—	—	2 800
	2002	46 275	210	5 344	4 920	14 542	2 313	3 547	372	12 225	—	—	2 802
	2003	51 110	274	5 545	5 409	16 235	2 467	3 857	375	13 691	—	—	3 257
	2004	56 746	336	5 852	5 876	18 245	2 638	4 118	368	15 391	850	129	2 943
	2005	56 740	381	5 808	6 064	18 282	2 646	3 926	348	15 203	853	134	3 095

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

64. táblázat. A mezőgazdasági és nem mezőgazdasági földterületek kiterjedésének és szerkezetének alakulása (ha)

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Összterület	Mezőgazdasági földterület összesen	Ebből		Nem mezőgazdasági földterület összesen	Ebből erdő
				szántó	szántók részaránya (%)		
Szlovákia	2002	4 903 347	2 439 408	1 441 164	59,1	2 463 939	2 002 130
	2003	4 903 423	2 438 353	1 433 204	58,8	2 465 070	2 002 774
	2004	4 903 389	2 436 879	1 430 197	58,7	2 466 510	2 004 100
	2005	4 903 380	2 434 749	1 430 594	58,8	2 468 631	2 004 927
	2006	4 903 467	2 432 979	1 429 040	58,7	2 470 488	2 005 234
Pozsonyi kerület	2002	205 262	96 012	76 141	79,3	109 250	75 429
	2003	205 262	95 899	76 038	79,3	109 363	75 473
	2004	205 262	95 871	76 264	79,5	109 391	75 442
	2005	205 262	95 640	75 392	78,8	109 622	75 428
	2006	205 262	95 322	75 183	78,9	109 940	75 244

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

65. táblázat. A mezőgazdasági földterületek kiterjedése és azok szerkezete (ha)

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Mezőgazdasági föld	Szántóföld	Komló	Szőlő	Kert	Gyümölcsfák	Rét, legelő
Pozsonyi kerület	95 322	75 183	—	4 655	4 514	1 101	9 869
Szlovákia	2 432 979	1 429 040	538	27 307	76 865	17 947	881 283

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

tős változáson ment keresztül. A termelt növények köre tágult, változatosabbá vált. A hagyományos kenyérgabona (búza) és takarmánygabonák mellett (kukorica, árpa, zab) nagy területeken termesztnek ipari növényeket is, amelyek az élelmiszer-, a textil- és a gyógyszeripar számára szolgáltatnak nyersanyagot. A régióban nagy jelentőséggel bír a szőlő- és a gyümölcs termesztés.

A mezőgazdaságnak a növénytermesztéssel szoros kapcsolatban álló és ettől elválaszthatatlan másik fő ága az állattenyésztés,

amely hosszú múltra tekint vissza a régióban. A kilencvenes években az állatállomány nagysága az összes kategóriában visszaesett, majd stabilizálódott a jelenlegi állapotban. 2005 decemberében az ország szarvasmarhaállományának 3,2%-a esett a tárgyalt régióra, míg a régió sertéságazatbeli részesedése 2,3% volt. A régió a 100 ha mezőgazdasági földterületre, illetve a 100 ha szántóföldre eső állatsűrűségben elmarad az országos átlagtól.

A régió agrárágazati szerkezete az országban egyedülálló a mezőgazdasági termékek

66. táblázat. Az állatállomány számának alakulása

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Szarvasmarha	ebből	Sertés	Baromfi	ebből	Juh
			tehén			tyúk	
Szlovákia	2001	625 190	259 269	1 517 291	15 590 404	7 712 847	316 302
	2002	607 835	259 873	1 553 880	13 959 404	6 213 049	316 028
	2003	593 182	245 802	1 443 013	14 216 798	6 126 914	325 521
	2004	540 146	231 874	1 149 282	13 713 239	5 647 461	321 227
	2005	527 889	229 607	1 108 265	14 084 079	5 591 218	320 487
Pozsonyi kerület	2001	20 803	8 982	42 578	696 149	398 923	349
	2002	18 811	8 480	42 062	610 326	412 364	920
	2003	18 976	8 218	30 654	559 951	312 839	879
	2004	17 860	7 825	29 875	375 292	243 996	726
	2005	16 756	7 740	25 890	487 259	254 490	815

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

eladásából származó bevételeket tekintve, ugyanis az agrártermékek eladásából származó bevételek több mint felét a növénytermesztés teszi ki (országos viszonylatban ez fordítva van, az állattenyésztés számít jövedelmesebb ágazatnak).

7.1.8. Erdőgazdálkodás

A régió erdőinek kiterjedése növekvő tendenciát mutat, az erdők a régió összterületének közel 37%-át alkotják. Az erdők kiterjedése a Szenci járásban a legalacsonyabb (3,6%), a legmagasabb pedig a Malackai járásban

52,7%). Az erdők 74,52%-a állami, 10,69% pedig közési tulajdonban van. Az egy lakosra számított erdők kiterjedésében a régió az ország valamennyi kerülete között az utolsó helyet foglalja el, mindössze 0,10 ha erdő jut a régió egy lakosára. Az erdők több mint 36%-át az erdei fenyvesek alkotják, majd a bükkösök következnek 28,74%-os részaránnyal.

A régióban az évente kitermelt fa mennyiség 250-300 ezer m³ körül mozog, melyből a lomblevelű fafajták részesedése 160-180 ezer m³.

67. táblázat. Az állatsűrűség területi megoszlásának alakulása

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Szarvasmarha	Tehén	Juh	Sertés	Baromfi	Tyúk
		100 ha mezőgazdasági földterületre eső darabszám			100 ha szántóföldre eső darabszám		
Szlovákia	2001	28,3	11,7	14,3	111,3	1 143,9	565,9
	2002	26,8	11,5	14,0	112,3	1 008,6	448,9
	2003	26,2	10,8	14,4	104,2	1 026,5	442,4
	2004	27,9	12,0	16,6	84,5	1 007,7	415,0
	2005	27,2	11,8	16,5	81,8	1 039,2	412,6
Pozsonyi kerület	2001	24,8	10,7	0,4	59,8	978,0	560,4
	2002	21,4	9,6	1,0	57,2	830,2	560,9
	2003	21,6	9,4	1,0	41,6	759,7	424,4
	2004	21,8	9,6	0,9	42,2	530,2	344,7
	2005	20,8	9,6	1,0	37,5	706,2	368,9

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

68. táblázat. A mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek alakulása I.

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	A mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek		
		millió Sk	ebből	
			növénytermesztés	állattenyésztés
Szlovákia	2001	40 322	15 054	25 268
	2002	42 573	16 378	26 195
	2003	40 568	15 888	24 680
	2004	41 006	17 219	23 787
	2005	40 698	17 403	23 295
Pozsonyi kerület	2001	2 036	861	1 175
	2002	2 137	1 025	1 112
	2003	2 148	1 140	1 008
	2004	1 954	1 152	802
	2005	2 132	1 131	1 001

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

69. táblázat. A mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek alakulása II.

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	2006		
	Összesen millió Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Pozsonyi kerület	2 246	5,4	105,3
Szlovákia	41 264	100,0	101,4

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007

7.1.9. Ipar

Az ipar a régió gazdaságának húzóágazata, teljesítménye messze megelőzi Szlovákia többi NUTS 2 régióját. 2005-ben a régió ipari vállalatainak száma meghaladta kétezret, míg az alkalmazottainak száma megközelítette a 100 ezret. A régió az ország ipari termeléséből származó bevételeinek közel 40%-át teszi ki. A régió ilyen egyértelmű fölénye azonban az elmúlt három évben megszűnt, mindenképp a Citroen–Peugeot és a KIA autógyár beruházásainak következtében (a Nagyszombati és a Zsolnai kerületben).

Az ipari termelést a vegy- és gépipari nagyüzemek uralják, melyek az elmúlt évtized során a külföldi tőkebefektetéseknek köszönhetően sikeres szerkezet- és termékváltáson mentek keresztül, illetve zöldmezős beruházásként jöttek létre. A vegyipari termelésben meghatározó szerepet játszik a Slovnaft (kőolaj-finomítás, a vállalat 4 ezer főt foglalkoztat, s a gazdasági eredményei tekintetében az ország második legnagyobb nem pénzügyi vállalatának számít), Istrochem (műanyag, műtrágya és egyéb vegyszer), Kablo (kábelgyártás, szigetelőanyag), AB Kozmetika és Palma Tumys (mosópor, higiéniai cikkek). A gépipari termelés döntő hányadát a régió és egyben az ország gépgyártóipari óriása, a Volkswagen Bratislava Művek szolgáltatja évi közel 300 ezer darab Volkswagen márkájú személygépkocsi összeszerelésével. A Volkswagen Bratislava Művek az ország legnagyobb nem pénzügyi vállalata

a gazdasági eredmények tekintetében (alkalmazottainak száma 8 ezer fő). A régió elektrotechnikai iparában meghatározó új elem az Euro Valley ipari park Malacka mellett. Az élelmiszeripar meghatározó elemeinek a Figaro (csokoládégyár), a Rajo (tejtermékgyártás), a Stein (sörgyártás) és a Vinoprodukt (borászat) mellett több malomipari és húsfeldolgozó üzem számít.

A kilencvenes évek elején csaknem teljesen összeomlott építőipar az évtized végére talpra állt az 1998-ban bekövetkezett kedvező politikai fordulatnak köszönhetően. Az elmúlt közel 10 évben a fővárosban és vonzáskörzetében jelentős építkezések kezdődtek, amelyek Pozsony arculatának megszépülését, gazdasági teljesítményének gyors ütemű növekedését eredményezték.

Az említett ipari ágazatokon kívül a régió további jelentős iparága az energetikai ipar (a Szlovák Villamos Művek székhelye), a bútortipar, valamint az élelmiszeripari és energetikai ipari gépek, berendezések gyártása.

7.1.10. Kereskedelem

Az elmúlt másfél évtized alatt jelentős változások mentek végbe a belkereskedelem két ágában, a nagy- és kiskereskedelemben.

A régióban az 1990-es évek derekán a lakosság növekvő fizetőképességével párhuzamosan robbanás történt a térség nagy- és kiskereskedelmében. A vásárlóerő növekedése a kereskedelmi kisvállalkozók, de mindenk-

70. táblázat. Az ipari termelésből származó bevételek alakulása I.

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Az ipari termelésből származó bevételek millió Sk-ban
Szlovákia	2001	1 081 587
	2002	1 165 135
	2003	1 366 988
	2004	1 475 974
	2005	1 616 158
Pozsonyi kerület	2001	416 492
	2002	463 327
	2003	581 809
	2004	603 312
	2005	626 186

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

71. táblázat. Az ipari termelésből származó bevételek alakulása II.

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	2006		
	Összesen millió Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Pozsonyi kerület	723 032	39,1	115,3
Szlovákia	1 850 910	100,0	114,5

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

előtt nemzetközi áruházcsoportok megtelepedését váltotta ki. Szlovákia „élménybevásárlást” kínáló első központjai Pozsonyban nyitották meg kapuit, s azóta eltelt 10 év alatt számos új, 10 000 m²-nél nagyobb területű áruház létesült. Ezen hatalmas méretű bevásárlóközpontok többsége már nem a városközpontban jött létre, hanem a város peremén, a legforgalmasabb közlekedési utak közelében. A kiskereskedelemről származó bevételek nagysága 2006-ban 160 800 millió korona volt, ami az előző évi bevételhez viszonyítva közel 20%-os növekedést jelentett, s ezzel párhuzamosan a régió országban belüli részesedése is emelkedett 35,9%-ról 39,5%-ra. A nagykereskedelemről származó bevételek te-

kintetében a Pozsony NUTS 2 régiónak az országos nagykereskedelemből való részesedése immár fél évtizede 35-40% között mozog (2006-ban a részesedése a 36,1% volt).

7.1.11. Idegenforgalom

A régió idegenforgalomi adottságai nagyon kedvezőek az előnyös természetföldrajzi és geopolitikai fekvésének köszönhetően. A régió leglátogatottabb idegenforgalmi központja az ország fővárosa, Pozsony, melynek festői óvárosa, élénk kulturális élete egyre több külföldi turistát vonz az 1990-es évek közepétől.

A régió Szlovákia második leglátogatottabb kerülete az Eperjeset követően. A régió-

72. táblázat. A Pozsony NUTS 2 régió legnagyobb nem pénzügyi vállalatjai

Sorrend a Pozsonyi kerületben	Sorrend az ország 200 legnagyobb nem pénzügyi vállalatának listáján	Vállalat	Bevételek 2005-ben (ezer Sk)	Az előző évhez viszonyított változás aránya 2005/04 (%)
1.	1.	Volkswagen Slovakia, a.s., Bratislava	154 802 791	-11
2.	2.	Slovnaft, a. s., Bratislava	102 256 000	20,1
3.	4.	Slovenský plynárenský priemysel, a. s., Bratislava	87 029 000	14,6
4.	6.	Slovenské elektrárne, a. s., Bratislava	45 391 402	-4
5.	7.	Západoslovenská energetika, a.s., Bratislava	23 585 185	5,8
6.	8.	Tesco Stores SR, a.s., Bratislava	23 408 999	18,6
7.	9.	Orange Slovensko, a. s., Bratislava	21 428 587	12,2
8.	10.	OMV Slovensko, s. r. o., Bratislava	20 499 403	33,9
9.	12.	Železničná spoločnosť Cargo Slovakia, a. s., Bratislava	16 147 958	7,2
10.	13.	Slovak Telekom, a. s., Bratislava	16 093 411	-4,7
11.	15.	Slov. elektrizačná prenosová sústava, a. s., Bratislava	15 580 413	-6,8
12.	16.	T-Mobile Slovensko, a. s., Bratislava	14 789 629	11,8
13.	17.	Metro Cash & Carry Slovakia, s. r. o., Ivanka pri Dunaji	14 277 109	5,9
14.	21.	Doprastav, a. s., Bratislava	13 439 635	38,1
15.	22.	Whirlpool Slovakia, s. r. o., Bratislava	11 851 037	-10,3
16.	25.	Billa, s. r. o., Bratislava	11 500 000	n.a.
17.	26.	Železnice SR, Bratislava	10 146 151	-1,9
18.	28.	Phoenix Zdravotnícke zariadenie, a. s., Bratislava	10 003 651	43,7
19.	29.	Johnson Controls International, s. r. o., Bratislava	9 903 778	13
20.	30.	Škoda Auto Slovensko, s. r. o., Bratislava	9 429 195	-7,6
21.	31.	SAS Automotive, s. r. o., Bratislava	7 998 928	-11,5
22.	34.	Minerfin, a. s., Bratislava	7 241 841	68
23.	41.	BGS Distribution, a. s., Bratislava	5 799 885	15,6
24.	42.	Porsche Slovakia, s. r. o., Bratislava	5 723 912	9,2
25.	43.	Siemens, s. r. o., Bratislava	5 715 864	22

Forrás: Trend, 2007.

73. táblázat. A belkereskedelemből származó bevételek alakulása millió Sk-ban

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Kiskereskedelem	Nagykereskedelem	Gépjárműkereskedelem
Szlovákia	2001	301 127	617 493	114 533
	2002	327 979	590 766	122 193
	2003	323 746	541 780	130 649
	2004	355 797	575 297	155 841
	2005	385 782	678 271	166 783
Pozsonyi kerület	2001	105 530	227 136	72 331
	2002	106 789	218 440	76 639
	2003	106 988	193 187	84 823
	2004	113 275	217 886	100 300
	2005	138 400	257 966	109 455

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

74. táblázat. A kiskereskedelemből származó bevételek alakulása

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	2006		
	Összesen millió Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Pozsonyi kerület	167 800	39,5	119,6
Szlovákia	425 271	100,0	108,8

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

75. táblázat. A nagykereskedelemből származó bevételek alakulása

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	2006		
	Összesen millió Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Pozsonyi kerület	280 178	36,1	108,6
Szlovákia	776 273	100,0	114,4

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

ban a legalább egy éjszakát eltöltő látogatók száma évről évre növekszik, 2007-ben ezen látogatói kör száma megközelítette az egymilliót. A vendégéjszakák száma azonban alacsony, országos viszonylatban az utolsó helyen áll, amit a fővárost érintő átutazó turizmus magyaráz.

A szállodai infrastruktúra mutatói nagyon jók, 2005-ben 20 574 ágy volt található (a szlovákiai szálláshelyi ágyak 11,7%-a) a régió 158 szálláshelyén (a szlovákiai szálláshelyek pedig 6,5%-a volt található az adott régióban). A régión belül az ágyak 70%-a a fővárosban összpontosul, azt követi a Bazini és a

76. táblázat. A szálláshelyek, szálláshelyi ágyak, látogatók és az eltöltött éjszakák számának alakulása

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Szálláshelyek száma	A szálláshelyi ágyak száma	Látogatók száma	Vendégéjszakák száma
Szlovákia	2001	2 275	171 828	3 160 748	11 319 092
	2002	2 398	173 534	3 446 442	12 306 192
	2003	2 509	175 280	3 373 540	12 058 956
	2004	2 519	177 883	3 244 485	10 748 537
	2005	2 446	176 253	3 428 083	10 732 754
Pozsonyi kerület	2001	158	15 086	601 537	1 241 197
	2002	159	18 357	655 558	1 357 912
	2003	175	19 264	656 730	1 363 138
	2004	167	19 043	721 379	1 432 296
	2005	158	20 574	786 266	1 663 260

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

Szenci járás. A legkevesebb szálláshely a Malackai járásban található, amit a járás alacsony turisztikai attraktivitása magyaráz.

7.1.12. Közlekedés

A régió közlekedési viszonyai tükrözik a terület élénk gazdasági-társadalmi életét, szerepe a regionális gazdaságon belül töretlenül növekszik a társadalom helyzetváltoztatási szükségleteinek a kielégítése végett. A területet az európai multimodális rendszer három folyosója érinti: a IV (Prága–cseh/szlovák határ–Pozsony–szlovák/magyar határ–Budapest), az Va (Bécs–osztrák/szlovák határ–Pozsony–Zsolna–Kassa–szlovák/ukrán határ–Ungvár) és a VII (Duna).

A régiónak az ország közúthálózatából való részesedése 4,3%, ezen belül annak autópályahálózatából való részesedése a 32,1%. A régióban található a nemzetközi (E megjelölésű) útvonalak 9,6%-a. A régió közúthálózatának tengelyét a D1 (Pozsony–Vágbeszterce), D2 (Pozsony–Jókút, Pozsony–Oroszvár), D4 (Pozsony–Horvátjárfalu–szlovák/osztrák határ) autópályák, valamint az E 571 (Pozsony–Szenc–Nyitra–Zólyom–Rimaszombat–Kassa) és az E 575 (Pozsony–Dunaszerdahely–Győr) jelölésű nemzetközi útvonalak alkotják.

A régió közlekedési rendszerében fontos szerepet tölt be a főváros tömegközlekedési rendszere. A naponta átlagosan több mint félmillió utast szállító pozsonyi tömegközlekedésben a legnagyobb súllyal az autóbusz-közlekedés bír, az utasforgalom közel kétharmadát bonyolítja le (ezt a villamosok és a trolibuszok utaslétszáma követi).

A közúti forgalomban az áruszállítás mennyisége az elmúlt fél évtizedben közel 30%-kal emelkedett, 2005-ben a közúti forgalomban szállított áru mennyisége 6050 ezer t volt (a szállított árutömeg alapján országos viszonylatban a régió megelőzte a Kassai és a Nagyszombati kerületet). A közúti forgalomban szállított utasok száma 18 229 ezer fő

volt (a szlovákiai közúti forgalomban szállított utasok számának 4%-a).

A régió az ország vasúti közlekedésében mindenekelőtt nem a vasútvonalak hossza alapján (Szlovákia vasúti hálózatából való részesedése 6,4%), hanem a rajta áthaladó nemzetközi vasútvonalak alapján tölt be fontos szerepet. A régiót érintő vonalak között legjelentősebbek a C-E 52 (Bécs–osztrák/szlovák határ–Pozsony–Galánta–Érsekújvár–Párkány–szlovák/magyar határ–Budapest), a C-E 61 (Prága–cseh/szlovák határ–Jókút–Pozsony–Galánta–Érsekújvár–Komárom–szlovák/magyar határ–Budapest) és a C-E 63 (Bécs–osztrák/szlovák határ–Pozsony–Lipótvár–Zsolna).

A régió az ország légi közlekedésében meghatározó szerepet tölt be. A légiforgalom központi helye a pozsonyi M. R. Štefánik repülőtér, amely az ország nemzetközi személyforgalmának több mint háromnegyedét bonyolítja le.

A régió a nemzetközi vízi közlekedési rendszerekre a Duna folyón keresztül kapcsolódik. A vízi közlekedésben a teherszállítás szerepe az elmúlt évben csökkent, míg a személyforgalom szerepe növekedett (elsősorban a Pozsony–Bécs szakaszon).

7.1.13. A régió gazdasági mutatói

A régió gazdasági átalakulását az üzleti, a pénzügyi szolgáltatások és a kereskedelem dinamikája vezérli, a főváros Közép-Európa egyik legdinamikusabb, legvonzóbb pénzügyi, kereskedelmi, turisztikai centrumává vált az elmúlt közel 10 évben, alapjaiban átalakult szervezeti és foglalkozási szerkezettel. Napjainkban a tercier szektor adja a régió gazdasága által előállított bruttó hozzáadott érték közel 80%-át (2004-ben ezen mutató értéke 75,6% volt).

A Pozsony makrorégió összes gazdasági mutatója messze a legjobb az országban. 2004-ben a régió részesedése az ország 1 355 262 millió Sk bruttó hazai termékéből 344 647 millió Sk volt, vagyis a GDP 25,4%-a. 2004-ben

77. táblázat. A GDP regionális eloszlásának alakulása 1995–2004 között

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Regionális GDP			Egy lakosra eső regionális GDP		
		millió Sk	millió EUR	millió vásárlóerő-paritás	Sk	EUR	vásárlóerő-paritás
Szlovákia	1995	585 784	15 236	37 190	109 220	2 841	6 934
	1996	655 240	17 063	41 151	121 936	3 175	7 658
	1997	724 895	19 070	43 744	134 652	3 542	8 125
	1998	790 047	19 951	46 073	146 554	3 701	8 546
	1999	852 169	19 318	47 611	157 938	3 580	8 824
	2000	941 314	22 103	51 493	174 295	4 092	9 535
	2001	1 020 595	23 564	54 623	189 718	4 381	10 154
	2002	1 111 484	26 031	59 190	206 647	4 840	11 004
	2003	1 212 665	29 227	61 877	225 430	5 433	11 503
Pozsonyi kerület	2004	1 355 262	33 843	66 494	251 797	6 288	12 354
	1995	144 386	3 755	9 167	233 721	6 079	14 838
	1996	158 164	4 119	9 933	255 668	6 658	16 056
	1997	178 768	4 703	10 788	288 890	7 600	17 433
	1998	194 840	4 920	11 362	315 187	7 959	18 380
	1999	207 591	4 706	11 598	336 320	7 624	18 791
	2000	233 408	5 480	12 768	378 278	8 882	20 693
	2001	250 352	5 781	13 399	412 591	9 527	22 082
	2002	279 854	6 554	14 903	466 933	10 935	24 865
	2003	304 156	7 331	15 520	507 154	12 223	25 878
	2004	344 647	8 606	16 910	573 980	14 333	28 162

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

78. táblázat. A GDP regionális eloszlása

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	2004			2003		
	millió Sk	részaránya Szlovákiában %	index 2004/2003	millió Sk	részaránya Szlovákiában %	index 2003/2002
Pozsonyi kerület	344 647	25,4	113,3	304 156	25,1	108,7
Szlovákia	1 355 262	100,0	111,8	1 212 665	100,0	109,1

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

79. táblázat. A nemzetgazdasági ágazatok bruttó hozzáadott értékének regionális megoszlása

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	A bruttó hozzáadott érték ágazatok szerint 2004-ben millió Sk-ban				A bruttó hozzáadott érték ágazatok szerint 2003-ban millió Sk-ban			
	mezőgazdaság	ipar és építőipar	szolgáltatások	összesen	mezőgazdaság	ipar és építőipar	szolgáltatások	összesen
Pozsonyi kerület	2 805	72 258	232 815	307 878	2 559	64 919	207 213	274 691
Szlovákia	54 432	427 774	728 468	1 210 674	49 543	383 348	662 292	1 095 183

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

a régió egy lakosára számított GDP értéke 573 980 Sk volt szemben a 251 797 Sk az országos átlaggal.

A szlovákiai vállalati szférában történt külföldi tőkebefektetések túlnyomó többsége a tárgyalt régióba irányult (2005-ben a vállalati szférában történt külföldi tőkebefektetések terén Pozsony NUTS 2 régió részesülése 60,4% volt), ami a régió gazdasági egyeduralmát fejezi ki. 2005. december 31-ig a régió

vállalati szférájába összesen 210 906 millió Sk-t fektettek be külföldi befektetők.

7.2. NYUGAT-SZLOVÁKIA MAKORÉGIÓ

A Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régió Szlovákia második legnagyobb súllyal bíró makrorégiója – gazdasági környezete az ország gazdasági, politikai és kulturális életében vezető he-

80. táblázat. A vállalati szféra külföldi tőkebefektetéseinek alakulása (millió Sk-ban)

Szlovákia, NUTS 2, NUTS 3	Év	Bejövő külföldi tőkebefektetések az adott évben	Bejövő külföldi tőkebefektetések összértéke dec. 31-ig	Kimenő külföldi tőkebefektetések az adott évben	Kimenő külföldi tőkebefektetések összértéke dec. 31-ig
Szlovákia	2001	24 353	182 151	3 441	21 403
	2002	174 180	259 517	364	19 121
	2003	37 157	283 078	664	17 950
	2004	27 655	330 971	2 535	20 320
	2005	21 377	349 327	2 324	24 560
Pozsonyi kerület	2001	14 391	94 239	2 048	13 694
	2002	159 324	166 794	-273	12 976
	2003	29 363	175 496	750	10 906
	2004	15 968	205 988	1 921	13 061
	2005	7 168	210 906	2 131	16 430

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

lyet foglal el, dinamizmusa a második legkedvezőbb Pozsony régiója után. A régió profilját döntően a Nagyszombat–Trencsén–Nyitra háromszög határozza meg, ahol a régió gazdasági és szellemi tőkéje összpontosul.

7.2.1. Természeti környezet

A természetföldrajzi tájbeosztás szerint a régió a Duna menti alföldön és az Erdőhíti alföldön, e két alföld közé beékelődő Kis-Kárpátok és Fehér-Kárpátok vonulatain, a Strázsoi-, a Tribecs- és a Madaras-hegységeken terül el. A terület síksági és hegyvidéki részének éghajlata között a domborzati viszonyok következtében vannak éghajlati eltérések – a régió északi felét kitöltő hegyvidék csapadékosabb és hűvösebb éghajlatú, míg déli, alföldi része szárazabb és melegebb.

A napfénytartam, a napsütéses órák számának évi átlaga a Duna menti síkságon 2126 óra, a legtöbb júliusban, a legkevesebb pedig decemberben (299, illetve 53 óra). Évi középhőmérséklete változatos, tagolt felszíne miatt 8,6 °C és 10,3 °C között mozog. A leghidegebb hónap a január (átlagos középhőmérséklete –2,8 °C és –1,4 °C között mozog), a legmelegebb pedig a július (a hegységeken 19,0 °C, az Duna menti alföldön 20,6 °C körüli átlaghőmérséklettel). A csapadék évi mennyisége a régió északi részét képző tagolt domborzati viszonyok között 670–720 mm, míg délen, a Duna menti síkságon az évi csapadék-

mennyiség 550 mm. A csapadék eloszlása az év során egyenlőtlen: a nyári hónapok csapadékosabbak (a legtöbb csapadék júniusban hull le – 83 mm), a legkevesebb csapadék pedig a téli, kora tavaszi hónapokat jellemzi (Galánta környékén, az ország egyik legszárazabb pontján, az áprilisi csapadék sokévi átlaga mindössze 29 mm).

A terület legmagasabb pontja a Vtáčnik tető 1346 m tengerszint feletti magassággal, míg a legalacsonyabb pontja 101 m tengerszint feletti magassággal a régió délnyugati peremén található, ahol a Duna elhagyja a régiót és egyben az országot is. A régió legjelentősebb folyója a Duna mellett a Vág, melynek évi átlagos vízhozama Trencsénél közepesen 142 m³/sec, Vágtornócnál 150 m³/sec. Az utóbbi településnél a legmagasabb vízhozam júniusban, a legalacsonyabb pedig októberben van (272 m³/sec, illetve 104m³/sec). A régió életében nagy jelentőséggel bíró folyó még a Garam, a Nyitra (átlagos vízhozama Érsekújvárnál 18,1 m³/sec), az Ipoly (átlagos vízhozama Ipolyszakállosnál 20,6 m³/sec) és a Kis-Duna.

A régió felszíni vizei között nagy jelentőséggel bírnak a Vág folyón kiépített erőművek víztározói (legjelentősebb köztük a vágkirályfai víztározó), valamint a Dunán Bósnél felépített vízi erőmű körtvélyesi víztározója. Ezen vízfelületek a kavics- és a homokbányászat következtében létrejött bányatavakkal a jövőben fontos idegenforgalmi szerepet töl-

hetnek be a megfelelő infrastruktúra kiépítése esetén. A felszíni vizek között sajátos helyet foglalnak el a mezőgazdasági területeket behálózó csatornarendszerek, amelyek az öntözéses gazdálkodást szolgálják.

Természetes növénytakaró az intenzív ipari és agrártermelés következtében napjainkra nagyobb összefüggő területen csupán a régió északi felében található hegyvidékeken, illetve szigetek formájában az alföldet átszelő folyók mentén maradt fenn. Az erdők kiterjedése messze elmarad az országos átlagtól, ami mindenekelőtt a déli területek intenzív szántóföldi termelésének következménye.

7.2.2. Térszerkezet

A régió területe 14 993 km², melyből a régiót alkotó Nagyszombati, Nyitrai és Trencsényi kerület (NUTS 3 szintű régiók) 27,65%-ban, 42,33%-ban és 30,02%-ban részesülnek. A Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régió NUTS 4 szintű régióinak száma 23, melyekből a legtöbb (számszerűen 9) a Trencsényi kerületben található, míg a másik két kerületben ezen régiók száma 7-7. A NUTS 4 régiók területi kiterjedése széles intervallumban mozog, itt található egyaránt az ország legnagyobb és a második legkisebb járása (nem számítva a Pozsonyt és Kassát alkotó 9 járást). A legnagyobb járás a Lévai (1551 km²), a legkisebb pedig a Galgóczi (267 km²). A közigazgatási körzetek számát tekintve a régió a legtöbb körzetet mondhatja a magáénak az országban, a három kerületben összesen 17 körzet található (Nagyszombati kerület – 5 körzet, Nyitrai kerület – 7 körzet, Trencsényi kerület – 5 körzet).

7.2.3. A régió népességének alapmutatói

A 2001. évi népszámlálás alkalmával a régió népessége 1 865 407 fő volt; ez 2005. december 31-re 1 863 056 főre csökkent. A legnépesebb NUTS 3 szintű régiója a Nyitrai kerület (708498 fő), amelyet a Trencsényi és a Nagyszombati kerület követ (600 386, illetve 554 172 fő lakossal). A NUTS 3 régiók népessége alapján felállított sorrend eltér a népesség lélekszáma alapján felállítottól, a leg­sűrűbben lakott NUTS 3 régió a Trencsényi (134,1 fő/km²), majd a Nagyszombati (132,8 fő/km²) és végül a legritkábban lakott NUTS 3 régió a Nyitrai kerület (melynek a 101,9 fő/km² népsűrűsége az országos átlagot sem éri el, elmarad attól közel 8 fővel).

A régió népességében a férfi–nő megoszlás aránya 48 : 52. Nyugat-Szlovákia makrorégió a Pozsony makrorégió után a második legöregebb népességet mondhatja a magáénak. Az átlagos életkor a férfiaknál 35,3 év, a nőknél 38,4 év. A vitalitási index értéke Pozsony régiója után ebben a régióban a legalacsonyabb, viszont megfigyelhető bizonyos eltérés a régió északi és déli fele között: a magyar kisebbség által lakott déli régióban az index értéke kedvezőtlenebb (a magyar kisebbség elöregedő korszerkezetének következtében).

A régióban a születések számának alakulása az elmúlt évtizedben nagyon kedvezőtlen volt, ami jelentős népességfogyást eredményezett. Az 1000 lakosra jutó születések átlagos évi száma északon 8,5 fő, délen 8,0 fő körül mozog. A legmagasabb natalitási mutató a Galgóczi, a Báni és a Puhói járást (9-10%), a legalacsonyabb pedig a Komáromi és az Ér-

81. táblázat. A Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régió térszerkezeti alapmutatói (ha)

NUTS 3	Mezőgazdasági földek	Erdők	Vizek	Beépített területek	Egyéb területek	Összkiterjedés
Nagyszombati kerület	293 607	65 253	14 691	27 215	13 952	414 718
Trencsényi kerület	186 467	220 531	6 305	23 019	13 867	450 190
Nyitrai kerület	469 485	96 118	15 675	37 458	15 605	634 341

Megjegyzés: 2006. január 1-jei állapot.

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

sekúvjári járást (8‰) jellemzi. A régió déli felében tapasztalható alacsonyabb születési mutatók egyrészt az ott jelentős számban élő magyar kisebbség sajátos szaporodási mutatóival magyarázhatók, másrészt pedig a régióban fennálló anyagi bizonytalansággal, alacsony bérekkel (minek közepette a gyermekvállalás sokak számára „örütségnek” tűnik. A régió déli területeit jellemző gyermekvállalástól való félelmet támasztja alá az 1000 lakosra jutó terhesség-megszakítások nagyon magas, az országos átlagot jóval meghaladó értéke. Az elmúlt fél évtizedben a 100 születésre jutó terhességmegszakítások száma a Nyitrai kerületben 50, a Nagyszombati kerületben 46 és a Trencsényi kerületben 44 körül mozgott (az országos átlag 43 volt).

A halálzási arányszám ezen régióban a legmagasabb Szlovákia valamennyi NUTS 2 régiója között. A mortalitási mutató azonban területi differenciáltságot mutat, a kedvezőtlenebb értékek a régió déli, magyar kisebbség által lakott kistérségeket jellemzik. E területen a mortalitás értéke 11‰ körül mozog, szemben az északi területeket jellemző 9‰-kel. A

halálzási arányszám a NUTS 3 régiók viszonylatában a legalacsonyabb a Trencsényi kerületben, a legmagasabb pedig a Nyitrai kerületben. A csecsemőhalandóság értékét tekintve a régió mutatója jobb az országos átlagnál, a legkedvezőbb értéket a Trencsényi kerület mondhatja magáénak (1000 újszülöttre 1 éves kora előtt átlagosan 4,5 kisgyermek halt meg, szemben az országos 8,5 halálessel)

A természetes szaporodás tekintetében a régió az országos átlagnál kedvezőtlenebb képet mutat. A régió belüli a legkedvezőbb értékkel a Trencsényi kerület rendelkezik, míg a legkedvezőtlenebb természetes szaporodás a Nyitrai kerületet jellemzi.

A régióban a 0–14 évesek lakónépességen belüli részaránya 17,6% (az országos átlag 18,9%), a mutató értékében éles területi eltérés figyelhető meg: a régió északi felében magasabb a gyermekkorúak részaránya, mint délen. A NUTS 3 régiók szintjén a gyermekkorúak részaránya legkedvezőbb a Trencsényi kerületben (17,7%), majd a sorban azt követi Nagyszombati és a Nyitrai kerület (17,5%-kal, illetve 17,0%-kal). A gazdasági aktivitás

82. táblázat. Népeségmozgási mutatók Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régióban

NUTS 2, NUTS 3	Év	Házasság- kötések száma	Válások száma	Élve- születek száma	Elhalálo- zások száma	Művi terhesség megszakítás	Természetes szaporulat	Migrációs növekedés	Össz- növekedés	Lakosság dec. 31-én
		1000 lakosra számítva				100 újszülöttre számítva	1000 lakosra számítva			
Nyugat-Szlovákia	2001	4,30	1,91	8,17	10,15	49,59	-1,98	0,44	-1,54	1 868 147
	2002	4,46	2,08	8,09	10,14	47,62	-2,05	0,58	-1,47	1 865 407
	2003	4,60	2,13	8,19	10,26	45,05	-2,07	1,28	-0,79	1 863 932
	2004	4,81	2,20	8,54	10,10	41,91	-1,57	1,57	0,00	1 863 940
	2005	4,65	2,33	8,67	10,44	38,92	-1,76	1,29	-0,47	1 863 056
Nagyszombati kerület	2001	4,47	1,80	8,31	9,85	48,82	-1,54	1,39	-0,15	550 918
	2002	4,59	1,99	8,21	9,95	46,93	-1,74	1,73	-0,01	550 911
	2003	4,86	1,99	8,45	9,84	42,45	-1,39	3,39	2,00	552 014
	2004	4,90	2,05	8,96	10,02	40,00	-1,06	3,20	2,14	553 198
	2005	4,80	2,33	8,95	9,86	39,47	-0,91	2,67	1,76	554 172
Trencsényi kerület	2001	4,15	1,92	8,11	9,19	45,57	-1,08	-0,65	-1,73	604 917
	2002	4,53	1,83	7,93	9,42	44,37	-1,48	-0,87	-2,36	603 494
	2003	4,72	1,99	7,88	9,72	43,36	-1,85	-0,36	-2,20	602 166
	2004	4,91	2,14	8,40	9,50	39,12	-1,10	-0,18	-1,29	601 392
	2005	4,77	2,31	8,48	10,06	35,46	-1,58	-0,09	-1,67	600 386
Nyitrai kerület	2001	4,28	1,99	8,10	11,19	53,60	-3,08	0,64	-2,44	712 312
	2002	4,30	2,37	8,14	10,90	50,86	-2,76	0,92	-1,84	711 002
	2003	4,29	2,36	8,25	11,03	48,48	-2,79	1,03	-1,76	709 752
	2004	4,64	2,37	8,33	10,68	45,89	-2,36	1,79	-0,57	709 350
	2005	4,44	2,33	8,62	11,20	41,36	-2,58	1,38	-1,20	708 498

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

korábban levő lakosság részaránya a legmagasabb a Nagyszombati kerületben, a legalacsonyabb pedig a Nyitrai kerületben. A gazdasági aktivitás utáni korban levő népesség részaránya az országos átlagnál kedvezőtlenebb. E mutató értéke szintén jelentős területi differenciálódást mutat, a magyar kisebbség által lakott déli területeken az idősebb korcsoportok aránya lényegesen magasabb a régió átlagánál (ami a magyar populációt jellemző regresszív demográfiai folyamatok következménye). A gazdasági aktivitás utáni korban levő népesség 20%-os részaránya a Nyitrai kerület lakónépességén belül „országos rekord” a NUTS 3 régiók viszonylatában (az érték a szlovákiai átlagnál 1,8 százalékponttal magasabb).

Egy régió népességének korösszetétele nagy mértékben meghatározza a régióban kötött házasságkötések számát. A régió az 1000 lakosra vetített házasságkötések számát tekintve az ország valamennyi tervezési-statisztikai régiója között az utolsó helyet foglalja el. A mutató területi differenciáltsága követi a népesség életkor szerinti szerkezetét, az északi területeken 5‰, délen 4‰ körül mozog.

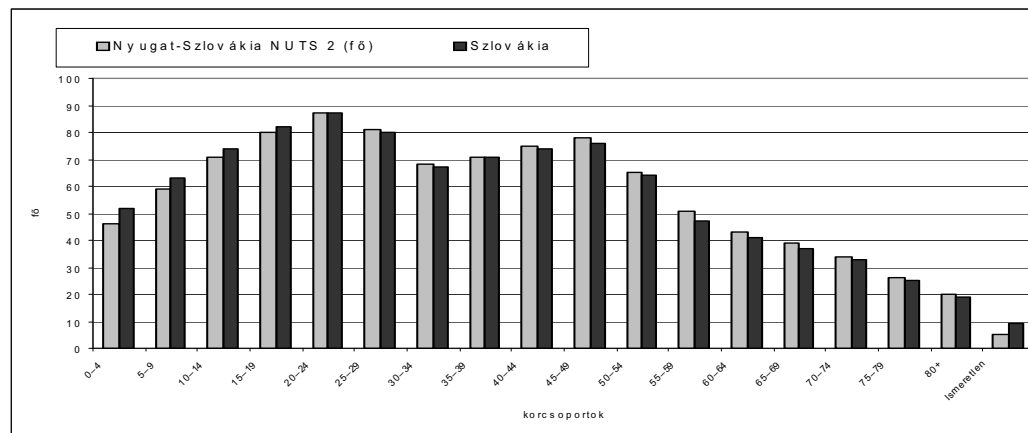
A régióban a válások száma az elmúlt évtizedben mérsékelten növekedett, az 1000 la-

kosra számított válások száma a Nyitrai kerületben a legmagasabb, majd utána következik a Nagyszombati és a Trencséni kerület.

Az elmúlt évtizedben a régió népességének vándormozgalmában ellentétes folyamatok mentek végbe a NUTS 3 régiók szintjén. A Nagyszombati és a Nyitrai kerületet vándorlási nyereség jellemezte, míg a Trencséni kerület lakossága évente 300-500 fővel csökkent az elvándorlás miatt. A régió nyugati részében fekvő települések lakossága körében az elmúlt egy évtized alatt fölerősödött az ingázás (naponta több tízezer régióbeli munkavállalónak biztosít munkalehetőséget a szomszédos főváros).

A régió a legheterogénebb nemzetiségi szerkezetű népességet mondhatja magáénak az ország NUTS 2 régiói között. A legszámosabb nemzeti kisebbség a magyar (328 407 fő), melynek a régió lakónépességén belüli részaránya 17,56%. A régió második legnagyobb lélekszámú nemzeti kisebbsége a cseh (a 2001. évi népszámláláskor 15 623-an vallották magukat cseh nemzetiségűnek); ez a kisebbség mindenekelőtt a régió nagyvárosaiban él. A roma kisebbség a harmadik, a német a negyedik legszámosabb kisebbségi közösség a régióban.

38. ábra. A Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régió és Szlovákia lakosságának életkor szerinti megoszlása (1000 főre)

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala: Népszámlálás 2001.

7.2.4. A munkaerőpiac helyzete

A régió lakosságának szerkezte az iskolai végzettség alapján a Pozsony NUTS 2 régiót követően a második legkedvezőbb Szlovákiában. A teljes középfokú, valamint felsőfokú végzettséggel rendelkezők összlakosságon belüli részaránya a régió északi felében meghaladja az országos átlagot, viszont a régió déli, magyar kisebbség által lakott felében a népesség iskolázottsági mutatói mélyen elmaradnak a szlovákiai átlagtól.

A régió népességében a gazdaságilag aktívak részaránya az országos átlaggal azonos, a 2001. évi népszámláláskor mindössze 0,1 százalékponttal volt a régióban a gazdaságilag aktívak részaránya magasabb az országos átlagnál. A gazdaságilag aktívak szerkezetén belül a gyermekgondozási szabadságon levők aránya 2,6%, ami a szlovákiai átlagnak felel meg. A nyugdíjasok népességen belüli részaránya 20,3%, amely az ország NUTS 2 régiói között a legmagasabb. A teljes népességre vetítve az inaktív keresők száma és aránya növekvő tendenciát mutat.

A 2001. évi népszámláláskor a régió gazdaságilag aktív lakosságának 34,5%-a dolgozott az állami szektorban, ami 1,3 százalékponttal volt alacsonyabb mint a szlovákiai átlag. A régió magánszektorában 326 549 fő volt alkalmazásban (ez az országos átlagnál 2%-kal magasabb részarányt jelent). A régió déli felének agrárjellegéből kifolyólag a régióban a legmagasabb a mezőgazdasági szövetkezetekben dolgozók lélekszáma (41 836 fő) és egyben részaránya (4,4%) is az ország tervezési-statisztikai régióinak szintjén. Országos viszonylatban itt a legnagyobb a munkások lélekszáma (476 253 fő) és részaránya (49,7%), amit a régió gazdaságának jellege magyaráz. Az alkalmazottak nélküli vállalkozók 4,6%-os és az alkalmazottakat foglalkoztató vállalkozók 3,2%-os részaránya a lakosság társadalmi csoportjain belül az országos átlagnak felel meg.

A régió lakosságának foglalkozás szerinti megoszlásában az elmúlt évtizedben jelentős változások mentek végbe, amelyek között a legszembetűnőbb az agrárfoglalkoztatottság csökkenése. A gazdasági szerkezetváltás

83. táblázat. A gazdaságilag aktív népesség számának és szerkezetének alakulása (ezer fő)

NUTS 2, NUTS 3	Év	Gazdaságilag aktív lakosság			ebből					
					dolgozó			munkanélküli		
		összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő
Nyugat-Szlovákia	2001	925,8	505,7	420,2	748,1	404,5	343,6	170,7	94,1	76,6
	2002	913,3	498,1	415,2	749,5	409,7	339,8	158,7	83,4	75,4
	2003	921,7	502,7	418,9	771,6	420,8	350,8	145,3	77,0	68,2
	2004	933,3	510,4	423,0	798,4	442,0	356,4	132,4	65,7	66,8
	2005	930,3	513,9	416,4	814,0	453,1	361,0	115,4	60,0	55,4
Nagyszombati kerület	2001	286,0	155,8	130,2	232,4	126,3	106,1	51,5	27,3	24,1
	2002	284,2	154,5	129,7	236,7	130,8	105,9	45,7	21,9	23,8
	2003	280,6	152,7	128,0	241,9	132,1	109,8	37,1	18,9	18,2
	2004	288,0	157,0	131,0	250,4	138,2	112,2	36,0	17,1	18,8
	2005	289,1	158,3	130,8	258,5	144,4	114,1	30,1	13,4	16,7
Trencsényi kerület	2001	296,7	159,9	136,9	254,0	135,5	118,5	39,8	21,5	18,4
	2002	293,3	156,9	136,4	258,3	137,0	121,3	33,1	18,0	15,1
	2003	294,8	160,8	133,9	266,9	145,5	121,3	27,0	14,4	12,7
	2004	294,8	161,1	133,7	269,1	147,4	121,6	25,4	13,3	12,1
	2005	295,2	164,5	130,7	271,1	152,2	119,0	23,9	12,2	11,7
Nyitrai kerület	2001	343,1	190,0	153,1	261,7	142,7	119,0	79,4	45,3	34,1
	2002	335,8	186,7	149,1	254,5	141,9	112,6	79,9	43,5	36,5
	2003	346,3	189,2	157,0	262,8	143,2	119,7	81,1	43,7	37,4
	2004	350,5	192,2	158,3	278,9	156,4	122,5	71,0	35,3	35,8
	2005	346,0	191,1	154,9	284,4	156,5	127,9	61,4	34,4	27,0

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

eredményeként a mezőgazdaságban dolgozók száma mintegy 43 000 főre esett vissza; ezek többsége a régió déli felében él (ott a mezőgazdaságban dolgozók részaránya az országos szint közel kétszerese). A szolgáltatásokban a kereső népesség közel 60%-a dolgozik. A munkapiaci viszonyok az elmúlt fél évtized alatt jelentősen javultak a régióban, ennek ellenére a sikertelenül munkát keresők száma viszonylag magasnak mondható. 2006. január 31-ére vonatkozólag a statisztikai hivatal a munkanélküliek számát 91,7 ezer főben állapította meg, míg a régió munkaügyi hivatalai 69 822 munkanélkülit tartottak nyilván. A nyilvántartott munkanélküliek között a tartósan munkanélküliek részaránya meghaladja az 50%-ot. A munkanélküliségi ráta területi megoszlásában élesen elhatárolódik a régiót alkotó három kerület. A Nyitrai kerületben értéke sokkal kedvezőtlenebb a régió nyugati területének munkanélküliségi rátájához képest (annak közel kétszerese). A munkanélküliség ilyen kedvezőtlen alakulása egyrészt a régió déli területén múltban uralkodó gazdasági szereppel bíró élelmiszergazdaság elhúzódó válságával, másrészt pedig

az új munkahelyek teremtését biztosító befektetők távolmaradásával magyarázható (a befektetők a terület elavult infrastrukturális adottságai miatt a régió északi és nyugati felében teremtettek új munkahelyeket beruházásaikkal).

Az átlagkereseti mutatók a régión belül jelentős eltérést mutatnak. A Nagyszombati és a Trencsényi kerület közelíti meg leginkább az országos átlagkeresetet, de attól elmaradnak közel 10%-kal. E mutató területi differenciáltsága még inkább megmutatkozik a NUTS 4 régiók szintjén: az elavult gazdasági szerkezettel rendelkező délkeleti NUTS 4 régiókban az átlagos kereseti szint 20-30%-kal alacsonyabb az országos átlagnál (2005-ben a 16 000 Sk átlagérték helyett 11 000 Sk körül mozgott). Ezekben az alacsony átlagkeresetű kistérségekben azonban az elmúlt három évben már lényeges béremelkedés ment végbe, amely az országnak az Európai Unióhoz történő csatlakozásával magyarázható, ugyanis a csatlakozás a kistérségek perifériás fekvését mérsékelte, a megnyíló magyarországi munkaerőpiacon több mint tízezer munkavállaló tudott sikeresen elhelyezkedni.

85. táblázat. A havi átlagkeresetek nagyságának alakulása a Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régióban (Sk-ban)

NUTS 2, NUTS 3	Év	Havi átlagkereset	ebből a gazdasági tevékenység alapján			
			mezőgazdaság	ipar	építőipar	kereskedelem
Nyugat-Szlovákia	2001	11 737	10 481	12 816	12 218	12 085
	2002	13 075	11 144	14 258	13 014	13 003
	2003	14 012	11 745	15 356	13 878	12 994
	2004	15 414	13 280	17 001	15 492	14 415
	2005	16 586	14 336	18 232	16 894	14 932
Nagyszombati kerület	2001	12 124	10 852	13 568	13 375	12 275
	2002	13 618	11 581	15 475	14 380	13 465
	2003	14 735	12 324	16 811	15 043	13 589
	2004	16 198	13 660	18 705	16 300	15 478
	2005	17 643	14 911	20 477	17 749	15 541
Trencsényi kerület	2001	11 973	10 598	12 852	12 428	12 167
	2002	13 107	11 139	13 872	13 003	12 855
	2003	13 919	11 641	14 819	14 054	12 321
	2004	15 381	13 133	16 483	15 926	14 223
	2005	16 438	14 024	17 489	17 841	14 562
Nyitrai kerület	2001	11 187	10 131	12 087	10 681	11 877
	2002	12 591	10 794	13 674	11 782	12 794
	2003	13 495	11 339	14 757	12 559	13 158
	2004	14 775	13 049	16 159	14 008	13 823
	2005	15 839	14 025	17 175	14 961	14 842

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

84. táblázat. A gazdaságban dolgozók ágazatok szerinti megoszlása Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régióban

NUTS 2 / NUTS 3	Év	A gazdaságban dolgozók összesen	ebből a gazdasági tevékenység alapján											egyetlen társadalmi, szociális és személyi szolgáltatások	
			mező- gazdaság, erdészet	ipar összesen	építőipar	nagy- és kiskereskedelem, javítási szolgáltatások	szállodák és éttermek	közlekedés, szállítás, raktározás, posta és távkezelés	pénzügyi szolgáltatások	ingatlanbérlet és kereskedelmi tevékenység	közigazgatás, honvédelem, közlekedő szociális ellátás	iskolaügy	egészségügy, szociális segítségnyújtás		
Nyugat- Szlovákia	2001	664 321	51 297	215 955	45 405	113 839	12 158	39 207	6 667	38 976	22 457	55 300	39 462	23 598	
	2002	662 681	50 898	221 308	45 885	106 974	12 435	37 549	5 877	38 191	23 378	56 232	38 895	25 059	
	2003	675 353	49 320	219 293	51 730	102 789	13 215	38 424	6 752	43 221	24 729	55 677	42 514	27 689	
	2004	680 389	46 171	230 403	52 676	103 154	13 520	38 259	6 702	39 335	26 383	54 148	42 449	27 190	
	2005	692 160	43 424	237 143	53 091	107 829	14 369	37 066	6 546	42 322	29 073	51 873	41 244	28 180	
Nagyszombati kerület	2001	201 303	17 403	58 809	16 151	34 863	3 825	12 049	2 003	12 861	6 897	17 011	12 627	6 804	
	2002	201 471	16 674	61 601	17 383	32 503	4 118	11 405	1 797	11 833	7 281	17 376	12 442	7 058	
	2003	204 924	16 807	61 646	18 586	27 584	4 548	11 802	2 147	14 954	7 405	17 179	13 690	8 576	
	2004	204 670	15 403	62 098	19 519	28 038	4 998	11 959	2 150	13 467	7 792	16 972	14 217	8 057	
	2005	212 750	14 770	66 551	19 700	30 408	5 329	12 473	2 098	13 931	9 009	16 318	13 572	8 591	
Trencsényi kerület	2001	228 127	11 569	90 142	16 665	37 144	4 431	11 408	1 991	11 645	6 807	16 556	12 176	7 593	
	2002	227 510	11 758	93 716	15 405	34 408	4 214	11 073	1 726	11 271	6 954	16 732	12 027	8 226	
	2003	233 785	12 150	90 590	17 928	34 709	4 509	12 081	2 087	13 096	7 573	16 965	13 270	8 827	
	2004	239 697	10 857	97 323	18 691	35 436	4 784	11 381	2 132	12 535	7 960	16 448	13 318	8 833	
	2005	241 334	9 913	97 529	18 496	36 508	4 853	11 038	2 000	14 135	8 584	15 616	13 735	9 127	
Nyitrai kerület	2001	234 891	22 325	67 004	12 589	41 832	3 902	15 750	2 673	14 470	8 753	21 733	14 659	9 201	
	2002	233 700	22 466	65 991	13 097	40 063	4 103	15 071	2 354	15 087	9 143	22 124	14 426	9 775	
	2003	236 644	20 363	67 057	15 216	40 496	4 158	14 541	2 518	15 171	9 751	21 533	15 554	10 286	
	2004	236 022	19 911	70 982	14 466	39 680	3 738	14 919	2 420	13 333	10 631	20 728	14 914	10 300	
	2005	238 076	18 741	73 263	14 895	40 913	4 187	13 555	2 448	14 256	11 480	19 939	13 937	10 462	

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

86. táblázat. A havi átlagkeresetek nagyságának megoszlása 2006-ban

Szlovákia, NUTS 3	Havi átlagkereset		
	Összesen (Sk)	Index, Szlovákia=100	Index 2006/2005
Nagyszombati kerület	17 610	93,9	109,5
Trencsényi kerület	16 383	87,3	108,3
Nyitrai kerület	15 395	82,1	108
Szlovákia	18 761	100,0	108,0

Forrás: SzK Statisztikai Hivatala, 2007.

7.2.5. A településrendszer alapmutatói

A Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régióban a települések száma 881, ebből 49 városi település. A legnagyobb városok Nyitra (86 726 fő), Nagyszombat (70 286 fő), Trencsén (57 854 fő), Privigyé (53 097 fő), Vágbeszterce (42 773 fő) és Érsekújvár (42 262 fő). A Nagyszombati kerület legkisebb városa Lipótvár (3999 fő), míg a Nyitrai kerületben Tolmács (4305 fő), a Trencsényi kerületben pedig Nyitránóvák (4402 fő) a legkisebb város. Az urbanizáció mértéke az országos átlag alatt van, a legmagasabb a Trencsényi kerületben (57,7%), legalacsonyabb pedig a Nyitraiban (48,0%, ez az országos átlagnál 8%-kal alacsonyabb érték).

A településkategóriák között a népesség alapján a legszámosabb az 500–999 fő közötti kategória (257 település), majd az

1000–1999 fő közötti települések következnek (234 település). A 200 főnél kevesebb lelket számláló települések száma a legkevesebb a Nagyszombati kerületben (5), a legtöbb pedig a Trencsényi kerületben (22). A legjelentősebb urbanizációs tengelyeknek a Vág és a Nyitra folyók számítanak, míg a régió legdinamikusabb agglomerációját a Nagyszombat–Trencsén–Nyitra háromszög alkotja.

7.2.6. Gazdasági szervezetek, vállalkozások

A jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma a Pozsony NUTS 2 régió után a régióban a legmagasabb; 2005-ben 23 459 jogi személyiségű gazdasági szervezetet tartottak nyilván. A szervezetek száma a NUTS 3 régiók szintjén legmagasabb a Trencsényi kerületben.

87. táblázat. A települések vízgazdálkodási infrastrukturális ellátottsága

Szlovákia, NUTS 3	Vízvezetékkel ellátott települések részaránya %		Csatornahálózattal ellátott települések részaránya %		Csatornahálózattal és víztisztító állomással ellátott települések részaránya %	
	2002. december 31.	2005. december 31.	2002. december 31.	2005. december 31.	2002. december 31.	2005. december 31.
Nagyszombati k.	72,7	84,5	18,5	23,1	15,3	20,3
Trencsényi k.	83,3	91,3	17,0	19,6	13,0	16,3
Nyitrai k.	74,3	85,6	8,9	12,4	7,1	11,6
Szlovákia	69,8	76,0	17,5	21,2	13,5	18,9

Forrás: SZK Környezetvédelmi Minisztériuma, 2007.

88. táblázat. A településnagyság megoszlása a népesség szerint a Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régióban

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Települések száma összesen	ebből az adott népességszámmal rendelkező település									
			0–199	200–499	500–999	1 000–1 999	2 000–4 999	5 000–9 999	10 000–19 999	20 000–49 999	50 000–99 999	100 000 +
Nyugat-Szlovákia	2005	881	38	195	257	234	109	16	14	14	4	0
Nagyszombati kerület	2005	251	5	44	79	68	39	6	5	4	1	0
Trencsényi kerület	2005	276	22	65	80	64	29	4	5	5	2	0
Nyitrai kerület	2005	354	11	86	98	102	41	6	4	5	1	0

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

89. táblázat. A népesség megoszlása településnagyság szerint a Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régióban

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Lakosság összesen	ebből az adott népességszámmal rendelkező településen élők száma									
			0– 199	200– 499	500– 999	1 000– 1 999	2 000– 4 999	5 000– 9 999	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000 +
Nyugat-Szlovákia	2005	1 863 056	5 366	71 383	184 233	333 171	316 631	102 821	189 177	398 112	262 162	0
Nagyszombati kerület	2005	554 172	817	16 819	56 761	96 663	108 613	36 269	72 168	97 234	68 828	0
Trencsényi kerület	2005	600 386	2 840	24 538	57 204	91 060	88 625	23 147	71 167	133 643	108 162	0
Nyitrai kerület	2005	708 498	1 709	30 026	70 268	145 448	119 393	43 405	45 842	167 235	85 172	0

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

90. táblázat. A lakhatási célokra szolgáló ingatlanok átlagos piaci árai (Sk/m²)

Év	Szlovákia	Nagyszombati kerület	Nyitrai kerület	Trencsényi kerület
2007	37 306	24 074	15 581	18 447
2006	30 114	21 449	11 652	14 262
2005	25 780	19 535	11 005	10 395

Forrás: Szlovák Nemzeti Bank, 2008.

letben (8452), melyet a Nagyszombati és a Nyitrai kerület követ. 2005-ben átlagosan a régió 79 lakosára jutott egy jogi személyiségű gazdasági szervezet (az érték a régió északi felében alacsonyabb, a déli felében magasabb volt). A jogi személyiségű gazdasági szervezet ágazati megoszlását figyelembe véve megállapítható, hogy a régió vezet mind az iparban, mind az építőiparban, mind pedig a mezőgazdaságban vállalkozó gazdasági szervezetek számát tekintve az ország NUTS 2

régiói között. A 2005-ben az előbbi ágazati sorrendben a gazdasági szervezetek száma 4234, 1880, illetve 1399 volt.

A régió vállalatainak 90,5%-ánál az alkalmazottak száma 19 főnél kevesebb, s ez az érték 1,2 százalékponttal alacsonyabb az országos átlagnál, ugyanakkor a régióban az országos átlagnál magasabb a 250 fő feletti munkahelyek száma (a régióbeli vállalatok 0,9%-ánál az alkalmazottak száma legalább 250 fő, míg az országos átlag 0,7%).

91. táblázat. A vállalatok számának alakulása az alkalmazottak számának függvényében

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma alapján			
		0–19	20–49	50–249	250 és felette
Nyugat-Szlovákia	2001	14 387	894	1 000	186
	2002	14 562	859	994	184
	2003	15 394	899	979	195
	2004	18 686	1 070	1 051	210
	2005	21 237	1 006	1 008	208
Nagyszombati kerület	2001	4 255	274	303	45
	2002	4 979	257	303	46
	2003	5 179	256	307	48
	2004	5 914	309	321	58
	2005	6 883	298	317	56
Trencsényi kerület	2001	5 399	320	343	80
	2002	4 921	301	345	80
	2003	5 225	315	339	85
	2004	6 909	374	361	93
	2005	7 690	337	333	92
Nyitrai kerület	2001	4 733	300	354	61
	2002	4 662	301	346	58
	2003	4 990	328	333	62
	2004	5 863	387	369	59
	2005	6 664	371	358	60

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

92. táblázat. A vállalatok számának alakulása a gazdasági tevékenység alapján

	Év	Vállalatok összesen	ebből a gazdasági tevékenység alapján										iskolaügy	egészségügy, szociális ellátás	egyéb
			mező- gazdaság, erdészet	ipar összesen	építőipar	kiskeres- kedelem, javítási szolgálla- tások	nagy- és kedelem, javítási szolgálla- tások	szállodák és éttermek	közlekedés, szállítás, rak tározás, posta és távközlés	pénzügyi szolgáltatások	ingatlanbérlet és kereskedelmi tevékenység				
NUTS 2 / NUTS 3	2001	16 467	1 181	3 270	1 350	6 854	403	614	70	2 283	0	0	442		
	2002	16 599	1 231	3 285	1 366	6 344	477	723	90	2 561	0	0	522		
	2003	17 467	1 230	3 392	1 430	6 683	519	769	87	2 793	0	0	564		
	2004	21 017	1 331	3 930	1 656	8 201	669	967	95	3 472	98	176	422		
	2005	23 459	1 399	4 233	1 880	8 959	748	1 138	94	4 106	120	313	469		
Nyugat-Szlovákia	2001	4 877	285	861	430	2 061	132	222	18	713	0	0	155		
	2002	5 585	313	992	476	2 167	187	287	31	941	0	0	191		
	2003	5 790	326	1 015	489	2 218	204	299	30	1 016	0	0	193		
	2004	6 602	356	1 144	546	2 458	250	372	31	1 205	34	68	138		
	2005	7 554	377	1 258	648	2 678	287	457	33	1 490	40	135	151		
Trencsényi kerület	2001	6 142	468	1 322	536	2 420	140	195	22	889	0	0	150		
	2002	5 647	473	1 225	487	2 038	150	203	20	870	0	0	161		
	2003	5 964	442	1 280	508	2 185	166	223	17	968	0	0	175		
	2004	7 737	477	1 543	634	3 059	233	281	23	1 262	40	45	140		
	2005	8 452	492	1 646	694	3 338	256	309	23	1 421	50	74	149		
Nyitrai kerület	2001	5 448	428	1 087	384	2 373	131	197	30	681	0	0	137		
	2002	5 367	445	1 068	403	2 119	140	233	39	750	0	0	170		
	2003	5 713	462	1 097	433	2 280	149	247	40	809	0	0	196		
	2004	6 678	498	1 243	476	2 684	186	314	41	1 005	24	63	144		
	2005	7 453	530	1 329	538	2 943	205	372	38	1 195	30	104	169		

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

93. táblázat. Az iparüzési engedéllyel rendelkező vállalkozók számának alakulása a gazdasági tevékenység alapján

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Iparüzési engedéllyel rendelkező vállalkozók összesen	ebből a gazdasági tevékenység alapján										egészségügy, szociális ellátás	iskolaügyi tevékenység	egyéb
			mezőgazdaság, erdőszet	ipar összesen	építőipar	nagy- és kiskereskedelem, javítási szolgáltatások	szállodák és éttermek	közlekedés, szállítás, rakározás, posta és távközlés	pénzügyi szolgáltatások	ingatlanbérlet és kereskedelmi tevékenység					
Nyugat-Szlovákia	2001	95 959	1 062	18 331	14 776	37 459	5 109	5 026	113	9 354	—	—	—	4 729	
	2002	95 660	1 198	18 036	15 687	35 160	4 978	4 943	354	10 259	—	—	—	5 045	
	2003	105 981	1 454	19 497	18 694	38 107	5 226	5 242	343	11 858	—	—	—	5 560	
	2004	115 764	1 722	20 862	21 723	40 482	5 437	5 249	238	13 753	1 107	139	5 052	—	
	2005	118 902	1 904	21 388	24 143	39 537	5 517	5 084	269	14 459	1 187	173	5 241	—	
Nagyszombati kerület	2001	30 469	198	5 091	6 079	10 930	1 728	1 778	26	3 165	—	—	—	1 474	
	2002	30 817	267	5 040	6 567	9 955	1 768	1 829	66	3 681	—	—	—	1 644	
	2003	33 601	330	5 197	7 602	10 681	1 866	1 888	85	4 197	—	—	—	1 755	
	2004	36 497	404	5 410	8 695	11 191	1 970	1 909	75	4 838	329	61	1 615	—	
	2005	37 738	454	5 439	9 695	10 902	1 983	1 872	85	5 186	357	70	1 695	—	
Trencsényi kerület	2001	30 079	506	6 235	4 492	11 428	1 617	1 411	37	2 839	—	—	—	1 514	
	2002	30 438	548	6 278	4 790	11 093	1 558	1 391	131	3 080	—	—	—	1 569	
	2003	34 385	672	6 986	5 784	12 244	1 646	1 498	125	3 664	—	—	—	1 766	
	2004	38 262	768	7 657	6 815	13 334	1 697	1 546	87	4 302	352	49	1 655	—	
	2005	38 696	864	7 798	7 409	12 837	1 686	1 464	93	4 401	374	66	1 704	—	
Nyitrai kerület	2001	35 411	358	7 005	4 205	15 101	1 764	1 837	50	3 350	—	—	—	1 741	
	2002	34 405	383	6 718	4 330	14 112	1 652	1 723	157	3 498	—	—	—	1 832	
	2003	37 995	452	7 314	5 308	15 182	1 714	1 856	133	3 997	—	—	—	2 039	
	2004	41 005	550	7 795	6 213	15 957	1 770	1 794	76	4 613	426	29	1 782	—	
	2005	42 468	586	8 151	7 039	15 798	1 848	1 748	91	4 872	456	37	1 842	—	

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

2005-ben a régióban az egyéni vállalkozások száma 126 586 volt, s ez az ország egyéni vállalkozásainak 34,5%-át jelentette. A régióon belül a legtöbb vállalkozót a Nyitrai kerület mondhatta a magáénak (a Nyitrai kerületet a Trencsényi és a Nagyszombati kerület követte). A régióon belül az egy lakosra jutó egyéni vállalkozások számát tekintve azonban a sorrend fordított, az egy lakosra jutó vállalkozások számát tekintve a Nagyszombati kerület áll az első helyen (13,8 lakosára jut egy egyéni vállalkozás), majd a Trencsényi (14,9) és a Nyitrai (15,3) kerület következik. Az egyéni vállalkozások szerkezetén belül országos viszonylatban ezen régióban a legmagasabb a magángazdák részaránya (egyben a régióban található az ország magángazdáinak 39,1%-a).

A régió erős gazdasági pozícióját tükrözi a újonnan megalakult egyéni vállalkozások és jogi személyiségű gazdasági szervezetek számának alakulása az elmúlt években. Fél évtizede ez a régió vette át a vezető szerepet a Pozsony NUTS 2 régiótól a születő vállalkozások és gazdasági szervezetek részarányát tekintve, s azóta évről évre őrzi vezető pozícióját.

7.2.7. Mezőgazdaság

A régió az ország éléskamrájának számít, az éghajlati, a domborzati és a talajviszonyok egyaránt kedveznek a szántóföldi termelésnek. 2006. január 1-jén a régióban a mezőgazdasági területek kiterjedése 949 559 ha volt, s ez a szlovákiai mezőgazdasági területek mintegy 39%-át teszi ki. A mezőgazdasági földterületek eloszlása a régióon belül eltérő, az összterületből elfoglalt legnagyobb részaránnyal a Nyitrai és a Nagyszombati kerület rendelkezik (Szlovákia mezőgazdasági földterületeinek 19,2%, illetve 12,1%-át alkotják), míg a Trencsényi kerület mezőgazdasági területei az ország mezőgazdasági területeinek 7,7%-át teszik ki. Az egy lakosra számított mezőgazdasági földterület nagysága a Nyitrai kerületben 0,66 ha, a Nagyszombatiban 0,53 ha, a Trencsényiben 0,31 ha.

A régióban található az ország szántóföldjeinek 53,8%-a. A szántóföldek egy lakosra jutó kiterjedésében a kerületek sorrendje megegyezik az előző, a mezőgazdasági területek kiterjedésénél felállított sorrend-

94. táblázat. Az egyéni vállalkozások számának és szerkezetének megoszlása

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Egyéni vállalkozások összesen	ebből		
			iparveles vállalkozók	szabad-foglalkozásúak	magángazdák
Nyugat-Szlovákia	2001	104 616	95 959	3 969	4 688
	2002	103 641	95 042	3 928	4 671
	2003	114 188	105 981	4 085	4 122
	2004	124 050	115 764	4 280	4 006
	2005	126 586	118 902	3 977	3 707
Nagyszombati kerület	2001	33 223	30 469	1 091	1 663
	2002	33 349	30 626	1 102	1 621
	2003	36 176	33 601	1 162	1 413
	2004	39 079	36 497	1 197	1 385
	2005	40 099	37 738	1 094	1 267
Trencsényi kerület	2001	31 845	30 079	1 282	484
	2002	32 123	30 337	1 289	497
	2003	36 091	34 385	1 334	372
	2004	40 039	38 262	1 410	367
	2005	40 327	38 696	1 287	344
Nyitrai kerület	2001	39 548	35 411	1 596	2 541
	2002	38 169	34 079	1 537	2 553
	2003	41 921	37 995	1 589	2 337
	2004	44 932	41 005	1 673	2 254
	2005	46 160	42 468	1 596	2 096

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

del. A szántóföldi termelés struktúrája az elmúlt évtizedekben jelentős változáson ment keresztül. A termelt növények köre tágult, változatosabbá vált. A hagyományos gabonák (búza, kukorica, árpa, zab) és takarmánygabonák mellett (kukorica, árpa, zab) nagy területeken termesztettek ipari növényeket is, melyek a vegyipar számára szolgáltatnak nyersanyagot.

A szántók mellett a régióbeli mezőgazdasági földek sajátos kultúrája a szőlő, amelyek kiterjedése 2006. január 1-jén 16 540 ha volt (ez a terület az ország szőlőterületeinek 60,6%-át tette ki). Bár a régió szőlőtermesztése több mint ezer éves múltra tekint vissza, a szőlőterületek kiterjedésében az elmúlt évtizedben közel 30%-os területcsökkenés történt, melynek okai között említhető:

- a szőlőültetvények magas kora (a termő szőlőterületek közel felénél a tőkék életkora meghaladja a húsz évet);
- a magas termelési költségek (magas vegyszerárak, egy hektár szőlőterület telepítése közel egymillió Sk);

– az alacsony piaci árakkal összefüggő értékesítési nehézségek (rendkívül alacsony a termelők haszna).

A 90-es évek közepéig a régióban nagyon elterjedt agráraktivitásnak számított a zöldség- és a gyümölcstermesztés, az elmúlt tíz évben mindkét ágazat válságba sodródott, nem bírták az megnyíló piacok által diktált árversenyt.

Az elmúlt tíz évben a régió állatállománya az összes kategóriában visszaesett, a legnagyobb arányú csökkenés azonban a sertésnyésztésben ment végbe, melyben szerepet játszott a megnyíló piacok mellett a racionális táplálkozási módok elterjedése (hússzegény táplálkozás, a fehér húsok előnyben részesítése). A régió az állatsűrűséget illetően az egy hektárra jutó szarvasmarhák és juhok tekintetében elmarad az országos átlagtól, míg a sertések és a baromfik esetében annál magasabb értéket mondhat a magáénak.

2005. december 31-én a régióban összesen 1399 vállalat (jogi személy) folytatott mezőgazdasági tevékenységet (az ország mezőgazdasági vállalatainak 34,2%-a), míg a mezőgazdasági

95. táblázat. A mezőgazdasági és nem mezőgazdasági földterületek kiterjedésének és szerkezetének alakulása (ha)

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Összterület	Mezőgazdasági földterület összesen	ebből		Nem mezőgazdasági földterület összesen	ebből erdő
				szántó	szántók részaránya (%)		
Nyugat-Szlovákia	2002	1 499 289	950 976	771 452	81,1	548 313	381 836
	2003	1 499 281	950 873	770 121	81,0	548 408	381 682
	2004	1 499 245	950 643	769 913	81,0	548 602	381 676
	2005	1 499 241	949 931	770 015	81,1	549 310	381 994
	2006	1 499 249	949 559	769 355	81,0	549 690	381 902
Nagyszombati kerület	2002	414 724	294 322	264 323	89,8	120 402	65 205
	2003	414 721	294 225	264 138	89,8	120 496	65 191
	2004	414 719	294 029	263 839	89,7	120 690	65 175
	2005	414 715	293 850	263 833	89,8	120 865	65 202
	2006	414 718	293 607	263 727	89,8	121 111	65 253
Trencsényi kerület	2002	450 192	186 891	100 097	53,6	263 301	220 537
	2003	450 193	186 929	99 262	53,1	263 264	220 414
	2004	450 185	186 888	99 069	53,0	263 297	220 375
	2005	450 185	186 440	99 055	53,1	263 745	220 661
	2006	450 190	186 467	98 724	52,9	263 723	220 531
Nyitrai kerület	2002	634 373	469 763	407 032	86,6	164 610	96 094
	2003	634 367	469 719	406 721	86,6	164 648	96 077
	2004	634 341	469 726	407 005	86,6	164 615	96 126
	2005	634 341	469 641	407 127	86,7	164 700	96 131
	2006	634 341	469 485	406 904	86,7	164 856	96 118

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

96. táblázat. A mezőgazdasági földterületek kiterjedése és azok szerkezete (ha)

NUTS 3	Mezőgazdasági föld	Szántóföld	Komló	Szőlő	Kert	Gyümölcsfák	Rét, legelő
Nagyszombati k.	293 607	263 727	130	4 308	8 163	2 478	14 801
Trencsényi k.	186 467	98 724	372	68	8 149	2 607	76 547
Nyitrai k.	469 485	406 904	36	12 164	14 240	5 057	31 085

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

tevékenységet folytató vállalkozók (fizikai személyek) száma 1904 volt (az ország mezőgazdasági vállalkozóinak 22,3%-a). Az agrárvállalatok és agrárvállalkozók döntő hányada a Nyitrai és a Trencsényi kerületben található.

A régió mezőgazdasági potenciálját kifejezően ábrázolja, hogy az országban a mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek közel kétharmada ezen régióra esik. A régióon belül a mezőgazdasági termékek eladásából származó legnagyobb bevételt a Nyitrai kerület könyveli el, 2006-ban a szlovákiai mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek 33%-a esett ezen kerületre.

7.2.8. Erdőgazdaság

A régió erdőállománya az elmúlt évtizedben folytatott erdősítési munkálatok következté-

ben lassan növekszik, azonban az intenzív mezőgazdaságra alkalmas természeti viszonyok nem teszik lehetővé a távolabbi jövőben sem az erdősültség arányának lényeges növekedését. Az ország éléskamrájának tartott déli területeken erdőket szinte kizárólag csak a szántóföldek mellett és a folyók mentén elterülő erdősávokban találunk, míg a régió északi peremén az erdősültségi arány meghaladja az országos átlagot.

A NUTS 3 régiók szintjén a Trencsényi kerület erdősültsége több mint háromszorosa a Nagyszombati és a Nyitrai kerület erdősültségének. A Nagyszombati és Nyitrai kerület az erdős területek 15,74%, illetve 15,16%-os arányával az ország a legkevésbé erdősített fejlesztési régiói. Az említett két régióval szemben azonban a Trencsényi kerületben az erdők részaránya meghaladja az országos át-

97. táblázat. Az állatállomány számának alakulása

NUTS 2, NUTS 3	Év	Szarvasmarha	ebből	Sertés	Baromfi	ebből	Juh
			tehén			tyúk	
Nyugat-Szlovákia	2001	252 737	99 279	861 493	8 031 221	4 141 358	32 079
	2002	244 929	99 948	889 726	7 471 358	2 807 740	35 808
	2003	241 680	95 090	857 003	8 400 249	2 903 759	35 208
	2004	228 109	90 814	726 229	7 907 243	2 608 246	35 519
	2005	224 064	89 997	716 553	8 173 357	2 763 764	35 862
Nagyszombati kerület	2001	97 673	36 839	310 308	1 848 155	819 871	2 294
	2002	94 005	36 935	323 496	1 866 621	703 096	1 553
	2003	93 931	35 976	336 809	2 456 854	713 800	2 239
	2004	88 942	34 741	280 885	2 277 186	618 006	2 502
	2005	87 240	34 266	278 275	2 101 932	564 058	1 873
Trencsényi kerület	2001	58 981	24 978	162 451	1 639 691	866 364	18 370
	2002	59 350	25 849	164 784	1 695 013	601 611	21 361
	2003	57 619	24 079	160 235	2 456 152	594 658	21 990
	2004	53 637	22 579	118 592	1 912 421	601 207	22 564
	2005	53 285	22 497	120 808	2 332 641	605 931	23 925
Nyitrai kerület	2001	96 083	37 462	388 734	4 543 375	2 455 123	11 415
	2002	91 574	37 164	401 446	3 909 724	1 503 033	12 894
	2003	90 130	35 035	359 959	3 487 243	1 595 301	10 979
	2004	85 530	33 494	326 752	3 717 636	1 389 033	10 453
	2005	83 539	33 234	317 470	3 738 784	1 593 775	10 064

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

98. táblázat. Az állatsűrűség területi megoszlásának alakulása

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Szarvasmarha	Tehén	Juh	Sertés	Baromfi	Tyúk
		100 ha mezőgazdasági földterületre eső darabszám			100 ha szántóföldre eső darabszám		
Nyugat-Szlovákia	2001	29,2	11,5	3,7	118,4	1 103,5	569,0
	2002	27,9	11,4	4,1	121,4	1 019,3	383,1
	2003	27,5	10,8	4,0	116,4	1 141,4	394,5
	2004	26,9	10,7	4,2	97,7	1 063,6	350,8
	2005	26,3	10,6	4,2	96,0	1 095,0	370,3
Nagyszombati kerület	2001	35,2	13,3	0,8	123,2	733,5	325,4
	2002	34,4	13,5	0,6	129,6	748,0	281,8
	2003	33,9	13,0	0,8	132,9	969,4	281,6
	2004	32,4	12,6	0,9	109,8	889,9	241,5
	2005	31,9	12,5	0,7	109,7	828,9	222,4
Trencsényi kerület	2001	36,4	15,4	11,3	176,8	1 784,8	943,0
	2002	35,0	15,3	12,6	179,0	1 841,5	653,6
	2003	34,2	14,3	13,1	176,0	2 697,9	653,2
	2004	36,2	15,2	15,2	128,7	2 076,0	652,6
	2005	36,7	15,5	16,5	132,1	2 550,7	662,6
Nyitrai kerület	2001	22,6	8,8	2,7	101,2	1 183,4	639,5
	2002	21,1	8,6	3,0	102,6	998,9	384,0
	2003	20,8	8,1	2,5	91,9	890,7	407,5
	2004	20,1	7,9	2,5	82,6	940,1	351,2
	2005	19,3	7,7	2,3	79,1	931,4	397,1

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

lagot, területének 49,18%-át alkotják az erdők. Az erdők kiterjedése a NUTS 4 szinten a legalacsonyabb a Vágsellyei járásban (3,87%), a legmagasabb pedig a Vágbesztercei járásban (62,98%). Az erdők tulajdonosi

szerkezetében az állam a legmeghatározóbb (Nyitra 46,64%, Nagyszombat 44,12%, Trencsén 31,82%), a magán- és a szövetkezeti tulajdonban levő erdők részaránya 20% körül mozog. Az egy lakosra számított erdők kiter-

99. táblázat. A mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek alakulása I.

NUTS 2, NUTS 3	Év	A mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek		
		millió Sk	ebből	
			növénytermesztés	állattenyésztés
Nyugat-Szlovákia	2001	23 702	10 254	13 448
	2002	25 095	11 047	14 048
	2003	24 335	10 886	13 449
	2004	25 408	11 930	13 478
	2005	26 161	12 673	13 488
Nagyszombati kerület	2001	7 717	3 235	4 482
	2002	8 311	3 572	4 739
	2003	8 544	3 904	4 640
	2004	8 960	4 236	4 724
	2005	9 193	4 505	4 688
Trencsényi kerület	2001	3 785	853	2 932
	2002	4 054	976	3 078
	2003	4 059	1 015	3 044
	2004	4 030	1 103	2 927
	2005	4 036	1 110	2 926
Nyitrai kerület	2001	12 200	6 166	6 034
	2002	12 730	6 499	6 231
	2003	11 732	5 967	5 765
	2004	12 418	6 591	5 827
	2005	12 932	7 058	5 874

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

100. táblázat. A mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek alakulása II.

NUTS 3	2006		
	Összesen mill. Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Nagyszombati kerület	9 005	21,8	98,0
Trencsényi kerület	3 865	9,4	95,8
Nyitrai kerület	13 605	33,0	105,2

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

jedésében is természetesen a Trencsényi kerület mutatója lényegesen magasabb a másik két kerület mutatóinál.

Az erdőállomány fajtaösszetétele az elmúlt évtizedek során megváltozott, csökkent az értékesebb fajták – a tölgy és bükk – részaránya. Az állomány legjelentősebb része az erdei fenyő (24,42%), melyet a legértékesebb keményfa, a tölgy követ. Az igen sokoldalúan felhasználható tölgy a déli területeken, a hegy- és dombvidékek alsó térszínein és déli lejtőin uralkodik. A harmadik legelterjedtebb fa, a bükk, a középhegységek magasabb térszínein és északi lejtőin terjedt el.

A régió fakitermelése az elmúlt években nem növekedett, az évente kitermelt famenyiség egymillió m³ körül mozog. A faipar legnagyobb fogyasztói az építőipar, továbbá a bútóipar és a papíripar.

7.2.9. Ipar

Az ipar a régió gazdaságának húzóágazata, melyben nagy szerepe van az elmúlt fél évtizedben megvalósult hatalmas autóiipari és elektrotechnikai beruházásoknak (Citroen–Peugeot, Sony, Samsung). 2005-ben a régió 4233 ipari vállalata és 21 388 egyéni ipari vállalko-

101. táblázat. A Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régió erdőszűlességi alapmutatói

NUTS 3	Terület ha	Erdő ha	Erdők részaránya %	Egy lakosra számított erdő h	2002-ben erdőszített terület nagysága ha
Nagyszombati k.	414 721	65 293,68	15,74	0,12	889,51
Trencsényi k.	450 193	221 421,88	49,18	0,37	1 246,40
Nyitrai k.	634 367	96 185,34	15,16	0,13	1 194,17

Forrás: SZK Környezetvédelmi Minisztériuma: 2002. évi jelentés a Nagyszombati, Nyitrai és Trencsényi kerület természeti és társadalmi környezetéről.

102. táblázat. Az ipari termelésből származó bevételek alakulása I.

NUTS 2, NUTS 3	Év	Az ipari termelésből származó bevételek millió Sk-ban
Nyugat-Szlovákia	2001	266 552
	2002	291 309
	2003	337 214
	2004	382 726
	2005	445 770
Nagyszombati kerület	2001	87 107
	2002	91 067
	2003	118 941
	2004	144 427
	2005	184 283
Trencsényi kerület	2001	102 836
	2002	115 038
	2003	126 761
	2004	143 407
	2005	161 518
Nyitrai kerület	2001	76 610
	2002	85 205
	2003	91 512
	2004	94 892
	2005	99 969

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

zója állította elő az ország ipari termeléséből származó bevételeinek a 27,6%-át, s ez a részesedés 2006-ban már 29,4%-ra nőtt.

Az ipari vállalatok a régióban nem oszlanak el arányosan, a legtöbb ipari vállalat a régió északi területén található, mindenekelőtt a Trencsén–Nagyszombat–Nyitra háromszögben, ahol az ipari termelést a vegy- és gépipari nagyüzemek, valamint elektrotechnikai nagyvállalatok uralják. A régió északi felében jelentős gazdasági bázissal bír a gépgyártás és textilipar (Trencsén), a gumigyártás (Puhó), a bányaiipar (Privigye, Egbell), a nehézgépgyártás (Máriatölgyes, Vágbeszterce), az elektrotechnikai ipar (Nagyszombat, Nyitra), a technikai üvegyártás (Nemsó), az egészségügyi gépek és berendezések gyártása (Ótura), a gyógyszergyártás (Galgóc), a festékgyártás (Szomolány), a selyemgyártás (Szenice), a hűtőgépgyártás (Aranyosmarót) és a műanyaggyártás (Nyitra). A déli területeken pedig nagy gazdasági szereppel rendelkezik a műtrágyagyártás (Vágsellye), a papírgyártás (Párkány), a textilgyártás (Léva), az elektrotechnikai ipar (Dunaszerdahely, Galánta), valamint a gépipar (Tolmács, Komárom).

A régió iparának sajátossága az élelmiszeripar nagy szóródása, szinte valamennyi kistérségben található jelentős élelmiszeripari vállalat.

Az építőipar az elmúlt pár év alatt a külföldi befektetőknek köszönhetően megerősödött, melynek következtében újabb és újabb ipari telepek, utak és házak épülnek a gyorsan növekvő igények kielégítése érdekében. A régió építőipara dinamikus növekedést mutat, 2006-ban az ország 144 979 millió Sk építőipari bevételéből 28,9%-os részesedést ért el (2000-ben a részesedése meg csak 27,7% volt).

7.2.10. Kereskedelem

A régió kiskereskedelméből származó bevételek nagysága az elmúlt fél évtizedben átlagban évi 1,5-2 százalékponttal emelkedett. 2006-ban a régió kiskereskedelméből befolyt bevételek a szlovákiai kiskereskedelmi bevételek 27,6%-át tették ki.

A három NUTS 3 régió között a legtöbb bevétel a Nagyszombati kerületben történt (51 918 millió Sk), míg a legkevesebb a Nyitrai kerületben (30 525 millió Sk), ami a régióbeli kereseti viszonyok megoszlásának felel meg. 2006-ban az egy főre jutó kiskereskedelmi bevétel a NUTS 3 régiók szintjén 43 084,1 korona és 93 685,7 korona között mozgott (országos átlag 89,1 ezer korona volt).

A régió nagykereskedelmi bevételeiből legnagyobb arányban szintén Nagyszombati és a Trencségi kerület részesül. Az említett két kerület részesedése a régió 2006-os 192 159 millió Sk nagykereskedelmi bevételeiből 71,7% volt.

7.2.11. Idegenforgalom

A régió idegenforgalomi adottságai kedvezőek, a látogatottsága mégis alulmarad az ország többi NUTS 2 régiójával szemben. 2005-ben a régió szálláshelyeit 698 897 turista kereste fel, akik összesen 2 649 842 éjszakát töltöttek el a szálláshelyeken. A régiót nem elsősorban a természeti környezete végett látogatják (erre utal az is, hogy egy nemzeti park sem található a régióban), hanem a régióban fellelhető sok műemlék és a pezsgő kulturális élet miatt. A régió idegenforgalmában fontos szerepet tölt be a fürdőturizmus, melyben a központi szerepet a világhírű Pöstyén és Büdöskő gyógyfürdő tölti be. Az említett két fürdőközpont mellett nagy

103. táblázat. Az ipari termelésből származó bevételek alakulása II.

NUTS 3	2006		
	Összesen millió Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Nagyszombati kerület	259 930	14,0	149,3
Trencségi kerület	177 360	9,6	109,8
Nyitrai kerület	108 232	5,8	105,8

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

104. táblázat. A belkereskedelemből származó bevételek alakulása millió Sk-ban

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Kiskereskedelem	Nagykereskedelem	Gépjármű-kereskedelem
Nyugat-Szlovákia	2001	85 698	162 848	16 966
	2002	108 192	184 752	18 566
	2003	95 201	164 358	20 148
	2004	107 584	160 929	24 791
	2005	97 078	173 310	25 694
Nagyszombati kerület	2001	21 723	42 469	6 135
	2002	32 789	43 371	6 660
	2003	31 354	57 182	6 784
	2004	45 165	55 507	12 108
	2005	34 750	61 769	7 446
Trencsényi kerület	2001	31 413	73 724	5 099
	2002	35 872	75 868	5 640
	2003	32 980	50 756	7 492
	2004	30 713	56 039	3 875
	2005	26 134	55 074	6 883
Nyitrai kerület	2001	32 562	46 655	5 732
	2002	39 531	65 513	6 266
	2003	30 867	56 420	5 872
	2004	31 706	49 383	8 808
	2005	36 194	56 467	11 365

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

105. táblázat. A kiskereskedelemből származó bevételek alakulása

NUTS 3	2006		
	Összesen millió Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Nagyszombati kerület	51 918	12,2	147,5
Trencsényi kerület	35 022	8,2	132,3
Nyitrai kerület	30 525	7,2	83,2

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

106. táblázat. A nagykereskedelemből származó bevételek alakulása

NUTS 3	2006		
	Összesen millió Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Nagyszombati kerület	74 209	9,6	120,1
Trencsényi kerület	63 635	8,2	115,5
Nyitrai kerület	54 315	7	96,2

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

látogatottságnak örvendenek a régió déli felében található termálfürdők is, amelyek közül több wellness- és élményfürdővé lett átalakítva az elmúlt fél évtizedben (Dunaszerdahely, Nagymegyer, Párkány, Galánta, Szenc).

A látogatottság területileg differenciálódik. A legtöbb turista a Trencsényi kerületet keresi fel (2005-ben a számuk 253 937 fő volt), ezt a Nagyszombati (241 497 fő) és a Nyitrai kerület (203 463 fő) követi. A vendégéjszakák számát tekintve azonban a Nagyszombati kerület áll az első helyen, 2005-ben a turisták összesen 1 162 154 éjszakát töltöttek el (az átlagos vendégéjszakák száma 4,8).

A régió szállodai infrastruktúrájának mutatói kedvezőek. 2005-ben 39 572 ágy volt található a régió 530 szálláshelyén (ez a Szlovákiában található szálláshelyi ágyak 22,5%-ának, a szálláshelyek 21,7%-ának az összpontosulását jelenti az adott régióban). A mutatók regionális eloszlásánál szembevetendő, hogy a legtöbb szálláshelyi ágygal a legkevesbé látogatott Nyitra kerület rendelkezik, s ez a meglévő szálláshelyi kapacitások kihasználatlanságáról tanúskodik. A régió belül a legtöbb szálláshely a Nagyszombat–Pöstyén–Trencsén háromszögbe összpontosul.

107. táblázat. A szálláshelyek, szálláshelyi ágyak, látogatók és vendégéjszakák számának alakulása

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Szálláshelyek száma	A szálláshelyi ágyak száma	Látogatók száma	Vendégéjszakák száma
Nyugat-Szlovákia	2001	486	37 466	660 702	2 652 312
	2002	506	38 033	702 142	3 042 824
	2003	540	38 897	708 479	3 091 136
	2004	539	39 285	665 428	2 710 103
	2005	530	39 572	698 897	2 649 842
Nagyszombati kerület	2001	136	12 179	244 300	1 282 963
	2002	141	12 166	258 649	1 356 853
	2003	150	12 399	246 211	1 316 411
	2004	155	12 422	236 403	1 171 840
	2005	152	13 300	241 497	1 162 154
Trencsényi kerület	2001	187	11 387	219 590	796 987
	2002	209	12 417	253 046	1 132 489
	2003	219	12 698	264 439	1 177 272
	2004	217	12 951	251 179	986 509
	2005	209	12 662	253 937	943 614
Nytitrai kerület	2001	163	13 900	196 812	572 362
	2002	156	13 450	190 447	553 482
	2003	171	13 800	197 829	597 453
	2004	167	13 912	177 846	551 754
	2005	169	13 610	203 463	544 074

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

108. táblázat. A Nagyszombat NUTS 3 régió legnagyobb nem pénzügyi vállalatai

Sorrend a Nagyszombati kerületben	Sorrend az ország 200 legnagyobb nem pénzügyi vállalatának listáján	Vállalat	Bevételek 2005-ben (ezer Sk)	Index 2005/04 (%)
1.	5.	Samsung Electronics Slovakia, s. r. o., Galanta	48 605 500	94,8
2.	32.	INA Skalica, s. r. o., Skalica	7 663 741	23,3
3.	37.	Sony Slovakia, s. r. o., Trnava	6 521 920	-23,3
4.	49.	Swedwood Slovakia, s. r. o., Trnava	5 403 061	14,5
5.	54.	Zentiva, a. s., Hlohovec	4 806 091	22,3
6.	–	Nafta, a. s., Gbely	4 500 000	25,3
7.	63.	Johns Manville Slovakia, a. s., Trnava	4 177 359	10,7
8.	65.	ZF Sachs Slovakia, a. s., Trnava	4 129 214	15,3
9.	73.	Bekaert Hlohovec, a. s., Hlohovec	3 771 734	13,6
10.	82.	Delphi Slovensko, s. r. o., Senica	3 378 172	-1,5
11.	95.	Protherm Production, s. r. o., Skalica	2 841 107	11,3
12.	99.	Grafobal, a. s., Skalica	2 704 102	-6,3
13.	103.	Eastern Sugar Slovensko, a. s., Dun. Streda	2 597 626	47,7
14.	106.	ŽOS Trnava, a. s., Trnava	2 444 688	-13,0
15.	128.	Amylum Slovakia, s. r. o., Boleráz	2 153 852	n
16.	135.	Slovenské cukrovar, s. r. o., Sereď	2 044 919	51,4
17.	138.	VUJE, a. s., Trnava	2 016 112	8,6
18.	150.	Belar, a. s., Dunajská Streda	1 890 021	–
19.	–	COOP Jednota Galanta, s. d., Galanta	1 306 440	-4,3
20.	–	ON Semiconductor Slovakia, a. s., Piešťany	1 304 095	1,0
21.	–	ZF Boge Elastmetall Slovakia, a. s., Trnava	1 218 027	-3,3
22.	–	Alchem, s. r. o., Senica	1 015 385	6,3
23.	–	Steel-Mont, a. s., Holič	1 014 092	80,8
24.	–	COOP Jednota Senica, s. d., Senica	1 002 375	-5,4
25.	–	Slov. liečebné kúpele Piešťany, a. s., Piešťany	967 973	1,4

Forrás: Trend, 2007.

109. táblázat. A Trencsén NUTS 3 régió legnagyobb nem pénzügyi vállalatai

Sorrend a Trencsén kerületben	Sorrend az ország 200 legnagyobb nem pénzügyi vállalatának listáján	Vállalat	Bevételek 2005-ben (ezer Sk)	Index 2005/04 (%)
1.	14.	Matador, a. s., Púchov	15 674 000	34,5
2.	27.	Continental Matador, s. r. o., Púchov	10 102 689	6,3
3.	35.	Raven, a. s., Považská Bystrica	6 974 258	-0,1
4.	39.	Unipharm Prievdza, 1. slov. lekárníká, a. s., Bojnice	6 084 018	20,8
5.	44.	Novácke chemické závody, a. s., Nováky	5 691 615	7,2
6.	55.	Nestlé Slovensko, s. r. o., Prievdza	4 687 293	-0,3
7.	61.	Leoni Autokabel Slovakia, s. r. o., Trenčín	4 250 592	61,5
8.	70.	Emerson, a. s., Nové Mesto nad Váhom	3 973 486	n
9.	79.	Emerson Electric Slovakia, s. r. o., Nové Mesto nad Váhom	3 517 178	n
10.	92.	Hornonitrianske bane, a. s., Prievdza	2 942 011	-3,7
11.	104.	Sauer-Danfoss, a. s., Považská Bystrica	2 571 768	15,5
12.	112.	Skanska BS, a. s., Prievdza4	2 317 181	83,8
13.	120.	Považský cukor, a. s., Trenčianska Teplá	2 227 960	6,8
14.	122.	Universal Media Corp. (Slovakia), s. r. o., Nové Mesto n/Váhom	2 219 523	-
15.	126.	Gabor, s. r. o., Bánovce nad Bebravou	2 168 955	2,9
16.	136.	Yazaki Slovakia, s. r. o., Prievdza	2 044 077	-24,1
17.	151.	PSL, a. s., Považská Bystrica	1 868 534	28,8
18.	166.	Považská cementáreň, a. s., Ladce	1 666 601	6,5
19.	167.	Leoni Slovakia, s. r. o., Nová Dubnica	1 644 031	21,5
20.	168.	Hella Slovakia Front-Lighting, s. r. o., Kočovce	1 640 818	15,1
21.	173.	Milsy, a. s., Bánovce nad Bebravou	1 624 860	30,2
22.	175.	Rona, a. s., Lednické Rovne	1 607 900	-2,6
23.	177.	ContiTech Vibration Control Slovakia, s. r. o., D. Vestenice	1 589 370	2,4
24.	188.	Tibor Štefánik – NOBA-Smoker, Trenčín	1 475 037	-3,1
25.	196.	Vetropack, s. r. o., Nemšová	1 416 279	24,4

Forrás: Trend, 2007.

110. táblázat. A Nyitra NUTS 3 régió legnagyobb nem pénzügyi vállalatai

Sorrend a Nyitrai kerületben	Sorrend az ország 200 legnagyobb nem pénzügyi vállalatának listáján	Vállalat	Bevételek 2005-ben (ezer Sk)	Index 2005/04 (%)
1.	20.	Duslo, a. s., Šafa	13 458 463	28,7
2.	50.	Volkswagen Elektrické systémy, s. r. o., Nitra	5 352 669	49,7
3.	53.	Heineken Slovensko, a. s., Nitra	4 815 485	9,8
4.	75.	Slovenské energetické strojárne, a. s., Tlmače	3 654 607	-15,1
5.	-	Matador Automotive Vráble, a. s., Vráble	2 974 220	4,1
6.	108.	Rieker Obuv, s. r. o., Komárno	2 417 176	27,9
7.	109.	Osram Slovakia, a. s., Nové Zámky	2 383 468	47,0
8.	110.	Ferostav, s. r. o., Nové Zámky	2 353 398	50,0
9.	118.	SEWS Slovakia, s. r. o., Topoľčany	2 243 104	11,2
10.	127.	Smurfit Kappa Štúrovo, a. s., Štúrovo	2 161 995	-2,5
11.	134.	COOP Jednota Nové Zámky, s. d., Nové Zámky	2 071 629	-0,2
12.	143.	Danfoss Compressors, s. r. o., Zlaté Moravce	1 962 908	38,8
13.	156.	COOP Jednota Nitra, s. d., Nitra	1 789 536	-1,3
14.	158.	Cesty Nitra, a. s., Nitra	1 772 990	49,3
15.	180.	W.K.Team, s. r. o., Topoľčany	1 572 379	8,6
16.	185.	Decodom, s. r. o., Topoľčany	1 529 198	7,1
17.	-	Západoslov. vodárenská spoločnosť, a. s., Nitra	1 394 563	15,7
18.	-	Čeroz Slovensko, s. r. o., Komárno	1 280 428	15,2
19.	-	THP, a. s., Topoľčany	1 276 645	-21,6
20.	-	Smurfit Kappa Obaly Štúrovo, a. s., Štúrovo	1 274 626	-2,7
21.	-	Levické mliekárne, a. s., Levice	1 220 348	77,0
22.	-	ViOn, a. s., Zlaté Moravce	1 179 182	-7,8
23.	-	IN VEST, s. r. o., Šafa	1 165 783	39,3
24.	-	Nitrazdroj, a. s., Nitra	1 134 127	-1,2
25.	-	Kromberg & Schubert, s. r. o., Kolárovo	1 103 843	2,3

Forrás: Trend, 2007.

7.2.12. Közlekedés

A közlekedési infrastruktúra jelentős regionális eltéréseket mutat, annak minősége visszükrozi a régiót alkotó kerületek gazdasági fejlettségét: a kedvező gazdasági mutatókkal rendelkező Nagyszombati és Trencséni kerület közlekedési hálózata messze jobb minőségű, mint gazdasági problémákkal küzdő Nyitrai kerület.

A régiót két európai jelentőségű közlekedési multimodális folyosó szeli át, annak nyugati felében halad az V/a folyosó (Terst–Pozsony–Zsolna–Kassa–Tiszacsernyő–Ungvár–Lvov), délen pedig a Duna alkotja a VII folyosót.

Az ország közúthálózatának 36,2%-a esik a régió területére. A legmagasabb szintű közutak hosszából való részesedése jelentős, az ország autópálya-hálózatából való részesedése 44,3% (Nagyszombati kerület 22,8%, Trencséni kerület 21,5%), míg az E megjelölésű nemzetközi útvonalhálózatból való részesedése 26,5% (ezen belül a legkisebb részesedéssel a Nyitrai kerület bír, mindössze 5%).

A terület közötti közlekedésében az európai közötti rendszerbe besorolt E 50 (cseh/szlovák határ–Drétoma–Trencsén–Zsolna–Poprád–Eperjes–Kassa–Nagymihály–Felsőnémeti–szlovák/ukrán határ), az E 75 (cseh/szlovák határ–Fenyvessoros–Csaca–Zsolna–Trencsén–Pozsony–Oroszvár–szlovák/magyar határ), E 571 (Pozsony–Nyitra–Zólyom–Rimaszombat–Kassa), E 575 (Pozsony–Dunaszerdahely–Győr), E 77 (szlovák/magyar határ–Ipolyás–Garamszentkereszt–Alsókubin–szlovák/lengyel határ) útvonalak a legfontosabbak. A majdan Pozsony–Kassa összekötést biztosító D1 autópálya a Pozsony–Vágbeszterce szakaszon üzemel.

A régió vasútvonalainak minőségi mutatói területi eltérést mutatnak. A Nyitrai kerület rendelkezik a legelavultabb vasúti közlekedési szerkezettel. A vasúti közlekedésben legmeghatározóbb szereppel az európai rendszerek részét képző C-E63 (Bécs–osztrák/szlovák

határ–Pozsony–Nagyszombat–Lipótvár–Puhó–Zsolna), C-E 52 (Bécs–osztrák/szlovák határ–Pozsony–Galánta–Érsekújvár–Párkány–szlovák/magyar határ–Budapest), C-E 61 (Brünn–cseh/szlovák határ–Pozsony–Galánta–Érsekújvár–Komárom–szlovák/magyar határ–Budapest) vonalak rendelkeznek.

A vízi közlekedésben a Duna szerepe meghatározó, ámbár a Vág folyó is hajózható a Komárom–Szered szakaszon (de a rajta lebonyolított teher és utasforgalom jelentéktelen). A távoli jövőben az E 81 nemzetközi jelöléssel megjelölt Vág vízi utat szeretnék fejleszteni, melynek eredményeképpen a folyó egészen Zsolnáig hajózhatóvá válna, s nagyon távlati elképzelések szerint 2040-re szeretnék megépíteni a Vág–Odra csatornarendszert.

A régióban Pöstyénben található kellő infrastruktúrával rendelkező repülőtér.

7.2.13. A régió gazdasági mutatói

A régió az ország bruttó hazai termékének mintegy harmadát adja, amelyen a régiót alkotó Nyitrai, Trencséni és Nagyszombati kerület közel azonos arányban osztozik. 2004-ben a Nyitrai kerület által előállított GDP 154 846 millió Sk, a Nagyszombati kerület GDP-je 142 774 millió Sk, míg a Trencséni kerület GDP-je pedig 138 602 millió Sk volt.

A régió NUTS 3 szintjeinek sorrendje a megtermelt GDP egy lakosra jutó értéke alapján az előző sorrendtől eltérő, ott a legmagasabb korona/lakos mutatóval a Nagyszombati kerület rendelkezik a 2004-ben elért 258 369 korona/lakos teljesítményével. A megtermelt GDP egy lakosra jutó értékében a Nagyszombati kerületet a Trencséni kerület követi 230 323 korona/lakos teljesítménnyel.

A bruttó hozzáadott értékből a szolgáltatások részesedése 2004-ben 48,0% volt. Az iparból és az építőiparból származó bruttó hozzáadott érték a régió bruttó hozzáadott értékének 46,0%-át adta. Az iparból származó bruttó hozzáadott értékből legnagyobb részesedést a Trencséni és a Nagyszombati kerület mondhat-

ja magáénak. Az agrárium bruttó hozzáadott értéke ebben a NUTS 2 régióban a legmagasabb, 2004-ben az értéke 23 258 millió Sk volt (ebből a Nyitrai kerület 48,7%-ban részesült),

s ez a régió gazdasága által előállított bruttó hozzáadott érték 2,9%-át jelentette.

A Nyugat-Szlovákia makrorégió vállalati szférájába irányuló külföldi tőkebefektetések

111. táblázat. A GDP regionális cioszlásának alakulása 1995–2004 között

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Regionális GDP			Egy lakosra eső regionális GDP		
		millió Sk	millió EUR	millió vásárlóerő-paritás	Sk	EUR	vásárlóerő-paritás
Nyugat-Szlovákia	1995	194 771	5 066	12 366	104 028	2 706	6 605
	1996	218 849	5 699	13 744	116 650	3 038	7 326
	1997	238 066	6 263	14 366	126 835	3 337	7 654
	1998	257 443	6 501	15 013	137 143	3 463	7 997
	1999	282 884	6 412	15 805	150 748	3 417	8 422
	2000	309 485	7 267	16 930	165 001	3 874	9 026
	2001	329 541	7 608	17 637	176 452	4 074	9 444
	2002	352 261	8 250	18 759	188 714	4 420	10 049
	2003	393 183	9 476	20 062	210 870	5 082	10 760
	2004	436 222	10 893	21 402	234 036	5 844	11 483
Ngyszombati kerület	1995	65 622	1 707	4 166	119 767	3 115	7 604
	1996	73 396	1 911	4 609	133 821	3 485	8 404
	1997	79 902	2 102	4 822	145 467	3 827	8 778
	1998	85 259	2 153	4 972	154 969	3 913	9 037
	1999	93 132	2 111	5 203	169 046	3 832	9 445
	2000	101 087	2 374	5 530	183 337	4 305	10 029
	2001	106 821	2 466	5 717	194 209	4 484	10 394
	2002	113 817	2 666	6 061	206 612	4 839	11 003
	2003	129 405	3 119	6 603	234 670	5 656	11 974
	2004	142 774	3 565	7 005	258 369	6 452	12 677
Trencsényi kerület	1995	62 241	1 619	3 952	102 237	2 659	6 491
	1996	70 281	1 830	4 414	115 212	3 000	7 236
	1997	76 204	2 005	4 598	124 871	3 285	7 535
	1998	82 952	2 095	4 837	135 969	3 433	7 929
	1999	90 343	2 048	5 048	148 233	3 360	8 282
	2000	100 182	2 352	5 480	164 489	3 862	8 998
	2001	108 029	2 494	5 782	178 387	4 119	9 547
	2002	114 094	2 672	6 076	188 847	4 423	10 057
	2003	125 114	3 015	6 384	207 555	5 002	10 591
	2004	138 602	3 461	6 800	230 323	5 752	11 301
Nyitrai kerület	1995	66 908	1 740	4 248	93 502	2 432	5 936
	1996	75 172	1 958	4 721	104 748	2 728	6 578
	1997	81 960	2 156	4 946	114 240	3 005	6 894
	1998	89 232	2 253	5 204	124 462	3 143	7 258
	1999	99 409	2 253	5 554	138 811	3 147	7 755
	2000	108 216	2 541	5 920	151 301	3 553	8 277
	2001	114 691	2 648	6 138	161 089	3 720	8 622
	2002	124 350	2 912	6 622	174 746	4 093	9 306
	2003	138 664	3 342	7 075	195 208	4 705	9 961
	2004	154 846	3 867	7 597	218 234	5 450	10 707

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

112. táblázat. A GDP regionális cioszlása

NUTS 3	2004			2003		
	millió Sk	részaránya Szlovákiában %	index 2004/2003	millió Sk	részaránya Szlovákiában %	index 2003/2002
Nagyszombati kerület	142 774	10,5	110,3	129 405	10,7	113,7
Trencsényi kerület	138 602	10,2	110,8	125 114	10,3	109,7
Nyitrai kerület	154 846	11,4	111,7	138 664	11,4	111,5

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

113. táblázat. A nemzetgazdasági ágazatok bruttó hozzáadott értékének regionális megoszlása

NUTS 3	A bruttó hozzáadott érték ágazatok szerint 2004-ben millió Sk-ban				A bruttó hozzáadott érték ágazatok szerint 2003-ban millió Sk-ban			
	mező- gazdaság	ipar és építőipar	szolgáltatások	összesen	mező- gazdaság	ipar és építőipar	szolgáltatások	összesen
Nagyszombati k.	7 318	62 450	57 774	127 542	6 605	56 354	53 909	116 868
Trencsényi k.	4 602	57 707	61 506	123 815	4 172	51 978	56 843	112 993
Nyitrai k.	11 338	59 034	67 954	138 326	10 326	53 407	61 497	125 230

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

114. táblázat. A vállalati szféra külföldi tőkebefektetéseinek alakulása (millió Sk-ban)

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Bejövő külföldi tőkebefektetések az adott évben	Bejövő külföldi tőkebefektetések összértéke dec. 31-ig	Kimenő külföldi tőkebefektetések az adott évben	Kimenő külföldi tőkebefektetések összértéke dec. 31-ig
Nyugat-Szlovákia	2001	5 052	26 294	-23	3 133
	2002	6 830	32 594	101	3 016
	2003	6 262	43 776	46	2 735
	2004	6 330	54 242	845	3 278
	2005	3 975	58 814	123	3 518
Nagyszombati kerület	2001	1 552	11 569	7	2 075
	2002	3 497	13 652	48	2 056
	2003	1 374	17 877	60	1 935
	2004	4 022	23 939	-46	1 779
	2005	542	24 732	111	1 936
Trencsényi kerület	2001	557	7 099	-5	970
	2002	2 185	9 579	88	909
	2003	3 378	14 272	-20	751
	2004	2 292	17 408	893	1 460
	2005	2 861	20 429	-14	1 517
Nyitrai kerület	2001	2 943	7 626	-25	88
	2002	1 148	9 363	-35	51
	2003	1 510	11 627	6	49
	2004	16	12 895	-2	39
	2005	572	13 653	26	65

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

összértéke 2005. december 31-ig 58 814 millió Sk volt, ami 16,8%-os részesedésnek felelt meg az ország vállalati szférájába irányuló külföldi befektetések összértékét tekintve. A régiót alkotó három NUTS 3 szintű régió közül a legnagyobb részesedést a Nagyszombati kerület mondhatja a magáénak (24 732 millió Sk), melyet a Trencsényi és a Nyitrai kerület követ (20 429 millió Sk, illetve 13 653 millió Sk).

7.3. KÖZÉP-SZLOVÁKIA MAKORÉ- GIÓ

A Közép-Szlovákia makrorégió az ország harmadik legnagyobb súllyal bíró NUTS 2 régió-

ja. A régió profilját döntően meghatározzák a terület gazdasági tengelyét képző Vág és Garam folyók völgyei, amelyek mentén terülnek el a régió társadalmi, gazdasági és kulturális életének központjai.

7.3.1. Természeti környezet

A régió az ország legtagoltabb felszínű tervezési-statisztikai régiója, az ország legkiterjedtebb magashegységei, középhegységei és medencéi részben e régióban találhatók. Legjelentősebb hegyvonulatait északon a Nyugati-Tátra, az Alacsony-Tátra, a Kis-Fátra, a Nagy-Fátra, délen pedig a Szlovák-közép-

hegység alkotja. A terület legmagasabb pontja a Nyugati-Tátra Bystrá csúcsa 2248 m tengerszint feletti magassággal, a legalacsonyabb pontja pedig 135 m tengerszint feletti magassággal a régió dél-nyugati peremén található, ahol a Selmec patak elhagyja a régiót.

A napfénytartam, a napsütéses órák számának évi átlagát a domborzati viszonyok lényegesen befolyásolják. A régió északi felében található Szlovákián belül az egyik legkevesebb napsütéses órákkal rendelkező régió, Árvavár-alja településen mindössze 1464 óra, a legtöbb júliusban (203 óra), a legkevesebb pedig decemberben (36 óra). Ezen a településen a napsütés nélküli napok száma évente 108,9.

Az évi középhőmérséklet az északi, hegyvidéki jellegű területeken (Árvában) mindössze 4–5 °C között mozog (pl. Námesztó városában a januári középhőmérséklet –6,1 °C, a júliusi pedig mindössze 14,6 °C), míg a régió déli területét kitöltő Dél-szlovákiai-medencében a hőmérsékleti viszonyok merőben eltérőek (ott az évi átlaghőmérséklet 8-9 °C, júliusba 20,0 °C, januárban –4,0 °C). A csapadék átlagos évi mennyisége a hőmérsékleti viszonyokhoz hasonló eltéréseket mutat, a tengerszint feletti magasság és az uralkodó irányú légkörmegkehez viszonyított fekvés számítanak a legmeghatározóbb tényezőknek. A régió legcsapadékosabb kistérségének Námesztó városa és környéke tekinthető (az évi átlagos csapadékmennyiség 1101 mm, a legtöbb csapadék júliusban – 140 mm, a legkevesebb februárban hull le – 72 mm). Ezzel szemben a Dél-szlovákiai-medencében található Rimaszombat kistérségében csak 640 mm az átlagos évi csapadékmennyiség (júliusban 78 mm, februárban 32 mm).

A régió legjelentősebb folyója a Vág (évi átlagos vízhozama Liptósztmiklósnál közepesen 21 m³/sec, legmagasabb májusban 40,90 m³/sec, legalacsonyabb februárban 11,0 m³/sec). A Vágon kívül még jelentős folyó a Garam (átlagos vízhozama Magasmartnál 49,5 m³/sec), a Szalatnya (évi átlagos vízhozama Zólyomnál közepesen 5,88 m³/sec, legmagasabb márciusban 11,5 m³/sec, legalacsonyabb októberben 2,42 m³/sec), a Sajó (évi átlagos vízhozama Sajólénártfalvánál közepesen 14,0 m³/sec, legmagasabb júniusban 24,6 m³/sec, legalacsonyabb szeptemberben 6,75 m³/sec) és a Rima (évi átlagos vízhozama Rimaszombatnál közepesen 4,72 m³/sec, legmagasabb márciusban 8,83 m³/sec, legalacsonyabb szeptemberben 2,43 m³/sec).

A makrorégió a tavak felületét tekintve az ország makrorégiói között az első helyet mondhatja a magáénak. Ez egyértelműen a régió folyóin kiépített víztározóknak köszönhető, amelyek elsősorban energetikai, ivóvízellátási és árvízvédelmi feladatokat látnak el. Sajátos helyet foglalnak el a régió vízrajzában a Selmeci-hegységben több száz évvel ezelőtt épült, egykor bányászati, napjainkban üdülési célokat szolgáló kis víztározók.

A természetes növénytakaró a makrorégióban maradt fenn a legeredetibb állapotában, a legkevésbé figyelhető meg rajta az antropogén hatás, mivel a domborzati viszonyok nem tették lehetővé a intenzív agrárgazdálkodást.

7.3.2. Térszerkezet

A régió a legnagyobb kiterjedésű makrorégió Szlovákiában, területe 16 256 km², melyből a régió északi felét kitöltő Zsolnai kerület terü-

115. táblázat. A Közép-Szlovákia NUTS 2 régió térszerkezeti alapmutatói (ha)

NUTS 3	Mezőgazdasági földek	Erdők	Vizek	Beépített területek	Egyébb területek	Összkiterjedés
Zsolnai kerület	246 268	378 482	12 795	24 999	18 295	680 839
Besztercebányai kerület	418 708	462 547	7 901	32 952	23 369	945 477

Megjegyzés: 2006. január 1-jei állapot.

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

lete 6801 km², míg a déli felét kitöltő Besztercebányai kerület területe 9455 km². A régiót NUTS 4 szinten 24 járás alkotja, ebből 11 található a Zsolnai kerületben. A Zsolnai kerület legkisebb NUTS 4 régiója a Kiszucaújhelyi járás, amely egyben az ország legkisebb NUTS 4 régiója is (területe 173 km²). A Zsolnai kerület legnagyobb kiterjedésű járása a Liptószentmiklósi (1322 km²), amely egyben az 5. legnagyobb járás Szlovákiában. A Besztercebányai kerületben az előbbinek a Selmecbányai, az utóbbinak pedig a Rimaszombati járás felel meg (278 km², illetve 1471 km²). A régióban 14 közigazgatási körzet található (a Besztercebányai és a Zsolnai kerületekben egyaránt 7-7 a körzetek száma).

7.3.3. A régió népességének alapmutatói

A régió a harmadik legnépesebb makrorégió Szlovákiában, népessége a 2001. évi népszámlálás alkalmával 1 353 151 fő volt, melynek 51,2%-a a Zsolnai kerületben élt. Az azóta eltelt fél évtized alatt a régió lakossága mintegy kétezer fővel csökkent, 2005. december 30-án a régiónak 1 351 882 fő lakosa volt. Mindkét NUTS 3 régió átlagos népsűrűsége elmarad az országos átlagtól, a Besztercebányai kerület átlagos népsűrűsége a legalacsonyabb az országban a NUTS 3 régiók szintjén (69,8 fő/km²). A legsűrűbben lakott NUTS 4 régió a Kiszucaújhelyi (194,5 fő/km²), a Zsolnai (191,8 fő/km²) és a Besztercebányai (138,4 fő/km²) járás. A régió legritkábban lakott NUTS 4 régióinak népsűrűsége még a szlovákiai átlagos népsűrűség felét sem éri el (Korponai járás 39,1 fő/km², Stubbyafürdői járás 43,0 fő/km², Poltári járás 49,2 fő/km², Breznóbányai járás 52,7 fő/km²).

A régió népességének korszerkezete eltérő annak két NUTS 3 szintű régiójában, a Zsolnai kerületben népessége fiatalabb. Az átlagos életkor a Zsolnai kerületben a második legalacsonyabb Szlovákiában, mindössze 35,28 év. A Besztercebányai kerület lakosságának átlagéletkora 36,81 év. A vitalitási index értéke

a Zsolnai kerületben 117,70, a Besztercebányai kerületben 94,94.

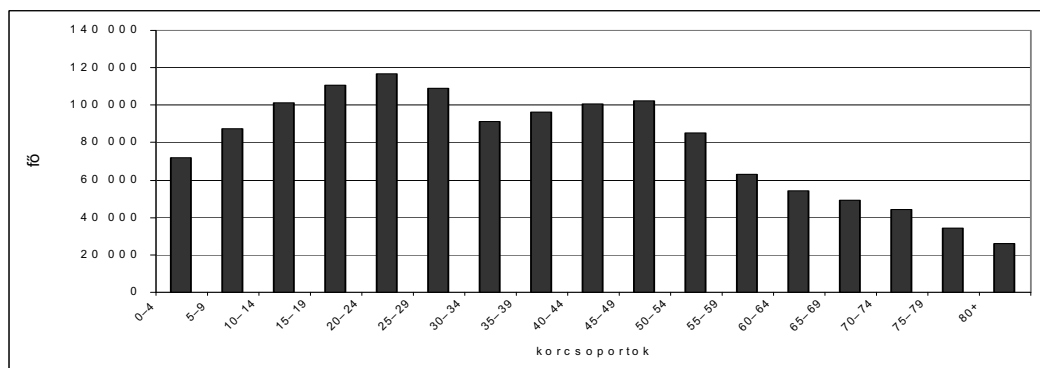
A már fentebb említett életkor-szerkezeti különbségekből a régió északi és déli fele között eltérő a születések számának alakulása: az 1000 lakosra jutó születések átlagos évi száma északon 10 fő, délen 9 fő körül mozog. A natalitási mutató legmagasabb Árvában (értéke a Námesztói, Turdossini, Alsóku-bini és a Csacai járásban 12-13‰ körül mozog). Ezen magas születési mutató azonban nem a roma kisebbség jelenlétére utal (mint ahogy az Kelet-Szlovákiában megmutatkozik), hanem a régióban élők vallásos, keresztény életvitelére (ahol a gyermekáldás számít a legfőbb értéknek az életben). A Zsolnai kerület népességének keresztény értékrendjére utal a terhességmegszakítások alacsony száma is, a Námesztói és Turdossini járásban az 1000 szülésre jutó terhességmegszakítások száma nem éri el az országos átlag felét sem.

A halálozási arányszám a régió északi felében lényegesen alacsonyabb az országos átlagnál, míg annak déli felében azt magasan meghaladja. A csecsemőhalandóság értékét tekintve a régió mutatója kedvezőbb az országos átlagnál.

A természetes szaporodás tekintetében a régió északi fele sokkal kedvezőbb képet mutat, mint a Besztercebányai kerület. A két kelet-szlovákiai NUTS 3 régió (Eperjesi kerület, Kassai kerület) után a Zsolnai kerületben a legmagasabb a népesség természetes szaporodása (2005-ben 0,71 fő a régió 1000 lakosára számítva). A Besztercebányai kerületben közel egy évtizede népességfogyás tapasztalható, a természetes szaporodás értéke -1,4‰ körül mozog. A mutató a NUTS 4 régiók szintjén a legmagasabb értéket a Námesztói járásban éri el (10‰), melyet a Turdossini járás követ (7‰).

A régió északi felében, a Zsolnai kerületben, a 0-14 évesek részaránya 20,1%, míg a déliben 18,0%. A gazdasági aktivitás korában levő lakosság részaránya egyik kerületben sem éri el az országos átlagot. Ez a Zsolnai

39. ábra. A Közép-Szlovákia NUTS 2 régió korfája

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala: Népszámlálás 2001.

kerület esetében a nagy súllyal bíró 0–14 éves korosztály, a Besztercebányai kerületben pedig a nagy súllyal bíró idős korosztályok jelenlétével magyarázható. A gazdasági aktivitás korában levő lakosság részaránya északon 62,8%, délen 63,1%. A gazdasági aktivitás utáni korban levő népesség részaránya a Zsolnai kerületben nem éri el az országos átlagot, attól egy százalékponttal alacsonyabb. A régió déli felében, ahol jelentős lélekszámú magyar kisebbség él, a mutató értéke meghaladja az országos átlagot, ott a gazdasági aktivitás utáni korban levő népesség részaránya 19,0%.

Az 1000 lakosra vetített házasságkötések számát illetően a régió északi fele meghaladja az országos átlagot (2005-ben Zsolnai kerületben az értéke 4,9 volt), délen viszont attól elmarad (ami következik a már tárgyalt életkorszerkezetből). A mutató a Námesztói és a Turdossini járásban megközelíti a 7‰-et. A régióban a házasságok felbontásának az aránya szintén éles területi differenciáltságot mutat. 2005-ben az 1000 lakosra számított válások száma a Zsolnai kerületben 1,8 volt, míg a Besztercebányai kerületben a mutató értéke meghaladta az országos átlagot, a kerület 1000 lakosára 2,4 válás jutott.

116. táblázat. Népességmozgási mutatók Közép-Szlovákia NUTS 2 régióban

NUTS 2, NUTS 3	Év	Házasságkötések száma	Válások száma	Élveszületések száma	Elhalálozások száma	Művi terheltség megszakitás	Természetes szaporulat	Migrációs növekedés	Össznövekedés	Lakosság dec. 31-én
		1000 lakosra számítva				100 újszülöttre számítva	1000 lakosra számítva			
Közép-Szlovákia	2001	4,27	1,90	9,64	10,08	44,98	-0,44	-0,22	-0,67	1 353 777
	2002	4,54	2,11	9,64	9,83	43,73	-0,19	-0,27	-0,46	1 353 151
	2003	4,57	1,99	9,67	9,88	41,81	-0,21	-0,31	-0,52	1 352 452
	2004	4,90	2,10	10,05	9,95	38,47	0,10	-0,07	0,03	1 352 497
	2005	4,53	2,13	10,01	10,30	36,91	-0,29	-0,16	-0,45	1 351 882
Zsolnai kerület	2001	4,61	1,54	10,21	9,30	35,46	0,91	-0,49	0,43	692 434
	2002	4,80	1,71	10,19	9,02	34,72	1,18	-0,30	0,88	693 041
	2003	4,93	1,71	10,12	9,11	33,62	1,00	-0,34	0,66	693 499
	2004	5,15	1,85	10,37	9,22	32,54	1,15	-0,24	0,91	694 129
	2005	4,85	1,83	10,25	9,54	31,10	0,71	0,21	0,91	694 763
Besztercebányai kerület	2001	3,92	2,28	9,04	10,90	56,21	-1,86	0,05	-1,81	661 343
	2002	4,27	2,53	9,05	10,69	54,37	-1,63	-0,23	-1,87	660 110
	2003	4,18	2,28	9,20	10,69	51,28	-1,49	-0,27	-1,75	658 953
	2004	4,63	2,36	9,71	10,72	45,13	-1,01	0,12	-0,89	658 368
	2005	4,19	2,44	9,76	11,10	43,36	-1,34	-0,56	-1,90	657 119

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

A régió északi felében az elmúlt 10 év vándormozgalmi népességsökkenést eredményeztek, ami a Zsolnai kerület szintjén mérve évi $-0,30\%$ körül mozgott. A Besztercebányai kerület lakosságát a vándormozgalom ezzel ellentétes módon érintette, ott mérsékelt népességnövekedés zajlott le (1000 lakosra számított vándorlási növekmény $0,10\%$ körül mozgott). A régióban négy jelentős centrum van az ingázás tekintetében: a kerületi székhelyek, valamint Turócszentmárton és Zólyom.

A régió északi és déli arculata nemzetiségi szempontból eltérő jelleget mutat. A nemzetiségi szempontot figyelembe véve a Zsolnai kerület az ország 8 kerülete között a leghomogénebb lakosságot mondhatja a magáénak, a népességnek csak $2,0\%$ -át alkotják a nem szlovák nemzetiségűek. Ezzel ellentétes a déli területek (azon belül is elsősorban a Dél-szlovákiai-medence) etnikai jellege, ott a többségi nemzet részaránya csak $90,7\%$. A régió legnépesebb nemzeti közössége a magyar, részarányuk $5,8\%$. A 2001. évi népszámláláskor 18 258 fő vallotta magát roma nemzetiségűnek az adott régióban (a népesség $1,34\%$ -a), ez azonban nem felel meg a romák tényleges létszámának. A romák valós lélekszáma a régióban meghaladja a 100 ezer főt.

7.3.4. A munkaerőpiac helyzete

A népesség szerkezete az iskolai végzettség alapján eltérő jelleget mutat a régió északi, középső és déli területein. A Vág és a Garam folyó mentén a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya magasabb, amit egyrészt az említett régiók magas urbanizáltsági szintje (a nagyvárosok többségében felsőfokú oktatás folyik), másrészt pedig a déli, határ menti területek általános gazdasági elmaradottsága, az általánosan alacsonyabb képzettséggel rendelkező magyar és roma kisebbség jelenléte magyaráz.

A felsőoktatásban végzettek részaránya az összlakosságon belül $6,95\%$, s ez az országos

átlagnál alacsonyabb érték. A régió népességében a gazdaságilag aktívak részaránya az országos átlagnál $0,7$ százalékponttal kevesebb, $50,4\%$. A gazdaságilag aktívak szerkezetén belül a gyermekgondozási szabadságon levők aránya $2,7\%$, s ez a szlovákiai átlagnál $0,2$ százalékponttal magasabb (ez a régió északi felében és a roma kisebbség körében uralkodó magas természetes szaporulat következménye). A nyugdíjasok részaránya $20,0\%$, amely az országos mutatónál $1,1$ százalékponttal magasabb részarány.

A 2001. évi népszámláláskor a régió gazdaságilag aktív lakosságának $36,6\%$ -a dolgozott az állami szektorban, ami több mint az országos átlag. A régió magánszektorában 235 717 fő volt alkalmazásban, s ez $34,6\%$ -os részesedést jelent. A mezőgazdasági szövetkezetekben dolgozók lélekszáma 26 198 fő volt 2001-ben, s ezek többsége a Besztercebányai kerületben összpontosult. A munkások részaránya ($47,5\%$) meghaladja az országos átlagot. Az alkalmazottak nélküli vállalkozók $4,6\%$ -os és az alkalmazottakat foglalkoztató vállalkozók $3,0\%$ -os részaránya az országos átlagnál kedvezőtlenebb.

A régió lakosságának foglalkozás szerinti területi megoszlása a régió gazdaságának megosztottságát tükrözi. A régió déli felében magasabb a primer szektorban dolgozók lélekszáma és aránya, mint a Zsolnai kerületben, az északi területeken pedig az iparban dolgozók lélekszáma és aránya magasabb (azon belül is a gép-, energetikai, fa-, papír- és vegyipar alkalmazza a legtöbb dolgozót).

A 2001. évi népszámláláskor a primer szektoron belül ($43\,142$ fő) a mezőgazdaság részesedése $63,5\%$, az erdőgazdálkodás részesedése pedig $28,7\%$ volt. Az iparban dolgozók számát tekintve a régió a második legtöbb ipari alkalmazottat mondhatja magáénak az ország makrorégióinak viszonylatában. 2001-ben a kereső népesség $29,3\%$ -a dolgozott a szekunder ágazatban. A szolgáltatáso-

117. táblázat. A gazdaságban dolgozók gazdasági ágazatok szerinti megoszlása Közép-Szlovákia NUTS 2 régióban

NUTS 2, NUTS 3	Év	A gazdaságban dolgozók összesen	ebből a gazdasági tevékenység alapján										egészségügy, szociális segítségnyújtás	egyéb társadalmi, szociális és személyi szolgáltatások
			mezőgazdaság, erdőszet	ipar összesen	építőipar	nagy- és kiskereskedelem, javítási szolgáltatások	szállodák és éttermek	közlekedés, szállítás, raktározás, posta és távközlés	pénzügyi szolgáltatások	ingatlanbérlet és kereskedelmi tevékenység	közigazgatás, honvédelem, költöztető szociális ellátás	iskolaügyi segítségnyújtás		
Közép-Szlovákia	2001	469 428	31 468	142 165	32 017	74 059	9 575	32 858	5 857	25 572	18 416	45 692	33 153	17 596
	2002	463 340	31 499	138 763	33 910	72 507	10 059	32 160	4 979	22 938	19 523	46 378	33 905	16 719
	2003	463 937	30 151	134 937	37 723	66 200	10 344	30 443	5 843	27 807	20 307	45 923	35 427	18 832
	2004	454 411	26 818	132 245	37 287	64 551	11 185	30 954	5 609	26 227	21 710	43 773	35 542	18 510
	2005	463 745	24 832	136 536	38 386	68 656	12 725	30 009	5 353	27 932	23 453	41 889	34 264	19 710
Zsolnai kerület	2001	242 101	12 970	75 118	21 175	39 738	5 041	16 168	2 876	12 876	8 428	22 466	17 041	8 204
	2002	239 672	12 730	74 131	23 304	36 835	4 807	16 536	2 459	11 433	8 876	23 214	17 135	8 212
	2003	248 216	12 832	76 390	26 355	35 064	5 667	15 319	2 698	14 360	9 310	22 961	17 751	9 509
	2004	242 206	10 977	74 060	25 660	34 114	6 068	15 256	2 716	13 647	9 954	22 398	18 082	9 273
	2005	249 463	9 940	77 319	27 586	36 188	6 847	14 619	2 519	15 102	10 694	21 694	17 123	9 832
Besztercebányai kerület	2001	227 327	18 498	67 047	10 842	34 321	4 534	16 690	2 981	12 696	9 988	23 226	17 112	9 392
	2002	223 668	18 769	64 632	10 606	35 672	5 252	15 624	2 520	11 505	10 647	23 164	16 770	8 507
	2003	215 721	17 319	58 547	11 368	31 136	4 677	15 124	3 145	13 447	10 997	22 962	17 676	9 323
	2004	212 205	15 841	58 185	11 627	30 437	5 117	15 698	2 893	12 580	11 756	21 375	17 460	9 237
2005	214 282	14 892	59 217	10 800	32 468	5 878	15 390	2 834	12 830	12 759	20 195	17 141	9 878	

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

118. táblázat. A gazdaságilag aktív népesség számának és szerkezetének alakulása (ezer főben)

NUTS 2, NUTS 3	Év	Gazdaságilag aktív lakosság			ebből					
					dolgozó			munkanélküli		
		összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő
Közép-Szlovákia	2001	662,5	368,0	294,7	518,8	284,7	234,2	136,7	76,3	60,5
	2002	660,0	362,4	297,7	517,2	282,9	234,3	140,0	76,6	63,4
	2003	656,1	359,9	296,2	519,7	284,8	234,8	134,0	72,7	61,4
	2004	659,1	360,6	298,5	513,0	283,9	229,1	144,7	75,2	69,6
	2005	658,3	364,9	293,5	529,9	299,1	230,9	127,9	65,4	62,6
Zsolnai kerület	2001	334,9	188,4	146,6	267,6	148,3	119,3	63,3	36,1	27,3
	2002	334,1	186,8	147,3	274,5	152,7	121,8	57,8	32,3	25,5
	2003	333,1	185,6	147,5	274,7	152,2	122,5	57,1	32,2	25,0
	2004	332,5	184,1	148,4	273,8	154,0	119,8	57,9	29,3	28,6
	2005	331,6	187,1	144,6	281,1	162,5	118,6	50,3	24,4	26,0
Besztercebányai kerület	2001	327,6	179,6	148,1	251,2	136,4	114,9	73,4	40,2	33,2
	2002	325,9	175,6	150,4	242,7	130,2	112,5	82,2	44,3	37,9
	2003	323,0	174,3	148,7	245,0	132,6	112,3	76,9	40,5	36,4
	2004	326,6	176,4	150,1	239,2	129,9	109,3	86,8	45,9	40,8
	2005	326,7	177,8	148,9	248,8	136,6	112,3	77,6	41,0	36,6

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

kon belül nagy szerepe van az idegenforgalomnak, melyet bizonyít a szállodákban és éttermekben foglalkoztatott népesség 2,5%-os részaránya – ez az érték az ország NUTS 2 régiói között a régióban a legmagasabb.

A foglalkoztatási viszonyok az elmúlt évtizedben nagyon kedvezőtlenül alakultak a régióban, mindenekelőtt a Besztercebányai kerületben. A munkanélküliségi ráta értéke alapján a régiót alkotó két kerület között éles különbségek vannak: az északi kerületben közel egy évtizede kedvezőbbek a foglalkoztatási körülmények. Az elmúlt években e különbsé-

gek még tovább mélyültek, amely az északi régióban robbanásszerűen végrehajtott külföldi beruházásoknak az eredménye (ugyanakkor a déli régiót napjainkig elkerülték a lényegesebb munkahelyteremtő beruházások).

2006 decemberében a statisztikai hivatal a munkanélküliek számát 108 ezer főben adta meg a Közép-Szlovákia NUTS 2 régióra vonatkozólag. A statisztikai hivatal alapján a Zsolnai kerületben a munkanélküliségi ráta 11,1% volt, míg a Besztercebányai kerületben 21,1% (ez utóbbi érték a legmagasabb érték volt a kerületek szintjén Szlovákiában).

119. táblázat. A havi átlagkeresetek nagyságának alakulása (Sk-ban)

NUTS 2, NUTS 3	Év	Havi átlagkereset	ebből a gazdasági tevékenység alapján			
			mezőgazdaság	ipar	építőipar	kereskedelem
Közép-Szlovákia	2001	11 528	10 138	12 568	12 140	11 102
	2002	12 727	10 774	13 682	13 126	11 656
	2003	13 584	11 597	14 552	13 849	12 192
	2004	14 847	13 353	16 049	14 787	13 460
	2005	16 188	14 534	17 504	16 583	14 533
Zsolnai kerület	2001	11 526	10 105	12 442	12 528	10 846
	2002	12 778	10 637	13 732	13 374	11 641
	2003	13 640	11 440	14 678	13 942	12 227
	2004	15 039	12 971	16 411	15 016	13 830
	2005	16 417	14 202	17 961	16 915	14 767
Besztercebányai kerület	2001	11 530	10 162	12 697	11 595	11 423
	2002	12 675	10 882	13 629	12 763	11 674
	2003	13 526	11 727	14 412	13 712	12 151
	2004	14 644	13 671	15 634	14 425	12 995
	2005	15 938	14 789	16 962	15 994	14 233

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

2006. december 31-én a régióban nyilván tartott munkanélküliek száma az előbbi körületben 80 699 fő volt, melyből a Zsolnai körület részesedése 25 361 fő volt. A szabad munkahelyek száma alacsony. A munkaerőpiaci viszonyok további kedvező alakulása az elkövetkező években továbbra is elsősorban a Vág és a Garam mentén várható, legalábbis erre utalnak a 2006 nyarán hatalomra került kormányzat gazdaságpolitikai és infrastruktúra-építési lépései.

A régió népességének átlagkereseti mutatói kedvezőtlenebbek az országos átlagnál, a bérek megközelítőleg 15-20%-kal alacsonyabban. Az átlagkereset nagyságának területi differenciáltsága megegyezik a régiót alkotó körületek népességének képzettségi színvonalával, a fent tárgyalt munkanélküliség területi megoszlásával. Az átlagos havi kereset további regionális sajátossága, hogy a növekedés tempója a Zsolnai körületben az elmúlt években meghaladta az országos átlagot (a Besztercebányai körületben attól elmaradt).

7.3.5. Településrendszer alapmutatói

A régióban a települések száma 831, amelyek közül 47 város. A városok számát tekintve a régió ugyan a második legtöbb várost mondhatja a magáénak az ország makrorégiói kö-

zött, azonban az urbanizáció mértéke elmarad az országos átlagtól (Zsolnai körületben 51,1%, Besztercebánya körületben 54,2%). Legnagyobb városai Zsolna (85 400 fő), Besztercebánya (83 056 fő), Turócszentmárton (60 133 fő), Zólyom (43 789 fő), míg a legkisebb városi rangú települései Rajecfűrdő (2677 fő) és Kékkő (amely 1434 fős lakossággal egyben az ország legkisebb városa is).

A régió északi és déli fele között lényeges eltérés mutatkozik a települések méretében és számában. Az országban az Eperjesi körületet követően a Besztercebányai körületben található a legtöbb aprótelepülés. A Besztercebányai körületben a legszámosabb a 200–499 fős lakosságú településkategória, ezzel ellentétben a Zsolnai körületben az 500–999 főnyi lakosságú településekből van a legtöbb. 2005-ben a 200 főnél kevesebb lelket számláló települések száma a Besztercebányai körületben 110, a Zsolnaiban 35 volt.

A terület legfontosabb települési központjai a magas hegyvonulatok közötti medencék, mindenekelőtt a Tátraalji-, Zsolnai-, Zólyomi- és a Dél-szlovákiai-medence. Legjelentősebb urbanizációs tengelynek a Vág és a Garam folyó számít, a legnagyobb települések e folyók mentén jöttek létre. A régió legjelentősebb agglomerációit a déli területeken a Besztercebánya–Zsolna, északon

120. táblázat. A havi átlagkeresetek nagyságának megoszlása 2006-ban

Szlovákia, NUTS 3	Havi átlagkereset		
	Összesen (Sk)	Index, Szlovákia = 100	Index 2006/2005
Zsolnai körület	16 437	87,6	108,3
Besztercebányai körület	15 657	83,5	107,7
Szlovákia	18 761	100,0	108,0

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

121. táblázat. A településnagyság megoszlása a népesség szerint a Közép-Szlovákia NUTS 2 régióban

NUTS 2 / NUTS3	Év	Települések száma összesen	ebből az adott népességszámmal rendelkező település									
			0–199	200–499	500–999	1 000–1 999	2 000–4 999	5 000–9 999	10 000–19 999	20 000–49 999	50 000–99 999	100 000 +
Közép-Szlovákia	2005	831	145	237	202	136	71	21	9	7	3	0
Zsolnai kerület	2005	315	35	65	77	71	47	12	3	3	2	0
Besztercebányai kerület	2005	516	110	172	125	65	24	9	6	4	1	0

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

122. táblázat. A népesség megoszlása településnagyság szerint a Közép-Szlovákia NUTS 2 régióban

NUTS2 / NUTS3	Év	Lakosság összesen	ebből az adott népességszámmal rendelkező településen élők száma									
			0–199	200– 499	500– 999	1 000– 1 999	2 000– 4 999	5 000– 9 999	10 000– 19 999	20 000– 49 999	50 000– 99 999	100 000 +
Közép-Szlovákia	2005	1 351 882	18 816	77 985	144 180	189 432	212 002	146 139	130 652	206 713	225 963	0
Zsolnai kerület	2005	694 763	4 389	22 350	57 294	101 828	143 389	84 078	47 886	88 867	144 682	0
Besztercebányai kerület	2005	657 119	14 427	55 635	86 886	87 604	68 613	62 061	82 766	117 846	81 281	0

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

123. táblázat. A települések vízgazdálkodási infrastrukturális ellátottsága

Szlovákia, NUTS 3	Vízvezetékkel ellátott települések részaránya %		Csatornahálózattal ellátott települések részaránya %		Csatornahálózattal és víztisztító állomással ellátott települések részaránya %	
	2002. december 31.	2005. december 31.	2002. december 31.	2005. december 31.	2002. december 31.	2005. december 31.
Zsolnai k.	95,2	98,7	25,7	29,8	23,2	27,3
Besztercebányai k.	68,2	73,3	20,3	24,0	11,6	20,5
Szlovákia	69,8	76,0	17,5	21,2	13,5	18,9

Forrás: SZK Környezetvédelmi Minisztériuma, 2007.

124. táblázat. A lakhatási célokra szolgáló ingatlanok átlagos piaci árai (Sk/m²)

Év	Szlovákia	Zsolnai kerület	Besztercebányai kerület
2007	37 306	21 373	20 655
2006	30 114	15 275	15 410
2005	25 780	13 612	12 711

Forrás: Szlovák Nemzeti Bank, 2008.

pedig a Zsolna–Turócszentmárton városket-
tősök alkotják.

7.3.6. Gazdasági szervezetek, vállalkozások

A jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma a régióban a legkevesebb az ország makrorégiói között, azonban a népesség számához viszonyítva a számuk kedvezőbb, mint a Kelet-Szlovákia NUTS 2 régióban.

2005-ben 16 504 jogi személyiségű gazdasági szervezet volt található a régióban, ami azt jelentette, hogy 81,9 lakosra jutott egy jogi személyiségű gazdasági szervezet (a szlovákiai átlag 64,4 lakos volt). A makrorégiók szintjén a Nyugat-Szlovákia makrorégió után ebben a makrorégióban a legmagasabb az iparban tevékenykedő gazdasági szervezetek száma. A régió természeti viszonyaiból adódóan az adott régióban található a legkevesebb mezőgazdasági termeléssel foglalkozó

jogi személyiségű gazdasági szervezet (2005-ben a számuk 1082 volt). A jogi személyiségű gazdasági szervezetek között a kisvállalkozások (0–19 főt alkalmazó vállalatok) száma növekvő tendenciát mutat, részarányuk 90,7% volt 2005-ben.

A régió a Nyugat-Szlovákia makrorégiót követően a második legtöbb egyéni vállalkozást mondhatja a magáénak: 2005-ben az iparendély alapján működő egyéni vállalkozások száma 87 275 volt, ami az ország egyéni vállalkozóinak 25,3%-át tette ki. A régió egy lakosára jutó iparendély alapján működő egyéni vállalkozások száma 15,5 volt (az országos átlag 15,6 volt). Az iparendély alapján működő egyéni vállalkozások számát tekintve lényeges területi eltérések vannak a régió északi és déli fele között, az egy főre jutó egyéni vállalkozások száma a Zsolnai kerületben kedvezőbb (13,9 lakosra esik egy egyéni vállalkozás).

125. táblázat. A vállalatok számának alakulása a gazdasági tevékenység alapján

NUTS 2, NUTS 3	Év	Vállalatok összesen	ebből a gazdasági tevékenység alapján										iskolaügy	egészségügy, szociális ellátás	egyéb
			mező- gazdaság, erdészet	ipar összesen	építőipar	nagy- és kiskeres- kedelem, javítási szolgálla- tások	szállodák és éttermek	közlekedés, szállítás, raktározás, posta és távközlés	pénzügyi szolgáltatások	ingatlanbérlet és kereskedelmi tevékenység					
Közép-Szlovákia	2001	12 930	913	2 242	1 135	5 364	440	467	63	1 919	0	0	387		
	2002	12 086	862	2 099	1 065	4 732	419	458	70	1 951	0	0	430		
	2003	12 881	899	2 214	1 153	4 972	460	466	75	2 157	0	0	485		
	2004	14 647	983	2 476	1 294	5 683	528	509	70	2 513	77	161	353		
	2005	16 504	1 082	2 685	1 448	6 255	619	590	71	2 948	100	323	383		
Zsolnai kerület	2001	6 278	431	1 135	624	2 552	197	202	28	928	0	0	181		
	2002	6 312	424	1 099	626	2 521	220	210	28	972	0	0	212		
	2003	6 711	437	1 180	666	2 656	237	212	31	1 067	0	0	225		
	2004	7 464	458	1 300	724	3 024	260	222	29	1 180	40	74	153		
	2005	8 444	484	1 403	816	3 394	305	251	33	1 375	52	164	167		
Besztercebányai kerület	2001	6 652	482	1 107	511	2 812	243	265	35	991	0	0	206		
	2002	5 774	438	1 000	439	2 211	199	248	42	979	0	0	218		
	2003	6 170	462	1 034	487	2 316	223	254	44	1 090	0	0	260		
	2004	7 183	525	1 176	570	2 659	268	287	41	1 333	37	87	200		
	2005	8 060	598	1 282	632	2 861	314	339	38	1 573	48	159	216		

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

126. táblázat. Az iparengedéllyel rendelkező vállalkozók számának alakulása a gazdasági tevékenység alapján

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Iparengedéllyel rendelkező vállalkozók összesen	ebből a gazdasági tevékenység alapján										egészségügy, szociális ellátás	egyéb
			mezőgazdaság, erdőszet	ipar összesen	építőipar	nagy- és kiskereskedelem, javítási szolgáltatások	szállodák és éttermek	közlekedés, szállítás, raktározás, posta és távközlés	pénzügyi szolgáltatások	ingatlanbérlet és kereskedelmi tevékenység	iskolaügy			
Közép-Szlovákia	2001	66 930	1 446	12 749	11 171	25 392	3 988	2 849	83	6 277	—	—	2 975	
	2002	67 561	1 471	12 735	12 144	23 972	3 824	2 736	370	7 185	—	—	3 124	
	2003	75 872	2 027	14 066	14 395	26 303	4 031	2 961	354	8 104	—	—	3 631	
	2004	83 634	2 411	15 529	16 652	27 659	4 383	3 200	347	9 227	871	123	3 232	
	2005	87 275	3 020	16 211	18 438	27 452	4 406	3 290	348	9 686	899	150	3 375	
Zsolnai kerület	2001	37 855	354	8 234	8 009	12 852	2 080	1 480	52	3 241	—	—	1 553	
	2002	38 970	296	8 438	8 885	12 345	2 044	1 481	118	3 675	—	—	1 688	
	2003	43 654	344	9 246	10 543	13 519	2 174	1 573	128	4 192	—	—	1 935	
	2004	48 289	360	10 341	12 178	14 112	2 396	1 705	138	4 783	482	52	1 742	
	2005	50 119	406	10 802	13 358	13 921	2 423	1 728	146	4 954	476	62	1 843	
Besztercebányai kerület	2001	29 075	1 092	4 515	3 162	12 540	1 908	1 369	31	3 036	—	—	1 422	
	2002	28 591	1 175	4 297	3 259	11 627	1 780	1 255	252	3 510	—	—	1 436	
	2003	32 218	1 683	4 820	3 852	12 784	1 857	1 388	226	3 912	—	—	1 696	
	2004	35 345	2 051	5 188	4 474	13 547	1 987	1 495	209	4 444	389	71	1 490	
	2005	37 156	2 614	5 409	5 080	13 531	1 983	1 562	202	4 732	423	88	1 532	

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

127. táblázat. Az egyéni vállalkozások számának és szerkezetének megoszlása

NUTS 2, NUTS 3	Év	Egyéni vállalkozások összesen	ebből		
			ipari vállalkozók	szabad- foglalkozásúak	magángazdák
Közép-Szlovákia	2001	73 277	66 930	2 692	3 655
	2002	73 637	67 255	2 730	3 652
	2003	81 784	75 872	2 858	3 054
	2004	89 577	83 634	2 972	2 971
	2005	92 837	87 275	2 802	2 760
Zsolnai kerület	2001	40 692	37 855	1 402	1 435
	2002	41 696	38 877	1 409	1 410
	2003	46 376	43 654	1 451	1 271
	2004	51 092	48 289	1 521	1 282
	2005	52 761	50 119	1 422	1 220
Besztercebányai kerület	2001	32 585	29 075	1 290	2 220
	2002	31 941	28 378	1 321	2 242
	2003	35 408	32 218	1 407	1 783
	2004	38 485	35 345	1 451	1 689
	2005	40 076	37 156	1 380	1 540

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

128. táblázat. A vállalatok számának alakulása az alkalmazottak számának függvényében

NUTS 2, NUTS 3	Év	Vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma alapján			
		0–19	20–49	50–249	250 és felette
Közép-Szlovákia	2001	11 501	645	637	147
	2002	10 707	613	619	147
	2003	11 546	604	597	134
	2004	13 001	805	698	143
	2005	14 977	761	635	131
Zsolnai kerület	2001	5 519	346	338	75
	2002	5 583	319	332	78
	2003	5 985	330	323	73
	2004	6 524	473	390	77
	2005	7 573	445	353	73
Besztercebányai kerület	2001	5 982	299	299	72
	2002	5 124	294	287	69
	2003	5 561	274	274	61
	2004	6 477	332	308	66
	2005	7 404	316	282	58

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

7.3.7. Mezőgazdaság

A mezőgazdasági területek kiterjedése a régióban 2006. január 1-jén 664 976 ha volt, ami az ország mezőgazdasági területeinek több mint 27%-át tette ki. A mezőgazdasági földterületek eloszlása a régióon belül eltérő, nagyobb részesedéssel a Besztercebányai kerület bír. A Besztercebányai kerület 418 708 ha kiterjedésű mezőgazdasági területe az ország mezőgazdasági területének 17,2%-át alkotja, míg a Zsolnai kerület 246 268 ha mezőgazdasági területe a szlovákiai agrárterületek 10,2%-át teszi ki.

Az egy lakosra számított mezőgazdasági földterület nagysága a Besztercebányai kerületben 0,64 ha, a Zsolnaiban 0,36 ha. A régió mezőgazdasági területei között döntő jelentőséggel bírnak a rétek és legelők, amelyek a régió mezőgazdasági területeinek 62%-át foglalták el (kiterjedésük 412 078 ha). A régió egy lakosára átlagosan 0,30 ha rét és legelő jut (az országos átlag 0,16 ha, Zsolnai kerület 0,25 ha, Besztercebányai kerület 0,36 ha). A szántók egy lakosra jutó kiterjedésében a régió messze elmarad az országos átlagtól: a Besztercebányai kerületben 0,25 ha szántó jut

129. táblázat. A mezőgazdasági és nem mezőgazdasági földterületek kiterjedésének és szerkezetének alakulása (ha)

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Összterület	Mezőgazdasági földterület összesen	ebből		Nem mezőgazdasági földterület összesen	ebből erdő
				szántó	szántók részaránya (%)		
Közép-Szlovákia	2002	1 625 583	667 701	233 058	34,9	957 882	838 304
	2003	1 625 607	667 067	230 994	34,6	958 540	838 832
	2004	1 625 578	666 293	230 205	34,6	959 285	839 661
	2005	1 626 165	665 748	230 363	34,6	960 417	840 477
	2006	1 626 316	664 976	229 909	34,6	961 340	841 029
Zsolnai kerület	2002	680 059	248 067	64 437	26,0	431 992	376 191
	2003	680 073	247 698	63 523	25,6	432 375	376 553
	2004	680 070	247 166	63 433	25,7	432 904	377 184
	2005	680 671	246 827	63 446	25,7	433 844	377 941
	2006	680 839	246 268	63 274	25,7	434 571	378 482
Besztercebányai kerület	2002	945 524	419 634	168 621	40,2	525 890	462 113
	2003	945 534	419 369	167 471	39,9	526 165	462 279
	2004	945 508	419 127	166 772	39,8	526 381	462 477
	2005	945 494	418 921	166 917	39,8	526 573	462 536
	2006	945 477	418 708	166 635	39,8	526 769	462 547

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

130. táblázat. A mezőgazdasági földterületek kiterjedése és azok szerkezete (ha)

NUTS 3	Mezőgazdasági föld	Szántóföld	Komló	Szőlő	Kert	Gyümölcsfák	Rét, legelő
Zsolnai kerület	246 268	63 274	–	–	6 142	403	176 450
Besztercebányai kerület	418 708	166 635	–	3 304	11 182	1 959	235 628

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

131. táblázat. Az állatállomány számának alakulása

NUTS 2, NUTS 3	Év	Szarvasmarha	ebből	Sertés	Baromfi	ebből	Juh
			tehén			tyúk	
Közép-Szlovákia	2001	186 944	80 066	311 505	3 616 678	1 469 184	172 865
	2002	183 967	79 929	309 826	2 761 678	1 338 061	171 832
	2003	178 407	75 664	285 697	2 672 803	1 299 037	180 796
	2004	159 817	70 690	192 200	2 605 975	1 216 564	178 118
	2005	154 026	69 715	175 809	2 694 710	1 047 906	176 327
Zsolnai kerület	2001	86 170	36 048	79 165	1 663 499	532 324	70 778
	2002	84 110	36 488	76 552	1 304 280	526 272	70 079
	2003	83 951	35 383	67 315	997 725	522 662	74 464
	2004	74 308	33 151	37 977	1 182 806	432 785	76 054
	2005	72 516	33 132	36 700	1 242 994	391 892	74 488
Besztercebányai kerület	2001	100 774	44 018	232 340	1 953 179	936 860	102 087
	2002	99 857	43 441	233 274	1 457 398	811 789	101 753
	2003	94 456	40 281	218 382	1 675 078	776 375	106 332
	2004	85 509	37 539	154 223	1 423 169	783 779	102 064
	2005	81 510	36 583	139 109	1 451 716	656 014	101 839

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

egy lakosra, míg a Zsolnaiban 0,09 ha (országos átlag 0,27 ha).

A régió állatállományának szerkezetében lényeges szerepet játszik a mezőgazdasági földterületek szerkezete: legnagyobb jelentőséggel a szarvasmarhatenyésztés és a juhte-

nyésztés bírnak, amelyek külterjes tartására nagyszerű feltételeket biztosítanak a hegyvidéki rétek és legelők. A régió az állatsűrűséget illetően az 1 ha mezőgazdasági földterületre jutó szarvasmarhák és juhok tekintetében messze meghaladja az országos átlagot. 2005-

132. táblázat. Az állatsűrűség területi megoszlásának alakulása

NUTS 2, NUTS 3	Év	Szarvasmarha	Tehén	Juh	Sertés	Baromfi	Tyúk
		100 ha mezőgazdasági földterületre eső darabszám			100 ha szántóföldre eső darabszám		
Közép-Szlovákia	2001	30,9	13,2	28,5	143,2	1 663,0	675,5
	2002	30,0	13,0	28,0	141,2	1 259,0	610,0
	2003	29,1	12,3	29,4	130,8	1 223,4	594,6
	2004	33,0	14,6	36,8	89,3	1 210,9	565,3
	2005	32,3	14,6	37,0	84,3	1 292,1	502,5
Zsolnai kerület	2001	38,2	16,0	31,3	133,5	2 806,2	898,0
	2002	36,8	16,0	30,6	134,7	2 295,8	926,4
	2003	36,8	15,5	32,6	120,7	1 788,9	937,1
	2004	43,3	19,3	44,3	67,0	2 086,0	763,3
	2005	42,3	19,3	43,5	69,2	2 343,3	738,8
Besztercebányai kerület	2001	26,5	11,6	26,9	146,9	1 234,6	592,2
	2002	26,0	11,3	26,5	143,5	896,6	499,4
	2003	24,5	10,4	27,5	134,2	1 029,6	477,2
	2004	27,3	12,0	32,6	97,3	897,8	494,5
	2005	26,7	12,0	33,4	89,5	933,5	421,9

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

ben a régióban tartották az ország szarvasmarha-állományának 29,1%-át, a juhállomány 55,0%-át.

2005-ben a régió 1082 jogi személye végzett mezőgazdasági tevékenységet, melyből 598 vállalat a Besztercebányai kerületben székel, 484 vállalat pedig a Zsolnai kerületben. 2005-ben a régió agráriumában tevékeny egyéni vállalkozások száma 3020 volt; ezek a jogi személyű vállalatok területi szórtságával szemben jelentős összpontosulást mutatnak a

Besztercebányai kerületben (az egyéni vállalkozások 86,6%-a esett e kerületre).

7.3.8. Erdőgazdálkodás

A régió az ország legerdősítettebb makrorégiója. A Zsolnai kerületben az erdők az összterület 55,39%-át, a Besztercebányai kerületben pedig az összterület 49,40%-át alkotják. Az egy lakosra jutó erdőterület az előbbi kerületben 0,54 ha, az utóbbiban 0,71 ha. Az erdők

133. táblázat. A mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek alakulása I.

NUTS 2, NUTS 3	Év	A mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek		
		millió Sk	ebből	
			növénytermesztés	állattenyésztés
Közép-Szlovákia	2001	7 296	1 492	5 804
	2002	7 924	1 723	6 201
	2003	7 224	1 446	5 778
	2004	6 870	1 657	5 213
	2005	6 341	1 456	4 885
Zsolnai kerület	2001	2 708	375	2 333
	2002	2 812	355	2 457
	2003	2 634	356	2 278
	2004	2 404	298	2 106
	2005	2 260	208	2 052
Besztercebányai kerület	2001	4 588	1 117	3 471
	2002	5 112	1 368	3 744
	2003	4 590	1 090	3 500
	2004	4 466	1 359	3 107
	2005	4 081	1 248	2 833

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

134. táblázat. A mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek alakulása II.

Szlovákia, NUTS 3	2006		
	Összesen mill. Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Zsolnai kerület	2 302	5,6	101,9
Besztercebányai kerület	4 000	9,7	98,0
Szlovákia	41 264	100,0	101,4

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

kiterjedése a régió NUTS 4 szintjein a legalacsonyabb a Nagykürtösi járásban (30,69%), a legmagasabb pedig a Breznóbányai járásban (68,36%). A Zsolnai kerületben az erdők 38,55%-a a szövetkezetek, 30,33%-a az állam, 23,73%-a pedig magántulajdonban van. A tulajdonosi szerkezet ettől eltér a Besztercebányai kerületben, ahol a fenti sorrendet követve az arány 13,5%, 52,20% és 5,6%.

7.3.9. Ipar

A régió részesedése az ország ipari termeléséből az elmúlt fél évtizedben kissé visszaesett. 2006-ban a régió az ország ipari termeléséből származó bevételeinek 15%-át adta (2005-ben a részesedése még 16,9% volt), melyből 157 129 millió Sk értéket a Zsolnai kerület, 119 711 millió Sk értéket pedig a Besztercebányai kerület állított elő.

A régió legjelentősebb ipari vállalatai a régió északi és középső részén (fokozottan a Vág és Garam folyó mentén) találhatók, ahol

összpontosul a régióban nagy hagyományokkal rendelkező gépgyártás (Zsolna, Turócszentmárton, Alsókubin, Csaca, Kiszucaújhely), vegyipar (Zsolna), papírgyártás (Rózsahegy), textilipar (Námesztó, Liptószentmiklós), telekommunikációs eszközök gyártása (Liptóújvár), elektrotechnikai ipar (Nizsna), gyógyszergyártás (Turócszentmárton). A régióban nagyon jelentős továbbá még az építőipar (a zsolnai Váhostav építőipari vállalat az ország legnagyobb építőipari vállalata) is és a bútoripar, melyek számára a régió területén sok ásványkincs megtalálható (mészkő, illetve fa). A Vág folyón kiépített vízi erőművek rendszere az ország energetikai iparában fontos szerepet játszik, bár mindenekelőtt a regionális áramellátás a feladatuk. Az ország egyik legjelentősebb nyomdaipari központja is a régióban található (Turócszentmárton).

135. táblázat. Az ipari termelésből származó bevételek alakulása I.

NUTS 2, NUTS 3	Év	Az ipari termelésből származó bevételek millió Sk-ban
Közép-Szlovákia	2001	201 347
	2002	207 695
	2003	230 278
	2004	243 258
	2005	271 015
Zsolnai kerület	2001	112 704
	2002	117 315
	2003	138 529
	2004	136 383
	2005	153 170
Besztercebányai kerület	2001	88 643
	2002	90 380
	2003	91 749
	2004	106 875
	2005	117 845

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

136. táblázat. Az ipari termelésből származó bevételek alakulása II.

NUTS 2, NUTS 3	2006		
	Összesen mill. Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Zsolnai kerület	157 129	8,5	100,9
Besztercebányai kerület	119 711	6,5	100,0

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007

A régió déli felének ipari termelésében nagy súllyal bír a gépgyártás (Brezsnóbánya, Gyetva, Zólyom, Besztercebánya, Zólyomlipcse, Herencsvölgy, Losonc, Vihnyepeszerény), a kohászat (Lopér, Kisgaram, Alsóhámar), a gyógyszergyártás (Zólyomlipcse), az üvegyártás (Poltár) és a bányaiipar (Kékkő, Jolsva). A Dél-szlovákiai-medence tradicionális ipari ágazatai az élelmiszeripar (Rimaszombat, Losonc, Nagykürtös), a textilipar (Losonc, Tornalja) és az építőipar (Losonc). A régióban a feldolgozó ipar is szintén a hagyományos ipari ágazatok között említendő (Zsarnóca, Besztercebánya, Zólyom), az azon alapuló bútorigara (Besztercebánya, Zólyom) és a papírigara (Hermánd) nemzetközi jelentőségű.

Középtávon a régió ipari termelése jelentős növekedés előtt áll, melyben meghatározó szereppel bír majd a Zsolna melletti Vágta-polcán 2004–2007 között megvalósított autóiipari beruházás, a dél-koreai KIA autógyár, amely a dél-koreai társaság első európai gyártelepe. Az autógyár a 166 hektár területet elfoglaló gyártelepen eredetileg évi 300 ezer autó gyártásával számolt, de a tervek módosulni látszanak: az autógyár műhelyeiben évi 600 ezer darab gépkocsi gyártását tervezik.

7.3.10. Kereskedelem

A régió kiskereskedelmi bevételeinek nagysága az elmúlt években jelentősen visszaesett, 2006-ban a régió az országos kiskereskedelmi bevételekből való részesedése 20,4% volt, míg egy évvel korábban 24,4%-os részesedést mondhatott a magáénak. A kiskereskedelemről származó bevételek területi megoszlása alapján 2006-ban a Besztercebányai kerület részesedése 60,6% volt. Az egy főre jutó kiskereskedelmi bevételek nagyságát illetően a régió elmarad

az országos átlagtól: 2006-ban országos szinten egy főre 78 912 Sk volt a kiskereskedelmi bevételek nagysága, míg ezen mutató nagysága a régióban csak 64 064 Sk volt.

A régió az ország nagykereskedelmi bevételeiből való részesedése 20% volt 2006-ban. A kerületek szintjén a régió nagykereskedelmi bevételeinek döntő része a Zsolnai kerületre esik, ezáltal a kerület 2006-ban a nagykereskedelemből származó bevételek alapján az ország 8 kerülete között a 2. legnagyobb bevételt mutatta ki a Pozsonyi kerület mögött. 2000–2006 között a Besztercebányai kerület a nagykereskedelemből származó bevételek alapján az ország kerületei között a legkisebb bevételt könyvelte el (2006-ban az ország nagykereskedelmi bevételeiből való részesedése mindössze 6,8% volt).

7.3.11. Idegenforgalom

A régió idegenforgalomi adottságai nagyon kedvezőek, a leglátogatottabb makrorégió Szlovákiában: 2001–2005 között a régió szálláshelyeit felkereső turisták száma három alkalommal is meghaladta az egymillió főt, s ezt az eredményt a többi NUTS 2 régió meg sem közelítette. A látogatottság megoszlása azonban nem egyenlő a két NUTS 3 régió között, a látogatók közel kétharmada Zsolnai kerületet keresi fel. A vendégéjszakák száma alapján is az első helyet foglalja el a régió Szlovákiában (2005-ben az országban eltöltött 10 732 754 vendégéjszakából a régió részesedése 33,1% volt). A vendégéjszakák száma alapján a Besztercebányai kerületben töltenek el a turisták több időt: 2005-ben az ott eltöltött éjszakák száma átlagosan 3,6 volt, szemben a Zsolnai kerület 3,35 éjszakás értékével.

137. táblázat. A belkereskedelemből származó bevételek alakulása millió Sk-ban

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Kiskereskedelem	Nagykereskedelem	Gépjármű-kereskedelem
Közép-Szlovákia	2001	65 789	101 936	13 530
	2002	59 245	87 933	14 167
	2003	80 442	94 477	11 616
	2004	84 331	103 221	18 023
	2005	94 282	128 347	15 964
Zsolnai kerület	2001	33 661	64 094	4 844
	2002	31 188	59 319	6 381
	2003	37 072	69 641	5 668
	2004	47 634	72 748	5 759
	2005	55 025	86 122	7 593
Besztercebányai kerület	2001	32 128	37 842	8 686
	2002	28 057	28 614	7 786
	2003	43 370	24 836	5 948
	2004	36 697	30 473	12 264
	2005	39 257	42 225	8 371

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

138. táblázat. A kiskereskelelemből származó bevételek alakulása

NUTS 3	2006		
	Összesen millió Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Zsolnai kerület	34 096	8	61,2
Besztercebányai kerület	52 519	12,4	132,1

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

139. táblázat. A nagykereskelelemből származó bevételek alakulása

NUTS 3	2006		
	Összesen millió Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Zsolnai kerület	102 191	13,2	118,7
Besztercebányai kerület	53 042	6,8	125,6

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

Az idegenforgalmi kínálata nagyon gazdag. A régió természeti látványosságai (Kis-Fátra Nemzeti Park, Tatrai Nemzeti Park, Alacsony-Tátra Nemzeti Park, Murányi-fennsík Nemzeti Park), gyógyfürdői (Stubnyafürdő, Szklénafürdő, Garamhalászi, Kovácsfalva, Gyúgy, Csíz, Borosznó), műemlékei (a Vág folyó mentén sorakozó várak és várromok) és nagy történelmi óvárossal rendelkező egykori bányavárosai (Besztercebánya, Körmöcbánya, Selmecbánya) egész éven át élénk látogatottságnak örvendenek. A téli sportok szerelmeseinek számára számtalan síközpont kínálja szolgáltatásait.

A szállodai infrastruktúra mutatóit figyelembe véve szintén ez a régió rendelkezik a legjobb mutatókkal Szlovákián belül, bár az elmúlt tíz évben a régió pozíciói gyengültek az ország más régióiban végbement idegenforgalmi beruházások eredményeként. 2005-

ben 49 566 ágy volt található a régió 1018 szálláshelyén (ez a Szlovákiában található szálláshelyi ágyak 28,1%-os, a szálláshelyek 41,6%-os összpontosulását jelentette). A Zsolnai kerületen belül az ágyak 34%-a a Liptószentmiklósi járásban összpontosult, majd azt követte a Zsolnai és a Turdossini járás 15,6%, illetve 10,6%-os részaránnyal. A Besztercebányai kerületben hasonló koncentrációt figyelhetünk meg az idegenforgalmi infrastruktúra terén: a Besztercebányai járásban található az ágyak 20,5%-a, a Breznóbányában 17,2%-a, a Zólyomiban 14,2%-a.

7.3.12. Közlekedés

A régió központi fekvéséből adódóan következik a közlekedési hálózatban betöltött fontos szerepe. A közlekedési infrastruktúra

140. táblázat. A szálláshelyek számának, szálláshelyi ágyak, látogatók és a vendégéjszakák számának alakulása Közép-Szlovákia NUTS 2 régióban

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Szálláshelyek száma	A szálláshelyi ágyak száma	Látogatók száma	Vendégéjszakák száma
Közép-Szlovákia	2001	985	50 337	938 349	3 857 494
	2002	1 018	51 140	1 022 708	4 037 840
	2003	1 059	50 001	1 026 444	4 021 527
	2004	1 063	50 165	963 650	3 564 287
	2005	1 018	49 566	1 026 136	3 554 538
Zsolnai kerület	2001	621	28 611	541 689	2 096 427
	2002	641	29 003	596 971	2 159 791
	2003	684	30 429	609 858	2 175 857
	2004	688	30 452	577 808	1 987 306
	2005	646	29 389	625 790	2 095 016
Besztercebányai kerület	2001	364	21 726	396 660	1 761 067
	2002	377	22 137	425 737	1 878 049
	2003	375	19 572	416 586	1 845 670
	2004	375	19 713	385 842	1 576 981
	2005	372	20 177	400 346	1 459 522

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

helyzete azonban a régió belüli kettősséget mutat, míg a terület északi felét képző Zsolnai kerületet két európai jelentőségű közlekedési multimodális folyosó is átszeli – az V/a folyosó (osztrák/szlovák határ–Pozsony–Zsolna–Kassa–Tiszacsernyő–szlovák/ukrán határ–Ungvár) –, addig a délen található Besztercebányai kerületet elkerüli valamennyi Szlovákiát átszelő multimodális folyosó. Az elkövetkező években az északi terület közlekedési infrastrukturális fölényének további erősödése várható a D3 autópálya megépítésével, amely Zsolna–Csaca–Sziklaszoros vonalon biztosítja majd a régió összeköttetését Lengyelországgal.

A régió Szlovákia közúthálózatából való részesedése 32,4% (Zsolnai kerület 14,2%, Besztercebányai kerület 18,2%). A Zsolnai kerületnek az ország autópálya hálózatából való részesedése 15,5% (a Besztercebányai kerületnek pedig 0%), míg az E megjelöléssel bíró nemzetközi útvonalhálózatból való részesedése az előbbinek 18,8%, az utóbbinak 18,5%.

Az északi terület közúti közlekedésében az európai közúti rendszerbe (AGR) besorolt E 50 (cseh/szlovák határ–Drétoma–Trencsén–Zsolna–Poprád–Eperjes–Kassa–Nagy-

mihály–Felsőnémeti–szlovák/ukrán határ), az E 75 (cseh/szlovák határ–Fenyvesszoros–Csaca–Zsolna–Trencsén–Pozsony–Oroszvár–szlovák/magyar határ) és az E 77 (lengyel/szlovák határ–Alsókubin–Rózsahegy–Besztercebánya–Zólyom–Korpona–Ipolság) útvonalak a legfontosabbak. A Pozsony–Kassa összeköttetést biztosító D1 autópálya a Liptótelep–Vázsec szakaszon már üzemel.

A régió déli felében a közlekedés szempontjából meghatározó vonalaknak az európai E 77, E 571, E 572 közútvonalak számítanak, amelyek között kiemelkedik a E 571 közút (Pozsony–Nyitra–Zólyom–Rimaszombat–Kassa), amely a legrövidebb közúti kapcsolatot teszi lehetővé a ország keleti és nyugati pontjai között. Továbbá jelentős az E 572 (Trencsén–Privigye–Garamszentkereszt–Zólyom) vonal, amely rákapcsolódik az E 571-re. A déli régió észak–déli összeköttetésében pedig a már fent említett E 77 nemzetközi útvonal nagy jelentőségű (amellyel párhuzamosan a jövőben autópályát terveznek építeni).

Szlovákia vasúti hálózatából a régió részesedése 29,4% (Zsolnai kerület 10,3%, Besztercebányai kerület 19,1%). A vasútvonalak minőségi mutatója sokkal jobb az északi

NUTS 3 régióban, annak ugyanis az ország kétvágányos vasúthálózatából való részesedése 23,3%, míg a déli régióé csak 4,1%.

A vasúti közlekedésben a nyugat-kelet vonalon a legjelentősebb az ún. déli korridor szerepét betöltő Léva–Zólyom–Pelsőc–Kassa vasútvonal, mely a Zólyom–Besztercebánya–Margitfalva és a Zólyom–Rutka vonalakkal kapcsolódik rá az ún. északi korridorra. A régió észak-déli integrációjában mindenképp az utóbbi vasútvonal játszik fontos szerepet, amely Zólyomból tovább halad dél felé (a vonalnak jelentős fejlesztése várható középtávon a nemzetközi szerepkörben betöltött szerepe miatt). A kombinált közlekedésben az E 40 (cseh/szlovák határ–Fenyveszoros–Csaca–Zsolna–Poprád–Kassa–szlovák/ukrán határ) és az E 63 (oszt-rák/szlovák határ–Pozsony–Nagyszombat–Lipótvár–Puhó–Zsolna) vonalak meghatározóak.

A vízi közlekedésnek nincs szerepe a régió folyóin, mivel azoknak a régióra eső részei nem hajózhatók. A régió számára a leg-

közelebbi folyami csatlakozási pont Párkány. A régióban két nemzetközi repülőtér található, Szliácson és Zsolnán.

7.3.13. A régió gazdasági mutatói

A régió az ország bruttó hazai termékének közel 21%-át adja, amelyen a régiót alkotó két kerület megközelítőleg azonos arányban osztozik. 2004-ben a Zsolnai kerület által előállított bruttó hazai termék 142 185 millió Sk, míg a Besztercebányai kerület által előállított bruttó hazai termék 138 004 millió Sk volt. A régió az általa előállított bruttó hazai termék egy lakosra jutó értéke alapján kedvezőtlen képet mutat: 2005-ben a 6288 euró/lakos országos átlaggal szemben a Zsolnai kerület meg 5232 euró/lakos értéket mondhatott a magáénak.

A bruttó hozzáadott értékből a szolgáltatások részesedése 2004-ben 58,23% volt. Az

141. táblázat. A Zsolna NUTS 3 régió legnagyobb nem pénzügyi vállalatai

Sorrend a Zsolnai kerületben	Sorrend az ország 200 legnagyobb nem pénzügyi vállalatainak listáján	Vállalat	Bevételek 2005-ben (ezer Sk)	Index 2005/04 (%)
1.	11.	Stredoslovenská energetika, a. s., Žilina	18 594 319	-1,0
2.	24.	Mondi Business Paper SCP, a. s., Ružomberok	11 524 757	-16,6
3.	40.	INA Kysuce, a. s., Kysucké Nové Mesto	5 922 898	38,9
4.	72.	Ferona Slovakia, a. s., Žilina	3 791 038	1,5
5.	81.	Tento, a. s., Žilina	3 399 333	6,5
6.	85.	Váhostav – SK, a. s., Žilina	3 134 895	88,0
7.	88.	OFZ, a. s., Istebné	3 074 460	-46,3
8.	101.	Trim Leader, a. s., Košťany nad Turcom	2 697 405	-0,6
9.	117.	Ecco Slovakia, a. s., Martin	2 244 329	-3,9
10.	124.	Panasonic Electronic Devices Slovakia, s. r. o., Trstená	2 188 101	3,7
11.	141.	Euro Media SK, a. s., Žilina	1 967 195	73,5
12.	149.	Neografia, a. s., Martin	1 910 026	2,1
13.	157.	Skybau, s. r. o., Žilina	1 779 992	53,1
14.	159.	LG.Philips Displays Slovakia, s. r. o., Námestovo	1 768 997	-46,8
15.	187.	Proxar Slovakia Int. Spedition, a. s., Ružomberok	1 497 025	10,7
16.	189.	COOP Jednota Liptovský Mikuláš, s. d., Lipt. Mikuláš	1 470 571	7,5
17.	–	Zdroj Verex, a. s., Liptovský Mikuláš	1 353 363	5,1
18.	–	Severoslovenská vodárenská spoločnosť, a. s., Žilina	1 342 328	3,3
19.	–	COOP Jednota Čadca, s. d., Čadca	1 294 437	15,3
20.	–	COOP Jednota Žilina, s. d., Žilina	1 229 962	5,9
21.	–	Kinex, a. s., Bytča	1 207 700	-18,4
22.	–	Hyza, a. s., Žilina	1 146 084	0,9
23.	–	Mondi Packaging Ružomberok, a. s., Ružomberok	1 063 809	13,9
24.	–	Kofola, a. s., Rajcecká Lesná	1 056 762	24,1
25.	–	Liptovská mliekareň, a. s., Liptovský Mikuláš	1 035 784	6,7

Forrás: Trend, 2007.

iparból és az építőiparból származó bruttó hozzáadott érték a Zsolnai kerületben magasabb, mint a Besztercebányaiban, 2004-ben a 90 288 millió Sk iparból származó bruttó hozzáadott érték 57,1%-át az északi szubrégió adta. Az agrárium bruttó hozzáadott értéke 2004-ben 14 259 millió Sk volt (ebből a Besztercebányai kerület részesedése 63,4% volt).

2005 decemberéig a makrorégió iránt volt a legkisebb külföldi érdeklődés a külföldi tőkebefektetések terén az ország makrorégióinak viszonylatában. A régió részesedése a szlovákiai vállalati szférába irányuló külföldi tőkebefektetésből 36 366 millió Sk volt 2005. december 31-ig, s ez az ország vállalati szférájába befektetett külföldi tőkebefektetések 10,4%-ának felel meg. A régió északi felének országon belüli részesedése 7,2%, a délié 3,2%. Az északi régió vezető szerepe a régió jobb közlekedési infrastruktúrájával, valamint az ipari termelés modernebb ágazati szerkeze-

tével magyarázható. 2006-ban az északi régió pozíciói lényegesen megerősödtek a külföldi tőkebefektetések terén a dél-koreai KIA autógyár beruházásának köszönhetően.

7.4. KELET-SZLOVÁKIA MAKORÉGIÓ

A gazdasági teljesítményét tekintve a Kelet-Szlovákia makrorégió az ország leggyengébb makrorégiója, az országnak gazdasági és szociális problémákkal leginkább sújtott területe. A makrorégiót sújtó gazdasági és szociális feszültségektől mentes területeknek mindössze a kerületi székhelyek számítanak.

7.4.1. Természeti környezet

A régióban, amely felszínileg az ország második legtagoltabb makrorégiója (a Közép-Szlovákia makrorégiót követően), megtalálhatók

142. táblázat. A Besztercebánya NUTS 3 régió legnagyobb nem pénzügyi vállalatai

Sorrend a Besztercebányai kerületben	Sorrend az ország 200 legnagyobb nem pénzügyi vállalatainak listáján	Vállalat	Bevételek 2005-ben (ezer Sk)	Index 2005/04 (%)
1.	19.	Železiarne Podbrezová, a. s., Podbrezová	13 508 133	18,4
2.	23.	Slovalco, a. s., Žiar nad Hronom	11 576 611	3,4
3.	33.	Slovenská pošta, a. s., Banská Bystrica	7 633 933	6,2
4.	38.	Lesy SR, š. p., Banská Bystrica	6 375 209	18,1
5.	58.	M-Market, a. s., Lučenec	4 477 484	16,3
6.	69.	Tauris, a. s., Rimavská Sobota	3 997 904	-7,4
7.	83.	SHP Harmanec, a. s., Harmanec	3 309 589	3,8
8.	116.	Slovenské magnezitové závody, a. s., Jelšava	2 248 749	4,8
9.	131.	Slovenský vodohospodársky podnik, š. p., B. Štiavnica	2 133 483	12,6
10.	155.	COOP Jednota Krupina, s. d., Krupina	1 830 866	12,6
11.	161.	ZSNP, a. s., Žiar nad Hronom	1 696 980	3,3
12.	172.	Stefe SK, a. s., Banská Bystrica	1 628 651	137,1
13.	192.	Küster – automobilová technika, s. r. o., Vlkánová	1 427 770	24,4
14.	198.	PM Zbrojníky, a. s., Banská Bystrica	1 409 858	-12,6
15.	199.	Izomat, a. s., Nová Baňa	1 402 123	6,2
16.	–	Stredoslov. vodárenská spoločnosť, a. s., B. Bystrica	1 328 519	11,7
17.	–	Investex Group, s. r. o., Zvolen	1 205 161	21,5
18.	–	Fermas, s. r. o., Slovenská Ľupča	1 097 892	4,2
19.	–	Slovglass, a. s., Poltár	1 050 759	7,4
20.	–	PPS Group, a. s., Detva	1 050 699	84,0
21.	–	Phoenix Zeppelin, s. r. o., Banská Bystrica	1 017 723	7,5
22.	–	Biotika, a. s., Slovenská Ľupča	940 159	2,6
23.	–	Železničné opravovne a strojárne Zvolen, a. s., Zvolen	921 105	-6,3
24.	–	Ekoltech, s. r. o., Lučenec	827 823	38,3
25.	–	Doka Drevo, s. r. o., Banská Bystrica	779 177	4,7

Forrás: Trend, 2007.

143. táblázat. A GDP regionális eloszlásának alakulása 1995–2004 között

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Regionális GDP			Egy lakosra eső regionális GDP		
		millió Sk	millió EUR	millió vásárlóerő-paritás	Sk	EUR	vásárlóerő-paritás
Közép-Szlovákia	1995	120 679	3 139	7 661	89 503	2 328	5 682
	1996	135 886	3 538	8 534	100 608	2 620	6 318
	1997	150 730	3 965	9 096	111 436	2 932	6 724
	1998	164 955	4 166	9 620	121 819	3 076	7 104
	1999	176 441	4 000	9 858	130 215	2 952	7 275
	2000	194 944	4 578	10 664	143 791	3 376	7 866
	2001	214 435	4 951	11 477	158 602	3 662	8 489
	2002	234 912	5 502	12 510	173 576	4 065	9 243
	2003	252 773	6 093	12 898	186 861	4 504	9 535
Zsolnai kerület	2004	280 189	6 997	13 747	207 170	5 173	10 165
	1995	60 631	1 577	3 849	88 430	2 300	5 614
	1996	68 602	1 786	4 308	99 915	2 602	6 275
	1997	76 273	2 006	4 603	110 756	2 914	6 683
	1998	83 386	2 106	4 863	120 780	3 050	7 043
	1999	89 379	2 026	4 994	129 190	2 928	7 218
	2000	98 956	2 324	5 413	142 746	3 352	7 809
	2001	108 628	2 508	5 814	157 045	3 626	8 405
	2002	116 860	2 737	6 223	168 705	3 951	8 984
Besztercebányai kerület	2003	125 038	3 014	6 380	180 369	4 347	9 204
	2004	142 185	3 551	6 976	204 935	5 118	10 055
	1995	60 048	1 562	3 812	90 613	2 357	5 753
	1996	67 284	1 752	4 226	101 325	2 639	6 363
	1997	74 457	1 959	4 493	112 141	2 950	6 767
	1998	81 569	2 060	4 757	122 899	3 103	7 167
	1999	87 062	1 974	4 864	131 283	2 976	7 335
	2000	95 988	2 254	5 251	144 884	3 402	7 926
	2001	105 807	2 443	5 663	160 233	3 700	8 576
	2002	118 052	2 765	6 287	178 683	4 185	9 515
	2003	127 735	3 079	6 518	193 685	4 668	9 883
	2004	138 004	3 446	6 771	209 525	5 232	10 280

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

144. táblázat. A GDP regionális eloszlása

NUTS 3	2004			2003		
	millió Sk	résaránya Szlovákiában %	index 2004/2003	millió Sk	résaránya Szlovákiában %	index 2003/2002
Zsolnai k.	142 185	10,5	113,7	125 038	10,3	107,0
Besztercebányai k.	138 004	10,2	108,0	127 735	10,5	108,2

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

145. táblázat. A nemzetgazdasági ágazatok bruttó hozzáadott értékének regionális megoszlása

NUTS 3	A bruttó hozzáadott érték ágazatok szerint 2004-ben millió Sk-ban				A bruttó hozzáadott érték ágazatok szerint 2003-ban millió Sk-ban			
	mezőgazdaság	ipar és építőipar	szolgáltatások	összesen	mezőgazdaság	ipar és építőipar	szolgáltatások	összesen
Zsolnai k.	5 220	51 569	70 227	127 016	4 757	45 892	62 275	112 924
Besztercebányai k.	9 039	38 719	75 523	123 281	8 255	35 230	71 875	115 360

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

146. táblázat. A vállalati szféra külföldi tőkebefektetéseinek alakulása (millió Sk-ban)

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Bejövő külföldi tőkebefektetések az adott évben	Bejövő külföldi tőkebefektetések összértéke dec. 31-ig	Kimenő külföldi tőkebefektetések az adott évben	Kimenő külföldi tőkebefektetések összértéke dec. 31-ig
Közép-Szlovákia	2001	4 993	18 496	583	945
	2002	6 875	21 076	621	1 533
	2003	861	23 536	-159	2 323
	2004	3 165	29 205	-54	2 218
	2005	8 397	36 366	78	2 132
Zsolnai kerület	2001	1 494	10 316	509	682
	2002	6 468	12 584	285	959
	2003	740	14 471	184	676
	2004	2 315	19 180	-66	564
	2005	7 113	25 053	8	543
Besztercebányai kerület	2001	3 499	8 180	74	263
	2002	407	8 492	336	574
	2003	121	9 065	-343	1 647
	2004	850	10 025	12	1 654
	2005	1 284	11 313	70	1 589

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

magashegységek, középhegységek, medencék és alföldek egyaránt. A legjelentősebb hegyvonulatait a Magas-Tátra, az Alacsony-Tátra, a Pieniny, a Szepesi-Magura és a Szlovák-középhegység alkotják, míg a legjelentősebb medencéje a Kassai-medence. A terület legmagasabb pontja a Gerlachfalvi csúcs 2665 m tengerszint feletti magassággal, s egyben ez Szlovákia legmagasabb pontja is. A régió legalacsonyabb pontja egyben Szlovákia legalacsonyabb pontja is (94 m tengerszint feletti magasságban található a régió déli peremén, ahol a Bodrog folyó elhagyja a régiót (s egyben Szlovákiát is).

Az évi középhőmérséklet az északi, hegyvidéki jellegű területeken mindössze 5° C körül mozog (pl. Poprádon és környékén a januári középhőmérséklet -5,9 °C, a júliusi 16,2 °C), míg a régió déli területét kitöltő Kelet-szlovákiai-alföldön a hőmérsékleti viszonyok merőben eltérőek (a Tóketerebesi kistérség évi átlagos középhőmérséklete 9,0 °C, a legmelegebb hónap július 20,3 °C középhőmérséklettel, a leghidegebb hónap pedig január -3,8 °C középhőmérséklettel). A csapadék átlagos évi mennyisége a hőmérsékleti viszonyokhoz hasonló eltéréseket mutat. A napsütéses órák száma Ótátrafüreden 1818 óra, a legtöbb júliusban (208 óra), a legkevesebb pedig decemberben (72 óra).

A régió legjelentősebb folyója a Bodrog (évi átlagos vízhozama Bodrogszerdahelynél közepesen 118 m³/sec, legmagasabb márciusban 237 m³/sec, legalacsonyabb szeptemberben 55,4 m³/sec), a Hernád (évi átlagos vízhozama Sároskőszegnél közepesen 19,4 m³/sec, legmagasabb áprilisban 32,8 m³/sec, legalacsonyabb októberben 11,2 m³/sec), az Ondava (évi átlagos vízhozama Hornál közepesen 20,8 m³/sec, legmagasabb márciusban 47,2 m³/sec, legalacsonyabb szeptemberben 10,1 m³/sec), a Laborc (évi átlagos vízhozama Nagymihálynál közepesen 15,5 m³/sec, legmagasabb márciusban 33,1 m³/sec, legalacsonyabb szeptemberben 27,34 m³/sec) és a Poprád (évi átlagos vízhozama Komlóskertnél közepesen 17,00 m³/sec, legmagasabb júniusban 25,4 m³/sec, legalacsonyabb januárban 8,63 m³/sec).

A természetes tavak számát tekintve a régió ország makrorégiói között az első helyet mondhatja a magáénak. Az elsőség a Tátrában található nagyszámú gleccsertónak és morénatónak köszönhető. A régió vízrajzában fontos elemeknek számítanak a víztározók, amelyek több funkciót is ellátnak (energetikai és árvízvédelmi feladatok, ivóvízellátás, idegenforgalom). A legjelentősebb víztározó a zempléni Széles-tó.

A természetes növénytakaró a régió északi, tagoltabb részében kevésbé érintett, mint az alföldekkel és tágas medencékkel kitöltött déli felében, ahol a domborzati viszonyok kedveztek az intenzív agrárgazdálkodás kialakulásának.

7.4.2. Térszerkezet

A régió az ország második legnagyobb kiterjedésű makrorégiója, területe 15 733 km², melyből a NUTS 3 régiók megoszlása a következő: Eperjesi kerület 8981 km², Kassai kerület 6752 km². A régiót NUTS 4 szinten 24 járás alkotja (ebből 4 Kassa városán belül található), ebből 13 található az Eperjesi kerületben. A régió legnagyobb kiterjedésű járása a Kassa környéki járás (1533 km², amely egyben a második legnagyobb területű járás Szlovákiában a Lévait követően), a legkisebb pedig a Lőcsei járás (357 km²). A közigazgatási körzetek száma a második legtöbb az országban – 15, ebből 9 körzet az Eperjesi kerületben, 6 pedig a Kassai kerületben van.

7.4.3. A régió népességének alapmutatói

A régió a második legnépesebb makrorégió Szlovákiában, a 2001. évi népszámláláskor népessége 1 560 867 fő, melynek 50,8%-a a régió északi felét alkotó Eperjesi kerületben élt. A régió lakossága a 2001. évi népszámlás óta eltelt időszakban jelentősen növekedett a népességének az országban egyedülállóan magas természetes szaporodása eredményeképp. 2005. december 31-én a régió népessége 1 570 543 fő volt. A régió átlagos népsűrűsége elmarad az országos átlagtól, bár a Kassai

kerület átlagos népsűrűsége Kassa város nagyságának köszönhetően azt meghaladja (113,7 fő/km²). A legsűrűbben lakott NUTS 4 régiók (nem számítva a Kassát alkotó 4 járást) az Eperjesi (173,2 fő/km²), az Iglói (132,8 fő/km²) és a Kiszsebeni (112,8 fő/km²) járás. A többi járás ritkábban lakott az országos átlagnál, a régió legritkábban lakott NUTS 4 régióinak népsűrűsége még a szlovákiai átlagos népsűrűség felét sem éri el (Mezőlaborci járás 29,7 fő/km², Szobránci járás 44,0 fő/km², Szinnai járás 49,2 fő/km², Rozsnyói járás 52,7 fő/km²).

A régió népességének férfi–nő megoszlása 49 : 51. Az átlagos életkor mutatói kedvezőbbek az országos átlagnál, a férfiaknál mindössze 32,9 év, a nőknél 35,9 év (ezen értékek közel egy évvel alacsonyabbak a szlovákiai átlagnál). A vitalitási index értéke valamennyi szlovákiai tervezési-statisztikai régió között a legmagasabb, az Eperjesi kerületben 142,2, a Kassai kerületben 117,8 (az országos átlag 103,4).

A régióban a születések számának alakulása az elmúlt két évtizedben nagyon kedvezően alakult, ami jelentős népességnövekedés eredményezett. Az 1000 lakosra jutó születések átlagos évi száma északon 12 fő, délen 11,5 fő körül mozog. A legmagasabb natalitási mutató a Szepességben elterülő járásokat jellemzi (a Gölnicbányai, az Iglói, a Lőcsei és a Késmárki járásban meghaladja a 15 főt is). Ezen magas születési mutatók azonban nem jellemzőek általánosan a régióban élő népességre, hanem egyértelműen csak a roma kisebbségre. A legalacsonyabb natalitás a ruszin és ukrán kisebbség által lakott északkeleti járásokat jellemzi (a Felsővízközi, a Mezőlaborci és a Homonnai járásban 10‰ körül mozog).

147. táblázat. A Kelet-Szlovákia NUTS 2 régió térszerkezeti alapmutatói (ha)

NUTS 3	Mezőgazdasági földek	Erdők	Vizek	Beépített területek	Egyéb területek	Összkiterjedés
Eperjesi kerület	385 160	440 455	14 112	31 210	26 511	897 448
Kassai kerület	337 963	266 604	16 341	34 147	20 137	675 192

Megjegyzés: 2006. január 1-jei állapot.

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

A régióban a fennálló kedvezőtlen gazdasági és szociális viszonyok ellenére a művi terhésmegszakítások száma alacsony (mindenkelőtt az Eperjesi kerületben), nem éri el az országos átlagot sem. 2005-ben az Eperjes kerületben 100 újszülöttre mindössze 24,3 művi terhésmegszakítás jutott, míg az országos átlag 35,4 volt.

A halálzási arányszám a régióban Szlovákia NUTS 2 régiói között a legalacsonyabb. A mortalitási mutató azonban területi differenciáltságot mutat, a kedvezőtlenebb értékek a régió déli, magyar kisebbség által is lakott Kassai kerületet jellemzik. E területen a mortalitás értéke 9,5‰ körül mozog, míg az Eperjesi kerületben a mutató értéke 8,2‰ körüli.

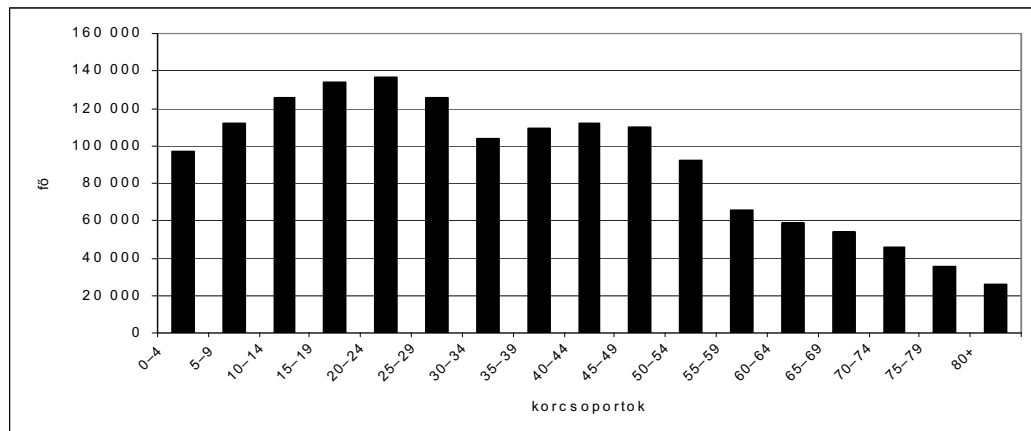
A természetes szaporodás tekintetében a régió a legkedvezőbb képet tudhatja magának Szlovákia valamennyi makrorégiója között. 2005-ben a régió belül a kedvezőbb értékkel hagyományosan az Eperjesi kerület rendelkezett (3,73 fő a régió 1000 lakosára számítva, míg a Kassai kerületben a népesség természetes szaporodása 2,21‰ volt – a szlovákiai átlag 0,18‰ volt).

A régió népességén belül a 0–14 évesek részaránya 21,6%. Ez a mutató a régió északi felében, az Eperjesi kerületben magasabb,

ott a gyermekkorúak részaránya közel 2 százalékponttal haladja meg régiós, 3 százalékponttal az országos átlagot. A gazdasági aktivitás korában levő lakosság részaránya nem éri el az országos átlagot, ami a nagy súllyal bíró 0–14 éves korosztály jelenlétével magyarázható. A gazdasági aktivitás korában levő lakosság részaránya az Eperjesi kerületben 61,5%, a Kassai kerületben pedig 62,6% (országos átlag 63,2%). A gazdasági aktivitás utáni korban levő népesség részaránya szintén nem éri el az országos átlagot, annál több mint 2 százalékponttal alacsonyabb. E mutató értéke szintén a roma kisebbség által lakott északi területeken a kedvezőbb (Eperjesi kerületben 15,9%), míg a Kassai kerületben az említett korcsoport részaránya 17,2%.

A régió a Pozsony NUTS 2 régióval egyetemben az 1000 lakosra vetített a házasságkötések számát tekintve az ország tervezési-statisztikai régiója között az első helyet tudhatja magának. 2005-ben az Eperjesi kerület 1000 lakosára számítva 5,53 házasságkötés történt, míg a Kassai kerületben 4,70 házasságkötés volt. A mutató területi differenciáltsága követi a népesség életkor szerinti szerkezetét, s a Szepeességben éri el a legnagyobb értékeket. A régióban a házasságok felbontásának az aránya az országos átlagnál alacsonyabb (2005-ben az

40. ábra. A Kelet-Szlovákia NUTS 2 régió korfája

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala: Népszámlálás 2001.

148. táblázat. Népmozgási mutatók Kelet-Szlovákia NUTS 2 régióban

NUTS 2, NUTS 3	Év	Házasság- kötések száma	Válások száma	Élve- születések száma	Elhalálo- zások száma	Művi terhesség megszakítás	Természetes szaporulat	Migrációs növekedés	Össz- növe- kedés	Lakosság dec. 31-én
		1000 lakosra számítva				100 újszülöttre számítva	1000 lakosra számítva			
Kelet- Szlovákia	2001	4,62	1,44	11,69	8,87	36,53	2,82	-0,46	2,36	1 557 985
	2002	4,85	1,70	11,63	8,83	36,13	2,79	-0,95	1,85	1 560 867
	2003	5,04	1,59	11,69	8,99	34,92	2,70	-0,77	1,93	1 563 882
	2004	5,70	1,52	12,01	8,87	30,61	3,13	-0,98	2,15	1 567 253
	2005	5,12	1,70	12,02	9,04	30,75	2,98	-0,89	2,10	1 570 543
Eperjesi kerület	2001	4,90	1,12	12,26	8,38	27,14	3,88	-0,79	3,09	791 335
	2002	5,15	1,33	11,96	8,19	28,74	3,77	-1,44	2,33	793 182
	2003	5,23	1,33	11,87	8,40	28,47	3,47	-1,41	2,06	794 814
	2004	6,19	1,20	12,19	8,14	25,04	4,05	-1,62	2,43	796 745
	2005	5,53	1,35	12,25	8,52	24,27	3,73	-1,41	2,32	798 596
Kassai kerület	2001	4,33	1,76	11,10	9,36	47,21	1,73	-0,11	1,62	766 650
	2002	4,53	2,09	11,28	9,50	44,21	1,78	-0,43	1,35	767 685
	2003	4,85	1,86	11,52	9,61	41,77	1,91	-0,11	1,80	769 068
	2004	5,20	1,84	11,82	9,63	36,53	2,19	-0,32	1,87	770 508
	2005	4,70	2,05	11,79	9,58	37,70	2,21	-0,35	1,87	771 947

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

1000 lakosra számított válások száma 1,70 volt, míg az ország 1000 lakosára 2,14 válás jutott).

A régiót a migrációs folyamatokból jelentős veszteség éri, azonban a migrációs veszteség mértékében jelentős területi eltérés figyelhető meg. A régió északi fele nagyobb migrációs népességvesztést mutat, mint a déli fele. Az ingázók centrumának Kassa, Eperjes és Poprád számít.

A régió lakosságának nemzetiségi szerkezete nagyon színes, a népesség közel 14%-a különböző nemzetiségi és etnikai csoportokhoz tartozik. A 2001. évi népszámlálási adatok alapján a lélekszámban legnagyobb kisebbség a magyar, részarányuk a régió lakónépességén belül 5,5%.

A magyar kisebbség a régió déli felében összpontosul. A második legnépesebb kisebbségi etnikum a roma, az említett népszámláláskor hivatalosan 61 456 fő vallotta magát roma nemzetiségűnek (az Eperjesi kerületben 4%, a Kassai kerületben pedig 3,9% a lakónépességén belüli részarányuk). Ez a számadat azonban elmarad a régióban élő roma kisebbségi közösség tényleges méretétől, annak becsült lélekszáma megközelíti a 200 ezret, azaz a hivatalosan nyilvántartott lélekszám mintegy háromszorosát. A legmagasabb részarányt a Kés-

márki, a Lőcsei, a Varannói, a Nagyrőcei és a Gölnicbányai járásban éri el (8,8%–6,8% között). A régió harmadik legnépesebb nemzeti kisebbsége a ruszin. A ruszin kisebbség hagyományos településterülete a régió északkeleti része, amely szervesen kötődik a „anyaországukhoz”, Kárpátaljához, ahol jelenleg kb. 900 000 ruszin él (ott azonban az ukrán hatóságok nem ismerik el őket önálló etnikumként, hanem az ukrán nemzet részének tartják őket). A ruszin kisebbség által lakott szlovákiai régiók összterülete közel 3000 km². A kisebbség egyértelműen 7 járásában összpontosul (Ólubló, Bártfa, Felsővízköz, Sztropkó, Mezőlaborc, Homonna, Szinna), ahol a részarányuk egy járásban (Mezőlaborc) meghaladja a 40%-ot is. Az említett járásokat magában foglaló Eperjesi kerületben a lélekszámuk 87,3%-a él. A régió negyedik legszámasabb nemzeti kisebbsége az ukrán. Az ő életterük szintén a régió északkeleti része, meggyezően a ruszin kisebbséggel. A lélekszámban közel 11 000 ezer főt számláló kisebbség által lakott tér azonban nem kompakt jellegű, mindössze 16 településen van jelentősebb részarányuk. Részarányuk 6 járásban haladja meg az egy százalékot, amelyek közül a Szinnai járás vezet (2,8%).

7.4.4. A munkaerőpiac helyzete

A régió lakosságának szerkezetét az iskolai végzettség alapján elmarad a szlovákiai átlagtól, amit egyrészt a régió periferiális fekvése, a nagy lélekszámú roma kisebbségi populáció, valamint az alacsony urbanizációs szint magyaráz.

A teljes középfokú végzettséggel rendelkezők népességén belüli részaránya 25,1%, s ez a nyugat-szlovákiai makrorégió után a második legalacsonyabb az ország makrorégiói között. A felsőoktatásban végzettek részaránya 6,8% (több mint 1 százalékponttal alacsonyabb, mint az országos átlag), amely alapján a régió szintén a Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régiót követi.

Az ország tervezési-statisztikai régiói között a régióban a legalacsonyabb a gazdaságilag aktív lakosság lakónépességen belüli részaránya, az országos átlagnál 1,1 százalékponttal marad el. A gazdaságilag aktívak szerkezetén belül a gyermekgondozási szabadságon levők aránya meghaladja az országos átlagot, a lakónépességen belüli részarányuk 2,6%. A nyugdíjasok lakónépességen belüli részaránya 17,3% (a Pozsony makrorégió után a második legalacsonyabb részarány).

A 2001. évi népszámláláskor a gazdaságilag aktív népesség 29,4%-a volt alkalmazásban

a magánszektorban, ami 2,7 százalékponttal alacsonyabb az országos átlagnál. A mutató a stagnáló gazdasági élet következménye, a magánfoglalkoztatók alacsony száma miatt. Az állami szektorban dolgozók 36,1%-os részaránya mintegy 1 százalékponttal haladja meg a szlovákiai átlagot. A régió mezőgazdasági és egyéb szövetkezeteiben dolgozók létszáma a Nyugat-Szlovákia makrorégiót követően a legmagasabb a makrorégiók szintjén.

A régiót sújtó gazdasági válság megmutatkozik a régióban élő vállalkozók számában és szerkezetében: mind az alkalmazottakat foglalkoztató vállalkozók, mind az alkalmazottak nélküli vállalkozók gazdaságilag aktív népességen belüli részaránya messze elmarad az országos átlagtól. Az előbbieknél a régió belüli részaránya 2,8%, az utóbbiaké 3,9%. A munkások lélekszáma 355 747 fő, ami 45,8%-os részarányának felel meg a gazdaságilag aktív népességen belül.

A primer szektorban dolgozók lélekszáma a Nyugat-Szlovákia NUTS 2 régió után a régióban a legmagasabb, a 2001. évi népszámláláskor 49 892 fő dolgozott benne. A primer szektorhoz tartozó erdőgazdálkodás foglalkoztatási részaránya a Közép-Szlovákia NUTS 2 régiót követően a régióban a legmagasabb, a primer szektorban dolgozók 22,1%-a dolgozik benne.

149. táblázat. A gazdaságilag aktív népesség számának és szerkezetének alakulása a Kelet-Szlovákia NUTS 2 régióban (ezer főben)

NUTS 2, NUTS 3	Év	Gazdaságilag aktív lakosság			ebből					
		összesen	férfi	nő	dolgozó			munkanélküli		
					összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő
Kelet-Szlovákia	2001	726,8	401,9	324,9	548,5	297,8	250,8	172,4	98,4	74,1
	2002	722,9	402,7	320,2	558,5	307,7	250,7	159,5	90,1	69,5
	2003	724,6	400,4	324,2	565,2	311,2	254,1	157,2	87,1	70,1
	2004	735,9	409,6	326,4	556,1	309,7	246,4	176,7	96,8	80,0
	2005	726,8	407,5	319,3	558,9	316,0	242,9	167,1	90,7	76,4
Eperjesi kerület	2001	366,2	202,2	164,1	279,7	151,2	128,5	83,1	47,6	35,5
	2002	364,5	202,8	161,7	287,7	157,1	130,5	73,3	42,1	31,2
	2003	363,6	200,8	162,7	288,3	158,4	129,9	74,1	41,3	32,8
	2004	373,8	209,4	164,3	286,0	160,2	125,7	85,4	46,8	38,6
	2005	373,7	212,2	161,5	292,8	167,2	125,6	80,1	44,2	35,9
Kassai kerület	2001	360,6	199,7	160,8	268,8	146,6	122,3	89,3	50,8	37,8
	2002	358,4	199,9	158,5	270,8	150,6	120,2	86,2	48,0	38,3
	2003	361,0	199,6	161,5	276,9	152,8	124,2	83,1	45,8	37,3
	2004	362,1	200,1	162,0	270,1	149,4	120,7	91,3	50,0	41,3
	2005	353,1	195,3	157,8	266,1	148,8	117,3	87,0	46,5	40,5

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

150. táblázat. A gazdaságban dolgozók gazdasági ágazatok szerinti megoszlása Kelet-Szlovákia NUTS 2 régióban

NUTS 2, NUTS 3	Év	A gazdaságban dolgozók összesen	ebből a gazdasági tevékenység alapján											egyéb társadalmi, szociális és személyi szolgáltatások
			mező- gazdaság, erdészet	ipar összesen	épitőipar	nagy- és kiskereskedelem, javítási szolgáltatások	szállodák és éttermek	közlekedés, szállítás, raktározás, posta és távkezelés	pénzügyi szolgáltatások	ingatlanbérlet és kereskedelmi tevékenység	közigazgatás, honvédelem, közvetlen szociális ellátás	iskolaügy	egészségügy, szociális segítségnyújtás	
Kelet-Szlovákia	2001	498 430	30 788	134 908	31 611	79 881	10 872	40 356	6 176	31 506	19 842	51 563	38 126	22 801
	2002	486 309	28 477	133 545	31 933	74 539	10 772	38 524	5 388	31 213	20 913	52 209	37 293	21 503
	2003	503 644	30 698	130 524	37 682	77 684	11 193	36 988	6 352	35 661	21 679	52 458	40 267	22 469
	2004	498 495	27 093	131 685	39 017	76 884	10 886	36 438	6 244	32 088	23 312	51 500	39 641	23 707
	2005	505 628	26 170	136 429	39 105	79 472	11 035	34 931	6 257	35 789	25 040	49 281	37 686	24 433
Eperjesi kerület	2001	237 004	16 946	67 181	17 512	36 997	6 032	14 055	2 743	10 772	9 744	25 530	18 949	10 543
	2002	230 509	15 779	65 278	17 620	34 691	5 997	13 485	2 319	10 362	10 314	26 054	18 510	10 100
	2003	244 427	17 325	65 831	22 459	34 312	6 686	13 383	3 009	13 089	10 792	26 456	20 268	10 817
	2004	240 228	14 875	64 401	24 269	35 579	5 836	12 854	2 808	11 411	11 490	25 922	20 042	10 741
	2005	240 646	14 197	67 168	23 127	36 607	6 491	12 241	2 834	12 085	12 161	24 707	18 097	10 931
Kassa kerület	2001	261 426	13 842	67 727	14 099	42 884	4 840	26 301	3 433	20 734	10 098	26 033	19 177	12 258
	2002	255 800	12 698	68 267	14 313	39 848	4 775	25 039	3 069	20 851	10 599	26 155	18 783	11 403
	2003	259 217	13 373	64 693	15 223	43 361	4 507	23 605	3 343	22 572	10 887	26 002	19 999	11 652
	2004	258 267	12 218	67 284	14 748	41 305	5 050	23 584	3 436	20 677	11 822	25 578	19 599	12 966
	2005	264 982	11 973	69 261	15 978	42 865	4 544	22 690	3 423	23 704	12 879	24 574	19 589	13 502

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

A Pozsony NUTS 2 régió után itt dolgozik a legkevesebb ipari és építőipari alkalmazott, az ipar és építőipar a kereső népesség kevesebb mint egynegyedét foglalkoztatja. Az idegenforgalom erősnek mondható pozícióit támasztja alá a szállodákban és éttermekben dolgozók 2,3%-os részaránya a kereső népességen belül.

A makrorégió az ország leghátrányosabb munkapiaci körülményeivel bír, a magas munkanélküliség közel egy évtizede sújtja a régiót, sőt a közeli kilátások sem kedvezőek az új munkahelyek számának növekedését illetően. Az 1998 után Szlovákiában érezhető gazdasági fellendülés jelei e régióban máig nem mutatkoztak meg, a gazdaságélénkítő külföldi tőkebefektetések elkerülték az ország keleti végét (eltekintve Kassa város helyzetétől, amelynek kedvező gazdasági helyzete szigetnek tekinthető).

A régióon belül a munkanélküliségi ráta értéke jelentősen eltér a régió északi és déli fele között: az Eperjesi kerületben 2-3 százalékponttal alacsonyabb az értéke. A két kerület közötti differencia azzal magyarázható, hogy a gazdasági szerkezetváltás során a végbement munkacsoportok építései és üzembezárások déli területeken található ipari ágazatokat (mezőgazdaság, bányaiipar, élelmiszeripar) érintette a leginkább.

2006 decemberében a statisztikai hivatal által megállapított munkanélküliségi ráta a ré-

gió északi felében 18,1%, a déli felében 20,3% volt. A statisztikai hivatal a munkanélküliek számát az Eperjesi kerületben 68 ezer főben, a Kassai kerületben 71,3 ezer főben határozta meg. 2006. december 31-én a nyilvántartott munkanélküliek száma az előbbi kerületben 55 760 fő, az utóbbiban 58 806 fő volt. A régiót sújtó magas munkanélküliség sajátossága a nyilvántartott munkanélküliek alacsony képzettségi szintje, amely elhelyezkedési esélyeiket tovább csökkenti. A nyilvántartott munkanélküliek közel kétharmada tartósan, több mint egy éve állástalan volt.

A népesség alacsony képzettségi mutatóiból és a súlyos munkanélküliségi helyzetből következik a régió népességének alacsony átlagkeresete, valamint az, hogy a havi átlagkeresetek növekedési dinamikája is elmarad az országos átlagtól. Az átlagkereset differenciáltsága azonban nem egyezik a munkanélküliségi ráta területi megoszlásával, hanem azzal ellentétes: a Kassai kerületben közel 20%-kal magasabbak az átlagkeresetek, mint az Eperjesi kerületben. A Kassai kerület kedvezőbb átlagkereseti mutatója azonban nem általánosítható a kerület egész területére, az ott található valamennyi NUTS 4 régióra, hanem egyértelműen az ország második legnagyobb városának, Kassának, keresetnövelő hatásáról van szó.

151. táblázat. A havi átlagkeresetek nagyságának alakulása Kelet-Szlovákia NUTS 2 régiójában (Sk-ban)

NUTS 2, NUTS 3	Év	Havi átlagkereset	ebből a gazdasági tevékenység alapján			
			mezőgazdaság	ipar	építőipar	kereskedelem
Kelet-Szlovákia	2001	11 774	9 498	13 621	12 993	11 388
	2002	13 160	10 095	14 995	13 873	12 012
	2003	14 138	10 764	16 240	14 482	12 177
	2004	15 579	12 039	18 262	15 695	13 281
	2005	16 686	12 851	19 257	17 387	13 941
Eperjesi kerület	2001	10 693	9 360	11 423	11 554	11 052
	2002	11 819	9 999	12 133	12 191	11 437
	2003	12 535	10 764	12 757	12 676	11 892
	2004	13 847	11 888	14 364	13 763	12 738
	2005	14 760	12 753	14 948	14 991	13 148
Kassai kerület	2001	12 720	9 678	15 630	14 223	11 688
	2002	14 316	10 223	17 479	15 241	12 541
	2003	15 541	10 764	19 367	16 000	12 435
	2004	17 065	12 239	21 629	17 115	13 772
	2005	18 299	12 983	22 902	19 292	14 729

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

152. táblázat. A havi átlagkeresetek nagyságának megoszlása 2006-ban

NUTS 3	Havi átlagkereset		
	Összesen (Sk)	Index, Szlovákia = 100	Index 2006/2005
Eperjesi kerület	14 087	75,1	106,8
Kassai kerület	17 930	95,6	106,9

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007

7.4.5. A településrendszer alapmutatói

A régió településeinek száma 1106 (nem számítva Kassa városán belül településeknek értelmezhető 22 városrészt), amelyek között 666 található az Eperjesi kerületben. A járá-sok szintjén a legtöbb település a Kassa kör-nyéki járásban található (113), a legkevesebb pedig a Gölnicbányaiban (20). A település-sűrűség alapján a legszórtaabb településháló-zattal a Poprádi járás rendelkezik (38,72 km²-nyi területre jut egy település), a legsű-rűbb településhálózat pedig a Felsővízközi járásban található (8,08 km²-nyi területre jut egy település).

A településkategóriák közül a népesség je-lentős része él aprótelepülésen, a régióban ta-lálható az ország legkisebb községe is: Kis-hollód (Felsővízközi járás) 10 lakossal (a 2001. évi népszámlálás alapján). A települé-sek lakossága alapján a legszámasabb a 200–499 fő közötti kategória (351 település), majd az 500–999 és a 0–199 lakosságú tele-pülésformák. A régióban 39 város található. A legnagyobb városok Kassa (236 093 fő), Eperjes (92 786 fő), Poprád (56 157 fő) és Nagymihály (39 948 fő). Az Eperjesi kerület legkisebb városi rangú települése Szepesófal-u (2355 fő), a Kassai kerületben pedig Szepeso-laszi (3518 fő).

153. táblázat. A településnagyság megoszlása a népesség szerint

NUTS 2, NUTS3	Év	Települések száma összesen	ebből az adott népességszámmal rendelkező település									
			0–199	200–499	500–999	1 000–1 999	2 000–4 999	5 000–9 999	10 000–19 999	20 000–49 999	50 000–99 999	100 000 +
Kelet-Szlovákia	2005	1 106	198	351	296	161	68	15	7	7	2	1
Eperjesi kerület	2005	666	162	210	150	87	40	5	6	4	2	0
Kassai kerület	2005	440	36	141	146	74	28	10	1	3	0	1

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

154. táblázat. A népesség megoszlása településnagyság szerint

NUTS2, NUTS 3	Év	Lakosság összesen	ebből az adott népességszámmal rendelkező településen élők száma									
			0–199	200–499	500–999	1 000–1 999	2 000–4 999	5 000–9 999	10 000–19 999	20 000–49 999	50 000–99 999	100 000 +
Kelet-Szlovákia	2005	1 570 54	22 878	120 13	205 01	220 943	196 632	110 26	98 588	214 445	146 779	234 871
Eperjesi kerület	2005	798 596	17 605	71 923	102 93	117 467	114 575	35 116	79 357	112 837	146 779	0
Kassai kerület	2005	771 947	5 273	48 211	102 07	103 476	82 057	75 147	19 231	101 608	0	234 871

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

155. táblázat. A települések vízgazdálkodási infrastrukturális ellátottsága

NUTS 3 Szlovákia	Vízvezetékkel ellátott települések részaránya %		Csatornahálózattal ellátott települések részaránya %		Csatornahálózattal és víztisztító állomással ellátott települések részaránya %	
	2002. december 31.	2005. december 31.	2002. december 31.	2005. december 31.	2002. december 31.	2005. december 31.
Eperjesi k.	53,3	57,4	14,1	16,5	10,8	14,6
Kassai k.	61,0	65,5	16,4	20,0	14,6	18,6
Szlovákia	69,8	76,0	17,5	21,2	13,5	18,9

Forrás: SZK Környezetvédelmi Minisztériuma, 2007.

A régió legfontosabb települési tengelye a Kassa–Eperjes–Poprád tengely, amely az ország keleti felének legjelentősebb agglomerációja. Az urbanizáció mértéke a Kassai kerületben az országos átlagnak felel meg, viszont az Eperjesi kerületben közel 6%-kal a szlovákiai átlag alatt marad.

7.4.6. Gazdasági szervezetek, vállalkozások

A régióban a jogi személyiségű gazdasági szervezetek, vállalatok száma 18 242 volt 2005 decemberében, ami a Szlovákiában található jogi személyiségű gazdasági szervezetek 21,8%-át tette ki. A régióban 86,1 lakosra jut egy jogi személyiségű gazdasági szervezet, s ez az országos átlagnál 21,7 fővel magasabb érték. A gazdasági ágazati bontásban a kereskedelemben tevékenykedő gazdasági szervezetek súlya magasabb az országos átlagnál: a régióbeli részarányuk 39,5%, míg az országos átlag 38,5%. A mezőgazdasági termeléssel foglalkozó gazdasági szervezetek száma az elmúlt fél évtizedben növekedést mutat, a makrorégiók szintjén ebben a régióban található a legtöbb ilyen tevékenységet folytató gazdasági szervezet.

2005 decemberében a foglalkoztatottak számát tekintve ebben a régióban volt a legalacsonyabb a legalább 250 főt foglalkoztató vállalatok száma, valamint itt volt a legmagasabb az egy ilyen nagyvállalatra jutó népességszám (12081 lakosra jutott egy legalább 250 főt foglalkoztató vállalat). A kisvállalkozások (0–19 fő alkalmazott) részaránya 91,6% volt, s ez az országos átlaggal csaknem meg egyező érték.

Az iparendély alapján működő egyéni vállalkozások száma az elmúlt 5 évben közel

30%-kal nőtt, számuk 2005 decemberében 81 953 volt (az országban az iparendély alapján működő egyéni vállalkozások 23,7%-a, s ez a részarány szintén növekedést mutatott az elmúlt 5 évben). E folyamatban fontos szerepe van a régió gazdasági környezetének, a stagnáló gazdasági viszonyok közepette sokan egyéni vállalkozások útján próbálkoznak javítani a gazdasági helyzetükön.

7.4.7. Mezőgazdaság

A mezőgazdasági termelés mindenekelőtt a régió déli felében jelentős, ott ugyanis a természeti feltételek sokkal kedvezőbbek, mint az északi régióban. A mezőgazdasági területek kiterjedése a régióban 2006. január 1-jén 723 123 ha volt, ami az ország mezőgazdasági területeinek 29,7%-át tette ki. A mezőgazdasági földterületek eloszlása a régiót alkotó két kerület között csaknem egyenlő, az Eperjesi kerületben a kiterjedésük 385 160 ha (az ország mezőgazdasági területének 15,8%-a), a Kassai kerületben pedig 337 963 ha (az ország mezőgazdasági területének 13,9%-a). Az egy lakosra számított mezőgazdasági földterület nagysága a régióban 0,46 ha (az Eperjesi kerületben 0,49 ha, a Kassaiban 0,44 ha).

A Nyugat-Szlovákia makrorégiót követően ezen régióban van a legtöbb szántóföld, kiterjedésük 354 592 ha volt 2006. január 1-jén, s ebből 57,6% esett a Kassai kerületre. A Kassai kerületben 0,27 ha szántóföld jut egy lakosra, míg az Eperjesiben 0,19 ha.

Az állattenyésztés fontos szerepet tölt be a régió mezőgazdaságában, elsősorban a régió északi felében, ahol a kiterjedt réteken és legelőkön jelentős a külterjes szarvasmarha- és juhtenyésztés. A régióban az állatsűrűség

156. táblázat. A lakhatási célokra szolgáló ingatlanok átlagos piaci árai (Sk/m²)

Év	Szlovákia	Kassai kerület	Eperjesi kerület
2007	37 306	24 472	22 516
2006	30 114	17 489	18 425
2005	25 780	15 740	17 842

Forrás: Szlovák Nemzeti Bank, 2008.

157. táblázat. Az egyéni vállalkozások számának és szerkezetének megoszlása

NUTS 2, NUTS 3	Év	Egyéni vállalkozások összesen	ebből		
			iparendélyvel rendelkező vállalkozók	szabad- foglalkozásúak	magángazdák
Kelet-Szlovákia	2001	70 690	64 590	3 482	2 618
	2002	70 977	64 823	3 525	2 629
	2003	79 577	73 393	3 696	2 488
	2004	86 878	80 496	3 878	2 504
	2005	87 781	81 953	3 377	2 451
Eperjesi kerület	2001	36 630	33 947	1 575	1 108
	2002	37 612	34 929	1 569	1 114
	2003	42 750	40 083	1 632	1 035
	2004	47 547	44 787	1 713	1 047
	2005	48 592	46 006	1 547	1 039
Kassai kerület	2001	34 060	30 643	1 907	1 510
	2002	33 365	29 894	1 956	1 515
	2003	36 827	33 310	2 064	1 453
	2004	39 331	35 709	2 165	1 457
	2005	39 189	35 947	1 830	1 412

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

158. táblázat. A vállalatok számának alakulása az alkalmazottak számának függvényében

NUTS 2, NUTS 3	Év	Vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma alapján			
		0–19	20–49	50–249	250 és felette
Kelet-Szlovákia	2001	12 566	606	631	132
	2002	11 745	558	610	122
	2003	12 733	573	597	122
	2004	14 536	806	692	145
	2005	16 714	761	637	130
Eperjesi kerület	2001	5 329	320	344	64
	2002	5 035	293	341	59
	2003	5 623	299	336	61
	2004	6 425	426	387	73
	2005	7 571	403	359	68
Kassai kerület	2001	7 237	286	287	68
	2002	6 710	265	269	63
	2003	7 110	274	261	61
	2004	8 111	380	305	72
	2005	9 143	358	278	62

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

azonban csak a juhállomány estében haladja meg az országos átlagot (19,2 juh jut 100 ha mezőgazdasági földterületre, szemben az 16,5 juh/100 ha mezőgazdasági földterület országos átlaggal).

A mezőgazdasági termékek eladásából a régiónak 6241 millió Sk bevétele volt 2006-ban, amely nagyságát tekintve a régió 15,1%-os részesedését jelentette országos viszonylat-

ban a mezőgazdasági termékek eladásából származó összbevételt illetően (2005-ben a részesedése 14,9% volt). A régió mezőgazdaságának jövőjével kapcsolatosan biztató lehet az a tény, hogy a régió mezőgazdaságának teljesítménye nagy növekedési dinamizmust mutatott az elmúlt fél évtizedben (2006-ban mindkét kerületében a bevételek növekedési indexe meghaladta az országos átlagot).

159. táblázat. A mezőgazdasági és nem mezőgazdasági földterületek kiterjedésének és szerkezetének alakulása (ha)

NUTS 2, NUTS 3	Év	Összterület	Mezőgazdasági földterület összesen	ebből		Nem mezőgazdasági földterület összesen	ebből erdő
				szántó	szántók részaránya (%)		
Kelet-Szlovákia	2002	1 573 212	724 719	360 512	100,8	848 493	706 560
	2003	1 573 274	724 514	356 049	99,6	848 760	706 786
	2004	1 573 303	724 073	353 815	99,1	849 230	707 321
	2005	1 572 712	723 431	354 826	99,5	849 281	707 027
	2006	1 572 640	723 123	354 592	99,5	849 517	707 059
Eperjesi kerület	2002	898 074	386 250	154 921	40,1	511 824	440 504
	2003	898 078	386 057	151 511	39,2	512 021	440 617
	2004	898 102	385 890	149 515	38,7	512 212	440 773
	2005	897 523	385 458	150 307	39,0	512 065	440 455
	2006	897 448	385 160	150 243	39,0	512 288	440 455
Kassai kerület	2002	675 138	338 469	205 591	60,7	336 669	266 056
	2003	675 196	338 457	204 538	60,4	336 739	266 169
	2004	675 201	338 183	204 300	60,4	337 018	266 548
	2005	675 189	337 973	204 519	60,5	337 216	266 572
	2006	675 192	337 963	204 349	60,5	337 229	266 604

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

160. táblázat. A mezőgazdasági földterületek kiterjedése és azok szerkezete (ha)

NUTS 3	Mezőgazdasági föld	Szántóföld	Komló	Szőlő	Kert	Gyümölcsfák	Rét, legelő
Eperjesi kerület	385 160	150 243	–	23	10 927	2 198	221 767
Kassai kerület	337 963	204 349	–	2 785	13 549	2 143	115 136

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

161. táblázat. Az állatállomány számának alakulása

NUTS 2, NUTS 3	Év	Szarvasmarha	ebből	Sertés	Baromfi	ebből	Juh
			tehén			tyúk	
Kelet-Szlovákia	2001	164 706	70 942	301 715	3 246 356	1 703 382	111 009
	2002	160 128	71 516	312 266	3 116 042	1 654 884	107 468
	2003	154 119	66 830	269 659	2 583 795	1 611 279	108 638
	2004	134 360	62 545	200 978	2 824 729	1 578 655	106 864
	2005	133 043	62 155	190 013	2 728 753	1 525 058	107 483
Eperjesi kerület	2001	100 570	44 224	136 150	1 595 790	803 529	68 433
	2002	98 646	44 670	138 096	1 499 620	702 610	71 169
	2003	93 449	42 011	117 012	1 145 290	618 161	69 224
	2004	82 070	40 034	87 773	1 183 170	592 582	67 886
	2005	81 139	39 621	83 724	1 183 055	554 918	67 710
Kassai kerület	2001	64 136	26 718	165 565	1 650 566	899 853	42 576
	2002	61 482	26 846	174 170	1 616 422	952 274	36 299
	2003	60 670	24 819	152 647	1 438 505	993 118	39 414
	2004	52 290	22 511	113 205	1 641 559	986 073	38 978
	2005	51 904	22 534	106 289	1 545 698	970 140	39 773

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

162. táblázat. A vállalatok számának alakulása a gazdasági tevékenység alapján

	Év	Vállalatok összesen	ebből a gazdasági tevékenység alapján										iskolaügyi	egészségügyi, szociális ellátás	egyéb
			mező- gazdaság, erdészeti	ipar összesen	építőipar	nagy- és kiskereskede- lem, javítási szolgáltatá- sok	szállodák és éttermek	közlekedés, szállítás, raktározás, posta és távközlés	penzügyi szolgáltatások	ingatlanbérlet és kereskedelmi tevékenység					
NUTS 2, NUTS 3 Kelet-Szlovákia	2001	13 935	1 238	2 099	1 176	5 867	399	415	106	2 180	0	0	455		
	2002	13 035	1 179	2 012	1 120	5 088	410	401	115	2 202	0	0	508		
	2003	14 025	1 246	2 148	1 207	5 511	458	438	96	2 364	0	0	557		
	2004	16 179	1 334	2 418	1 377	6 421	567	526	93	2 731	90	253	369		
	2005	18 242	1 414	2 562	1 548	7 167	658	587	103	3 119	103	578	403		
Eperjesi kerület	2001	6 057	783	1 044	580	2 302	197	166	36	768	0	0	181		
	2002	5 728	738	1 001	564	1 989	212	163	39	798	0	0	224		
	2003	6 319	791	1 094	621	2 237	238	186	38	861	0	0	253		
	2004	7 311	844	1 229	708	2 645	279	222	38	998	30	157	161		
	2005	8 401	894	1 330	813	3 015	329	254	40	1 192	33	321	180		
Kassai kerület	2001	7 878	455	1 055	596	3 565	202	249	70	1 412	0	0	274		
	2002	7 307	441	1 011	556	3 099	198	238	76	1 404	0	0	284		
	2003	7 706	455	1 054	586	3 274	220	252	58	1 503	0	0	304		
	2004	8 868	490	1 189	669	3 776	288	304	55	1 733	60	96	208		
	2005	9 841	520	1 232	735	4 152	329	333	63	1 927	70	257	223		

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

163. táblázat. Az iparengedéllyel rendelkező vállalkozók számának alakulása a gazdasági tevékenység alapján

	Év	Iparleveles vállalkozók összesen	ebből a gazdasági tevékenység alapján											iskolaügyi	egészségügy, szociális ellátás	egyéb
			mező-gazdaság, erdőszet	ipar összesen	építőipar	nagy- és kiskereskedelem, javítási szolgáltatások	szállodák és éttermek	közlekedés, szállítás, raktározás, posta és távközlés	pénzügyi szolgáltatások	ingatlanbérlet és kereskedelmi tevékenység						
NUTS 2, NUTS 3 Kelet-Szlovákia	2001	64 590	1 615	12 434	8 635	25 356	3 182	3 120	110	7 147	—	—	2 991			
	2002	65 134	1 858	12 457	9 024	24 233	3 144	3 010	456	7 660	—	—	3 292			
	2003	73 393	2 376	13 798	10 728	26 936	3 399	3 191	464	8 748	—	—	3 753			
	2004	80 496	2 743	14 965	12 827	28 829	3 600	3 199	375	9 773	815	169	3 201			
	2005	81 953	3 251	15 238	13 791	28 273	3 530	3 026	401	10 167	831	189	3 256			
Eperjesi kerület	2001	33 947	1 123	7 194	5 568	12 223	1 812	1 626	56	2 877	—	—	1 468			
	2002	35 133	1 271	7 414	5 938	11 800	1 827	1 646	290	3 336	—	—	1 611			
	2003	40 083	1 577	8 279	7 253	13 234	1 990	1 731	278	3 898	—	—	1 843			
	2004	44 787	1 825	9 196	8 866	14 271	2 107	1 783	198	4 486	350	116	1 589			
	2005	46 006	2 189	9 374	9 653	14 045	2 073	1 670	207	4 745	352	128	1 570			
Kassai kerület	2001	30 643	492	5 240	3 067	13 133	1 370	1 494	54	4 270	—	—	1 523			
	2002	30 001	587	5 043	3 086	12 433	1 317	1 364	166	4 324	—	—	1 681			
	2003	33 310	799	5 519	3 475	13 702	1 409	1 460	186	4 850	—	—	1 910			
	2004	35 709	918	5 769	3 961	14 558	1 493	1 416	177	5 287	465	53	1 612			
	2005	35 947	1 062	5 864	4 138	14 228	1 457	1 356	194	5 422	479	61	1 686			

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

164. táblázat. Az állatsűrűség területi megoszlásának alakulása

NUTS 2, NUTS 3	Év	Szarvasmarha	Tehén	Juh	Sertés	Baromfi	Tyúk
		100 ha mezőgazdasági földterületre eső darabszám			100 ha szántóföldre eső darabszám		
Kelet-Szlovákia	2001	25,0	10,8	16,9	87,1	936,9	491,6
	2002	23,3	10,4	15,6	87,2	869,8	462,0
	2003	22,5	9,7	15,8	75,6	724,0	451,5
	2004	24,5	11,4	19,4	60,1	845,4	472,5
	2005	23,7	11,1	19,2	58,2	835,3	466,9
Eperjesi kerület	2001	28,8	12,6	19,6	94,1	1 102,7	555,3
	2002	26,9	12,2	19,4	92,8	1 007,3	471,9
	2003	25,8	11,6	19,1	80,6	789,0	425,9
	2004	29,4	14,4	24,3	65,0	876,0	438,7
	2005	28,8	14,1	24,0	64,4	910,3	427,0
Kassai kerület	2001	20,8	8,7	13,8	82,0	817,9	445,9
	2002	19,1	8,4	11,3	83,2	772,1	454,9
	2003	18,8	7,7	12,2	72,1	679,4	469,1
	2004	19,3	8,3	14,4	56,9	824,7	495,4
	2005	18,6	8,1	14,3	54,0	785,8	493,2

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

165. táblázat. A mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek alakulása I.

NUTS 2, NUTS 3	Év	A mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek		
		millió Sk	ebből	
			növénytermesztés	állattenyésztés
Kelet-Szlovákia	2001	7 288	2 447	4 841
	2002	7 417	2 583	4 834
	2003	6 861	2 416	4 445
	2004	6 774	2 480	4 294
	2005	6 064	2 143	3 921
Eperjesi kerület	2001	3 379	818	2 561
	2002	3 492	934	2 558
	2003	3 098	787	2 311
	2004	2 978	758	2 220
	2005	2 680	619	2 061
Kassai kerület	2001	3 909	1 629	2 280
	2002	3 925	1 649	2 276
	2003	3 763	1 629	2 134
	2004	3 796	1 722	2 074
	2005	3 384	1 524	1 860

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

166. táblázat. A mezőgazdasági termékek eladásából származó bevételek alakulása II.

NUTS 3	2006		
	Összesen mill. Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Eperjesi kerület	2 721	6,6	101,5
Kassai kerület	3 520	8,5	104

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

7.4.8. Erdőgazdálkodás

Az erdők kiterjedése a régió északi felét alkotó Eperjesi kerületben több mint 8 százalékponttal haladja meg az országos átlagot, a Kas-

sai kerületben azonban attól elmarad megközelítőleg 2 százalékponttal (38,9%). Az Eperjesi kerület egy lakosára jutó erdőterület 0,57 ha, a Kassai kerület pedig 0,34 ha. Az ország NUTS 3 régiói között az Eperjesi kerület a második

legerdősültebb. Az erdők kiterjedése a NUTS 4 régiók szintjén (nem számítva a Kassát alkotó négy járást) a legalacsonyabb a Nagymihályi járásban (8,5%), a legmagasabb pedig a Gölnicbányai járásban (74,9%). Az Eperjesi kerületben az erdők 42,3%-a állami, 28,2%-a szövetkezeti, 11,2%-a pedig magántulajdonban van. A tulajdonosi szerkezet ettől eltér a Kassai kerületben, ahol a 38,7%-os állami részt a közösségi tulajdon követi 24,9%-kal, s szövetkezeti tulajdonban az erdők mindössze 17,5%-a van.

A régió Szlovákia második legnagyobb fakitermelő körzete, az évi fakitermelése meghaladja a 2 millió m³-t. A faipar földrajzi eloszlása arányos a régió déli és északi fele között.

7.4.9. Ipar

A régió ipari termelése az ország ipari termeléséből származó bevételeinek egyre csökkenő hányadát adja, 2001-ben még 18,2%-os részesedést mondhatott a magáénak, egy évvel később már csak 17,6%-ot, s a mutató értéke 2006-ban 16,5%-ra csökkent. A mutató csökkenése híven tükrözi az egész gazdaság és ezen belül az ipari termelés stagnálását az ország keleti felében. A régióban az ipari teljesítmény nagyon erős területi összpontosulást mutat: 2006-ban a régió ipari termelésének kevesebb mint 27%-a esett az Eperjesi kerületre.

A régió ipari termelésében legnagyobb jelentőséggel a kohászat bír, azon belül is a kassai vasmű, amely amerikai tőkebefektetésnek köszönhetően a Kárpát-medence egyik legjelentősebb kohóipari vállalata. 2005-ben a gazdasági eredményeket tekintve a kassai vasmű az ország harmadik legnagyobb nem pénzügyi vállalata volt, míg alkalmazottak száma alapján szintén a harmadik helyen állt (14 ezer fő alkalmazottja volt, ettől több alkalmazottal csak a Szlovák Vasúti Társaság és a Szlovák Posta rendelkezett – 19 ezer, illetve 16 ezer fő). A kohászat mellett a régió második jelentős ipari ágazata a gépgyártás, amely elsősorban Poprádon (vasúti szerelvények gyártása, mosógépgyártás), Rozsnyón (kis traktorok gyártása),

Eperjesen (ipari robotok, automatizációs berendezések, csapágycsatlósok gyártása) és Szinnán (traktorok, gépsorok) található meg. Az ágazati sorrend harmadik fokán áll a régió kiterjedt erdőre épülő fafeldolgozó ipar, amelyben a bútorgyártás (Igló, Varannó, Rozsnyó) és a papírgyártás (Nagyszabos) meghatározó szerepet mondhat a magáénak. Az ország faipari termelésének több mint egyharmadát adja a régió.

A vegyipar jelenléte szintén meghatározó a gazdaság szerkezetében. A Pozsonyi régiót követően a második legjelentősebb vegyipari termelés található a régióban, amit mindenekelőtt az Órmezőn, Homonnán és Szvitben található vegyipari vállalatok fémjeleznek (termelési skálájuk széles, a robbanóanyagoktól, gyógyszerektől a PVC-n keresztül a ragasztókig, műszálak terjed).

További jelentős ipari ágazat még a régióban az élelmiszeripar (elsősorban a régió déli felében, Nagymihályon, Kassán, Eperjesen), valamint a textilipar (mindenekelőtt a Szepességben és Sárosban).

Az építőipar a régió szintén nagy hagyományokkal rendelkező ágazata, amely számára kitűnő ásványi nyersanyagbázis található a régióban. Az építőiparból származó bevételek évről évre nőnek, 2006-ban az országon belüli részesedése 23,9% volt.

7.4.10. Kereskedelem

Az elmúlt fél évtizedben a régiót alkotó Eperjesi és Kassai kerület az ország kiskereskedelmi bevételeinek egyre csökkenő hányadát adja. 2006-ban a kiskereskedelembeől származó bevételek összege 53 391 millió Sk volt, s ez 12,5%-os részesedést jelentett az ország kiskereskedelmi összbevételeiből.

A régióban a nagykereskedelemből származó bevételek fokozatos emelkedést mutatnak. 2006-ban a régió nagykereskedelmi bevételei tették ki az ország nagykereskedelmi bevételeinek 19,1%-át. A nagykereskedelmi bevételeknek a kerületek közötti megoszlása kiegyenlítettnak mondható.

167. táblázat. Az ipari termelésből származó bevételek alakulása

NUTS 2, NUTS 3	Év	Az ipari termelésből származó bevételek millió Sk-ban
Kelet-Szlovákia	2001	197 196
	2002	202 804
	2003	217 687
	2004	246 678
	2005	273 187
Eperjesi kerület	2001	66 421
	2002	64 462
	2003	72 703
	2004	69 399
	2005	72 439
Kassai kerület	2001	130 775
	2002	138 342
	2003	144 984
	2004	177 279
	2005	200 748

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

168. táblázat. Az ipari termelésből származó bevételek alakulása II.

NUTS 3	2006		
	Összesen mill. Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Eperjesi kerület	82 048	4,4	109,9
Kassai kerület	223 469	12,1	107,4

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

169. táblázat. A belkereskedelemből származó bevételek alakulása millió Sk-ban

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Kiskereskedelem	Nagykereskedelem	Gépjármű-kereskedelem
Kelet-Szlovákia	2001	44 110	125 573	11 706
	2002	53 753	99 641	12 821
	2003	41 115	89 758	14 062
	2004	50 607	93 261	12 727
	2005	56 022	118 648	15 670
Eperjesi kerület	2001	23 246	56 856	5 821
	2002	28 262	52 166	6 159
	2003	25 479	47 732	8 158
	2004	22 395	44 232	5 095
	2005	30 015	54 907	7 314
Kassai kerület	2001	20 864	68 717	5 885
	2002	25 491	47 475	6 662
	2003	15 636	42 026	5 904
	2004	28 212	49 029	7 632
	2005	26 007	63 741	8 356

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

170. táblázat. A kiskereskedelemből származó bevételek alakulása

NUTS 3	2006		
	Összesen mill. Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Eperjesi kerület	25 581	6	84,1
Kassai kerület	27 810	6,5	105,5

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

171. táblázat. A nagykereskedelemből származó bevételek alakulása

NUTS 3	2006		
	Összesen mill. Sk	Szlovákián belüli részarány %-ban	Index 2006/2005
Eperjesi kerület	81 116	10,4	147,7
Kassai kerület	67 587	8,7	106

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

7.4.11. Idegenforgalom

A régió idegenforgalmi adottságai mindekelőtt annak északnyugati felében kedvezőek, az elmúlt fél évtized átlagát tekintve az Eperjesi kerület a leglátogatottabb NUTS 3 régió az országban, azonban ha a 2004–2005 időszak eredményeit vesszük figyelembe, akkor az Eperjesi kerületet megelőzi a Pozsonyi kerület (2005-ben az Eperjesi kerületet 621 032, a Pozsonyit 786 266 turista kereste fel).

A régióon belül a látogatottság nagyon jelentős eltérést mutat: a Kassai kerületbe látogató turisták száma még a felét sem éri el az Eperjesi kerületet felkereső turisták számának.

A régió szálláshelyein eltöltött vendégéjszakák számát tekintve a régió a 2. helyen áll a tervezési-statisztikai régiók között: 2005-ben a régió szálláshelyein eltöltött vendégéj-

szakák száma 2 865 114 volt, s ez 689 424 vendégéjszakával volt kevesebb, mint a Közép-Szlovákia makrorégió szálláshelyein eltöltött vendégéjszakák száma.

A régiót felkereső turisták célállomásainak az ország legrégibb nemzeti parkjai (Tátrai Nemzeti Park, Pieniny Nemzeti Park, Szlovák Paradicsom Nemzeti Park), a szlovák–magyar határ mentén elterülő karsztvidék (Szlovák-karszt Nemzeti Park), európai hírű gyógyfürdői (Bártfa, Felsőzúgó, Ránkfűred), történelmi műemlékei (Krasznahorka vára, szepesi vár), egyházi műemlékei (Szent Jakab-székesegyház Lőcsén, Szent Erzsébet-székesegyház Kassán, a ruszin nép fatemplomai a régió északkeleti részén) és kiterjedt történelmi óvárossal rendelkező városai (Kassa, Eperjes, Lőcse, Bártfa, Rozsnyó, Késmárk) számítanak. Emellett a régió számtalan lehetőséget kínál a téli és nyári sportok szerelmeseinek is.

172. táblázat. A szálláshelyek számának, szálláshelyi ágyak, látogatók és a vendégéjszakák számának alakulása

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Szálláshelyek száma	A szálláshelyi ágyak száma	Látogatók száma	Vendégéjszakák száma
Kelet-Szlovákia	2001	646	68 939	960 160	3 568 089
	2002	715	66 004	1 066 034	3 867 616
	2003	735	67 118	981 887	3 583 155
	2004	750	69 390	894 028	3 041 851
	2005	740	66 541	916 784	2 865 114
Eperjesi kerület	2001	436	29 015	695 597	2 904 079
	2002	462	30 885	745 178	3 051 652
	2003	477	31 025	687 420	2 839 431
	2004	471	32 807	608 514	2 356 664
	2005	449	31 049	621 032	2 170 128
Kassai kerület	2001	210	39 924	264 563	664 010
	2002	253	35 119	320 856	815 964
	2003	258	36 093	294 467	743 724
	2004	279	36 583	285 514	685 187
	2005	291	35 492	295 752	694 986

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

173. táblázat. Az eperjes NUTS 3 régió legnagyobb nem pénzügyi vállalatai

Sorrend az Eperjesi kerületben	Sorrend az ország 200 legnagyobb nem pénzügyi vállalatainak listáján	Vállalat	Bevételek 2005-ben (ezer Sk)	Index 2005/04 (%)
1.	51.	Chemosvit, a. s., Svit	5 343 375	-5,0
2.	60.	Kronospan SK, s. r. o., Prešov	4 345 877	29,5
3.	86.	Milk-Agro, s. r. o., Prešov	3 115 982	n
4.	87.	Tatravagónka, a. s., Poprad	3 112 752	-13,2
5.	89.	Nylstar Slovakia, a. s., Humenné	2 997 843	6,3
6.	97.	Rhodia Industrial Yarns, a. s., Humenné	2 807 936	-9,5
7.	123.	Pivovar Šariš, a. s., Veľký Šariš	2 213 000	16,8
8.	133.	Mecom, a. s., Humenné	2 087 389	18,5
9.	178.	Bukocel, a. s., Hencovce	1 575 731	7,8
10.	183.	Terichem, a. s., Svit	1 553 150	3,8
11.	–	Tatranská mliekareň, a. s., Kežmarok	1 240 872	33,4
12.	–	Chemes, a. s., Humenné	1 169 377	-4,1
13.	–	Štátne lesy TANAPu Tat. Lomnica, št. prisp. org., Tat. Lomnica	1 159 389	354,1
14.	–	S-Plus Trade, s. r. o., Vranov nad Topľou	1 050 172	38,0
15.	–	Sanas, a. s., Sabinov	819 353	55,2
16.	–	COOP Jednota Prešov, s. d., Prešov	775 256	5,7
17.	–	VSK, s. r. o., Humenné	637 786	32,0
18.	–	Tatramat, a. s., Poprad	633 573	-37,4
19.	–	Baliarne obchodu, a. s., Poprad	584 962	-3,8
20.	–	Tomark, s. r. o., Prešov	561 250	8,2
21.	–	Spravbytkomfort, a. s., Prešov	523 311	8,0
22.	–	Tesla Stropkov, a. s., Stropkov	516 508	-17,8
23.	–	MEDea pharmaceuticals, s. r. o., Prešov	510 373	-1,0
24.	–	COOP Jednota Poprad, s. d., Poprad	506 435	-2,6
25.	–	Tatramat – ohrievače vody, s. r. o., Poprad	488 230	0,8

Forrás: Trend, 2007.

174. táblázat. A Kassa NUTS 3 régió legnagyobb nem pénzügyi vállalatai

Sorrend a Kassai kerületben	Sorrend az ország 200 legnagyobb nem pénzügyi vállalatainak listáján	Vállalat	Bevételek 2005-ben (ezer Sk)	Index 2005/04 (%)
1.	3.	U.S. Steel Košice, s. r. o., Košice	91 299 320	12,4
2.	18.	Východoslovenská energetika, a. s., Košice	13 870 793	4,8
3.	36.	Inžinierske stavby, a. s., Košice	6 568 051	83,9
4.	47.	BSH Drives and Pumps, s. r. o., Michalovce	5 514 915	19,1
5.	48.	Embraco Slovakia, s. r. o., Spišská Nová Ves	5 500 000	n
6.	68.	SCA Hygiene Products, s. r. o., Gemerská Hôrka	4 041 847	12,4
7.	76.	Yazaki Wiring Technologies Slovakia, s. r. o., Michalovce	3 650 634	n
8.	98.	Laboš, s. r. o., Košice	2 787 125	2,4
9.	139.	Eurovia – Cesty, a. s., Košice	1 971 679	54,5
10.	140.	Chemko, a. s., Strážske	1 968 675	-3,0
11.	146.	Tepláren Košice, a. s., Košice	1 959 896	0,0
12.	152.	Východoslov. stavebné hmoty, a. s., Turňa nad Bodvou	1 840 906	25,7
13.	153.	Východoslov. vodárenská spoločnosť, a. s., Košice	1 837 855	4,9
14.	186.	Tepelné hospodárstvo Košice, s. r. o., Košice	1 518 759	2,4
15.	–	SH Trade, s. r. o., Košice	1 270 534	77,0
16.	–	Chemkostav, a. s., Michalovce	1 040 669	7,9
17.	–	Kovostroj, s. r. o., Dobšiná	1 007 308	-16,6
18.	–	Hydina ZK, a. s., Košice	959 504	15,7
19.	–	SHP Slavošovce, a. s., Slavošovce	843 275	14,0
20.	–	Kerko, a. s., Košice	723 661	-24,6
21.	–	Refrako, s. r. o., Košice	634 612	11,1
22.	–	Auto Gábríel, s. r. o., Košice	607 839	-1,2
23.	–	Skanska Technológia, a. s., Košice	581 254	5,2
24.	–	Noves okná, s. r. o., Spišská Nová Ves	566 502	19,4
25.	–	SEZ Krompachy, a. s., Krompachy	534 527	30,1

Forrás: Trend, 2007.

A szállodai infrastruktúra mutatóit figyelembe véve ez a makrorégió rendelkezik a legjobb mutatókkal Szlovákián belül. 2005-ben 66 541 ágy volt található a régió 740 szálláshelyén (ami a Szlovákiában található szálláshelyi ágyak 37,8%-ának, a szálláshelyek 30,3%-ának az összpontosulását jelenti az adott régióban). Az Eperjesi kerületen belül az ágyak 53%-a a Magas-Tátra szívéét jelentő Poprádi járásban összpontosul, majd azt követi a Késmárki és a Bártfai járás. A Kassai kerületben hasonló koncentrációt mutatkozik meg az idegenforgalmi infrastruktúra terén, a kerületi székhelyen található az ágyak közel 20%-a, majd az követi a Nagymihályi járás és az Iglói járás. A legkevesebb látogatott területnek a Mezőlaborci, a Sztropkói és a Szobránci járás számít.

7.4.12. Közlekedés

A régió közlekedési hálózatának alapszerkezete a 19. századból öröklött formákat tartalmazza a megváltozott viszonyok és elvárások ellenére, s ez lényegesen fékezi a régió gazdasági és társadalmi fejlődését.

Az ország közúthálózatának 27,2%-a található a régióban (Eperjesi kerület 14,4%, Kassai kerület 12,8%). Az autópályák hosszát tekintve az északi régió részesezése magasabb, az Eperjesi kerületre esik Szlovákia autópályahálózatának 6,3%-a, míg a Kassaira csak mindössze 1,8%-a. Szlovákia nemzetközi útvonalhálózatából (E megjelöléssel bíró útvonalhálózat) az útvonalak 26,6%-a található meg a régióban (Eperjesi kerület 12,6%, Kassai kerület 14,0%).

A régió közúthálózatában meghatározóak az E 50 (cseh/szlovák határ–Trencsén–Zsolna–Poprád–Eperjes–Nagymihály–szlovák/ukrán határ), az E 371 (lengyel/szlovák határ–Felsővízköz–Eperjes), az E 571 (Pozsony–Nyitra–Zólyom–Rozsnyó–Kassa), az I/68 (lengyel/szlovák határ–Ólubló–Orló–Eperjes–Kassa–szlovák/magyar határ) és az I/67 (Poprád–Szepesbéla–Tátrajavorina–szlovák/lengyel ha-

tár) útvonalak. A tervezett Pozsony–Kassa D1 autópályából a régióban a Kassa–Eperjes szakasz már üzemel.

Az ország vasúthálózatának 30,3%-a esik a régió területére. A vasúti közlekedés minőségi vonalainak, az ország kétvágányos pályáinak 22,9%-a a Kassai kerületben található, míg az Eperjesi kerület e vonalaknak a 3,6%-át mondhatja a magáénak. A vasúti közlekedés regionális vonalainak 33,6%-a található a régióban.

A vasúti közlekedés alaptengelyeit a nemzetközi AGTC rendszerbe sorolt C-E 40 (cseh/szlovák határ–Zsolna–Poprád–Kassa–Tiszacsernyő–szlovák/ukrán határ) és a C-30/1 (lengyel/szlovák határ–Palocsa–Eperjes–Kassa–Hernádcsány–szlovák/magyar határ) vonalak alkotják, melyek nyugat–kelet, illetve észak–dél irányú nemzetközi közlekedési folyosók részei.

A régióban két, a nemzetközi utasforgalomban szerepet játszó repülőtér található, Poprádon és Kassán. A régióban nincs számottevő vízi közlekedés.

7.4.13. A régió gazdasági mutatói

A régió gazdasági mutatói a leggyengébbeknek számítanak az egész országban. A régióban megtermelt GDP egy lakosra jutó értéke erősen eltér a régiót alkotó két kerület között. Az északi felében, vagyis az Eperjesi kerületben az egy lakosra jutó GDP az országos átlagnak mindössze 60%-át éri el, míg a Kassai kerületben e mutató értéke az országos átlag 89%-a. Biztatónak tűnhet azonban az a tény, hogy az elmúlt években a régióban megtermelt GDP értéke az országos átlaggal megegyező dinamizmussal növekszik.

A régió gazdasága által előállított bruttó hozzáadott érték 2004-ben 262 816 millió Sk volt. A régiót alkotó két kerület nem arányosan osztozott ezen mutató értékéből, a gyengébb gazdasággal rendelkező Eperjesi kerület részaránya kevesebb volt. A nemzetgazdasági ágazatok szerinti bontásban a szolgáltatások

175. táblázat. A GDP regionális eloszlásának alakulása 1995–2004 között

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Regionális GDP			Egy lakosra eső regionális GDP		
		millió Sk	millió EUR	millió vásárlóerő-paritás	Sk	EUR	vásárlóerő-paritás
Kelet-Szlovákia	1995	125 948	3 276	7 996	82 590	2 148	5 243
	1996	142 341	3 707	8 940	93 140	2 425	5 849
	1997	157 331	4 139	9 494	102 491	2 696	6 185
	1998	172 809	4 364	10 078	112 114	2 831	6 538
	1999	185 253	4 200	10 350	119 763	2 715	6 691
	2000	203 477	4 778	11 131	131 083	3 078	7 171
	2001	226 267	5 224	12 110	145 685	3 364	7 797
	2002	244 457	5 725	13 018	156 772	3 672	8 348
	2003	262 553	6 327	13 397	168 056	4 050	8 575
	2004	294 204	7 347	14 435	187 924	4 693	9 220
Eperjesi kerület	1995	54 132	1 408	3 437	70 350	1 830	4 466
	1996	60 293	1 570	3 787	78 205	2 037	4 911
	1997	66 217	1 742	3 996	85 415	2 247	5 154
	1998	71 042	1 794	4 143	91 181	2 302	5 317
	1999	75 647	1 715	4 226	96 661	2 191	5 401
	2000	83 438	1 959	4 564	106 158	2 493	5 807
	2001	91 481	2 112	4 896	116 127	2 681	6 215
	2002	101 366	2 374	5 398	127 955	2 997	6 814
	2003	108 561	2 616	5 539	136 734	3 296	6 977
Kassai kerület	2004	121 578	3 036	5 965	152 781	3 815	7 496
	1995	71 816	1 868	4 559	95 057	2 472	6 035
	1996	82 048	2 137	5 153	108 344	2 821	6 804
	1997	91 114	2 397	5 498	119 914	3 155	7 236
	1998	101 767	2 570	5 935	133 511	3 371	7 786
	1999	109 606	2 485	6 124	143 422	3 251	8 013
	2000	120 039	2 819	6 567	156 650	3 678	8 569
	2001	134 786	3 112	7 214	176 109	4 066	9 426
	2002	143 091	3 351	7 620	186 532	4 369	9 933
	2003	153 992	3 711	7 858	200 422	4 830	10 227
	2004	172 626	4 311	8 470	224 255	5 600	11 003

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

adják a régió termeléséből származó bruttó hozzáadott érték döntő hányadát, 2004-ben a szolgáltatások adták a régióbeli bruttó hozzáadott érték 61,8%-át.

2005 decemberéig az ország makrorégióinak viszonylatában ebbe a makrorégióba érkezett a harmadik legtöbb befektetett külföldi tőke a vállalati szférát illetően. 2005. december 31-ig a régióba befektetett 43 241 millió

Sk külföldi tőke területi eloszlásában éles eltérés figyelhető meg: a külföldi tőkebefektetés túlnyomó többsége, 36 056 millió Sk a Kassai kerületbe irányult. A szlovákiai vállalati szférába érkeztetett külföldi tőkebefektetésekből a Kassai kerület részesedése 10,3%, az Eperjesi kerületé pedig mindössze 2,1% volt (ezzel az értékkel a kerület a legutolsó helyet foglalja el a kerületek között).

176. táblázat. A GDP regionális eloszlása

NUTS 3	2004			2003		
	millió Sk	részaránya Szlovákiában %	index 2004/2003	millió Sk	részaránya Szlovákiában %	index 2003/2002
Eperjesi kerület	121 578	9,0	112,0	108 561	9,0	107,1
Kassai kerület	172 626	12,7	112,1	153 992	12,7	107,6

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

177. táblázat. A nemzetgazdasági ágazatok bruttó hozzáadott értékének regionális megoszlása

NUTS 3	A bruttó hozzáadott érték ágazatok szerint 2004-ben millió Sk-ban				A bruttó hozzáadott érték ágazatok szerint 2003-ban millió Sk-ban			
	mező- gazdaság	ipar és építőipar	szolgáltatások	összesen	mező- gazdaság	ipar és építőipar	szolgáltatások	összesen
Eperjesi kerület	7 556	35 128	65 923	108 607	6 809	30 755	60 480	98 044
Kassai kerület	6 554	50 909	96 746	154 209	6 060	44 813	88 200	139 073

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

178. táblázat. A vállalati szféra külföldi tőkebefektetéseinek alakulása (millió Sk)

NUTS 2 / NUTS 3	Év	Bejövő külföldi tőkebefektetések az adott évben	Bejövő külföldi tőkebefektetések összértéke dec.31-ig	Kimenő külföldi tőkebefektetések az adott évben	Kimenő külföldi tőkebefektetések összértéke dec.31-ig
Kelet-Szlovákia	2001	-83	43 122	833	3 631
	2002	1 151	39 053	-85	1 596
	2003	671	40 270	27	1 986
	2004	2 192	41 536	-177	1 763
	2005	1 837	43 241	-8	2 480
Eperjesi kerület	2001	771	5 532	157	613
	2002	189	5 891	-6	507
	2003	54	6 020	110	565
	2004	1 069	7 102	95	618
	2005	137	7 185	-22	629
Kassai kerület	2001	-854	37 590	676	3 018
	2002	962	33 162	-79	1 089
	2003	617	34 250	-83	1 421
	2004	1 123	34 434	-272	1 145
	2005	1 700	36 056	14	1 851

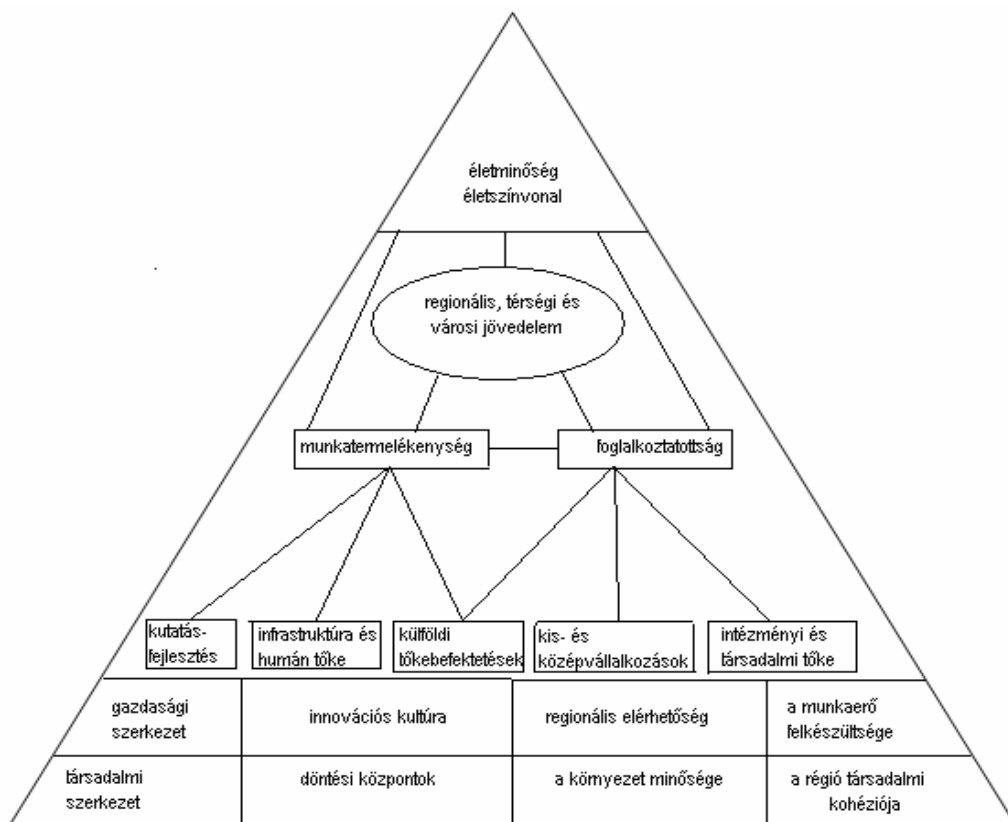
Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

8. A DÉL-SZLOVÁKIAI RÉGIÓK VERSENYPÉSSÉGÉNEK NÉHÁNY VONÁSA

Napjainkban a versenyképesség kulcsfogalomává vált, fontosságát bizonyítja, hogy 2004 februárjában az Európai Unió a harmadik kohéziós jelentésében kiemelten hangsúlyozza a versenyképességet a fenntartható fejlődés, a kohézió, továbbá a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás szintjének emelése mellett.

Az alábbi fejezetben a versenyképesség összetett szerkezeti kapcsolatrendszerének néhány elemét tekintjük át, amelyek jelentősen hozzájárulnak a régiók azon képességéhez, hogy képesek legyenek tartósan biztosítani relatíve magas jövedelmi és foglalkoztatottsági szintet.

41. ábra. A versenyképesség tényezőit és rendszerét összefoglaló piramismodell

Forrás: Lengyel-Rechnitzer 2000.

8.1. A DÉL-SZLOVÁKIAI RÉGIÓK VÁLLALKOZÁSI KÖRNYEZETE

A vállalkozói környezet szerkezeti mutatóinak (vállalkozássűrűség, vállalkozási formák, vállalkozási terület stb.) alakulása a gazdasági megújulás és versenyképesség egyik legmarkánsabb mutatója, ezen környezeti sajátosságok vizsgálata kiváló terepet jelent annak meghatározására, hogy a megváltozott társadalmi és gazdasági rendszerben mennyire voltak életképesek az egyes régiók, milyen fejlődési pályákon indultak el.

Szlovákiában az elmúlt fél évtized alatt a vállalkozói szféra robbanásszerű növekedésen ment keresztül, a vállalkozói környezet indexe 2001-től napjainkig folyamatos javulást mutat. A vállalkozói szféra megerősödése a déli országrészt sem kerülte el, azonban a korábbi fejezetekben tárgyalt nyugat-kelet lejtő erősen érzékelhető e tekintetben is. A dél-szlovákiai vállalkozási környezetben a legszembetűnőbb pozitív irányú változás a korlátozott felelősségű társaságok (kft.) rendkívül gyors növekedése volt. A vállalkozások számának hirtelen növekedése az uniós csatlakozást megelőzően még erőteljes urbánus jellegűt mutatott, 2004-től kezdődően azonban a vidéki falvakban bejegyzett cégek részaránya jelentősen növekedést mutat (elsősorban a nagyobb városok és ipari centrumok tágabb rurális körzetében lett erőteljesebb a vállalkozói aktivitás).

A dél-szlovákiai jogi személyiségű gazdasági szervezetek számában tapasztalható erő-

teljes növekedés kapcsán szólni kell a magyarországi cégalapítókra, akik az alacsony – a közép-európai térségben az egyik legalacsonyabb – szlovákiai cégalapítási költségek, az egyszerűbb ügyintézés és a jobb szlovákiai adórendszer végett Szlovákiában alapítanak céget, leányvállalatot, vagy helyezik át ide a székhelyüket. Az uniós csatlakozás óta eltelt négy év alatt több ezerre tehető a Szlovákiában megtelepedett magyarországi vállalkozások száma, amelyek többsége korlátozott felelősségű társaság, s döntően Pozsonyban, Kassán, Komáromban, Dunaszerdahelyen és Párkányban telepednek le.

2005. december 31-én a magyar jellel bíró 16 dél-szlovákiai járásban összesen 14 975 vállalat volt (az ország vállalatainak 17,9%-a), amelyek közül 14 765 volt magánvállalat (az ország magánvállalatainak 17,8%-a). A vállalkozói sűrűséget számottevően befolyásolja a térségek településszerkezete, gazdasági fejlettsége, infrastrukturális ellátottsága, képzettségi, jövedelmi, foglalkoztatási és demográfiai viszonya. A régió lakosságának lélekszámához viszonyítva a 16 dél-szlovákiai járás lényegesen gyengébb teljesítményt mutat az országos átlaghoz képest: a régió 98,8 lakosára jut egy vállalat (országos viszonylatban 64,4 lakosra jut egy vállalat), míg 100,2 lakosára jut egy magánvállalat (országos viszonylatban 65,0 lakosra jut egy magánvállalat). A régió belüli vállalkozások fajlagos sűrűsége a legmagasabb a nyugati járásokban: a fejlett főváros ösztönzőleg hat a környező – tágabban értelmezett – rurális térségek vállalkozói aktivitására: a

179. táblázat. Az egykulcsos személyi jövedelemadó bevezetésével kapcsolatos változások 2004-től

Év	Adókulcsok	Adóalapból leírható nem adóköteles bevétel	Gyermekek utáni kedvezmények	Adóköteles jövedelemmel nem rendelkező, illetve alacsony jövedelmű házastárs utáni kedvezmények
2003	10%, 20%, 28%, 35%, 38%	38 760 Sk	16 800 Sk, amely az adóalapot csökkenti	12 000 Sk
2004	19%	80 832 Sk	4800 Sk adóbónusz – az adóból leszármazható össze	80 832 Sk

Forrás: Szlovák Köztársaság Pénzügyminisztériuma, 2007.

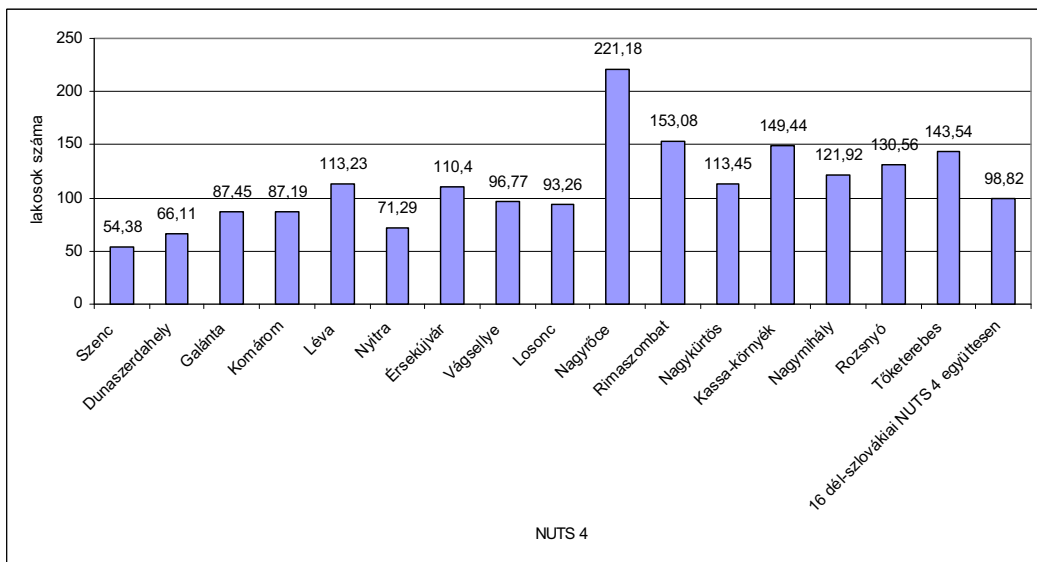
Szenci járásban 54,4 lakosra jut egy vállalat, míg ez az érték a Dunaszerdahelyi járásban 66,1 fő. A legkedvezőtlenebb fajlagos sűrűséget a Lévai járástól keletre fekvő járások mutatják (legrosszabb helyzetben a Rimaszombati és a Nagyrőcei járás van): minél nagyobb komparatív hátránnyal, fejlettségi deficitel küzd egy-egy kistérség, annál inkább csökken a vállalkozói aktivitás, s maradnak el a vállalatok.

A magánvállalatokon belül a külföldi és a nemzetközi tulajdonú vállalatok részesedése az alábbi volt: a 14 765 magánvállalatból 1373 volt külföldi tulajdonban (9,3%), míg 1053 volt nemzetközi tulajdonban (7,1%). Az arányszámok e mutató esetében az országos

viszonylatban lényegesen eltérnek: az adott időpontban a szlovákiai magánvállalatok 10,7%-a volt külföldi és 7,8%-a volt nemzetközi tulajdonban.

A régió belül az egyes járások részesedése a vállalatokat és a magánvállalatokat illetően nagyon magas eltéréseket mutat. A régióban a legmagasabb részesedést a Nyitrai járás mondhatja a magáénak, ami a járási székhely jelentős közigazgatási szerepkörével és gazdasági pozícióival magyarázható. A Nyitrai járás után a Dunaszerdahelyi járás rendelkezik a legerősebb vállalati bázissal (a legtöbb vállalattal, a legelőnyösebb vállalat szerkezeti mutatókkal), a tárgyalt tér vállalatainak 11,35%-a található a Dunaszerdahelyi járásban.

42. ábra. Az egy vállalatra eső lakosok száma a dél-szlovákiai NUTS 4 szinteken

Forrás: A szerző saját szerkesztése a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala adatai alapján.

180. táblázat. A vállalatok számának és szerkezetének területi megoszlása 2005-ben (%)

NUTS 4	Vállalatok %	Magán-vállalatok	ebből		NUTS 4	Vállalatok %	Magán-vállalatok	ebből	
			külföldi	nemzetközi				külföldi %	nemzetközi %
Szenc	6,36	6,42	7,94	7,60	Losonc	5,22	5,19	2,84	4,84
Dunaszerdahely	11,35	11,39	12,67	13,58	Nagyrőce	1,24	1,16	0,44	0,85
Galánta	7,22	7,25	7,72	6,55	Rimaszombat	3,63	3,60	1,53	2,66
Komárom	8,31	8,30	13,40	10,16	Nagykürtös	2,75	2,70	2,33	2,66
Léva	7,08	7,05	6,92	7,12	Kassa	4,78	4,80	2,62	4,84
Nyitra	15,32	15,39	18,57	13,11	Nagymihály	5,98	6,00	3,86	5,13
Érsekújvár	9,05	9,04	10,92	9,40	Rozsnyó	3,17	3,12	2,91	2,75
Vágsegyháza	3,73	3,73	2,99	3,32	Tőketerebes	4,83	4,86	2,33	5,41

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2007.

181. táblázat. A vállalatok és az alkalmazottak számának területi megoszlása 2005-ben (%)

NUTS 4	0–19*	20–49	50–249	250 és felette	NUTS 4	0–19*	20–49	50–249	250 és felette
Szenc	6,48	6,71	4,19	2,04	Losonc	5,23	5,54	3,57	11,22
Dunaszerdahely	11,56	7,00	12,11	8,16	Nagyőrce	1,21	1,31	1,55	2,04
Galánta	7,29	7,29	6,21	4,08	Rimaszombat	3,60	3,50	4,35	3,06
Komárom	8,26	8,89	9,01	7,14	Nagykürtös	2,74	2,48	3,57	1,02
Léva	6,98	8,16	8,23	5,10	Kassa környék	4,81	5,54	3,73	3,06
Nyitra	15,13	16,33	16,93	23,47	Nagymihály	5,83	8,02	6,83	6,12
Érsekújvár	8,95	9,62	10,71	8,16	Rozsnyó	3,18	2,92	2,80	5,10
Vágsellye	3,81	2,77	2,64	6,12	Töketeribes	4,94	3,94	3,57	4,08

* Ezen kategóriába vannak sorolva azon vállalatok, ahol az alkalmazottak száma nem lett megállapítva.

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2007.

182. táblázat. A vállalatok számának és szerkezetének alakulása 2001–2005 között

NUTS 4	Év	Vállalatok összesen	ebből			NUTS 4	Év	Vállalatok összesen	ebből		
			magánszektor	ebből					magánszektor	ebből	
				külföldi	nemzetközi					külföldi	nemzetközi
Szenc	2001	4 434	4 059	87	288	Losonc	2001	3 421	2 996	146	279
	2002	4 128	3 749	93	286		2002	3 257	2 825	151	281
	2003	4 533	4 212	94	227		2003	3 475	3 097	155	223
	2004	5 004	4 714	92	198		2004	3 648	3 274	158	216
	2005	5 091	4 815	92	184		2005	3 694	3 335	159	200
Duna- szerdahely	2001	8 116	7 096	253	767	Nagyőrce	2001	1 361	1 198	81	82
	2002	8 194	7 188	255	751		2002	1 323	1 174	73	76
	2003	8 783	7 837	266	680		2003	1 458	1 329	75	54
	2004	9 582	8 641	271	670		2004	1 512	1 382	81	49
	2005	9 879	9 026	246	607		2005	1 590	1 473	71	46
Galánta	2001	6 195	5 704	140	351	Rima- szombat	2001	3 463	2 685	156	622
	2002	6 204	5 744	129	331		2002	3 361	2 573	161	627
	2003	6 706	6 279	134	293		2003	3 472	2 892	166	414
	2004	7 204	6 780	138	286		2004	3 706	3 132	165	409
	2005	7 519	7 105	144	270		2005	3 766	3 219	160	387
Komárom	2001	6 338	5 488	261	589	Nagykürtös	2001	1 672	1 413	76	183
	2002	6 036	5 198	246	592		2002	1 667	1 397	71	199
	2003	6 531	5 719	251	561		2003	1 887	1 608	75	204
	2004	6 862	6 059	270	533		2004	2 140	1 868	74	198
	2005	6 964	6 235	248	481		2005	2 281	2 050	65	166
Léva	2001	6 073	5 171	302	600	Kassa könyék	2001	3 577	3 242	136	199
	2002	5 921	5 041	280	600		2002	3 496	3 157	141	198
	2003	6 510	5 687	288	535		2003	4 044	3 711	145	188
	2004	6 955	6 151	311	493		2004	4 396	4 061	149	186
	2005	7 231	6 472	310	449		2005	4 473	4 166	126	181
Nyitra	2001	10 433	9 781	342	310	Nagy- mihály	2001	4 142	3 569	256	317
	2002	9 922	9 260	349	313		2002	4 131	3 559	261	311
	2003	11 036	10 369	369	298		2003	4 426	3 869	277	280
	2004	11 862	11 172	386	304		2004	4 557	3 994	294	269
	2005	12 199	11 524	378	297		2005	4 482	3 958	258	266
Érsekújvár	2001	7 511	6 586	338	587	Rozsnyó	2001	2 382	2 160	140	82
	2002	7 239	6 334	323	582		2002	2 413	2 177	140	96
	2003	7 915	7 097	330	488		2003	2 675	2 419	142	114
	2004	8 477	7 673	341	463		2004	2 823	2 559	144	120
	2005	8 557	7 808	314	435		2005	2 917	2 665	124	128
Vágsellye	2001	3 111	2 815	89	207	Töke- terebes	2001	3 479	2 815	183	481
	2002	2 928	2 635	83	210		2002	3 437	2 783	188	466
	2003	3 212	2 906	90	216		2003	3 668	3 064	192	412
	2004	3 498	3 192	97	209		2004	3 901	3 303	200	398
	2005	3 586	3 294	94	198		2005	3 913	3 397	145	371

Megjegyzés: A számadatok a december 31-i állapotokra vonatkoznak.

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2007.

Az alkalmazottak számát illetően a 0–19 fő alkalmazottat foglalkoztató vállalatok száma a legmagasabb, számuk 2005-ben 13 547 volt, ami az országban található ezen kategóriájú vállalatok 16,2%-os tömörülését jelentette a régióban (az elmúlt fél évtizedben erősödött a régió ezen pozíciója). A régió belül a legmagasabb vállalati aktivitást a 0–19 alkalmazottat foglalkoztató vállalatok között szintén a Nyitrai és a Dunaszerdahelyi járás

mondhatja magáénak. A 20–49 alkalmazottat foglalkoztató vállalatok száma 686 volt, az 50–249 alkalmazottat foglalkoztató vállalatok száma 644, míg a legalább 250 alkalmazottat foglalkoztató vállalatok száma 98 volt. A nagyvállalatok kimagasló területi koncentrációt mutatnak, a legalább 250 főt foglalkoztató vállalatok közel egynegyede a Nyitrai járásban összpontosul, ami a járási székhely domináns gazdasági erejének a bizonyítéka.

183. táblázat. A vállalatok számának alakulása az alkalmazottak számának függvényében 2001–2005 között

NUTS 4	Év	Vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma alapján				NUTS 4	Év	Vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma alapján			
		0–19*	20–49	50–249	250 és felette			0–19*	20–49	50–249	250 és felette
Szenc	2001	615	41	23	1	Losonc	2001	563	31	27	10
	2002	529	32	24	2		2002	457	33	28	8
	2003	615	35	22	2		2003	508	29	26	8
	2004	731	39	30	3		2004	612	34	29	9
	2005	878	46	27	2		2005	709	38	23	11
Dunaszerdahely	2001	977	59	59	10	Nagyőrce	2001	165	7	10	3
	2002	1 097	58	60	8		2002	125	9	8	3
	2003	1 162	48	65	8		2003	123	10	6	2
	2004	1 366	53	67	9		2004	153	9	10	2
	2005	1 566	48	78	8		2005	164	9	10	2
Galánta	2001	631	41	36	1	Rima-szombat	2001	425	29	27	5
	2002	705	38	37	1		2002	341	22	30	4
	2003	727	41	38	2		2003	362	20	29	4
	2004	838	54	40	4		2004	430	25	27	5
	2005	987	50	40	4		2005	488	24	28	3
Komárom	2001	798	51	50	7	Nagykürtös	2001	282	20	21	4
	2002	800	49	55	6		2002	229	21	17	4
	2003	847	48	50	7		2003	254	14	17	3
	2004	961	64	52	8		2004	292	25	19	2
	2005	1 119	61	58	7		2005	371	17	23	1
Léva	2001	729	43	62	8	Kassa környék	2001	551	20	34	5
	2002	708	41	58	6		2002	447	21	32	4
	2003	740	47	54	7		2003	478	24	27	3
	2004	851	53	60	6		2004	547	38	30	4
	2005	946	56	53	5		2005	651	38	24	3
Nyitra	2001	1 440	94	105	23	Nagy-mihály	2001	643	36	47	11
	2002	1 448	92	104	25		2002	585	38	47	10
	2003	1 532	114	103	25		2003	616	38	42	10
	2004	1 819	120	115	21		2004	709	46	53	7
	2005	2 050	112	109	23		2005	790	55	44	6
Érsekújvár	2001	840	57	62	9	Rozsnyó	2001	371	21	18	5
	2002	805	59	59	8		2002	338	24	14	4
	2003	871	58	60	8		2003	357	21	14	5
	2004	1 044	72	70	8		2004	399	25	16	6
	2005	1 212	66	69	8		2005	431	20	18	5
Vágsellye	2001	347	13	19	7	Töke-terebes	2001	552	23	28	1
	2002	321	18	17	6		2002	517	19	23	3
	2003	380	19	16	7		2003	528	23	24	4
	2004	468	16	20	5		2004	583	33	25	6
	2005	516	19	17	6		2005	669	27	23	4

* Ebbe a kategóriába vannak azok a vállalatok is, ahol az alkalmazottak számát nem állapították meg.

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2007.

Egy térség gazdasági életében, a versenyképesség alakulásában nagyon fontos szereppel bírnak az egyéni vállalkozások. Egyéni vállalkozás alatt a természetes személyek által üzletszerűen, ellenérték fejében, nyerség- és vagyonszerzés céljából, saját kockázatra, rendszeresen folytatott termelő vagy szolgáltató tevékenység értendő. Azt, hogy az egyéni vállalkozók milyen jelentős helyet foglalnak el az ország gazdasági életében, mi sem bizonyítja jobban, mint évről évre növekvő

számuk az elmúlt fél évtizedben (ez a vállalkozási forma reagált leggyorsabban a kedvező külső és belső környezeti változásokra, pl. uniós tagság, adóreform stb.).

Az egyéni vállalkozások számát tekintve a magyarulta járások pozíciói országos viszonylatban erősebbek, mint a vállalatok esetében. 2005. december 31-én a 16 dél-szlovákiai járásban 88 142 regisztrált egyéni vállalkozás volt, ami a Szlovákiában bejegyzett egyéni vállalkozások 24,0%-ának felelt meg

184. táblázat. Az egyéni vállalkozások számának és szerkezetének alakulása 2001–2005 között

NUTS 4	Év	Egyéni vállalkozások	ebből			NUTS 4	Év	Egyéni vállalkozások	ebből		
			iparengedéllyel rendelkező vállalkozók	szabad-foglalkozású vállalkozók	magángazdák				iparengedéllyel rendelkező vállalkozók	szabad-foglalkozású vállalkozók	magángazdák
Szenc	2001	4 434	4 059	87	288	Losonc	2001	3 421	2 996	146	279
	2002	4 128	3 749	93	286		2002	3 257	2 825	151	281
	2003	4 533	4 212	94	227		2003	3 475	3 097	155	223
	2004	5 004	4 714	92	198		2004	3 648	3 274	158	216
	2005	5 091	4 815	92	184		2005	3 694	3 335	159	200
Duna-szerdahely	2001	8 116	7 096	253	767	Nagyőrce	2001	1 361	1 198	81	82
	2002	8 194	7 188	255	751		2002	1 323	1 174	73	76
	2003	8 783	7 837	266	680		2003	1 458	1 329	75	54
	2004	9 582	8 641	271	670		2004	1 512	1 382	81	49
	2005	9 879	9 026	246	607		2005	1 590	1 473	71	46
Galánta	2001	6 195	5 704	140	351	Rima-szombat	2001	3 463	2 685	156	622
	2002	6 204	5 744	129	331		2002	3 361	2 573	161	627
	2003	6 706	6 279	134	293		2003	3 472	2 892	166	414
	2004	7 204	6 780	138	286		2004	3 706	3 132	165	409
	2005	7 519	7 105	144	270		2005	3 766	3 219	160	387
Komárom	2001	6 338	5 488	261	589	Nagykürtös	2001	1 672	1 413	76	183
	2002	6 036	5 198	246	592		2002	1 667	1 397	71	199
	2003	6 531	5 719	251	561		2003	1 887	1 608	75	204
	2004	6 862	6 059	270	533		2004	2 140	1 868	74	198
	2005	6 964	6 235	248	481		2005	2 281	2 050	65	166
Léva	2001	6 073	5 171	302	600	Kassa környék	2001	3 577	3 242	136	199
	2002	5 921	5 041	280	600		2002	3 496	3 157	141	198
	2003	6 510	5 687	288	535		2003	4 044	3 711	145	188
	2004	6 955	6 151	311	493		2004	4 396	4 061	149	186
	2005	7 231	6 472	310	449		2005	4 473	4 166	126	181
Nyitra	2001	10 433	9 781	342	310	Nagy-mihály	2001	4 142	3 569	256	317
	2002	9 922	9 260	349	313		2002	4 131	3 559	261	311
	2003	11 036	10 369	369	298		2003	4 426	3 869	277	280
	2004	11 862	11 172	386	304		2004	4 557	3 994	294	269
	2005	12 199	11 524	378	297		2005	4 482	3 958	258	266
Érsekújvár	2001	7 511	6 586	338	587	Rozsnyó	2001	2 382	2 160	140	82
	2002	7 239	6 334	323	582		2002	2 413	2 177	140	96
	2003	7 915	7 097	330	488		2003	2 675	2 419	142	114
	2004	8 477	7 673	341	463		2004	2 823	2 559	144	120
	2005	8 557	7 808	314	435		2005	2 917	2 665	124	128
Vágsele	2001	3 111	2 815	89	207	Töke-terebes	2001	3 479	2 815	183	481
	2002	2 928	2 635	83	210		2002	3 437	2 783	188	466
	2003	3 212	2 906	90	216		2003	3 668	3 064	192	412
	2004	3 498	3 192	97	209		2004	3 901	3 303	200	398
	2005	3 586	3 294	94	198		2005	3 913	3 397	145	371

Megjegyzés: A számadatok a december 31-i állapotokra vonatkoznak.

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2007.

(a részesedés mértéke növekvő tendenciát mutat). A legtöbb egyéni vállalkozás hagyományosan a Nyitrai járásban volt regisztrálva, amit a Dunaszerdahelyi és az Érsekújvári járás követett, míg a legkevesebb egyéni vállalkozást a gazdaságilag elmaradott gömöri és nógrádi régiók mutatták ki (annak ellenére, hogy ezen térségekben magas a kényszervállalkozások száma).

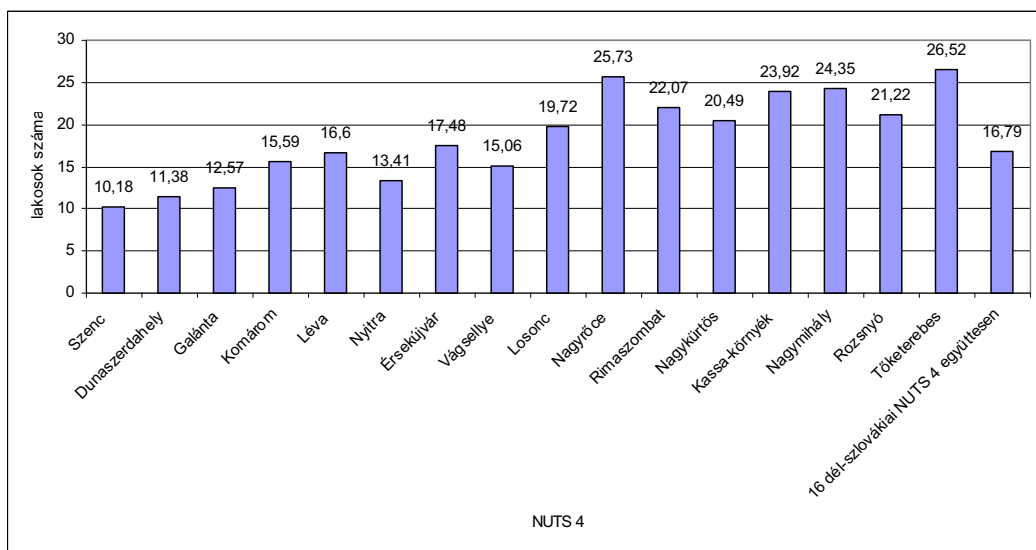
Az egyéni vállalkozások sűrűségének regionális megoszlásában a vállalatok esetében már tapasztalt nyugat–kelet lejtő ismételtelen jelentkezik. A régió lakosságának lélekszámához viszonyítva a vizsgált 16 dél-szlovákiai járás ez esetben azonban már nem mutat annyira gyenge teljesítményt az országos átlaggal szemben, mint a vállalatok esetében. A tárgyalt térben a régió 16,8 lakosára jut egy egyéni vállalkozás (országos viszonylatban 14,7 lakosra jut egy egyéni vállalkozás). A régióon belül az egyéni vállalkozások fajlagos sűrűsége a fővárossal szomszédos járásokban a legkedvezőbb, míg a fejlődési pontoktól távol eső járások mutatják a legalacsonyabb vállalkozói aktivitást (Töketerbesi és Nagyőrcei járás).

Az egyéni vállalkozások többsége iparen-gedély alapján működött, az iparen-gedéllyel működő vállalkozók alkották az egyéni vállalkozások 91,4%-át (az országos érték 93,9%). A szabadfoglalkozású vállalkozók lélekszáma 2934 volt, amely 3,3%-os részesedést jelentett a régió egyéni vállalkozásainak körében (az országos átlag 3,5%).

A magyar kisebbség által lakott régió kedvező agráradottságokkal rendelkezik, amit az agrárszférában aktív egyéni vállalkozások magas részaránya is alátámaszt. A vizsgált régióban az egyéni vállalkozások 5,3%-a (4666 fő, ami az országban tevékeny magángazdák 49,3%-a) magángazdaként tevékenykedik. Országos viszonylatban a magángazdák részaránya 2,6%.

A régió gazdasága a talpra állás jeleit mutatja, amit alátámasztani látszanak azon jelek az elmúlt két-három évben, hogy a gyors fejlődést meghatározó, magas technológiai színvonalat képviselő, de alacsony hozzáadott értéket előállító, alapvetően összeszerelő jellegű tömegtermelés mellett a régió több pontján (Nyitra, Érsekújvár, Dunaszerdahely, Galánta, Komárom) megtelepedtek s virágzásnak in-

43. ábra. Az egyéni vállalkozásra eső lakosok száma a dél-szlovákiai NUTS 4 szinteken

Forrás: A szerző saját szerkesztése a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala adatai alapján.

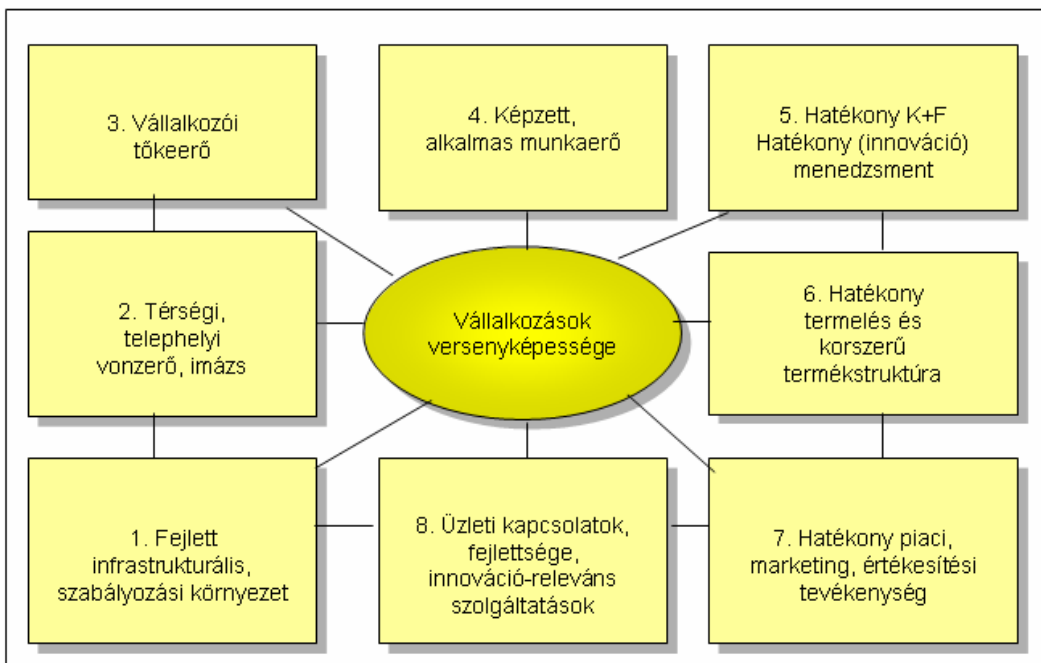
185. táblázat. Az egyéni vállalkozások területi megoszlása és szerkezete 2005-ben (%)

NUTS 4	Egyéni vállalkozások	ebből			NUTS 4	Egyéni vállalkozások	ebből		
		iparengedéllyel rendelkező vállalkozók	szabad-foglalkozású vállalkozók	magángazdák			iparengedéllyel rendelkező vállalkozók	szabad-foglalkozású vállalkozók	magángazdák
Szenc	5,78	5,98	3,14	3,94	Losonc	4,19	4,14	5,42	4,29
Dunaszerdahely	11,21	11,21	8,38	13,01	Nagyőrce	1,80	1,83	2,42	0,99
Galánta	8,53	8,82	4,91	5,79	Rimaszombat	4,27	4,00	5,45	8,29
Komárom	7,90	7,74	8,45	10,31	Nagykürtös	2,59	2,55	2,22	3,56
Léva	8,20	8,04	10,57	9,62	Kassa környék	5,07	5,17	4,29	3,88
Nyitra	13,84	14,31	12,88	6,37	Nagymihály	5,08	4,91	8,79	5,70
Érsekújvár	9,71	9,69	10,70	9,32	Rozsnyó	3,31	3,31	4,23	2,74
Vágsellye	4,07	4,09	3,20	4,24	Töketeribes	4,44	4,22	4,94	7,95

Megjegyzés: A számadatok a december 31-i állapotokra vonatkoznak.

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2007.

44. ábra. A vállalkozások versenyképességét meghatározó belső és környezeti tényezők

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

dultak a tudásintenzív és magasabb hozzáadott értékű tevékenységek. Számos jel utal arra, hogy a gazdasági szerkezetváltás második, innováció vezérelte szakasza egyértelműen beindult, ám átütő erőt elsősorban az adhat neki, ha a szerkezeti modernizációban meghatározó szerepet játszó nemzetközi nagyvállalatok mellett a kis és közepes méretű hazai vállalkozások is nagyobb arányban lesznek képesek új,

versenyképes termékeket, innovatív eljárásokat létrehozni és piacra vinni.

Ez utóbbi folyamatban, a kis- és közepes méretű hazai vállalkozások megújulásában fontos szerep hárul majd az innováció diffúzióját elősegítő ügynökségekre, tanácsadói irodákra az elkövetkező években, amelyek nélkülözhetetlen elemei lesznek az innovációs tevékenységek előmozdításának, a regionális innovációt

ösztönző, segítő, innovációbarát környezet kialakításának (az innovációk segíthetnek a költségek csökkentésében, a hozzáadott értékek növelésében, új termékek és piacok kialakításában, partnerségek építésében stb.).

A szlovákiai magyar kis- és közép-vállalkozói szféra

A szlovákiai magyar kis- és közép-vállalkozók (továbbiakban: KKV) jelentős része versenyhátrányban van a többi szlovákiai vállalkozóval szemben, s ez elsősorban két síkon mutatkozik meg.

I. Az átlagos szlovákiai magyar vállalkozó kevésbé jól informált, mint az ország más vidékein élő többi sorstársa, s ennek három alapvető oka van.

⇒ Szlovákiában a KKV-k támogatására hivatott intézmények és intézményrendszerek többségét az 1998 előtti magyarellenenes kormányzási időszakban alakították ki, amikor is a dél-szlovákiai magyaroknak nemigen volt bizalma a fenti intézményekkel szemben, illetve ezen intézményekben nem szívesen látták őket. Ennek következményeként a szlovákiai magyar vállalkozók egy része információhátrányba került a szlovák versenytársaival szemben már a pályázási alapismereteket illetően is.

⇒ A KKV-k informálása jelentős mértékben az interneten keresztül történik, s ennek az elérhetősége az infrastruktúráisan elmaradott déli régió számos településén nem biztosított, illetve az internetelérhetőséget az internetkapcsolat magas anyagi költségei nem teszik lehetővé sok kisvállalkozó számára.

⇒ A sikeres vállalkozás alapfeltétele a magas képzettség és a gazdaság-környezeti alapfeltételek ismerete, amelyek elsajátításához a legmegfelelőbb formát az oktatási/képzési intézmények nyújtják. A szlovákiai magyarok képzettségi szintjéből kiindulva feltételez-

hető, hogy a szlovákiai magyar KKV-k többségénél a gazdaság-környezeti ismeretek, számítástechnikai, pályázatírási és szlovák nyelvi/idegen nyelvi képességek elmaradnak az országos átlagtól, s mindezek halmozottan gátolják őket versenyképességük növelésében (a szakértelem, a piaci ismeretek hiánya miatt magas a vakmerő ugrásnak minősíthető induló vállalkozások részaránya, amelyek aztán egy-két éven belül megszűnnek).

II. A szlovákiai magyar KKV-k a szlovák versenytársaikkal szemben az értékképzési lánc alacsonyabb szintjén helyezkednek el: többségük manuális munkán alapuló vállalkozás, nullszaldó körüli eredménnyel, amely nem teszi lehetővé a folyamatos fejlesztést. Ez a hátrány a 90-es évek privatizációjakor keletkezett, amelyből a szlovákiai magyar vállalkozói réteg kimaradt az akkori politikai viszonyok miatt, tehát nulla szintről kellett indulnia (Reiter–Semsey–Tóth 2004). A szlovákiai magyar KKV-k többsége induláskor elsősorban a családi és társadalmi kapcsolatokban mozgósítható erőforrásokra alapozott: családi megtakarításokra, családtagok munkarejére, rokon, baráti, szomszédsági kapcsolatokra. A szlovákiai magyar vállalkozások többsége a lokális és regionális piacok szereplője, s így sérülékenyebb és bizonytalanabb gazdasági egyensúlyt mutatnak.

A fent tárgyalt versenyhátrány orvoslása végett az uniós csatlakozást megelőzően, illetve a csatlakozást követően több kezdeményezés is született a szlovákiai magyar vállalkozói szféra fejlesztésének megsegítésére, azonban mindmáig hiányzik egy átfogó intézményi hálózat, amely tartósan támogatná (nem csak egy-egy projekt erejéig) a szlovákiai magyar KKV-kat, s a kis- és közép-vállalkozók érdekvédelmi szövetségeként működne, elősegítené a magyar–magyar gazdasági kapcsolatok erősítését.

A jövőt illetően a szlovákiai magyar KKV-k versenyképességével kapcsolatosan ki

kell emelni, hogy a tárgyalt hátrányokat a jövőben kompenzálhatná a magyar vállalkozások szélesebb információs, know-how és piaci tere (a magyar nyelv jelenléte a Kárpát-medencében). Ezeket az előnyöket eddig azonban még nem sikerült szervezeten és erőteljesen kihasználni, azonban az uniós csatlako-

zás óta eltelt időszak eredményei biztatóak, az elmúlt négy év aktivitásai – workshopok, nagyvásárok, kiállítások, konferenciák – arra engednek következtetni, hogy a szlovákiai magyar KKV-k felismerték a multikulturális ismeretekből származó előnyeik kiaknázásának lehetőségét.

186. táblázat. A vállalati szféra külföldi tőkebefektetéseinek alakulása 2001–2005 között (millió Sk-ban)

NUTS 4	Év	Bejövő külföldi tőkebefektetések az adott évben	Bejövő külföldi tőkebefektetések összesítő dec.31-ig	Kimenő külföldi tőkebefektetések az adott évben	Kimenő külföldi tőkebefektetések összesítő dec.31-ig
Szenc	2001	27	247	–1	0
	2002	–2	303	73	73
	2003	4	1 846	0	85
	2004	18	1 880	0	86
	2005	16	1 894	0	86
Duna-szerdahely	2001	261	1 767	–1	0
	2002	93	1 508	0	0
	2003	295	1 749	82	82
	2004	111	1 769	–82	0
	2005	318	2 117	0	0
Galánta	2001	125	311	0	0
	2002	200	983	0	0
	2003	222	1 205	0	0
	2004	892	2 174	0	0
	2005	58	2 261	0	0
Komárom	2001	–48	787	0	14
	2002	10	814	–11	2
	2003	–16	995	0	2
	2004	–31	884	–2	0
	2005	15	920	0	0
Léva	2001	240	373	1	2
	2002	74	294	0	2
	2003	24	451	0	1
	2004	49	530	0	1
	2005	74	601	20	21
Nyitra	2001	1 717	4 238	24	50
	2002	573	5 062	–25	25
	2003	553	5 832	1	21
	2004	–45	7 036	0	20
	2005	432	7 616	0	20
Érsekújvár	2001	992	1 354	–50	12
	2002	154	1 967	1	13
	2003	51	2 084	0	13
	2004	410	2 512	0	12
	2005	49	2 662	–4	6
Vágsele	2001	–1	58	0	1
	2002	2	60	0	1
	2003	119	150	0	0
	2004	25	195	0	0
	2005	0	194	10	10
NUTS 4	Év	Bejövő külföldi tőkebefektetések az adott évben	Bejövő külföldi tőkebefektetések összesítő dec.31-ig	Kimenő külföldi tőkebefektetések az adott évben	Kimenő külföldi tőkebefektetések összesítő dec.31-ig
Losonc	2001	0	3	0	9
	2002	1	156	0	9
	2003	–1	159	0	8
	2004	65	257	0	8
	2005	–1	251	0	8
Nagyőrce	2001	4	60	0	1
	2002	3	63	0	1
	2003	0	63	0	1
	2004	60	123	0	1
	2005	0	116	10	11
Rima-szombat	2001	17	178	0	14
	2002	154	375	0	12
	2003	8	532	0	10
	2004	0	533	–1	8
	2005	32	648	0	9
Nagykürtös	2001	125	165	1	2
	2002	0	40	0	2
	2003	0	40	0	1
	2004	0	44	0	1
	2005	0	43	0	0
Kassa környék	2001	261	680	2	25
	2002	105	1 101	11	36
	2003	–24	1 071	2	34
	2004	4	686	0	0
	2005	6	771	0	0
Nagy-mihály	2001	573	1 421	0	3
	2002	458	1 879	0	3
	2003	178	1 260	0	0
	2004	32	1 368	0	0
	2005	138	1 505	0	0
Rozsnyó	2001	0	625	0	0
	2002	25	624	0	0
	2003	0	624	0	0
	2004	0	624	1	1
	2005	0	619	0	1
Tőke-terebes	2001	1	197	0	0
	2002	161	355	0	0
	2003	–18	337	0	0
	2004	2	202	0	0
	2005	60	260	0	0

Megjegyzés: A számadatok a december 31-i állapotokra vonatkoznak.

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2007.

8.2. KÜLFÖLDI TŐKEBEFEKTETÉSEK, IPARI PARKOK

A külföldi befektetők a kezdetektől fogva előnyben részesítették azokat a területeket, amelyeket az infrastruktúra, az új, a potenciális piacoktól való távolság vagy az ipari termelés szempontjából kedvezőbbnek tartottak. A kormányok mindmáig nem foglalkoznak érdemlegesen a beruházások egyes térségekbe történő irányításával, s így fordulhatott elő, hogy az ország régiói között nagy szakadékok alakultak ki ebben a tekintetben (Morvay 2004).

A szlovákiai vállalati szférában történt külföldi tőkebefektetések összértéke 2005. december 31-ig 349 327 millió Sk-t tett ki. E tőke túlnyomó többsége (60,4%-a) a Pozsonyi kerületbe irányult, ami a fővárosi régió gazdasági egyeduralmát jelenti. 2005. december 31-ig a 16 magyarlakta járás vállalati szférájába összesen 22 478 millió Sk-t fektettek be külföldi befektetők (ebből 1197 millió Sk-t 2005-ben).

A déli régió vállalati szférájába irányult befektetések erős területi koncentrációt mutatnak. A megvalósult külföldi tőkebefektetések egyharmadát a Nyitrai járás mondhatja magáénak (amit az Érsekújvári és a Galántai járás követ), míg a déli régió középső és keleti felének részesedése rendkívül alacsony. A vállalati szférába irányuló külföldi tőkebefektetések nagyságát tekintve a Nagykürtösi járás áll

az utolsó helyen: 2005. december 31-ig ezen járás vállalati szférájába mindössze 43 millió Sk-t fektettek be külföldi befektetők, s ez az érték a 16 dél-szlovákiai járás vállalati szférájába irányuló külföldi tőkebefektetések 0,19%-át tette ki.

A külföldi tőkevonzásban – s egyben a regionális politika megvalósításában – rendkívül fontos szerepet töltenek be az ipari parkok, mivel ezek a struktúrák egyszerre szolgálják a versenyképesség javítását, a térségfejlesztés terén a felzárkózást, illetve a foglalkoztatottsági problémák megoldását. Az ipari parkoknak emellett generáló szerepük is van a vállalkozások együttműködésének, a „hálózatosodásnak” a megvalósulásában.

Az ipari parkok létesítését a 193/2001. Tt. számú törvény szabályozza, amely szerint az ipari parkot a települési önkormányzatok hozzák létre saját területükön, s az ipari park építésére az állam külön anyagi támogatást biztosíthat az építő településnek, illetve az érintett kerületi önkormányzatnak, amelyhez az adott település tartozik. Az állami támogatás felhasználható a park létesítéséhez szükséges közműhálózat építésére és egyéb műszaki feltételek biztosítására, a szükséges földterületek megszerzésével járó kiadások fedezésére (a tulajdonosok anyagi kárpótlására, telekvásárlásra, telekcserevel járó kiadásokra stb.).

A magyar kisebbség által lakott dél-szlovákiai járásokban az ipari parkok rövid múltira tekintenek vissza, s közel fél évtizedes le-

187. táblázat. A vállalati szféra külföldi tőkebefektetéseinek alakulásának területi megoszlása 2005-ben (%)

NUTS 4	2005. dec. 31-ig bejövő külföldi tőkebefektetések összértékéből való részesedés %-ban	NUTS 4	2005. dec. 31-ig bejövő külföldi tőkebefektetések összértékéből való részesedés %-ban
Szenc	8,43	Losonc	1,12
Dunaszerdahely	9,42	Nagyroce	0,52
Galánta	10,06	Rimaszombat	2,88
Komárom	4,09	Nagykürtös	0,19
Léva	2,67	Kassa környék	3,43
Nyitra	33,88	Nagymihály	6,7
Érsekújvár	11,84	Rozsnyó	2,75
Vágsellye	0,86	Töketeribes	1,16

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2007.

maradást mutatnak az ország többi régiójával szemben, amire magyarázatul az alábbi két dolog szolgál:

- ⇒ az ország ipari parkjainak többsége kormányzati kezdeményezések következtében jött létre, s ezen kezdeményezések célterülete elsősorban a többségében szlovák lakosság által lakott régiók voltak;
- ❖ a 193/2001. Tt. törvény alapján a 2001–2006 időszakban a földterületek tulajdonjogi viszonyainak rendezésére az alábbi települések kaptak támogatást: Verebely, Dévényújfalú (Pozsony városrésze), Aranyosmarót;
- ❖ uniós forrásokból – az Ipar és Szolgáltatások Operatív Program alapján – ipari parkok infrastruktúráját az alábbi településeken támogatták: Poprád, Eperjes, Héthárs, Tóketerebes, Szinna, Gyetva, Szenice, Miava;
- ❖ a 888/2004. sz. kormányhatározat alapján 2004-ben az ország kiegyensúlyozott regionális fejlesztése végett az alábbi települések részesültek támogatásban az ipari parkjaik kiépítése végett: Vágújhegy, Szenice, Galgóc, Nyitra, Zólyom, Kiszucaújhegy, Léva, Losonc;
- ❖ a Gazdasági Minisztérium az 1/2005. sz. határozata alapján 2005-ben az alábbi önkormányzatoknak nyújtott támogatást az ipari parkjaik számára: Galgóc, Verebely, Ógyalla, Zólyom, Galánta, Kassai Önkormányzati Kerület;
- ❖ a Gazdasági Minisztérium az 1/2005. sz. határozata alapján 2006-ban az alábbi önkormányzatoknak nyújtott támogatást az ipari parkjaik számára: Privigyé, Zólyom, Galgóc, Galánta, Szucsány, Szered, Nagymihály, Krivány, Kiskürtös, Késmárk, Léva, Trencsén, Malacka, Simony;

⇒ a magyar kisebbség által lakott dél-szlovákiai járások többsége rossz közlekedési megközelíthetőséggel rendelkezik (a kormányok közlekedéspolitikái miatt), s ennek következtében a beruházók inkább a jobb technikai és közlekedési infrastruktúrát kínáló régiókban telepedtek meg.

A dél-szlovákiai ipari parkok többsége még csak kezdeti fejlődési stádiumban van, önkormányzati kezdeményezésre, térségi gazdaságfejlesztési programként jöttek létre, amelyek betelepítésénél a kis- és középvállalkozások játszottak (és játszanak) meghatározó szerepet. A magyar kisebbség által lakott régióban 2008 tavaszáig nagy hatékonyságú tőkeerős multinacionális vállalatok által fémjelzett és számottevő munkaerőt foglalkoztató ipari parkokat csak Nyitra és Léva város, valamint Kenyhec község mondhat a magáénak – közülük is kiemelendő a Kenyheci Ipari Park. Az utóbb nevezett ipari parkban az elmúlt fél évtized alatt alatt példaértékű beruházásokra került sor az ipari park több mint 300 ha területén, s ennek eredményeképpen az ezer lakosú kelet-szlovákiai település ipari parkjában napjainkban közel kétezer fő dolgozik.

8.3. IDEGENFORGALOM

A turizmus fontos szerepet játszik a regionális fejlesztésben, világviszonylatban az egyik legnagyobb és leggyorsabban növekvő ágazat, amelynek sikeressége elsősorban a tervszerű működéstől, valamint a magán-, a köz- és a társadalmi szféra együttműködésétől függ. Az idegenforgalom segítségével hasznosíthatók olyan erőforrások, amelyek egyébként parlagon hevernének, vagy csak szerényebb gazdasági hozamot eredményeznek (pl. mezőgazdasági termelésre alkalmatlan vagy az alól kivont területek, nemzeti parkok és természetvédelmi területek, tavak, folyók és víztározók, a falusi-tanyasi környezet és életmód stb.).

45. ábra. A Kenyheci Ipari Park vállalatai

Molex Slovakia – az ipari park első beruházója 2000-ben, az amerikai Molex vállalat leányvállalata, alkatrészeket gyárt a telekommunikációs ipar, az autó- és gépipar, a számítástechnikai ipar és a fogyasztási elektrotechnikai ipar részére. A Molex Slovakia a szlovákiai zöldmezős beruházók közül az elsők között szerepel, jelenleg több mint 1000 embert foglalkoztat. A Molex Slovakiában gyártott elektronikai rendszerek fő megrendelői közé tartoznak a Nokia, Sony Ericsson, Siemens és a Flextronics.

Getrag Ford Transmissions Slovakia – a németországi székhelyű Getrag Ford Transmissions leányvállalata, kettős tengelykapcsolóval ellátott sebességváltókat, valamint motorkerékpárok sebességváltóit gyártja. A második legnagyobb foglalkoztató az ipari parkban, közel 500 főt alkalmaz.

GILBOS Slovensko – a belga Gilbos n. v. vállalat leányvállalata, komplett mechatronikai berendezéseket gyárt.

Kuenz-SK – osztrák befektető, konténerekhez és speciális darukhoz gyárt szerkezeti elemeket, továbbá vízi erőművek különféle elemeinek a gyártását is végzi.

SWEP Slovakia – svédországi befektető, kompakt forrasztott hőcserélők és ehhez kapcsolódó termékek gyártásával foglalkozik.

Plastipak – amerikai vállalat, műanyag csomagolók újrahasznosításával foglalkozik, elsősorban a használt PET-flakonokat dolgozza fel, de gyárt új formákat is.

Schelling Slovakia – az osztrák Schelling Anlagenbau GmbH. gyártó cég tagja, amely fa, műanyagok és fémek pontos vágására alkalmas fűrészek és vágóberendezések gyártásával foglalkozik.

V.O.D.S. – használt gumiabroncsok és más gumitermékek feldolgozását végzi.

EVANS – szlovák-amerikai vegyesvállalat, amely háztartási csomagolók (zacskák, fóliák stb.) gyártásával foglalkozik.

Dorsvet Plus – káposztafeldolgozással foglalkozik.

ČAMAJ Transport – teherfuvarozás foglalkozik.

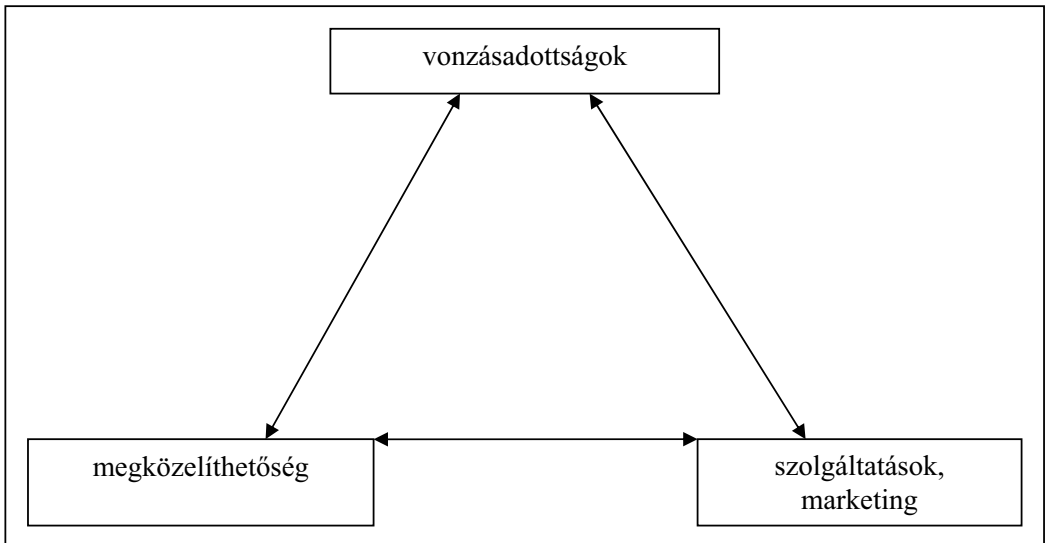
JISIMEX – ipari felhasználásra gyárt alkoholt.

Forrás: www.kechnec.sk

Szlovákiában a rendszerváltozást követő első évtizedben az ország vezetése az idegenforgalom fejlesztésére kevés figyelmet fordított, nem ismerte fel, hogy az országban a természeti és a kulturális értékeknek köszönhetően a turizmus a gazdaság egyik motorja lehetne, sőt egy-egy régió számára meghatározó bevételi forrásként léphetne fel (Hanušin–

Huba–Ira–Lacika–Szöllös 1997). Az idegenforgalom fejlesztésére az első lépéseket a Mečiar-kormány bukását követően felállt politikai vezetés tette meg 1998-ban, s intézkedéseinek köszönhetően napjainkra számos idegenforgalmi beruházás valósult meg országszerte, de elsősorban a tőkeerősebb nyugati és középső régiókban. Az EU új idegen-

46. ábra. Egy régió turisztikai potenciálját meghatározó alaptényezők

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

forgalmi politikájához igazodva – melynek alapelve a partnerség erősítése az európai idegenforgalom területén – 2007 májusában a kormány elfogadta az új nemzeti idegenforgalmi fejlesztési stratégiát.

A 16 dél-szlovákiai járás alkotta tér nyugati és keleti fele nagyszerű lehetőségekkel rendelkezik a gyógyvíz- és wellness-turizmusra, kerékpárturizmusra, borturizmusra, víziturizmusra, míg a középső régiók (az itt található Dél-Szlovákia egyetlen nemzeti parkja, a Szlovák-karszt Nemzeti Park) a hegyvidéki tájak, téli sportok és a várak szerelmesei számára jelentenek komoly turisztikai vonzerőt. Ugyanakkor a lehetőségek kihasználtsága a régiók többségében nagyon alacsonynak mondható, ugyanis a vizsgált tér természeti és társadalmi vonzerejének lényegesebb kihasználásához hiányoznak a magas színvonalú idegenforgalmi infrastrukturális szolgáltatások és a megfelelő tájékoztatás.

Az országos trendnek megfelelően a déli országrészben is jelentősen megnőtt az idegenforgalom gazdasági jelentősége az elmúlt 10 évben. A régió leglátogatottabb turisztikai üdülőtérületének a Pozsony–Dunaszerdahely–Szenc háromszög számít, mely egész éven át gazdag programkínálattal várja a pihenésre és az üdülésre vágyókat, akik között döntő hányadot képviselnek a Pozsony–Nagyszombat tengely mentén élők, azonban fokozatosan növekszik az ide látogató cseh, lengyel és német turisták száma is. E turisztikai háromszög

legjelentősebb idegenforgalmi vonzerejét a folyók és tavak által kínált sportolási lehetőségek, a gyógyvízre és termálvízre épülő termálfürdők és wellnessközpontok, a település-szerkezeten és tájjellegén alapuló vidéki turizmus, valamint a reneszánszát élő kerékpárturizmus jelentik. A régió magas látogatottsági mutatójához jelentős mértékben hozzájárul a kedvező földrajzi fekvés: egy órán belül közúton elérhető több társadalmi-gazdasági növekedési pólus (Bécs, Győr, Nyitra), s e területek lakosainak nagyszerű lehetőségeket kínál a régió akár egy hétvégi kirándulásra is.

2005-ben a 16 dél-szlovákiai járásban található szálláshelyek száma 454 volt, amelyekben a szálláshelyi ágyak száma összesen 50 957 volt. Ezen szálláshelyeket az adott évben 464 399 látogató kereste fel, akik összesen 1 265 846 vendégéjszakát töltöttek el. A látogatók számát tekintve a Szenci és a Dunaszerdahelyi járás részesedése közel 25% volt, vagyis csaknem minden negyedik Dél-Szlovákiába látogató turista felkereste az említett két járást. A vendégéjszakák számát tekintve a Szenci és a Dunaszerdahelyi járás részesedése 22% volt.

Az európai integráció eredményeképpen új lehetőségek nyíltak meg a térségi turisztikai együttműködésben. Az elmúlt tíz évben a vizsgált térben számos határon átnyúló, illetve interregionális turisztikai együttműködés bontakozott ki, amelyek közös turisztikai termékek, desztinációk kialakítását célozták

188. táblázat. Az idegenforgalmi infrastruktúra ellátottsági mutatóinak területi megoszlása 2005-ben (%)

NUTS 4	Szálláshelyek száma	Szálláshelyi ágyak száma	Látogatók száma	Vendégéjszakák száma	NUTS 4	Szálláshelyek száma	Szálláshelyi ágyak száma	Látogatók száma	Vendégéjszakák száma
Szenc	7,49	11,93	18,28	15,18	Losonc	4,41	2,59	4,74	3,97
Dunaszerdahely	8,37	3,83	6,48	6,40	Nagyőrce	2,64	1,81	2,72	2,84
Galánta	2,42	1,70	3,32	4,15	Rimaszombat	2,86	1,89	4,09	6,06
Komárom	5,07	1,57	3,72	2,93	Nagykürtös	4,19	1,65	1,27	1,92
Léva	5,29	3,29	4,11	4,39	Kassa	6,61	2,19	4,66	4,98
Nyitra	5,51	3,99	16,09	11,24	Nagymihály	11,67	48,37	8,38	10,47
Érsekújvár	14,10	8,29	13,06	17,47	Rozsnyó	15,42	3,58	5,79	4,87
Vágsellye	1,54	1,41	1,80	2,03	Töketeribes	2,42	1,90	1,50	1,09

Megjegyzés: A számadatok a december 31-i állapotokra vonatkoznak.

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

meg. Ezek közül kiemelendő az Interreg IIIA Magyarország–Szlovákia–Ukrajna program keretében 2005-ben több mint 41 ezer euróval támogatott „Andrássy Kulturális Út létrehozása a szlovák–magyar határ mentén” című projekt, amelynek célja a magyar–szlovák területek Andrássy-kastélyainak és -emlékhelyeinek kulturális-turisztikai együttműködése a természeti értékekre és az épített kulturális örökség egyedülálló összhangjára építve, a fenntartható, környezettudatos és koncepció-nális turizmusfejlesztés megvalósítása, a kiaknázatlan értékek felismerésére a térség vonzerejének növelése érdekében.

A jövőt illetően a folyamatos turisztikai fejlesztések révén feltehetően egyre több turista keresi fel majd a tárgyalt magyarlakta dél-szlovákiai járásokat, s az idegenforgalom fellendülése meghatározó tényező lesz a régió gazdasági és társadalmi felemelkedésében. A turizmus fokozott gazdaságélénkítő szereplővé várhatóan a szlovák–magyar határ középső és keleti részén válik, ahol egészen napjainkig a szlovák oldal nem használja ki a régió idegenforgalmi potenciálját, holott a nevezett határszakasz attraktivitását a világörökség részévé nyilvánított közös Szlovák karszt–Aggteleki-cseppkőbarlang-rendszer mellett a déli oldalon további két világörökségi helyszín is fokozza (Hollókő – az ófalu 55 jellegzetes háza, Tokaj-hegyaljai borvidék).

Végezetül fontos megjegyezni, hogy a hosszú távon fenntartható versenyképes turizmus létrehozása érdekében az egyes földrajzi térségekben minél hamarabb szükség lesz egy desztinációmenedzsment-rendszer kiépítésére, amely alatt olyan turizmust irányító/működtető rendszer (tevékenységek összessége) értendő, amelynek célja és eredménye, hogy

- ⇒ a turisztikai termékek, szolgáltatások „egységbe” szervezésével a térség mint „egész” kínálata megjelenjen a turisztikai piacon;
- ⇒ vonzereje növekedjen, és biztosítsa az odalátogató turisták számára a tökéletes, maradéktalan élményt.

8.4. EGY MINTAÉRTÉKŰ RÉGIÓ

A piacgazdaságban nemcsak a vállalkozások között van piaci verseny, hanem az egyes települések és régiók is versengenek a fejlesztési forrásokért, intézményekért, infrastruktúráért és humán erőforrásért, hogy minél kedvezőbb vállalkozási környezetet teremtsenek, melynek köszönhetően a régió társadalmi és gazdasági virágzásnak indulhat.

Az előző fejezetekben tárgyalt gazdasági mutatók kifejezik, hogy a vállalkozási környezeti feltételek regionális szinten hatalmas eltéréseket mutatnak. A vállalkozási környezeti feltételek területi megoszlásának első komplex értékelését – Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatalának adataiból és a vállalkozások körében végzett kérdőíves felmérésből – országos viszonylatban a Szlovák Vállalkozói Szövetség végezte el 2005-ben. A Szlovák Vállalkozói Szövetség az ország 79 járásának szintjén vizsgálta a regionális vállalkozási környezeti indexet, amelynek értéke négy alindex értékéből áll össze: gazdasági aktivitás, infrastruktúra, humán erőforrás és közigazgatás. A referencia értéket 100 pontban határozták meg (ennyit pontot kap az átlagos statisztikai értéket felmutató régió).

A Szlovák Vállalkozói Szövetség által végzett kutatás eredményei alátámasztották az országban tapasztalható hatalmas regionális szakadékat az innovációs képességet illetően az ország nyugati és keleti régiói között. A kutatás kimutatta, hogy a szlovák–magyar határ menti járások között a legjobb vállalkozási környezetet a Dunaszerdahelyi járás biztosítja. A több mint 83%-ban magyar nemzeti-ségek által lakott járás az előkelő 13. helyet foglalja el az ország 79 járása között. A Dunaszerdahelyi járás sikerességét növeli, hogy megelőzte az ország számos kiemelkedőnek minősített régióját, mint például Kassát és Besztercebányát.

A fentiekből következik, hogy az egykor agrárjellegű Dunaszerdahelyi járás mintaértékű megújuláson ment keresztül az elmúlt két év-

tizedben. Az 1980-as években mezőgazdasági arculatú járás napjainkra ipari, kereskedelmi, logisztikai és idegenforgalmi jelleget mutat, aktív részévé vált a Bécs–Pozsony– Győr növekedési háromszögnek (Gajdoš 2004a).

Mi a közel 120 ezer lakosú Dunaszerdahelyi járás sikerének titka? Napjainkban egy régió sikeressége döntően attól függ, hogy városai miként tudnak bekapcsolódni a hazai és nemzetközi városversenybe, betöltik-e „kapuszerepüket” a régióra nézve. A Dunaszerdahelyi

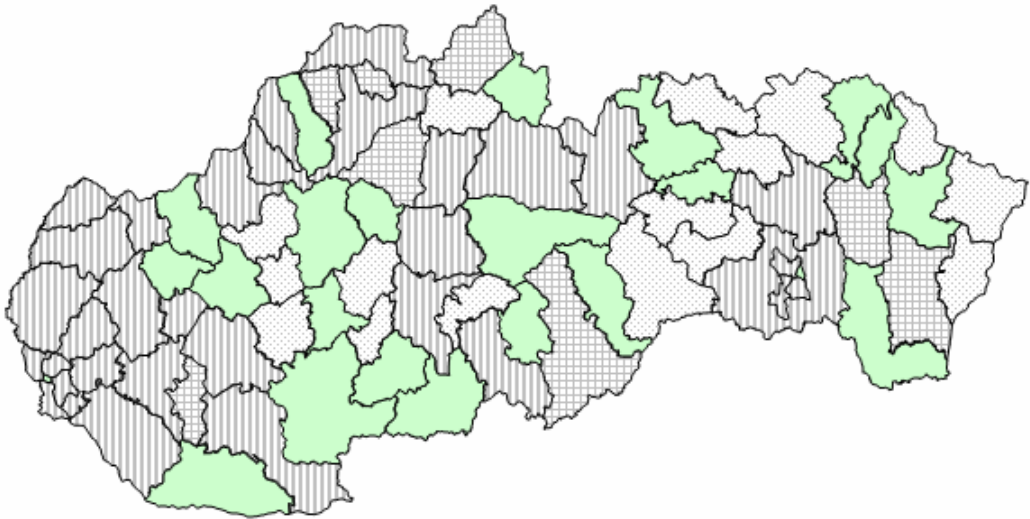
járás esetében elmondható, hogy Dunaszerdahely (a várost 25 ezer ember lakja, azonban a körülötte lévő agglomerációval mintegy 50 ezren tartoznak a térségébe) mint járási székhely a kommunizmus bukását követően is kiválóan használta ki a fejlődési lehetőségeket. A város szinte töretlenül él, fejlődik és prosperál immár fél évszázada, s ennek köszönhetően Dél-Szlovákia egyik legvonzóbb társadalmi és gazdasági központja. A járás kiemelkedő versenyképességéhez a járá-

189. táblázat. A vállalkozási környezeti feltételek területi megoszlása az ország 79 járásának szintjén a regionális vállalkozási környezeti index értéke alapján

Sorrend	NUTS 4	Regionális vállalkozási környezeti index	Sorrend	NUTS 4	Regionális vállalkozási környezeti index
1.	Pozsony II	224,27	41.	Vágújhely	75,16
2.	Pozsony I	162,32	42.	Turdossin	74,91
3.	Pozsony III	149,21	43.	Nagytapolcsány	74,84
4.	Malacka	144,75	44.	Léva	74,45
5.	Pozsony IV	133,63	45.	Késmárk	74,45
6.	Pozsony V	127,79	46.	Igló	74,43
7.	Szenc	124,02	47.	Sztropkó	74,38
8.	Bazin	114,56	48.	Zsarnóca	74,07
9.	Trencsén	113,68	49.	Korpona	73,95
10.	Nagyszombat	111,38	50.	Vágújhely	73,7
11.	Nyitra	108,46	51.	Nagykürtös	73,53
12.	Zsolna	100,19	52.	Komárom	73,52
13.	Dunaszerdahely	97,58	53.	Breznóbánya	73,2
14.	Szokolca	93,35	54.	Privigye	72,81
15.	Eperjes	92,67	55.	Homonna	72,81
16.	Kassa I	91,45	56.	Töketerebes	72,59
17.	Besztercebánya	89,54	57.	Stubnyaifüldő	72,09
18.	Pöstyén	87,58	58.	Vágbeszerce	71,56
19.	Rózsahegy	86,8	59.	Felsővízköz	71,37
20.	Liptószentmiklós	86,11	60.	Nagyróce	71,15
21.	Galgóc	84,56	61.	Simony	70,78
22.	Kassa II	83,97	62.	Lőcse	70,74
23.	Szenice	81,97	63.	Bártfa	70,55
24.	Érsekújvár	81,7	64.	Rozsnyó	69,65
25.	Poprád	80,68	65.	Selmecbánya	69,61
26.	Puhó	79,47	66.	Ólubló	67,23
27.	Kassa környék	79,06	67.	Kassa III	66,77
28.	Csaca	78,84	68.	Szinna	66,54
29.	Zólyom	78,77	69.	Gölnicbánya	66,42
30.	Galánta	78,76	70.	Kassa IV	66,22
31.	Illava	78,3	71.	Garamszentkereszt	65,76
32.	Miava	78,2	72.	Mezőlaborc	65
33.	Losonc	78,12	73.	Szobránc	63,16
34.	Nagybiccse	76,86	74.	Aranyosmarót	62,35
35.	Vágsellye	76,62	75.	Poltár	61,78
36.	Nagymihály	76,57	76.	Bán	61,69
37.	Turócszentmárton	75,64	77.	Gyetva	53,48
38.	Varannó	75,63	78.	Alsókubin	48,19
39.	Rimaszombat	75,43	79.	Kisszeben	44,03
40.	Námesztó	75,27			

Forrás: Szlovák Vállalkozói Szövetség, 2007.

47. ábra. A vállalkozási környezeti feltételek területi megoszlása az ország 79 járásának szintjén a regionális vállalkozási környezeti index értéke alapján

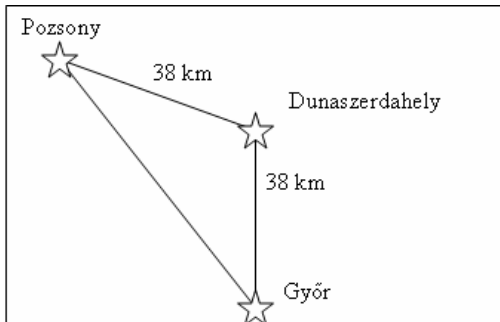

Jelmagyarázat

	Nagyon kedvező vállalkozási környezet
	Kedvező vállalkozási környezet
	Nem kedvező vállalkozási környezet
	Nagyon nem kedvező vállalkozási környezet

Forrás: A szerző saját szerkesztése a Szlovák Vállalkozói Szövetség adatai alapján.

48. ábra. A Pozsony–Győr–Dunaszerdahely növekedési háromszög

Forrás: Saját szerkesztés.

si székhely mellett hozzájárul a járás másik két városi rangú települése, Somorja (12,5 ezer lakos) és Nagymegyer (9 ezer lakos) is, amelyek szintén sikerrel vették a piacgazdaságra történő átmenetet.

A járás további társadalmi és gazdasági fejlődésében középtávon meghatározó szerep-

pel bírnak majd az uniós fejlesztési források, amelyek lehívásának lehetőségét a 2007–2013 programozási időszakban lényegesen befolyásolja az Építésügyi és Regionális Fejlesztési Minisztérium azon kategorizációja, amelynek alapján 2007 nyarán az ország települései növekedési és nem növekedési pólusokra lettek

osztva. Ezen osztályozás alapján Dunaszerdahely városa innovációs növekedési pólus minősítést kapott, míg kohéziós növekedési pólusnak a járás 20 települése lett minősítve: Somorja, Lég, Csallóközsütörtök, Baka, Nagymegyerc, Csilizradvány, Bős, Egyházgelle, Felsőpatony, Felbár, Alistál, Eperjes, Illésháza, Ekecs, Dióspatony, Nagyszarva, Nyárasd, Várkony, Nagymagyar, Vásárút.

9. A MAGYAR KISEBBSÉG ÁLTAL LAKOTT KÖRZETEK

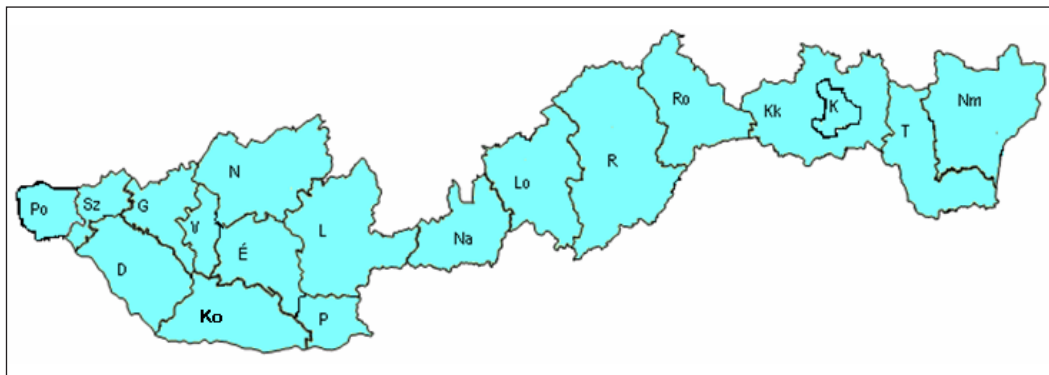
A fejezet a számottevő magyar kisebbséggel rendelkező 18 szlovákiai körzetet mutatja be, amely területi lehatárolás a kerületi és körzeti hivatalokról szóló 515/2003. Tt. számú törvény alapján jött létre.

9.1. DUNASZERDAHELYI KÖRZET

A Dunaszerdahelyi járás területén jött létre 2004. január 1-jén. A Dunaszerdahelyi járást 1996-ban a Nagyszombati kerületbe sorolták be. A Dunaszerdahelyi körzet a Duna menti alföld déli részén terül el, teljes egészében a Duna menti síkságon, a Duna és a Kis-Duna által közrefogott termékeny Csallóköz szigetének központi részén. A januári középhőmérséklet $-2,3^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,2^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 579 mm (a legtöbb csapadék júliusban – 67 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 32–39 mm).

Területe 1075 km^2 . Népessége a 2001. évi népszámláláskor 112 384 fő volt, melyből a magyar nemzetiségű lakosok száma 93 660, a szlovák nemzetiségű lakosok száma 15 741, a roma nemzetiségű lakosok száma pedig 1069 volt. A körzetben él szám szerint a legtöbb magyar nemzetiségű lakos Szlovákia valamennyi körzete között, illetve itt a legnagyobb a magyar nemzetiségű lakosság részaránya (83,33%). A népesség korösszetétele kedvezőbb a többi délnyugat-szlovákiai körzettel összehasonlítva (a 0–14 évesek részaránya 17,68%, a munkaképes korúak aránya pedig meghaladja az országos átlagot), amit elsősorban a nagyszámban lévő kistelepülések családcentrikus hagyománya magyaráz. A települések száma 67, ebből 3 város: Dunaszerdahely (23 519 fő), Somorja (12 143 fő) és Nagymegyer (9113 fő). A magyar nemzetiség részaránya valamennyi településen meghalad-

49. ábra. Dél-Szlovákia körzeti tagolódása

Megjegyzés: A 18 dél-szlovákiai körzet: Pozsonyi (Po), Szenci (Sz), Galántai (G), Dunaszerdahelyi (D), Vágszellyei (V), Nyitrai (N), Érsekújvári (É), Párkányi (P), Komáromi (Ko), Lévai (L), Nagykürtösi (Na), Losonci (Lo), Rimaszombati (R), Rozsnyói (Ro), Kassa környéki (Kk), Kassai (K), Tőketerebesi (T), Nagymihályi (Nm).

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

ja a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése kedvező. Szlovákia magyarlakta körzetei között a Dunaszerdahelyi körzet az egyik legjobb gazdasági és szociális helyzetben levő terület, ami köszönhető a virágzó gazdasággal bíró Pozsony és Győr közelségének. A legtöbb gazdasági mutató tekintetében azonban már a körzeten belül is megfigyelhető egy nyugat–keleti lejtő, a körzet nyugati felében lényegesen kedvezőbb életkörülmények vannak, mint a keleti, Nagymegyeri kistérségben. A körzet munkanélküliségi mutatója az országos értéknél 2-3%-kal kedvezőbb (2007 őszén a munkanélküliségi ráta értéke 6% körül mozgott), az átlagos havi jövedelem nagysága pedig meghaladja az országos átlagot. A körzet gazdaságának legnagyobb hagyományokkal rendelkező ágazata az élelmiszeripar, amely a kitűnő mezőgazdasági termelési feltételekkel rendelkező Csalólkőz agráriumának termékeit dolgozza fel. Legjelentősebb vállalatai a Tauris Danubius húsfeldolgozó üzem, a Klember édességipari üzem és a nagymegyeri Euro-milk (a térség legjelentősebb tejfeldolgozó vállalata). Az nemzetgazdaság többi ipari ágazata között jelentős még az elektronikai ipar (a dunaszerdahelyi Schütt Kft. a német Mercedes-Benz autógyár beszállítója), gépipar (a dunaszerdahelyi Schindler Kft. Közép-Európa legjelentősebb mozgólépcső- és biztonsági széf gyártója), az energetikai ipar (a bőszi vízi crómű) és az építőipar (a dunaszerdahelyi DUNSTAV építőipari óriásnak számít, országszerte valósít meg hatalmas építőipari beruházásokat). Az elmúlt fél évtizedben két jelentős ipari park jött létre Dunaszerdahelyen és Somorján. A szolgáltatások sokrétűsége és dinamikus fejlődése terén a régió központja – Dunaszerdahely – Dél-Szlovákiában az első helyet mondhatja magáénak (például Dunaszerdahelyen nyílt meg az első pláza jellegű szórakoztató- és bevásárlóközpont, a MAX). A körzet idegenforgalma élénk, ami köszönhető elsősorban a műemlékekben való gazdagságának (kastélyainak és középkori templomainak varázsa szinte egyedülálló az országban), a di-

namikusan fejlődő és színes kulturális élettel rendelkező városainak (Dunaszerdahely, Nagymegyer, Somorja), a gyógyító termálfvízforrásainak (Nagymegyer – a városi termálfürdő az egyik leglátogatottabb termálfürdők egyike az országban, Dunaszerdahely, Nyárasd, Bős) és gyorsan fejlődő wellneszszolgáltatásainak (2006–2007 között 3 wellnesshotel nyitotta meg a kapuit a járási székhelyen, s egy újabb kerül átadásra 2008 nyarán a székhellyel szomszédos Nyékvárkonyon), a nagy számban előforduló természetes, illetve művi úton keletkezett álló- és folyóvizeknek, a kiterjedt ártéri erdőknek (Dunai Ártéri Erdők Tájvédelmi Körzet, Tőkési Ág Nemzeti Tájvédelmi Terület) és a határ menti fekvésnek.

9.2. GALÁNTAI KÖRZET

A Galántai járás területén jött létre 2004. január 1-jén. Az 1996-os közigazgatási átszervezés keretében az 1990 előtt a Galántai járás részét képező Vágsellyét és térségét önálló járásnak nyilvánították, valamint nyugaton négy kisközséget a szintén újonnan megalakuló Szenci járáshoz csatoltak. A Galántai járást 1996-ban a Nagyszombati kerületbe sorolták be. A Galántai körzet a Duna menti alföld déli részén terül el, teljes egészében a Duna menti síkságon, Mátyusföld központjában. A januári középhőmérséklet $-2,3\text{ }^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,2\text{ }^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 550 mm (a legtöbb csapadék júliusban – 67 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 33–35 mm). Területe 641 km². Népessége a 2001. évi népszámláláskor 94 533 fő volt, melyből a magyar nemzetiségű lakosok száma 36 518, a szlovák nemzetiségű lakosoké 56 213, a roma nemzetiségű lakosoké pedig 697 fő volt. A népesség korösszetétele kedvezőbb a többi délnyugat-szlovákiai körzettel összehasonlítva (a 0–14 évesek részaránya 17,86%, a munkaképes korúak aránya meghaladja az országos átlagot). A körzethez összesen 36 település tartozik, ebből 3 városi jogállású – Galánta (16 365 fő), Szered (17 406 fő)

és Diószeg (5513 fő). A magyar nemzetiség részaránya 21 településen haladja meg a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése kedvező. A körzeten belül markáns gazdasági különbségek vannak: a Pozsonyhoz közelebb lévő nyugati részkörzet gazdasági mutatói jóval kedvezőbbek a déli-délkeleti területek gazdasági mutatóinál. A körzet munkapiaci viszonyai az országos átlagnál kedvezőbbek (2007 őszén a munkanélküliségi ráta 4% körül mozgott), az átlagos havi jövedelem nagysága az országos átlag körül mozog. A körzet gazdaságában hagyományosan fontos szerepet tölt be az élelmiszeripari ágazat (Szereden nagy múlttal rendelkezik a Hubert márkájú pezsgők gyártása és a pékipar, Galántán a tejfeldolgozó-ipar), azonban a dél-koreai Samsung elektrotechnikai óriásvállalat megjelenése jelentősen átformálta az ágazati arányokat (a mintegy 3 ezer főt alkalmazó Samsung Slovakia Kft. Galánta ipari parkjában monitorokat és tévékészülékeket gyárt). A körzetben a mezőgazdasági termelés természeti feltételei nagyon kedvezőek, a szántók aránya nagyon magas, az ország legmagasabb hektárhozamú agráradottságú régiói közé tartozik. A kitűnő közlekedési infrastruktúrájának és földrajzi fekvésének köszönhetően a körzetben több nemzetközi hatósugarú raktárközpont, logisztikai állomás jött létre az elmúlt fél évtizedben (a két legjelentősebb logisztikai parkkal a Tesco és a Samsung rendelkezik). Az idegenforgalmi vonzerejében legmeghatározóbb elemeknek a termálfürdő (vinceerdői, felsőszeli és galántai termálfürdők), a vágkirályfai vízi erőmű részét képező víztározó, a történelmi és technikai emlékek (a galántai Esterházy-kastély, a tallósi és jókai vízimalmok), a Kis-Duna és a Vág folyók számíthatnak.

9.3. SZENCI KÖRZET

A Szenci járás területén jött létre 2004. január 1-jén. A Szenci járás 1996-ban jött létre újra, s a Pozsonyi kerületbe kapott besorolást. A körzet a Duna menti alföld délnyugati pe-

remén terület, teljes egészében a Duna menti síkságon. A januári középhőmérséklet $-2,3^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,2^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 552 mm (a legtöbb csapadék júliusban – 67 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 33–35 mm). Területe 361 km^2 . Népessége a 2001. évi népszámláláskor 51 825 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok lélekszáma 10 553, a szlovák nemzetiségűeké 39 797 fő volt. A lakosság nemzetiségi összetételben a harmadik legszámosabb populációt a cseh nemzeti kisebbség tagjai alkotják (lélekszámuk 416 fő), őket az ukrán nemzeti kisebbség (47 fő) és a roma kisebbség követi (39 fő). A népesség korösszetétele az országos átlagnál kedvezőtlenebb (a 0–14 évesek részaránya 17,12%), a munkaképes korúak lélekszáma pedig 27 547. A körzethez összesen 29 település tartozik, közülük egy városi jogállású: Szenc (14 673 fő). A magyar nemzetiség részaránya 15 településen haladja meg a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése kedvező. A körzet (hasonlóan a Dunaszerdahelyi és a Galántai körzethez) gazdasági mutatói a Pozsonyhoz közeli fekvés miatt az országban az egyik legjobb (2007 őszén a munkanélküliségi ráta 3% körül mozgott, míg az átlagkeresetek közel 50%-kal voltak magasabbak az országos átlagnál). A körzet humán erőforrásának döntő hányada a szomszédos Pozsonyban dolgozik. A körzetben jelentős ipari termelést felmutató vállalatok nem találhatók, a körzet határain túlra nyúló tevékenységi területtel az építőipar, a malomipar és a hulladékfeldolgozó-ipar bír. A mezőgazdasági termelés természeti feltételei kitűnőek, a szántók aránya magas. Szenc városa a kedvező földrajzi fekvésének (Pozsony, valamint Magyarország, Ausztria, Csehország közelsége) és a kitűnő közlekedési infrastruktúrájának köszönhetően az ország vezető logisztikai bázisává nőtte ki magát az elmúlt fél évtizedben. A városban közel 400 hektárt különítették el logisztikai bázisok kiépítésére, amelyek teljes benépesülése közel 4 ezer állást teremt majd a régióban. 2008-ig a logisztikai parkban már

20 cég telepedett meg különböző nagyságú raktáraival, köztük olyan nagy nemzetközi vállalatok is, mint a Tesco, a Billa, a DHL, a Volvo, Goodyear stb. A körzet legmeghatározóbb idegenforgalmi vonzerejét a szenci Napfényes Tavak jelentik.

9.4. KOMÁROMI KÖRZET

A Komáromi járás területén jött létre 2004. január 1-jén. A körzet a Nyitrai kerületbe tartozik. A Komáromi körzet a Duna menti alföld déli részén terül el, a Duna menti dombvidék és a Duna menti síkság határán. A januári középhőmérséklet $-1,9\text{ }^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,6\text{ }^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 556 mm (a legtöbb csapadék júniusban – 65 mm, a legkevesebb januárban hull le – 32 mm). Területe 1100 km². Népsége a 2001. évi népszámláláskor 108 556 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 74 976, a szlovák nemzetiségűeké 30 079, a roma nemzetiségűeké pedig 1211 volt. A népesség összetétele kedvezőtlenebb az országos átlagnál, a fiatalok aránya fokozatosan csökken, a 0–14 évesek részaránya 16,42%. A települések száma 40, közülük 3 város: Komárom (37 366 fő), Gúta (10 823 fő) és Ógyalla (8153 fő). A magyar nemzetiség részaránya 38 településen haladja meg a 10%-ot. A népesség területi eloszlására, településszerkezetére jellemző, hogy míg a Nyitra folyótól keletre eső területen a közepes és nagyközségek vannak túlsúlyban, addig a körzet Csallóközre eső részén főképp kisfalvak találhatók (a Gúta környékére jellemző tanyavilág Szlovákiában egyedi jelenségnek számít). A körzet közlekedési fekvése kedvező. A gazdasági szerkezetváltás során a korábban jelentős gépipari termelés leépült, melynek következtében a körzet gazdasága közel másfél évtizede stagnál. A harmadik évezred elején Délnyugat-Szlovákia egyik legkedvezőtlenebb munkapiaci viszonyai alakultak ki a régióban (2002-ben az országos átlagnál 6-7%-kal volt magasabb a munkanélküliség, az átlagkeresetek az orszá-

gos mutatóknál 25-30%-kal voltak alacsonyabbak), amelyet mára – az elmúlt 5 évben – a magyarországi Komáromban és körzetében található ipari vállalatok (pl. a finn Nokia mobiltelefongyára) jelentősen mérsékeltek (2007 őszén a körzetben a munkanélküliségi ráta az országos átlagnak megfelelő 8% volt). A körzet gazdaságában számottevő a cipőgyártás (a Rieker Komáromban), a hajógyártás (a rendszerváltozást követően a piacvesztés miatt csaknem csődbe jutott a komáromi hajógyár, de végül is sikerült új piacokat szereznie, napjainkban közel 1000 főt alkalmaz), a bőripar, a sörgyártás (a holland Heineken csoportba tartozó Aranyfácán sörgyár Ógyallán) és az elektronikai ipar (a gútai Kromberg-Schubert kábelgyár a legtöbb alkalmazottat foglalkoztató vállalat a körzetben). A mezőgazdasági termelés természeti feltételei kitűnőek, mezőgazdasági művelés alatt a körzet területének 78,75%-a áll (a szántók aránya csaknem eléri a 70%-ot). A körzet kiemelkedően magas gabonatermelése mellett számottevő a szőlőtermelés (a régió borászata újjászülötében van). A körzet gazdasági fejlődéséhez – a gazdasági kapcsolatok élénküléséhez – jelentős mértékben hozzájárul majd a szlovákiai Komárom és a magyarországi Komárom között megépítendő új, nagy teherbírású dunai híd, amelyhez a szükséges tervdokumentációkat a két város önkormányzata 2007-ben készítette el. A körzet idegenforgalma jelentős, köszönhetően a történelmi és technikai műemlékeknek (a komáromi erődrendszer, az izsai Leányvár, a gútai vízimalom), a gazdag kulturális és tudományos életnek (Jókai Színház, Selye János Egyetem, az ógyallai csillagvizsgáló), a természeti értékeinek (Dunai Ártéri Erdők Tájvédelmi Körzet, termálvíz) és a határ menti fekvésnek.

9.5. ÉRSEKÚJVÁRI KÖRZET

Az Érsekújvári járás északi felének területén jött létre 2004. január 1-jén. Az Érsekújvári körzet a Duna menti alföld délkeleti részén

terül el, a Duna menti dombvidék és a Duna menti síkság határán. Januári középhőmérséklete $-1,9^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,6^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 556 mm (a legtöbb csapadék júniusban – 65 mm, a legkevesebb januárban hull le – 32 mm). Területe 903 km^2 . Népessége a 2001. évi népszámláláskor 116 428 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 31 106, a szlovák nemzetiségűeké 82 877, a roma nemzetiségűeké pedig 761 volt. A népesség korösszetétele kedvezőtlenebb az országos átlagnál, a fiatalok aránya fokozatosan csökken, a 0–14 évesek részaránya 17,02%. A települések száma 39, köztük a két város, Érsekújvár (42 226 fő) és Nagysurány (10 491 fő). A magyar nemzetiség részaránya 13 településen haladja meg a 10%-ot. Az átlagkeresetek az országos mutatóknál 15-20%-kal alacsonyabbak, míg a munkanélküliségi ráta közel 1%-al magasabb (2007 őszén a körzetben a munkanélküliségi ráta 7,5% körül mozgott). A körzet közlekedési fekvése kedvező. A gazdasági szerkezetváltás során a korábban jelentős élelmiszeripari termelés nagymértékben leépült az 1990-es évek végére. A körzet gazdasága mindenekelőtt az elektrotechnikai termelésen (a legjelentősebb a német Osram vállalat Érsekújvárott, amely villanygököket és egyéb fényforrásokat gyárt – 2007 nyarán 1800 alkalmazottja volt), műanyag-feldolgozáson (ajtók és ablakok gyártása) és a szolgáltatásokon alapul. A körzetben a mezőgazdasági termelés feltételei kitűnőek (a szántók részaránya magasan meghaladja az országos átlagot), számottevő a szőlészet és borászat a régió dombvidéki felében. A körzeti székhely fontos vasúti közlekedési csomópont. A leglátogatottabb turisztikai célpontoknak a gazdag kulturális élettel rendelkező Érsekújvár mellett a termálfürdők számítanak (Érsekújvár, Szenese).

9.6. VÁGSELLYEI KÖRZET

A Vágsellyei járás területén jött létre 2004. január 1-jén. A Vágsellyei járás az 1996-os

területi átszervezést követően jött létre ismét, amikor is a Nyitrai kerületbe sorolták. A körzet a Duna menti alföld középső részén terül el, a Duna menti síkság és a Duna menti dombvidék határán (északkeleti részére nyúlik be a dombság). Januári középhőmérséklete $-2,2^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,6^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 568 mm (a legtöbb csapadék júliusban – 64 mm, a legkevesebb januárban hull le – 35–40 mm). Területe 356 km^2 . Népessége a 2001. évi népszámláláskor 54 000 fő volt, melyből a magyar nemzetiségű lakosok száma 19 283, a szlovák nemzetiségűeké 33 435, a roma nemzetiségűeké pedig 539 volt. A népesség korösszetétele kedvezőtlenebb az országos átlagnál, de a szlovák–magyar határ mentén található körzetek között viszonylag kedvező értékkel rendelkezik (a 0–14 évesek részaránya 17,58%). A körzet népességét az életkor alapján kettősség jellemzi: a 80-as években tetőző betelepülés miatt rendkívül kedvező demográfiai képet mutat Vágsellye a vidéki községekkel szemben. A települések száma 13, melyek között egy város található: Vágsellye (24 564 fő). A magyar nemzetiség részaránya 11 településen haladja meg a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése kedvező. A gazdasági élet és az ipari termelés a körzeti székhelyre összpontosul, ezért ott a munkanélküliségi és bérezési mutatók sokkal kedvezőbbek a vidéki települések azonos mutatóihoz képest. A körzet munkanélküliségi rátája az országosnál 3%-kal alacsonyabb, míg a bérek az országos átlagnál kb. 20%-kal alacsonyabbak. A körzet gazdaságában a legmeghatározóbb a földgáz feldolgozásával foglalkozó Duslo vegyipari vállalat (több mint 3000 dolgozót foglalkoztat), melynek termelési profiljához a különféle szilárd és cseppfolyós műtrágyák, gumiipari, illetve vulkanizációs alapanyagok és termékek gyártása tartozik (a termékek több mint 80%-a kivitelre kerül). A női munkaerő foglalkoztatásából a legnagyobb mértékben a textilipar veszi ki részét. A körzetben a mezőgazdasági termelés természeti feltételei jók, mezőgazdasági mű-

velés alatt a járás területének 83,5%-a áll, a szántók aránya 78,46%, ami országos összehasonlításban az egyik legmagasabb érték. Az idegenforgalmi vonzerőben meghatározó szereppel bír a Vág folyó, a vágkirályfai vízi erőmű részét képező víztározó, valamint a deáki községben található termálfürdő (a 67 °C-os ásványi anyagokban gazdag termásvíz a reuma és egyéb mozgássérülési betegségek kezelésére alkalmas).

9.7. NYITRAI KÖRZET

A Nyitrai és az Aranyosmaróti járás területén jött létre 2004. január 1-jén. A terület 1996 óta a Nyitrai kerülethez tartozik. A körzet a Duna menti alföld északkeleti részén terül el, melybe észak felől benyúlik a Tribecs-hegység. Januári középhőmérséklete $-2,2$ °C, a júliusi $20,3$ °C. A csapadék évi átlagos mennyisége 580 mm (a legtöbb csapadék júliusban – 69 mm, a legkevesebb januárban hull le – 32–40 mm). Területe $1\,392\text{ km}^2$. Népsége a 2001. évi népszámláláskor 207 162 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 11 439, a szlovák nemzetiségűeké 191 382, a roma nemzetiségűeké pedig 645 volt. A népesség korösszetétele az országos átlaggal majdnem megegyező, de a szlovák–magyar határ mentén található körzetek között a legkedvezőbb demográfiai mutatókkal rendelkezik – a 0–14 évesek részaránya 18,01%. A települések száma 95, mely közülük 3 város: Nyitra (86 726 fő), Aranyosmarót (13 781 fő), Verebély (9493 fő). A magyar nemzetiség részaránya 17 településen haladja meg a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése kedvező. A körzet gazdasága képezi a Nyitrai kerület gazdaságának motorját, a gazdasági élet alapjait az elektrotechnikai ipar (az egyik lejelentősebb beruházó a japán Sony), a vegyipar, az autóalkatrész-gyártás, a műanyaggyártás és -feldolgozás, az üvegipar, az építőipar (Nyitraivánkán hozta létre az osztrák Bramac cég az ország legmodernebb építőanyag-ipari üzemét), az élelmiszeripar és a

szolgáltatások képezik. A körzetben a mezőgazdasági termelés természeti feltételei kiválóak, a szántóföldi termelés mellett jelentős a szőlőtermesztés is. A körzet Szlovákia egyik legjelentősebb borvidéke. A munkanélküliségi és bérezési mutatók a körzet nyugati felében sokkal kedvezőbbek a környező körzetek azonos mutatóihoz képest (2007 őszén a körzetben a munkanélküliségi ráta 5% volt). A körzeti székhely szerepe jelentős Szlovákia kulturális, oktatási és tudományos életében (Andrej Bagar Színház, Konstantin Egyetem, Szlovák Mezőgazdasági Egyetem). Idegenforgalma élénk, ami köszönhető Nyitra gazdag kulturális életének, a változatos tájnak (a hegyvidéki és az alföldi jellegű tájak egyaránt megtalálhatók a régióban), valamint az itt található számos történelmi és egyházi műemlékeknek (nyitrai vár, ghymeszi vár, kistapolcsányi kastély).

9.8. LÉVAI KÖRZET

A Lévai járás területén jött létre 2004. január 1-jén. A terület 1996-tól a Nyitrai kerülethez tartozik. A Lévai körzet három geomorfológiai egység határán terül el: nyugati felét a Duna menti alföld, keleti felét pedig a Selmeci-hegység és a Korponai-fennsík alkotja. Januári középhőmérséklete $-2,0$ °C, a júliusi $20,6$ °C. A csapadék évi átlagos mennyisége 589 mm (a legtöbb csapadék júniusban és júliusban – 64 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 35–40 mm). Területe 1551 km^2 . Népsége a 2001. évi népszámláláskor 155 114 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 33 524, a szlovák nemzetiségűeké 82 993, a roma nemzetiségűeké pedig 1242 volt. A népesség korösszetétele jóval kedvezőtlenebb, mint az országos átlag – a gyermekek (0–14 évesek) részaránya mindössze 13,48%. A települések száma 89, ebből 4 város: Léva (36 538 fő), Ipolyság (8061 fő), Zselíz (7522 fő) és Tolmács (4305 fő). A magyar nemzetiség részaránya 55 településen haladja meg a 10%-ot. A körzet közlekedési

fekvése kedvezőtlen. A körzet gazdasági válsággal sújtott több éve, a munkanélküliségi és a bérezési mutatók Nyugat-Szlovákiában itt a legkedvezőtlenebbek. A körzet munkanélküliségi rátája az országosnál 4%-kal magasabb (2007 őszén a munkanélküliségi ráta értéke 12% volt), míg a bérek az országos átlagnál 30-35%-kal alacsonyabbak. A körzet gazdaságában a legmeghatározóbbak a Léván és Tolmácson összpontosuló gépipari, energetikai ipari (Mohi atomerőmű), textilipari és élelmiszeripari üzemek (malom-, sütő- és tejipar, borászat). A körzet a déli országrész egyik legjelentősebb ipari parkjával rendelkezik, amely Léván épült ki, s a termelés legkülönbözőbb ágazataiban kínál munkalehetőséget az élelmiszeripartól az autóiparon át, az energiatermelésen keresztül a famegmunkálásig (az ipari parkban megtelepedett tíz cég együtt kétezer munkahely kialakítására tett ígéretet). A körzet déli felében jelentős ásványvízkészlet található (Szántó, Szalatnya), amelyek gazdasági hasznosítása egyre növekvő tendenciát mutat (az egyik legkedveltebb ásványvízmárkává váltak Szlovákiában az utóbbi évek alatt). A régió agráriumban fontos szerepet tölt be a szőlészet, a falvakban található borospincesorok jelentős idegenforgalmi vonzerőt jelentenek, azonban a hiányzó turisztikai infrastruktúra miatt a bor- és vidéki turizmus napjainkban még jelentéktelen. A körzet turisztikai kínálatában jelenleg a legmeghatározóbb elemeknek a történelmi és kulturális műemlékek (a lévai vár, a Franz Schubert-emlékszoba Zselízen), a hontvarsányi Margit-Ilona termálfürdő, a Garam és az Ipoly folyók számítanak.

9.9. PÁRKÁNYI KÖRZET

Az Érsekújvári járás déli harmadában jött létre 2004. január 1-jén. 1996-tól a Nyitrai kerület része. A körzetet legnagyobb részben a Duna menti alföld tölti ki. Az alföldi jellegtől eltérő tájjelleget mindössze a délkeleti szegletében kiemelkedő andezitsalakközből és

tufából álló Helembai-hegység mutat, melyet az Ipoly választ el a Börzsönytől. Januári középhőmérséklete $-1,9\text{ }^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,6\text{ }^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 556 mm (a legtöbb csapadék júniusban – 65 mm, a legkevesebb januárban hull le – 32 mm). Területe 443 km^2 . Népessége a 2001. évi népszámláláskor 33 166 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 26 165, a szlovák nemzetiségűeké 6174, a roma nemzetiségűeké pedig 197 volt. A népesség korösszetétele kedvezőtlenebb az országos átlagnál: a gyermekek (0–14 évesek) részaránya 15,21%. A települések száma 23, köztük egy város található: Párkány (11 708 fő). A magyar nemzetiség részaránya valamennyi településen meghaladja a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése kedvező. A gazdasági szerkezetváltás következtében a körzet gazdasága közel egy évtizedig stagnált, s ennek következtében Délnyugat-Szlovákia egyik legkedvezőtlenebb munkapiaci viszonyai alakultak ki az 1990-es évek végére. A munkanélküliség az országos átlagnál 10%-kal volt magasabb, az átlagkeresetek pedig az országos mutatóknál mintegy 25%-kal voltak alacsonyabbak. 2001-ben újult meg a Párkány–Esztergom közötti hídösszeköttetés, amely nagy lendületet adott a párkányi körzet gazdaságának. Gyors fejlődésnek indult a szolgáltatási szektor, köszönhetően a város kedvező közlekedés-földrajzi és idegenforgalmi adottságainak, s a körzet munkaerőjének foglalkoztatásában jelentős szerephez jutottak a határ déli oldalán (Esztergomban, Vácott és Dorogon) található ipari üzemek (2007 őszén az esztergomi Suzuki autógyár 6300 alkalmazottjából 2700 volt szlovákiai állampolgár, ami azt jelenti, hogy a pozsonyi Volkswagen és a nagyszombati Peugeot–Citroën után a harmadik legnagyobb autógyári munkaadónak az esztergomi vállalat számít a szlovákia állampolgárok körében). Napjainkban a körzet munkanélküliségi rátája megközelíti az országos átlaggal (8%). A körzet legjelentősebb vállalatai a székhelyen található (a legnagyobb gazdasági szereplő a papír-

gyár). Középtávon a körzet és tágabb régiója gazdasági teljesítményét lényegesen megemelheti a határ mindkét oldalán szorgalmazott dunai teherhíd megépítése Párkány és Esztergom között, s ennek köszönhetően ipari park, logisztikai központ, kikötő és nemzetközi átrakodó állomás is létesülhetne a folyam szlovákiai oldalán. A mezőgazdasági termelés természeti feltételei kitűnőek, a növénytermesztésen belül nagy hagyománnyal rendelkezik a szőlészet. A régió turisztikai vonzerejében meghatározó a gyönyörű természeti környezet (a Kovácspataki dombok, a Duna, a Garam és az Ipoly folyó), a termálvízkincs (párkányi termálfürdő) és nem utolsósorban a körzeti székhely déli testvérvárosa, a Duna jobb partján elterülő Esztergom.

9.10. NAGYKÜRTÖSI KÖRZET

A Nagykürtösi járás területén jött létre 2004. január 1-jén. A terület 1996-tól a Besztercebányai kerülethez tartozik. A körzet déli részét a Dél-szlovákiai-medencéhez tartozó Ipoly-medence tölti ki, míg északon a Korponai-fennsík és az Osztrovszki-hegység található. Januári középhőmérséklete $-3,4\text{ }^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,2\text{ }^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 649 mm (a legtöbb csapadék júliusban – 75 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 39–45 mm). Területe 849 km^2 . Népessége a 2001. évi népszámláláskor 46 741 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok lélekszáma 12 823, a szlovák nemzetiségűeké 31 796 volt. A lakosság nemzetiségi összetételében a harmadik legszámosabb populációt a roma kisebbség alkotja (850 fő). A 0–14 évesek és a munkaképes korúak részaránya is kedvezőbb az országos mutatóknál (a gyermekkorúak részaránya 18,67%). A körzethez összesen 71 település tartozik, közülük kettő városi jogállású – Nagykürtös (14 673 fő) és Kékkő (1434 fő). A magyar nemzetiség részaránya 34 településen haladja meg a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése nagyon kedvezőtlen. A gazdasá-

gi szerkezetváltás következtében a körzet gazdasága közel másfél évtizede stagnál, a szlovák–magyar határ mente egyik legkedvezőtlenebb munkaerőpiaci viszonyai alakultak ki. A munkanélküliség az országos átlag több mint másfélszerese (2007 őszén a körzetben a munkanélküliségi ráta 20% volt), s az országos mutatóktól mintegy 35%-kal alacsonyabban az átlagkeresetek. A humán erőforrás alkalmazásában fontos szerepet játszanak a szomszédos magyarországi ipartelepek. A körzetben kevés a jelentős gazdasági súllyal bíró vállalkozás. A körzet első ipari parkja Kiskürtösön jött létre (a 20 hektáros ipari parkban elsőként az olasz érdekeltségű, sporteszközöket gyártó Technogym telepedett meg, s jelenleg 120 főt foglalkoztat). Az egykor jelentős barnaszénbányászata, valamint a nagykürtösi autóalkatrész-gyártás napjainkra szinte teljesen megszűnt. A régión túlra nyúló tevékenységi területtel mindössze az élelmiszeripar rendelkezik (tejfeldolgozó-ipar Nagykürtösön). A régió agráriumában jelentős a szőlőtermesztés, a borászat és a juhtenyésztés. A körzet idegenforgalmi vonzerejében a legmeghatározóbb a kékkői vár, a kékkői báb- és játékmúzeum (Szlovákiában egyetlen a maga nemében), az alsósztrégovai termálfürdő, valamint az Ipoly folyó. A körzet idegenforgalmi infrastruktúrája jelentős fejlesztést igényel a turizmus fellendítése érdekében, s az ehhez vezető út első lépéseként középtávon két új híd épül az Ipoly folyón biztosítva a körzet megközelíthetőségét Magyarországról (a szlovákiai Szécsénykovácsi és a magyarországi Szécsény, valamint a szlovákiai Rárósmulyad és magyarországi Nógrádszakál település között épül meg a híd).

9.11. LOSONCI KÖRZET

A Losonci és a Poltári járás területén jött létre 2004. január 1-jén. Az 1996-os közigazgatási reformkor az 1990-ig Losonci járáshoz tartozó Poltár és térsége önálló járássá vált, s a Losonci járással együtt a Besztercebányai

kerülethez lettek besorolva. A Losonci körzet központi részét a Dél-szlovákiai-medencéhez tartozó Losonci-medence, északi részét a Gömör-Szepesi-érchegység nyugati vonulatai és az Osztrovszki-hegység, déli részét pedig a Cseres-hegység tölti ki. Januári középhőmérséklete $-3,4^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,5^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 629 mm (a legtöbb csapadék júliusban – 62 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 39–48 mm). Területe 1276 km². Népessége a 2001. évi népszámláláskor 96 503 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 20 350, a szlovák nemzetiségűké 72 003 és a roma kisebbsége 2409 fő volt. A népesség korösszetétele az országos átlagnál kedvezőtlenebb (a 0–14 évesek részaránya 17,68%) a körzetben élő jelentős roma kisebbség viszonylag magas természetes szaporulata ellenére. A körzethez összesen 79 település tartozik, ebből városi jogállású Losonc (28 332 fő), Fülek (10 198 fő) és Poltár (6099 fő). A magyar nemzetiség részaránya 29 településen haladja meg a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése kedvező. A gazdasági szerkezetváltás következtében nagyon kedvezőtlen gazdasági és szociális viszonyok alakultak ki a körzetben: a munkanélküliségi ráta az országos átlagnál közel 10%-kal magasabb (2007 őszén az értéke 18% körüli volt), míg az átlagkeresetek az országos mutatóknál mintegy 30%-kal alacsonyabbak. A körzetben kevés a jelentős gazdasági súllyal bíró vállalkozás, hagyományos tevékenységi területnek az építőanyag-ipar (tűzálló anyagok gyártása, magnezitfeldolgozás), az üvegipar (a poltári Slovglas több mint 1000 főt alkalmaz), a gépipar (tűzhelyek, kádak), a textilipar, a bútoripar és az élelmiszeripar (a losonci húsfeldolgozás és bútoripar nagy múltra tekint vissza) számít. A régió gazdaságának megerősödéséhez jelentősen hozzájárult a 2005 tavaszán Losoncon megjelent Johnson Controls amerikai nagyvállalat, amely autókban használt poliuretánhabot gyárt, s az utóbbi három évben a szlovákiai autóipar egyik fontos beszállítójává nőtte ki

magát (kétszáz munkahellyel indult, a teljes kapacitású termelés beindulása óta pedig ötszáz munkahelyet biztosít a környéken élőknek). A körzetben a mezőgazdasági termelés természeti feltételei kedvezőek. A régió gazdaság mind műemlékekben (a bazaltvidék peremhegyeire számos vár épült, mint pl. a füleki, a somoskői, az ajnácskői), mind természeti értékekben (Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet), az alacsony idegenforgalmi infrastruktúra miatt azonban a turisztikai bevételek nem számottevőek. Az elkövetkező évek során az idegenforgalmi infrastruktúra fejlesztésére fokozott figyelmet kell fordítani a régió gazdaságának megerősödése érdekében.

9.12. RIMASZOMBATI KÖRZET

A Rimaszombati és a Nagyrőcei járás területének összevonásával jött létre 2004. január 1-jén. Az 1996-os közigazgatási reform alkalmával a Rimaszombati járás (az ismét megalkuló Nagyrőcei járással együtt) a Besztercebányai kerülethez lett besorolva. A Rimaszombati körzet központi részét a Dél-szlovákiai-medencéhez tartozó Rima-Sajó-medence, északi részét a Gömör-Szepesi-érchegység és a Murányi-fennsík, déli részét pedig a Cseres-hegység tölti ki. A januári középhőmérséklet $-4,0^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,1^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 640 mm (a legtöbb csapadék júniusban – 84 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 34–44 mm). Területe 2 201 km². Népessége a 2001. évi népszámláláskor 124 042 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 43 317, a szlovák nemzetiségűké 71 904 és a roma kisebbsége 6664 volt. A népesség korösszetétele az országos átlagnál jóval kedvezőbb (a 0–14 évesek részaránya 19,78%), amit a körzetben élő jelentős roma kisebbség magas természetes szaporulata magyaráz. A körzethez 149 település tartozik, ebből 6 városi jogállású: Rimaszombat (25 088 fő), Nagyrőce (13 466 fő), Tornaľa (8169 fő), Nyusta (7557 fő), Tiszolc (4215 fő) és Jolsva (3287 fő). A magyar nem-

zetiség részaránya 79 településen haladja meg a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése kedvezőtlen. A gazdasági szerkezetváltás következtében a körzet gazdasága másfél évtizede stagnál, a nagyon kedvezőtlen gazdasági és szociális viszonyok miatt a szakképzett munkacsoport elvándorlása magas. Közel fél évtizede a körzetet a legkedvezőtlenebb munkanélküliségi ráta jellemzi. Ennek értéke 2007 őszén 28% volt, az átlagkeresetek pedig Szlovákiában az egyik legalacsonyabbak. A körzetben kevés a jelentős gazdasági súllyal bíró vállalat, határain túlra nyúló tevékenységi területtel az építőanyag-ipar (mindenekelőtt a körzet északi felében, Nyustán és Tiszolcon), a könnyűipar (Füleken több évtizede folyik konyhai tűzhelyek, valamint zománcozott kádak és mosdók gyártása), a bútortermelés és az élelmiszeripar (a hús- és tejfeldolgozó-ipar központja Rimaszombat) rendelkezik. A körzet ipari termelésében 2007-ben jelentős változás következett be, miután Rimaszombatban megtelepedett az autóalkatrészeket gyártó Sewon Ecs koreai tulajdonú vállalat, amely jelenleg hétszáznál több alkalmazottat foglalkoztat (a vállalat a szintén koreai KIA autógyár egyik beszállítója). Középtávon a régió ipari teljesítményének növeléséhez jelentősen hozzájárul majd a már megkezdett rimaszombati ipari park kiépítése. A körzet déli felében mezőgazdasági termelés természeti feltételei jók, az északi területek kevésbé termékeny talajain burgonya- és rozstermesztés, külterjes állattenyésztés folyik. A régió idegenforgalmi potenciálja az egyik legnagyobb az országban, gazdag műemlékekben (a rimaszombati régi megyeház, Murány várának romja, a vámosbalogi kastély) és természeti értékekben egyaránt (Murányi-fennsík Nemzeti Park, Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet, Csizi gyógyvízfürdő). Az alacsony idegenforgalmi infrastruktúra miatt azonban az idegenforgalomból származó bevételi források nem jelentősek (az elkövetkező évek során a gazdaságfejlesztésen belül fokozott figyelmet kell szentelni a turisztikai szolgáltatások fejlesztésére).

9.13. ROZSNYÓI KÖRZET

A Rozsnyói járás területén jött létre 2004. január 1-jén. A terület 1996-tól a Kassai kerülethez tartozik. A Rozsnyói körzet nagyobb részt hegyvidéki jellegű, a felszín túlnyomó részét a Gömör–Szepesi-érchegység vonulatai töltik ki. A körzet központja a Rozsnyói-medencében fekszik, melyet dél felől a Gömör–Tornai-karszt határol. A januári középhőmérséklet $-4,0\text{ }^{\circ}\text{C}$, a júliusi $19,1\text{ }^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 695 mm (a legtöbb csapadék júniusban – 93 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 34–45 mm). Területe 1173 km^2 . Népessége a 2001. évi népszámláláskor 61 887 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 18 954, a szlovák nemzetiségű lakosoké 38 967 és a roma kisebbségé 2908 volt. A népesség korösszetétele az országos átlagnál jóval kedvezőbb (a 0–14 évesek részaránya 19,47%), amit a körzetben élő jelentős roma kisebbség magas természetes szaporulata magyaráz. A körzethez összesen 62 település tartozik, ebből kettő városi jogállású: Rozsnyó (19 261 fő) és Dobsina (4896 fő). A magyar nemzetiség részaránya 32 településen haladja meg a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése kedvezőtlen. A gazdasági szerkezetváltás következtében a körzet gazdasága másfél évtizede stagnál, nagyon kedvezőtlen gazdasági és szociális viszonyok alakultak ki. Magas a munkanélküliség (2007 őszén a körzetben az értéke 20% volt), az átlagkeresetek messze elmaradnak a szlovákiai átlagtól. A körzetben számottevő az építőanyag-ipar, a gépipar, az energetikai ipar, a papíripar. Nagyszaboson több mint kétszáz éve folyik papírgyártás, napjainkban is itt működik az ország egyik legfontosabb papírgyára. Jelentős a bútortermelés és az élelmiszeripar termelése, legjelentősebb ipari központja Rozsnyó (ahol több éves hiábavaló törekvés után várhatóan 2009-ben átadásra kerül a térség első ipari parkja). A körzetben a növénytermesztés természeti feltételei itt a legkedvezőtlenebbek egész Dél-Szlovákiában

(a mezőgazdasági földterületek közel kétharmadát rétek, legelők teszik ki, ahol elterjedt a külterjes állattenyésztés). Az idegenforgalom a sok történelmi műemléknek köszönhetően élénk (Krasznahorka vára, Rozsnyó óvárosa, betléri kastély), de vonzó a gyönyörű természeti környezet (Szlovák-karszt Nemzeti Park, Szlovák Paradicsom Nemzeti Park, martonházi aragonitbarlang), valamint a téli sportok kedvelői számára kiépített sportközpontok (Imrikfalva). A körzet látogatottságának további növekedése várható az elkövetkező években, amelynek azonban alapfeltétele az idegenforgalommal kapcsolatos szolgáltatások színvonalának lényeges javítása.

9.14. KASSA KÖRNYÉKI KÖRZET

A Kassa környéki járás területén jött létre 2004. január 1-jén. 1996-ban a Kassa vidékiról Kassa környékre keresztelt területet a Kassai kerülethez sorolták be. A körzet központi részét a Kassai-medence, valamint a hozzá tartozó Tornai-medence alkotja. Nyugat felől a Gömör-Szepesi-érchegység és a Gömör-Tornai-karszt, kelet felől pedig az Eperjes-Tokaji-hegység határolja. A januári középhőmérséklet $-3,9^{\circ}\text{C}$, a júliusi $19,7^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 630 mm (a legtöbb csapadék júniusban – 82 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 30–39 mm). Területe 1533 km^2 . Népessége a 2001. évi népszámláláskor 106 999 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 14 140, a szlovák nemzetiségűé 84 846 és a roma kisebbségé 5393 volt. A népesség korösszetétele az országos átlagnál jóval kedvezőbb (a 0–14 évesek részaránya 21,97%), amit a körzetben élő jelentős roma kisebbség magas természetes szaporulata magyaráz. A körzethez összesen 114 település tartozik, amelyből kettő városi jogállású: Szepsi (9525 fő) és Mecenéz (3667 fő). A magyar nemzetiség részaránya 26 településen haladja meg a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése kedvezőtlen. A gazdasága másfél évtizede stagnál, a gazdasági és szociális viszonyok kedvezőtlenek.

2007 őszén a munkanélküliségi ráta értéke 15% volt, az átlagkeresetek pedig nem érték el az országos átlag 70%-át sem). A körzetben kevés a körzet határain túlra nyúló tevékenységi területtel rendelkező iparág. A legjelentősebbek az építőanyag-ipar (a tornai cementgyár a körzet legnagyobb üzeme), a gép- és bútortermelés (Mecenéz), az acéltermékek gyártása (Stósz) és az élelmiszeripar. A körzet gazdaságilag legdinamikusabban fejlődő települése Kenyhec. A mezőgazdasági termelés természeti feltételei különösen a déli és a keleti területeken kedvezőek (ahol számottevő a zöldség-, gyümölcs- és szőlőtermesztés a csaknem negyedmillió lakossal rendelkező Kassa ellátása végett). A körzet idegenforgalmi potenciálja jelentős. Műemlékekben (a tornai vár, a jászói kolostor) és természeti értékekben (Szlovák-karszt Nemzeti Park, stósi gyógyfürdő, ráncfüredi gyógyfürdő) egyaránt gazdag, azonban a turisztika nagyobb gazdasági szereppel csak az idegenforgalmi infrastruktúra fejlesztését követően fog bírni.

9.15. TÓKETEREBESI KÖRZET

A Tóketerebesi járás területén jött létre 2004. január 1-jén. 1996-tól a Kassai kerületbe kapott besorolást. A körzetet nyugat felől az Eperjes-Tokaji-hegység, dél felől pedig részben a Zempléni-hegység és a Tisza folyó határolja, miközben a legnagyobb részét a kelet-szlovákiai alföld tölti ki (azon belül pedig jelentős a Bodroghöz részeseződése). A januári középhőmérséklet $-3,8^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,3^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 564 mm (a legtöbb csapadék júniusban – 76 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 26–39 mm). Területe 1074 km^2 . Népessége a 2001. évi népszámláláskor 103 779 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 30 425, a szlovák nemzetiségűé 67 200 és a roma kisebbségé 4616 volt. A népesség korösszetétele az országos átlagnál kedvezőbb (a 0–14 évesek részaránya 20,71%), amit a körzetben élő jelentős roma kisebbség magas ter-

mészetes szaporulata magyaráz. A körzethez 82 település tartozik, közülük 4 városi jogállású – Tókteterebes (22 342), Királyhalmec (8031 fő), Gálszécs (7819 fő) és Tiszacsernyő (4645 fő). A magyar nemzetiség részaránya 38 településen haladja meg a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése kedvezőtlen. A körzet a gazdasági és szociális viszonyok terén Szlovákián belül az egyik legelmaradottabb térségnek számít, a gazdasági szerkezetváltás során a nagyon kedvezőtlen munkapiaci viszonyok alakultak ki. 2007 őszén a munkanélküliségi ráta 20% volt, az átlagbérek pedig az országos mutatóknál mintegy 30%-kal voltak alacsonyabbak. Kevés a jelentős gazdasági súllyal bíró vállalkozás a körzetben, annak határain túlra nyúló tevékenységi területtel mindenekelőtt az élelmiszeripar rendelkezik (cukor-, malom-, sütő-, tej- és konzervipar). Az agrártermékek feldolgozásán kívül még említésre méltó a gépipar és a bútorgyártás. A mezőgazdasági termelés természeti feltételei jók, számottevő a szőlőtermesztés (a körzetben található a borászatáról világhírű tokaji borvidék). Idegenforgalma mindenekelőtt a borturizmuson és a Latorca Tájvédelmi Körzet (ártéri erdők, morotvatavak) által nyújtott kitérő rekreációs lehetőségeken alapul, azonban az idegenforgalmi infrastruktúrájának hiányosságai miatt a terület valós látogatottsága messze elmarad a potenciális lehetőségeitől.

9.16. NAGYMIHÁLYI KÖRZET

A Nagymihályi és a Szobránci járás területén jött létre 2004. január 1-jén. A terület 1996-tól a Kassai kerülethez tartozik. A körzet legnagyobb részét a kelet-szlovákiai alföld tölti ki, melyet északon a Vihorlát-hegység és a Beszkidék-előhegység vált fel. A januári középhőmérséklet $-3,6\text{ }^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,4\text{ }^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 593 mm (a legtöbb csapadék júniusban – 76 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 35–45 mm). Területe 1557 km^2 . Népessége a 2001. évi népszámláláskor 132 897 fő volt,

ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 12 837, a szlovák nemzetiségű lakosok száma 112 059, a roma nemzetiségű lakosok száma pedig 4 621 fő volt. A népesség korösszetétele az országos átlagnál jóval kedvezőbb (a 0–14 évesek részaránya 20,44%), amit a körzetben élő jelentős roma kisebbség magas természetes szaporulata magyaráz. A körzethez összesen 125 település tartozik, ebből 4 városi jogállású – Nagymihály (39 948 fő), Nagykapos (9760 fő), Szobránc (6262 fő) és Órmező (4474 fő). A magyar nemzetiség részaránya 18 településen haladja meg a 10%-ot. A körzet közlekedési fekvése kedvezőtlen. A gazdasági szerkezetváltást kísérő válságból a körzet gazdasága nem tudott talpra állni mind a mai napig, a kedvezőtlen gazdasági és szociális viszonyok következtében jelentős a képzett munkaerő elvándorlása. 2003. december 31-én a munkanélküliségi ráta a körzet keleti felében 29,19%, a nyugatiban pedig 24,50% volt. Az átlagkeresetek az országos mutatóknál 30%-kal alacsonyabbak. A körzet gazdasági súlya a nyugati felében található, a régió határain túlra nyúló tevékenységi területtel mindenekelőtt az élelmiszeripar (a nagymihályi Bel Slovenko tejüzem), a vegyipar (az órmezői Chemko a körzet legnagyobb üze), az energetikai ipar (a Vajánban található hőerőmű az ország legnagyobb hőerőműve), valamint a gépipar és textilipar (Nagymihály) rendelkezik. A mezőgazdasági termelés természeti feltételei a régió déli felében kedvezőek (ott a mezőgazdasági területek részaránya 70% feletti), az állattenyésztésben számottevő a sertésenyésztés. A körzet idegenforgalmi vonzerejében meghatározó szereppel bír a Vihorlát-hegység lábánál elterülő zemplény Széles-tó (Közép-Európa egyik legnagyobb tava, felülete 33 km^2), a Latorca Tájvédelmi Körzet és a Vihorlát Tájvédelmi Körzet. Az elkövetkező évek során a gazdasági növekedésben fontos szerepet hárul majd az idegenforgalomra, amelynek infrastruktúrájában azonban jelentős fejlesztéseket kell végrehajtani a kellő idegenforgalmi kínálat kialakítása végett.

9.17. KASSAI KÖRZET

A Kassai I, Kassai II, Kassai III és a Kassai IV járás összevonásával jött létre 2004. január 1-jén, Kassa város területi kiterjedésével azonos területen és a Kassai kerületbe sorolták be. A körzet tulajdonképpen Kassa városa, annak 22 városrészéből áll. A körzet teljes egészében a Kassai-medencében fekszik a Hernád folyó partja mentén. A januári középhőmérséklet $-3,6^{\circ}\text{C}$, a júliusi $19,6^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 720 mm (a legtöbb csapadék júliusban – 90 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 30–37 mm). Területe 242 km^2 . Népessége a 2001. évi népszámláláskor 236 093 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 9940, a szlovák nemzetiségű lakosok száma 210 340, a roma nemzetiségű lakosok száma pedig 5055 fő volt. A népesség korösszetétele nagyjából megegyezik az országos mutatókkal, a 0–14 évesek részaránya 17,94%. A körzet közlekedési fekvése nagyon kedvező. A körzet munkanélküliségi mutatója az országos átlagnál kedvezőbb (2003. december 31-én a munkanélküliségi ráta értéke 13,78% volt), hasonlóan az átlagos havi jövedelmek nagyságához. A körzetben csaknem az összes nemzetgazdasági ágazat megtalálható, melyeken belül a vas-, acél- és gépgyártás a Kárpát-medencében csaknem egyedülálló, köszönhetően elsősorban az amerikai U. S. Steel tulajdonában levő vasműnek (mintegy 14 ezer főt foglalkoztat). Ez az ország második legerősebb gazdasági centruma a Pozsonyi körzetet követően. A körzet, amely Szlovákia második legnagyobb gazdasági, kulturális és oktatási központja, nagy nemzetközi turisztikai vonzerővel bír (az idegenforgalmi látványosságok közül kiemelkedik Kassa történelmi városmagja, botanikus kertje, állatkertje).

9.18. POZSONYI KÖRZET

A Pozsony I, Pozsony II, Pozsony III, Pozsony IV és a Pozsony V járás összevonásával

val jött létre 2004. január 1-jén, Pozsony város területi kiterjedésével azonos területen a Pozsonyi kerület részeként. A körzethez Pozsony városának 17 városrésze tartozik. A körzet a Duna menti alföld és az Erdőhát-alföld határán terül el, amelybe észak felől beékelődik a Kárpátok legnyugatibb vonulata, a Kis-Kárpátok. A januári középhőmérséklet $-1,4^{\circ}\text{C}$, a júliusi $20,9^{\circ}\text{C}$. A csapadék évi átlagos mennyisége 642 mm (a legtöbb csapadék júliusban – 72 mm, a legkevesebb pedig a téli hónapokban hull le – 42–53 mm). Területe 367 km^2 . Népessége a 2001. évi népszámláláskor 428 672 fő volt, ebből a magyar nemzetiségű lakosok száma 16 451, a szlovák nemzetiségű lakosok száma 391 761, a roma nemzetiségű lakosok száma pedig 417 fő volt (a magyar nemzetiségű lakosság 4 városrészben haladta meg a lakónépességen belüli 10%-os részarányt – Dunacsún, Horvátjárfalu, Pozsonypüspöki, Oroszvár). A népesség korösszetétele a legkedvezőtlenebb Szlovákia valamennyi körzete között (a 0–14 évesek részaránya 13,96%), amit elsősorban a nagyvárosi életmóddal kapcsolatos kevés gyermekvállalás magyaráz. A körzet közlekedési fekvése rendkívül kedvező. A kitűnő foglalkoztatási feltételek következtében a munkaképes korúak aránya 19,35% (az országos átlag 17,97%). A körzet munkanélküliségi mutatója Szlovákiában a legkedvezőbb, nem éri el a 4%-ot sem (2003. december 31-én az értéke 3,54% volt), míg az átlagos havi jövedelem nagysága közel kétszerese az országos átlagnak. A körzet, ahol csaknem az összes nemzetgazdasági ágazat megtalálható, az ország legerősebb gazdasági centruma, a körzet adja a nemzeti jövedelemnek közel harmadát, az ország ipari termelésének negyedét. Legjelentősebb vállalatok a magyarországi MOL Rt. tulajdonában levő Slovnaft kőolaj-finomító és a németországi tőke megjelenésének köszönhetően felépült Volkswagen autógyár. A körzet székhelye az ország legfontosabb közigazgatási, oktatási, kulturális és tudományos intézményeinek (pl. parlament, kormány, köztársas-

sági elnök, Comenius Egyetem stb.). Számos természeti értéke (pl. Kis-Kárpátok Tájvédelmi Körzet), kulturális és építészeti látványossága (pl. az Óváros a Szent Márton-székesegyházzal és a várral, a dévényi vár), valamint az előnyös geopolitikai fekvése miatt az egyik legtöbb turistát vonzó idegenforgalmi központ Közép-Európában.

10. BEFEJEZÉS

A rendszerváltáskor súlyos regionális egyenlőtlenségeket örökölt az ország, ráadásul a gazdaság átszerveződése, a piaci viszonyok kialakulása növelte a régiók közötti fejlettségbeli különbségeket. Dél-Szlovákiában az 1990-es években a gazdasági ágazatok többsége válságba került, némely kistérségnek korábban meghatározó ágazatai csaknem teljesen eltűntek, illetve a töredékére csökkentek (pl. bányászat, gépgyártás). A régióon belül a többségében magyarlakta tér különösen a közlekedési hálózat elmaradottságából adódó elzártsága miatt többé-kevésbé a külföldi tőke érdeklődési körén kívülre került, ezért az infrastrukturális hátrányok mérséklését az elkövetkező években kiemelt prioritásként kell kezelniük a politikai élet szereplőinek.

Az elmúlt tíz év egy új térszerkeztúra megjelenését hozta, amely egy átalakult térségi és települési tagoltság jeleit mutatja, ahol az országhatáron túlnyúló régióformáló erők is lényeges szerephez jutnak. Az uniós csatlakozás a déli országrész és az ott élők számára óriási lehetőség. Azonban nem szabad az uniós taggá válástól a régió automatikus innovációs felemelkedésére számítani, mert az uniós tagság csak lehetőségeket nyújt a régiók közötti fejlettségi különbségek mérséklésére, a szerkezetváltásra és a sikeres felzárkózás elősegítésére. A tényleges társadalmi és gazdasági felemelkedés a régiókon múlik, ugyanis a decentralizált döntéshozatal eredményeképpen a helyi társadalom akarata, kezdeményezőképesége, áldozatkészsége, lokálpatriotizmusa a térségek átalakulásának kovásza. Természetesen a magyar kisebbség által lakott régiók periferikus jellegének megszüntetéséhez szüksé-

ges a kedvező központi kormányzati és regionális önkormányzati politikai környezet is, ugyanis a forráscloztsátnál (legyen az uniós vagy nemzeti) és a fejlesztési beruházásoknál a magyarlakta régiók gyakran a szlovák nacionalista politikai döntéshozatal áldozataikak esnek: elsősorban a szlovákok által lakott amúgy is fejlettebb települések és régiók számítanak kiemelten kedvezményezettnek.

Ma a szlovák–magyar határ mentén olyan mértékű területi különbségek fordulnak elő, amelyek elfogadhatatlan esélyegyenlőtlenséget teremtenek a társadalom ott élő tagjai számára, s megfelelő beavatkozás hiányában a szegregációs folyamatok felerősödése, a hátrányos helyzetű térségek teljes leszakadása fenyeget (elsősorban Gömörben és Nógrádban áll fenn ez a veszély). A területi egyenlőtlenségek jórészt a gazdasági tényezők egyenlőtlenségek földrajzi clozlszásában gyökereznek. Az uniós csatlakozás óta eltelt három év után a magyar kisebbség által lakott dél-szlovákiai régió gazdasági mutatói még mindig kedvezőtlenebbek, mint az ország többi régiójának hasonló mutatói, azonban a tendenciákat meghatározó folyamatok terén lényeges változásról beszélhetünk (pl. a vállalkozói aktivitás élénküléséről), elsősorban a Pozsony–Dunaszerdahely–Párkány tengely mentén, ezen belül is a Dunaszerdahelyi, Szenci és Galántai járásban.

A dél-szlovákiai régiók innovációs képességében mutatkozó eltéréseket a régiók gazdaságának strukturális szerkezte (az alacsony hozzáadott értéket produkáló gazdasági ágazatok dominálnak), a minőségi közlekedési infrastruktúra és a magasan képzett humán erő-

források hiánya, valamint a szlovák–magyar nemzetiségi viszony korlátozó volta okozza. Ebből kiindulva az elkövetkező években a területfejlesztési innovációs politikának komplex módon kell megközelítenie a problémát, a segítségnek pedig koncentrált formában, strukturálisan és regionálisan célzottan kell megjelenie. A dél-szlovákiai fejlesztési politikának kiemelt figyelmet kell összpontosítani a szomszédos magyarországi régiók sajátosságaira is, ugyanis a lehetséges fejlesztési irányok azonosak a határ két oldalán és mivel az országhatár gazdasági szempontból lényegében jelentőségét veszti mint belső határ, a gazdaság fejlődése az egyik oldalon kihat a másik oldal társadalmi-gazdasági szövetének alakulására is.

Az innovációs folyamatok térbeni terjedésében meghatározó szereppel bír a tér településszerkezete. A magyaroktól dél-szlovákiai régiók településszerkezete e tekintetben kedvezőtlen (aprófalvas), különösen a közép- és kelet-szlovákiai régiókban. Az innováció szórásában a településszerkezeten belül kiemelt szerep hárul a városokra, mivel azok az innováció befogadásának, újrafogalmazásának és kisugárzásának központjai, s megtermékenyítő hatással vannak az őket körülvevő régiókra. A többségében magyaroktól dél-szlovákiai régiók között az innovációs versenyképességet illetően első sorban Dunaszerdahely városa emelkedik ki, amelyet Érsekújvár és Komárom követ.

Nincs egyszerű és általános „varázsszer” a regionális versenyképesség javítására. A dél-

szlovákiai területi egyenlőtlenségek lényeges mérséklése csak hosszú idő alatt valósítható meg. Az elkövetkező évtizedben ezen területi egyenlőtlenségek számottevő gyengülése nem várható, ugyanis a versenypiacon nyilvánvalóan jobbak az erős társadalmi és gazdasági bázissal rendelkező nyugat-szlovákiai régiók és települések esélyei, a pozícióikból adódóan feltehetően nagyobb eséllyel juthatnak megújulást elősegítő forrásokhoz, mint a közép- és kelet-szlovákiai versenytársaik. Az azonban bizonyos, hogy a gazdasági és társadalmi kohézió segítségének kiemelt társadalmi kérdésként történő kezelése lényegesen csökkentheti a napjainkban fennálló szakadékot a déli országrész nyugati és keleti régiói között.

Az elmúlt tíz év alatt lezajlott a közigazgatás átalakítása, a regionális politika szempontjából nem kevés ellentmondással, bár az önkormányzatok létrejötté kedvező feltételeket teremtett a regionális és lokális gazdaságfejlesztés számára. Ebben az időszakban kidolgozták a területfejlesztéssel kapcsolatos törvényi és stratégiai feltételrendszert, amely alapvető reformokat indított el a szlovákiai területfejlesztés intézmény- és eszközrendszerében, megteremtette a tervezés és a programozás, valamint a decentralizáció feltételrendszerét. A reformok mellett, hogy decentralizációs folyamatokat indítottak el, kereteket biztosítottak a területfejlesztés szereplőinek az együttműködéshez mind országos, mind regionális, mind pedig helyi szinten.

50. ábra. A területfejlesztés hosszú távú céljai a modern piaci viszonyok között

- ⇒ munkaalkalmak teremtése, a munkanélküliségi ráták mérséklése
- ⇒ a túlnépesedett városközpontokra nehezedő demográfiai nyomás csökkentése
- ⇒ a nemzeti erőforrások hatékony hasznosítása
- ⇒ a régiók közötti indokolatlan fejlettségi különbségek mérséklése
- ⇒ a regionális kultúrák és identitás megőrzése, különös tekintettel a nemzeti kisebbségek lakta területekre
- ⇒ a népesség és a környezet egyensúlyának a megőrzése, illetve helyreállítása

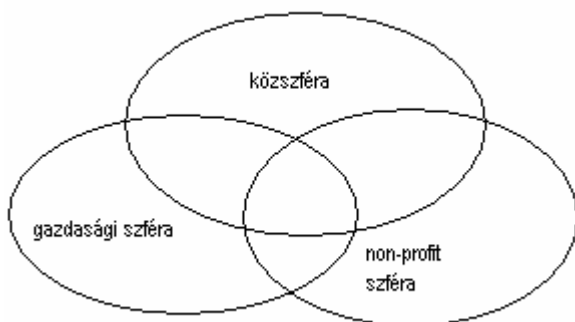
A hatékony fejlődés záloga a fejlesztéspolitikai rendszer további decentralizálása, amely elősegíti a helyi, regionális fejlesztési igényekhez, szükségletekhez való igazodást. A források decentralizált felhasználása a felzárkózás egyik legfontosabb eszköze lehet. Az elmúlt tíz év alatt sikerült elérni, hogy új munkamegosztás jöjjön létre a kormány, a régiók és a települések között, így mára az emberek életét közvetlenül érintő döntések többsége ott születik, ahol a legtöbb a helyismeret és a tapasztalat. A regionális és helyi önkormányzatok meghatározó szerepet játszanak a tervezésben, decentralizált forrásaik jelentősen megnövekedtek.

A jövőt illetően nagyon fontos, hogy az elkövetkező években élénk információáramlás és szakmai párbeszéd jellemezze a régiók és városok fejlesztési folyamatait. Dél-Szlovákia jövőbeni fejlődése nagyban függ majd attól, hogy a régiókért és a városokéért felelős szereplők (önkormányzatok, gazdasági szféra, intézményi szféra, szakmai és civil-társadalmi szervezetek) képesek lesznek-e összehangolni a stratégiai jelentőségű fejlesztési céljaikat, s közösen képesek lesznek-e tenni érte. Fontos lesz a partnerség fogalmának mélyebb értel-

mezése, ugyanis az elmúlt fél évtized gyakorlata sok esetben azt mutatta, hogy a fejlesztési elképzelések gyakran kimondottan pályázó, illetve településorientáltak voltak, kevés volt a sokszereplős projektkezdemenyvezések száma. A kistérségek és az egyes települések vezetőinek tudatosítani kell, hogy csakis a helyi adottságokon, a sokszereplős helyi döntéseken alapuló stratégiai tervezés által felállított konkrét jövőkép képes „megmozgatni” a települést és a régiót. A fejlesztéspolitikai gondolkodás nem merülhet ki abban, hogy pályázatokot kellene írni, vagyis pénzt kellene szerezni.

A politikai demokrácia születése óta eltelt csaknem két évtized alatt az országban sikerült megtenni az első lépéseket a regionális demokrácia felé vezető úton. Az elkövetkező évek számára az egyik legfontosabb teendő az lesz, hogy a fejlesztési források felhasználásához megfelelő projektek és színvonalas pályázatok szülessenek, valamint a területfejlesztés szereplői erőteljes regionális és városmarketinget valósítsanak meg, mint ahogy azt egy angol közgazdasági bölcsesség megállapítja: „Cash Is King, But Marketing Is Everything!”

51. ábra. A régiók és városok megújulásához szükséges partnerségek

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

- Ádám János Imre 2005. A dél-szlovákiai régió fejlődése a helyi kezdeményezések és a határon átnyúló együttműködések tükrében. In Réti Tamás (szerk.): *Közeledő régiók a Kárpát-medencében*. Európai Budapest, Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, 21–59. p.
- Faragó László 1987. A területfejlesztés fogalmáról. *Tér és Társadalom*, 1. sz. 1–15 p.
- Horváth Gyula 1998. *Európai regionális politika*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Horváth Gyula 2004. Regionális fejlődés és politika a Kelet-Közép-Európai csatlakozó országokban. MTA RKK, kézirat.
- Iván Gábor–Katona János 2002. Regionális politika. In Kende Tamás–Szűcs Tamás (szerk.): *Az Európai Unió politikái*. Budapest, Osiris Kiadó, 51–86. p.
- Korec, Pavol 2005. *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989–2004*. Bratislava, Geo-grafika, 228 p.
- Kruppa Éva 2003. Régiók a határon – Határ menti együttműködés az EU-ban és Közép-Európában. PhD-értékezés, MTA Világgazdasági Kutatóintézet.
- Nemes Nagy József 1995. Soprontól Nyíradonyig (városok a piacgazdasági átmenetben). *Comitatus*, 8–9. sz. 15–22. p.
- Lengyel Imre–Rechnitzer János 2000. A városok versenyképességéről. In Horváth Gyula–Rechnitzer János. (szerk.): *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón*. Pécs, MTA RKK, 130–152. p.
- Reiter Flóra–Semsey Ilona–Tóth Attila 2004. Kelet-Szlovákia régió gazdasági átalakulása. In Réti Tamás (szerk.): *Átalakuló régiók – Dél-Szlovákia és a magyarok által lakott régiók gazdasági helyzete*. Budapest, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, 41–59. p.
- Tóth Károly 2005. A magyar intézményrendszer fejlődése. In Fazekas József–Hunčík Péter (szerk.): *Magyarok Szlovákiában (1989–2004)*. Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Gajdoš, Peter 2004a. Vývojové zmeny sociálno-priestorovej situácie Slovenska s prihliadnutím na prihraničné regióny. In Faltan, Lubomír (ed.) 2004: *Regionálny rozvoj Slovenska v európskych integračných kontextoch. Regióny, prihraničné regióny, euroregióny*. Bratislava, NK UNESCO – MOST, Sociologický ústav SAV, 24–34. p.
- Gajdoš, Peter 2004b. Typológia regionálnej diferenciácie SR. In Faltan, Lubomír–Pašiak, Ján (ed.) 2004: *Regionálny rozvoj Slovenska – východiská a súčasný stav*. Bratislava, Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied, 54–78 p.
- Turnock, David 2002. Crossborder cooperation: a major element in regional policy in East Central Europe. *Scottish Geographical Journal*, No. 1, 19–40. p.
- Gál Zoltán 2004. A Felvidék története. In Horváth Gyula (szerk.): *Dél-Szlovákia*. Budapest–Pécs, Magyar Tudományos Akadémia–Regionális Kutatások Központja, 27–77. p.

- Michálek, Anton 2005. Príjmové nerovnosti a ich priestorová diferenciácia. *Geografia*, č. 2, 57–63. p.
- Mládek, Jozef 1992. *Základy geografie obyvateľstva*. Bratislava, SPN, 230 p.
- Spišiak, Peter–Lelkes, Gábor 2003. Vybrané problémy agroštruktúr vo vysokoprodukčnej poľnohospodárskej oblasti Slovenska – Dolnonitriansky región. In *Geografické aspekty stredoevropského priestoru*. Brno, Masarykova univerzita, 122–128. p.
- Spišiak, Peter 2004. Poľnohospodárske výrobné oblasti a poľnohospodárske prírodné oblasti na Slovensku. In AFRNUC Geographica Nr. 45, Bratislava, 39–54. p.
- Spišiak, Peter 2005. Sociálno-ekonomické podmienky slovenského vidieka vo vzťahu k poľnohospodárstvu po roku 1989. In Spišiak, Peter (ed.): *Agrorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989*. Bratislava, Geografika, 36–43 p.
- Zubriczký, Gabriel 2005. Dynamika vidieckych obcí Slovenska v transformačnom období 1991–2001. In Spišiak, Peter (ed.): *Agrorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989*. 122–128. p.
- Buček, Milan 2003. Regionálna integrácia Slovenskej republiky: stratégia využitia podpory Európskej únie. *Ekonomický časopis*, roč. 51, č. 8, 982–996. p.
- Dostál, Ondrej–Sloboda, Dušan 2005. *Župný variant 2005 – Návrh na zmenu územného členenia SR*. Bratislava, Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika.
- Drgoňa, Vladimír 2001: Transformačný proces a jeho vplyv na regionálnu štruktúru Slovenska. *Geographical Studies*, 8. sz.
- Drgoňa, Vladimír 2003. Cezhraničná spolupráca: nový fenomén v regionálnej politike (na príklade pohraničných území SR). In *Geografické aspekty stredoevropského priestoru*. Brno, Masarykova univerzita, 10–15. p.
- Dubecová, Ivana 2001. Potreba súčinnosti regionálnej politiky, agrárnej politiky a politiky rozvoja vidieka v smere trvalo udržateľného rozvoja vidieckych oblastí. In *Medzinárodné vedecké dni 2001. Zborník vedeckých prác, SPU*. Nitra, 925–932. p.
- Hanušin, Ján–Huba, Mikuláš–Ira, Vladimír–Lacika, Ján–Szöllös, Ján 1997. Vývojové trendy využívania vybraných prírodných a krajinných zdrojov na Slovensku z aspektu trvalej udržateľnosti. *Geografický časopis*, 2. sz. 127–143. p.
- Hardi Tamás–Mezei István 2003. A szlovák közigazgatás és területfejlesztés asszimetriái. *Tér és Társadalom*, 4. sz. 126–154. p.
- Huba, Mikuláš–Ira, Vladimír 1999. Changes of rural space in Slovakia from sustainability perspective. *Geographica Slovenica*, 31. évf. 151–161. p.
- Halás, Marián–Slavík, Vladimír 2001. Cezhraničná spolupráca a euroregióny v SR (ciele, realita, perspektívy). *Miscellanea geographica*, 9. sz. 171–180. p.
- Kling, Jaroslav 2004. Regionálna politika. In *Slovensko 2004*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, 568–583. p.
- Korec, Pavol 2003. Population development, urbanization and regional disparities of Slovakia. In *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, XXXVIII. Praha, Nakladatelství Karolinum, 167–180. p.
- Lelkes Gábor 2003. Elmaradottság és versenyképességi elemek. SWOT-analízis a dél-szlovákiai térben. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 4. sz. 3–18. p.
- Lelkes Gábor 2004a. Dél-Szlovákia fejlődési irányai. Térségi adottságok. In Horváth Gyula (szerk.): *Dél-Szlovákia*. Budapest–Pécs, Magyar Tudományos Akadémia–Regionális Kutatások Központja, 465–478. p.

- Lelkes Gábor 2004b. Dél-Szlovákia a nemzeti fejlesztési dokumentumokban. In Horváth Gyula (szerk.): *Dél-Szlovákia*. Budapest–Pécs, Magyar Tudományos Akadémia–Regionális Kutatások Központja, 489–497. p.
- Lelkes Gábor 2004c. Dél-Szlovákia a kerületek középtávú regionális fejlesztési dokumentumaiban. In Horváth Gyula (szerk.): *Dél-Szlovákia*. Budapest–Pécs, Magyar Tudományos Akadémia–Regionális Kutatások Központja, 497–498. p.
- Lelkes Gábor 2004d. Szlovákia makrorégiói. In Horváth Gyula (szerk.): *Dél-Szlovákia*. Budapest–Pécs, Magyar Tudományos Akadémia–Regionális Kutatások Központja, 83–199. p.
- Lelkes Gábor 2004e: Humán erőforrások. In Horváth Gyula (szerk.): *Dél-Szlovákia*. Budapest–Pécs, Magyar Tudományos Akadémia–Regionális Kutatások Központja, 255–270. p.
- Lelkes Gábor 2004f. Vybrané demografické ukazovatele národnostných menšín Slovenska. In Lelkes, Gábor–Tóth, Károly (eds.): *Národnostné menšiny na Slovensku 2003*. Šamorín–Dunajská Streda, Fórum inštitút pre výskum menšín–Vydavateľstvo Lilium Aurum, 15–59. p.
- Lelkes Gábor 2005. Možnosti regionálneho rozvoja v Mikroregiónne Klátovské rameno. In *Zmeny v štruktúre krajiny ako reflexia súčasných spoločenských zmien v strednej a východnej Európe. Zborník z III. Medzinárodného geografického kolokvia. Ústav geografie, Univerzita P.J.Šafárika*. Košice, 79–82. p.
- Lukniš, Michal 1985. Regionálne členenie Slovenskej socialistickej republiky z hľadiska jej racionálneho rozvoja. *Geografický časopis*, č. 2–3, 137–163. p.
- Mezei István 2006a. Chances of Hungarian-Slovak Cross-Border Relations. Discussion Paper no. 49. Pécs, Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences.
- Mezei István 2006b. Vonzáskörzetek és határok a magyar–szlovák határ mentén. In Lelkes Gábor–Tóth Károly (szerk.): *Nemzeti és etnikai kisebbségek Szlovákiában 2005*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 107–197 p.
- Morvay Károly 2004. A külföldi tőkebefektetések és ipari parkok Dél-Szlovákiában. In *Átalakuló régiók*. Budapest, EÖKIK, 23–40. p.
- Paulov, Ján 1996. The transformation process in Slovakia: some thoughts on spatial-temporal regularities, regional pattern and possible regional shift. AFRNUC, Geographica, Nr. 37, Bratislava, 112–121. p.
- Pálné Kovács Ilona 1999. *Regionális politika és közigazgatás*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Petőcz Kálmán 1998. *Választások és felosztások. A demokratikus választási rendszerek alapjai és a szlovákiai közigazgatási reform*. Dunaszerdahely, Fórum Intézet–Lilium Aurum Kiadó. /Nostra tempora, 1./
- Rechnitzer János 1998. *A területi stratégiák*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Rechnitzer János–Smahó Melinda 2005. *A humán erőforrások regionális sajátosságai az átmenetben*. Budapest, MTA Közgazdaságtudományi Intézet.
- Rechnitzer János–Smahó Melinda 2006. Regionális politika. A HEFOP 3.3.1-P.-2004-09-0102/1.0 pályázat támogatásával készült publikáció.
- Szarka László 2001. Közigazgatási reform és kisebbségi kérdés. *Kisebbségkutatás*, 2. sz.
- Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma: Régiók Európája, az Európai Unió regionális politikája, 2002.

- Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti.* Ed. Kollár, Miroslav– Mesežnikov, Grigorij–Bútora, Martin. Bratislava, IVO, 2006.
- Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti.* Ed. Kollár, Miroslav–Mesežnikov, Grigorij. Bratislava, IVO, 2005.
- Slovensko 2003. Súhrnná správa o stave spoločnosti.* Ed. Kollár, Miroslav–Mesežnikov, Grigorij. Bratislava, IVO, 2004.
- Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti.* Ed. Kollár, Miroslav–Mesežnikov, Grigorij. Bratislava, IVO, 2003.
- Slovensko 2006. Súhrnná správa o stave spoločnosti.* Ed. Kollár, Miroslav– Mesežnikov, Grigorij–Bútora, Martin. Bratislava, IVO, 2007.
- Dél-Szlovákia.* Szerk. Horváth Gyula. Budapest–Pécs, Magyar Tudományos Akadémia–Regionális Kutatások Központja, 2004.
- Magyarok Szlovákiában (1989–2004).* Szerk. Fazekas József–Hunčík Péter. Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó, 2005.
- World Bank Business Environment and Enterprise Performance Survey, 2006.
- Nagy Myrtil: *2% Dél-Szlovákiában.* Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Információs Központ–Lilium Aurum Könyvkiadó, 2006.
- Vývoj miery nezamestnanosti.* Bratislava, Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, 2007.
- Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001.* Bratislava, Štatistický úrad SR, 2005
- Národný akčný plán zamestnanosti na roky 2002–2003.* Bratislava, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2002.
- Zákony.* Bratislava, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2006.
- Vývoj mesačných miezd na Slovensku.* Bratislava, Štatistický úrad SR, 2007.
- Koncepcia decentralizácie a modernizácie verejnej správy.* Bratislava, Úrad vlády SR, 2001.
- Národný rozvojový plán.* Bratislava, Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, 2003.
- Sektorový operačný program – Ľudské zdroje.* Bratislava, Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, 2003.
- Podnikateľská aliancia Slovenska: Mapovanie regionálnych podmienok na podnikanie.* Bratislava, Štatistický úrad SR, 2005.
- Štatistická ročenka regiónov Slovenska. 2007. Bratislava, Slovenský štatistický úrad.
- Dunaszerdahely Városfejlesztési Stratégiája, Dunaszerdahely, 2007.
- Národný strategický plán rozvoja vidieka SR na roky 2007–2013.* Bratislava, Ministerstvo pôdohospodárstva Slovenskej republiky, 2006.
- Národný strategický referenčný rámec Slovenskej republiky 2007–2013.* Bratislava, Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, 2006.
- Koncepcia územného rozvoja Slovenska 2001.* Bratislava, Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, 2002.
- Kulcsár Mária et al.: *Nonprofit 1x1. Útikalauz kezdő civil szervezetek számára.* Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Információs Központ–Lilium Aurum Könyvkiadó, 2002.

1. táblázat. A foglalkoztatottak számának alakulása 2001–2005 között

NUTS 4	Év	Nyilvántartott foglalkoztatottak száma átlagosan	ebből				NUTS 4	Év	Nyilvántartott foglalkoztatottak száma átlagosan	ebből			
			mező-gazdaság	ipar	építőipar	keres-kedelelem				keres-kedelelem	ipar	építőipar	keres-kedelelem
Szenc	2001	7 638	920	1 789	442	836	Losonc	2001	16 788	1 132	5 668	483	1 154
	2002	7 132	848	1 461	511	840		2002	16 976	1 086	6 139	404	1 330
	2003	6 839	703	1 459	461	838		2003	16 454	936	6 100	349	1 391
	2004	6 598	648	1 488	580	878		2004	15 706	621	5 870	300	1 353
	2005	7 484	628	1 698	575	1 071		2005	15 193	558	6 078	378	965
Duna-szerdahely	2001	21 987	4 118	6 225	696	1 381	Nagyőrce	2001	9 477	555	5 073	27	320
	2002	22 183	3 792	7 018	702	1 371		2002	7 390	444	3 323	15	330
	2003	21 386	3 311	6 896	632	1 557		2003	8 017	275	4 327	67	347
	2004	20 480	2 802	6 386	691	1 725		2004	7 549	209	3 939	103	322
	2005	20 011	2 761	6 187	767	1 742		2005	5 949	287	2 505	51	293
Galánta	2001	14 411	1 466	4 088	601	648	Rima-szombat	2001	15 233	2 026	4 008	232	411
	2002	14 425	1 373	4 444	557	780		2002	16 173	1 477	6 248	235	527
	2003	14 537	1 176	4 873	531	724		2003	13 894	1 318	4 377	188	565
	2004	14 999	1 021	5 623	510	707		2004	12 977	956	4 043	148	560
	2005	15 614	1 135	6 260	447	767		2005	13 519	1 154	4 715	68	550
Komárom	2001	20 892	3 640	6 687	273	866	Nagykürtös	2001	8 291	1 610	2 523	107	295
	2002	21 379	3 541	7 320	382	858		2002	7 389	1 530	2 197	67	287
	2003	20 840	3 049	7 581	247	1 086		2003	6 637	1 249	1 904	87	315
	2004	20 379	2 701	8 179	257	1 004		2004	6 231	898	1 869	76	310
	2005	20 201	2 592	8 265	307	1 026		2005	5 848	964	1 527	92	336
Léva	2001	23 924	2 961	6 710	716	1 017	Kassa-könyék	2001	11 659	2 649	2 034	303	347
	2002	24 564	2 543	7 336	582	1 058		2002	11 861	2 286	2 692	278	395
	2003	24 396	2 369	9 154	457	1 286		2003	10 557	1 799	2 426	300	473
	2004	23 542	1 992	9 037	471	1 392		2004	10 542	1 503	2 778	336	340
	2005	22 807	1 965	8 297	402	1 420		2005	10 592	1 404	2 833	299	353
Nyitra	2001	44 519	2 982	15 239	1 512	3 609	Nagy-mihály	2001	22 900	1 839	8 455	735	691
	2002	44 241	2 669	15 198	1 604	3 583		2002	24 842	1 574	10 903	793	860
	2003	43 474	2 516	14 933	1 636	3 696		2003	23 578	1 170	10 156	817	1 018
	2004	42 087	2 265	14 187	1 532	3 585		2004	21 977	1 019	9 324	779	917
	2005	44 007	2 229	13 828	1 866	3 769		2005	22 598	1 082	10 070	778	925
Érsekújvár	2001	27 700	3 776	6 981	295	1 795	Rozsnyó	2001	12 839	1 215	3 827	193	475
	2002	27 039	3 481	7 222	208	2 027		2002	10 849	869	2 982	208	520
	2003	25 744	3 049	6 937	265	2 179		2003	10 860	635	3 481	115	536
	2004	24 564	2 649	6 375	256	2 352		2004	10 548	469	3 459	48	537
	2005	25 144	2 444	7 122	372	2 259		2005	10 925	507	3 719	38	617
Vágseľlye	2001	10 814	1 043	4 693	677	571	Töke-terebes	2001	17 936	1 257	2 746	396	334
	2002	10 909	1 042	4 432	985	753		2002	17 666	1 078	3 166	360	410
	2003	10 393	899	4 271	816	841		2003	16 355	814	2 424	316	512
	2004	9 617	824	4 488	163	789		2004	16 136	769	2 384	307	544
	2005	9 382	847	4 331	122	796		2005	15 568	546	2 524	261	576

Megjegyzés: A legalább 20 főt foglalkoztató vállalatokra vonatkozólag.

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

2. táblázat. A havi átlagkeresetek nagyságának alakulása 2001–2005 között (Sk-ban)

Szlovákia, NUTS 4	Év	havi átlag- kereset	ebből				Szlovákia, NUTS 4	Év	havi átlag- kereset	ebből			
			mező- gazdaság	ipar	építőipar	keres- kedelem				keres- kedelem	ipar	építőipar	keres- kedelem
Szlovákia	2001	12 764	10 193	13 598	13 189	14 005	Losonc	2001	10 704	9 521	11 155	9 804	9 537
	2002	14 203	10 841	15 089	14 053	14 966		2002	11 847	10 218	11 979	11 249	10 083
	2003	15 335	11 549	16 262	14 833	15 562		2003	12 583	10 733	12 678	11 628	10 737
	2004	16 923	13 102	18 027	16 352	17 259		2004	13 415	12 504	13 212	10 801	11 164
	2005	18 433	14 166	19 529	17 640	18 500		2005	14 370	13 681	14 033	10 811	12 347
Szenc	2001	11 754	12 581	13 232	12 068	11 670	Nagyőrce	2001	11 399	9 855	13 018	11 920	11 218
	2002	12 912	13 356	15 453	12 890	12 604		2002	11 422	10 618	11 898	8 967	11 110
	2003	14 426	14 287	16 703	12 540	15 937		2003	12 818	13 358	13 697	17 182	11 183
	2004	15 405	15 352	17 129	15 946	19 866		2004	13 436	15 570	14 022	13 737	12 070
	2005	16 310	17 565	18 263	17 223	18 662		2005	13 664	15 447	13 321	19 137	11 968
Duna- szardhely	2001	10 253	10 335	11 032	10 542	9 974	Rima- szombat	2001	10 135	9 696	11 248	8 796	10 577
	2002	11 253	11 022	11 515	12 703	11 028		2002	11 752	10 299	12 829	9 750	10 223
	2003	12 116	11 917	12 417	14 052	11 464		2003	12 133	11 173	12 349	11 086	10 556
	2004	13 391	13 016	14 246	15 804	13 234		2004	12 932	12 325	13 309	11 413	11 193
	2005	14 444	14 256	15 777	14 920	13 034		2005	14 573	13 540	15 868	14 412	11 726
Galánta	2001	10 477	10 575	11 043	12 778	11 903	Nagykürtös	2001	9 266	9 077	9 821	7 241	8 994
	2002	11 559	11 183	11 991	17 058	11 401		2002	10 892	9 922	12 229	8 284	8 433
	2003	12 301	12 240	13 318	12 273	11 986		2003	11 576	10 347	12 985	9 297	9 317
	2004	13 828	13 441	15 642	14 695	13 856		2004	12 700	12 511	14 303	10 743	9 188
	2005	15 024	14 239	17 022	15 578	14 147		2005	13 603	12 528	15 435	10 043	10 914
Komárom	2001	10 176	9 479	10 534	9 153	12 272	Kassa környék	2001	10 751	10 380	14 800	15 853	13 698
	2002	11 405	9 993	11 759	10 209	11 836		2002	11 767	10 864	14 535	17 937	12 243
	2003	12 299	10 539	12 890	10 061	11 877		2003	12 731	11 447	15 429	18 266	12 573
	2004	13 334	12 038	13 866	12 046	12 073		2004	13 954	12 975	16 979	20 798	13 330
	2005	14 506	12 825	15 117	14 137	14 007		2005	14 779	13 377	17 236	20 964	12 861
Léva	2001	11 013	10 007	11 977	9 565	11 238	Nagy- mihály	2001	11 261	9 243	12 902	13 803	9 590
	2002	13 354	10 584	16 533	11 995	11 324		2002	13 274	9 538	15 394	14 892	9 564
	2003	14 332	11 216	17 839	12 427	12 113		2003	14 034	10 063	16 350	14 421	9 847
	2004	15 712	12 868	19 494	11 980	12 297		2004	15 255	12 302	17 748	13 983	10 516
	2005	16 707	13 261	20 488	15 640	13 341		2005	16 151	12 287	18 365	15 076	13 964
Nyitra	2001	11 622	10 834	11 562	11 984	12 537	Rozsnyó	2001	10 896	10 158	12 339	13 539	10 920
	2002	13 022	11 374	12 885	13 048	14 266		2002	12 650	10 508	15 268	15 082	10 870
	2003	14 058	11 742	13 976	13 788	15 057		2003	13 168	11 083	15 134	16 064	11 205
	2004	15 332	13 474	15 269	15 573	15 765		2004	14 604	12 919	17 836	25 705	11 242
	2005	16 561	14 737	16 889	15 951	17 012		2005	15 231	13 635	18 056	22 660	11 907
Érsekújvár	2001	11 151	9 739	12 674	11 213	11 618	Töke- terebes	2001	10 683	7 951	10 327	10 304	10 316
	2002	12 318	10 627	13 570	9 839	12 322		2002	11 812	8 365	10 892	10 769	10 411
	2003	13 186	10 824	14 555	13 153	12 306		2003	12 574	9 205	12 180	13 581	9 898
	2004	14 182	12 429	15 823	13 365	13 525		2004	13 665	9 460	13 288	15 001	10 226
	2005	15 194	13 870	16 396	12 162	13 840		2005	14 292	10 417	13 077	15 504	11 084
Vágssellye	2001	12 646	9 862	15 460	10 771	12 000							
	2002	13 875	10 442	17 071	12 355	12 576							
	2003	14 397	10 860	17 298	11 530	13 015							
	2004	16 459	12 277	19 243	16 415	14 063							
	2005	17 562	13 230	20 919	17 551	15 078							

Megjegyzés: A legalább 20 főt foglalkoztató vállalatokra vonatkozólag.

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

3. táblázat. Az állatsűrűség alakulása 2001–2005 között

Szlovákia, NUTS 4	Év	Szarvas- marha	Juh	Sertés	Baromfi	Szlovákia, NUTS 4	Év	Szarvas- marha	Juh	Sertés	Baromfi
		100 ha mezőgazdasági földterületre eső darabszám		100 ha szántóföldre eső darabszám				100 ha mezőgazdasági földterületre eső darabszám		100 ha szántóföldre eső darabszám	
Szlovákia	2001	28,3	14,3	111,3	1 143,9	Losonc	2001	25,3	16,4	136,5	981,3
	2002	26,8	14,0	112,3	1 008,6		2002	23,7	17,6	156,5	897,0
	2003	26,2	14,4	104,2	1 026,5		2003	20,3	18,1	151,2	521,9
	2004	27,9	16,6	84,5	1 007,7		2004	20,9	15,5	117,0	619,0
	2005	27,2	16,5	81,8	1 039,2		2005	21,2	17,5	116,7	393,5
Szene	2001	20,8	0,2	80,8	2 066,6	Nagyőrce	2001	14,1	15,1	71,4	452,3
	2002	23,1	0,7	44,7	492,1		2002	14,9	19,3	44,7	321,0
	2003	22,6	0,4	32,7	299,4		2003	12,5	19,5	62,0	804,0
	2004	21,3	0,4	31,4	770,1		2004	13,1	27,6	74,8	1 646,6
	2005	21,2	0,1	26,9	841,1		2005	13,7	33,1	62,4	928,4
Duna- szardhely	2001	44,1	2,1	172,3	645,8	Rima- szombat	2001	22,8	31,2	160,0	1 089,6
	2002	41,0	1,1	177,4	1 111,5		2002	20,6	32,7	158,9	1 045,5
	2003	40,5	1,1	214,9	1 408,3		2003	20,2	35,6	202,3	863,7
	2004	39,2	1,3	187,0	1 144,8		2004	22,0	38,5	139,4	563,0
	2005	39,0	1,2	184,9	1 158,1		2005	21,2	40,2	136,2	631,7
Galánta	2001	21,1	0,9	75,8	737,4	Nagykürtös	2001	21,5	13,0	96,1	995,0
	2002	20,8	0,8	83,2	401,4		2002	21,4	12,2	87,2	798,6
	2003	21,4	0,7	83,5	665,9		2003	20,5	11,0	59,5	956,0
	2004	19,9	0,9	66,3	584,2		2004	23,7	13,3	41,9	862,5
	2005	19,5	1,0	67,6	346,6		2005	21,4	11,7	33,8	895,9
Komárom	2001	31,3	2,9	147,3	1 021,4	Kassa körmény	2001	27,8	13,4	93,4	1 317,2
	2002	28,3	2,6	147,5	579,9		2002	22,4	11,3	84,8	923,1
	2003	26,3	2,8	140,5	920,7		2003	21,8	11,5	77,0	913,5
	2004	24,6	3,2	123,7	638,3		2004	25,4	16,4	65,2	1 218,1
	2005	23,0	2,4	119,9	659,3		2005	24,5	17,0	54,3	1 082,1
Léva	2001	17,9	5,9	64,2	208,5	Nagy- mihály	2001	17,9	3,2	82,1	641,7
	2002	15,5	6,8	54,9	213,5		2002	15,7	1,8	99,2	713,0
	2003	14,8	5,0	46,5	762,4		2003	19,2	2,2	88,1	887,7
	2004	15,0	4,2	49,3	429,0		2004	14,5	2,7	62,0	771,5
	2005	14,9	4,5	46,0	816,8		2005	14,2	1,9	60,8	896,6
Nyitra	2001	22,2	1,1	127,8	1 888,2	Rozsnyó	2001	21,4	33,8	40,0	803,8
	2002	19,7	3,1	145,1	1 746,0		2002	18,9	28,5	34,4	1 978,0
	2003	20,5	1,3	131,8	1 651,6		2003	17,0	27,2	27,2	426,5
	2004	19,2	1,6	115,1	1 859,8		2004	22,4	37,2	37,1	2 417,0
	2005	18,1	2,0	109,9	1 753,1		2005	22,2	36,8	37,3	1 492,5
Érsekújvár	2001	16,0	0,7	85,2	1 694,3	Tőke- terebes	2001	13,4	8,1	56,0	531,3
	2002	16,7	0,5	91,2	1 180,4		2002	13,9	7,8	66,5	528,7
	2003	16,9	0,8	77,0	565,1		2003	11,5	9,6	50,6	433,8
	2004	16,0	0,7	66,3	663,1		2004	12,0	10,2	39,7	415,2
	2005	15,7	0,7	62,3	601,3		2005	11,2	10,6	35,9	442,9
Vágsellye	2001	31,4	2,1	95,7	468,3						
	2002	29,9	1,2	97,2	231,2						
	2003	32,1	2,9	102,9	222,9						
	2004	31,8	2,9	89,2	217,9						
	2005	30,7	1,8	85,0	210,7						

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

4. táblázat. A vállalatok számának alakulása az alkalmazottak számának függvényében 2001–2005 között

NUTS 4	Év	Vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma alapján				NUTS 4	Év	Vállalatok megoszlása az alkalmazottak száma alapján			
		0–19*	20–49	50–249	250 és felette			0–19*	20–49	50–249	250 és felette
Szenc	2001	615	41	23	1	Losonc	2001	563	31	27	10
	2002	529	32	24	2		2002	457	33	28	8
	2003	615	35	22	2		2003	508	29	26	8
	2004	731	39	30	3		2004	612	34	29	9
	2005	878	46	27	2		2005	709	38	23	11
Duna-szerdahely	2001	977	59	59	10	Nagyréce	2001	165	7	10	3
	2002	1 097	58	60	8		2002	125	9	8	3
	2003	1 162	48	65	8		2003	123	10	6	2
	2004	1 366	53	67	9		2004	153	9	10	2
	2005	1 566	48	78	8		2005	164	9	10	2
Galánta	2001	631	41	36	1	Rima-szombat	2001	425	29	27	5
	2002	705	38	37	1		2002	341	22	30	4
	2003	727	41	38	2		2003	362	20	29	4
	2004	838	54	40	4		2004	430	25	27	5
	2005	987	50	40	4		2005	488	24	28	3
Komárom	2001	798	51	50	7	Nagykürtös	2001	282	20	21	4
	2002	800	49	55	6		2002	229	21	17	4
	2003	847	48	50	7		2003	254	14	17	3
	2004	961	64	52	8		2004	292	25	19	2
	2005	1 119	61	58	7		2005	371	17	23	1
Léva	2001	729	43	62	8	Kassa környék	2001	551	20	34	5
	2002	708	41	58	6		2002	447	21	32	4
	2003	740	47	54	7		2003	478	24	27	3
	2004	851	53	60	6		2004	547	38	30	4
	2005	946	56	53	5		2005	651	38	24	3
Nyitra	2001	1 440	94	105	23	Nagy-mihály	2001	643	36	47	11
	2002	1 448	92	104	25		2002	585	38	47	10
	2003	1 532	114	103	25		2003	616	38	42	10
	2004	1 819	120	115	21		2004	709	46	53	7
	2005	2 050	112	109	23		2005	790	55	44	6
Érsekújvár	2001	840	57	62	9	Rozsnyó	2001	371	21	18	5
	2002	805	59	59	8		2002	338	24	14	4
	2003	871	58	60	8		2003	357	21	14	5
	2004	1 044	72	70	8		2004	399	25	16	6
	2005	1 212	66	69	8		2005	431	20	18	5
Vágsellye	2001	347	13	19	7	Töke-terebes	2001	552	23	28	1
	2002	321	18	17	6		2002	517	19	23	3
	2003	380	19	16	7		2003	528	23	24	4
	2004	468	16	20	5		2004	583	33	25	6
	2005	516	19	17	6		2005	669	27	23	4

*Ezen kategóriába vannak sorolva azon vállalatok is, ahol az az alkalmazottak száma nem lett megállapítva.

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

5. táblázat. A kereskedelmi bankok fiókintézetei számának alakulása 2003–2005 között

NUTS 4	Év	Kereskedelmi bankok fiókintézeteinek száma	NUTS 4	Év	Kereskedelmi bankok fiókintézeteinek száma
Szenc	2003	5	Losonc	2003	10
	2004	5		2004	11
	2005	5		2005	13
Dunaszerdahely	2003	14	Nagyőrce	2003	3
	2004	17		2004	4
	2005	18		2005	4
Galánta	2003	8	Rimaszombat	2003	5
	2004	9		2004	5
	2005	9		2005	5
Komárom	2003	12	Nagykürtös	2003	3
	2004	12		2004	3
	2005	12		2005	3
Léva	2003	13	Kassa környék	2003	3
	2004	14		2004	3
	2005	13		2005	7
Nyitra	2003	18	Nagymihály	2003	9
	2004	19		2004	9
	2005	21		2005	10
Érsekújvár	2003	11	Rozsnyó	2003	3
	2004	13		2004	3
	2005	15		2005	4
Vágsellye	2003	4	Tóketerebes	2003	6
	2004	4		2004	6
	2005	5		2005	7

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

6. táblázat. A migrációs folyamatok mutatóinak alakulása 2001–2005 között

NUTS 4	Év	Migrációs szaporulat 1000 lakosra számítva	Lakosság száma december 31-én	NUTS 4	Év	Migrációs szaporulat 1000 lakosra számítva	Lakosság száma december 31-én
Szenc	2001	10,60	52 120	Losonc	2001	1,55	72 878
	2002	19,11	52 998		2002	2,28	73 326
	2003	14,78	53 763		2003	0,55	73 189
	2004	17,27	54 747		2004	2,68	73 287
	2005	20,49	55 948		2005	1,49	73 343
Duna- szerdahely	2001	2,67	112 540	Nagyőrce	2001	-0,42	40 879
	2002	4,41	112 977		2002	-3,01	40 818
	2003	6,80	113 614		2003	-0,73	40 786
	2004	5,31	114 217		2004	-1,94	40 699
	2005	4,93	114 788		2005	-4,08	40 563
Galánta	2001	2,04	94 544	Rima- szombat	2001	-1,76	82 970
	2002	1,81	94 471		2002	-1,58	82 885
	2003	5,25	94 849		2003	-1,53	82 863
	2004	3,91	94 936		2004	-1,71	82 773
	2005	2,94	95 004		2005	-2,01	82 648
Komárom	2001	0,24	108 294	Nagykürtös	2001	-1,13	46 597
	2002	0,13	107 783		2002	1,52	46 550
	2003	0,61	107 355		2003	1,25	46 446
	2004	2,12	107 290		2004	3,10	46 462
	2005	1,31	107 037		2005	1,10	46 355
Léva	2001	0,97	119 790	Kassa környék	2001	3,85	107 397
	2002	1,15	119 501		2002	6,12	108 431
	2003	1,31	119 205		2003	5,51	109 434
	2004	2,32	119 018		2004	3,37	110 221
	2005	1,17	118 695		2005	4,08	110 997
Nyitra	2001	1,11	163 565	Nagy- mihály	2001	-0,38	109 160
	2002	1,08	163 548		2002	-1,05	109 192
	2003	1,21	163 599		2003	0,03	109 266
	2004	1,40	163 764		2004	-1,04	109 322
	2005	0,90	163 768		2005	0,51	109 547
Érsekújvár	2001	-0,38	149 165	Rozsnyó	2001	0,21	61 886
	2002	0,13	148 732		2002	0,18	61 867
	2003	0,94	148 365		2003	0,55	61 794
	2004	1,13	148 001		2004	3,31	61 902
	2005	1,54	147 703		2005	2,52	62 038
Vágssellye	2001	1,80	53 937	Töke- terebes	2001	0,91	103 913
	2002	3,06	53 966		2002	0,07	104 006
	2003	1,13	53 988		2003	1,46	104 268
	2004	3,04	54 110		2004	1,48	104 460
	2005	2,16	54 196		2005	-0,62	104 633

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

7. táblázat. Az idegenforgalmi infrastruktúra ellátottsági mutatóinak alakulása 2001–2005 között

NUTS 4	Év	Szálláshelyek száma	A szálláshelyi ágyak száma	Látogatók száma	Eltöltött éjszakák száma	NUTS 4	Év	Szálláshelyek száma	A szálláshelyi ágyak száma	Látogatók száma	Eltöltött éjszakák száma
Szenc	2001	30	2 368	60 723	150 850	Losonc	2001	25	2 646	22 798	49 759
	2002	34	5 891	74 338	202 332		2002	22	2 264	22 599	50 544
	2003	38	6 064	75 471	205 337		2003	20	1 279	21 027	45 909
	2004	36	6 091	74 814	183 592		2004	22	1 359	21 599	48 765
	2005	34	6 081	84 912	192 191		2005	20	1 319	22 028	50 234
Duna-szerdahely	2001	37	1 647	27 858	76 035	Nagyőrce	2001	12	895	13 016	35 983
	2002	39	1 820	32 094	92 320		2002	11	883	13 999	40 549
	2003	38	1 698	23 464	71 026		2003	10	802	12 821	33 012
	2004	40	1 840	24 799	76 984		2004	11	910	11 938	35 416
	2005	38	1 951	30 070	81 049		2005	12	924	12 613	35 967
Galánta	2001	8	769	9 366	34 318	Rima-szombat	2001	13	1 565	14 362	74 405
	2002	9	783	11 315	33 725		2002	13	1 708	17 690	87 962
	2003	10	884	12 092	47 166		2003	13	997	18 493	88 852
	2004	11	937	12 146	43 090		2004	13	997	15 982	71 277
	2005	11	867	15 400	52 490		2005	13	964	18 977	76 737
Komárom	2001	25	1 323	25 396	56 976	Nagykürtös	2001	12	599	5 209	15 955
	2002	26	1 447	22 876	57 113		2002	14	583	5 535	20 605
	2003	28	1 518	20 841	55 730		2003	12	501	5 369	17 201
	2004	27	1 378	18 526	39 655		2004	13	499	5 314	19 477
	2005	23	802	17 283	37 149		2005	19	843	5 904	24 275
Léva	2001	26	1 604	14 668	43 023	Kassa környék	2001	20	1 137	23 689	72 561
	2002	24	1 547	14 920	47 843		2002	26	1 152	24 386	66 660
	2003	25	1 724	19 385	56 766		2003	26	1 014	24 065	68 274
	2004	24	1 712	17 127	51 172		2004	29	1 103	24 152	64 935
	2005	24	1 679	19 104	55 613		2005	30	1 115	21 620	63 028
Nyitra	2001	27	2 168	64 711	126 274	Nagy-mihály	2001	48	31 459	45 403	143 876
	2002	24	1 865	61 505	114 344		2002	50	25 639	51 670	189 699
	2003	27	1 887	60 400	124 138		2003	58	27 824	50 341	181 959
	2004	24	1 935	56 708	120 060		2004	51	26 173	37 103	123 265
	2005	25	2 032	74 733	142 271		2005	53	24 647	38 909	132 523
Érsekújvár	2001	54	3 759	57 433	245 400	Rozsnyó	2001	41	1 485	20 869	62 189
	2002	52	3 883	53 187	218 500		2002	69	1 771	29 624	93 960
	2003	63	4 144	63 025	250 836		2003	71	1 774	29 998	83 981
	2004	63	4 136	57 518	249 693		2004	72	2 054	30 495	77 967
	2005	64	4 226	60 640	221 144		2005	70	1 823	26 876	61 614
Vágsellye	2001	6	871	10 658	41 127	Töke-terebes	2001	8	878	7 314	17 701
	2002	5	656	9 394	33 306		2002	8	848	8 560	21 520
	2003	5	651	9 777	34 476		2003	8	809	8 018	23 039
	2004	7	712	7 739	27 565		2004	12	1 014	6 899	16 937
	2005	7	717	8 354	25 700		2005	11	967	6 976	13 861

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

8. táblázat. A legalább 20 főt alkalmazó építőipari vállalatok gazdasági alapmutatóinak alakulása 2001–2005 között

NUTS 4	Év	Építési össztermelés millió Sk-ban		Átlagosan nyilvánított munkaerőszám	Havi átlagkereset (Sk)	NUTS 4	Év	Építési össztermelés millió Sk-ban		Átlagosan nyilvánított munkaerőszám	Havi átlagkereset (Sk)
		Saját munkaerővel	Szerződés alapján					Saját munkaerővel	Szerződés alapján		
Szenc	2001	274	403	261	10 769	Losonc	2001	139	452	445	9 831
	2002	320	638	274	15 534		2002	155	216	345	11 494
	2003	160	203	163	10 106		2003	218	245	276	11 663
	2004	197	364	172	14 598		2004	109	123	298	11 573
	2005	118	370	138	16 220		2005	178	226	339	10 343
Duna- szerdahely	2001	450	560	632	11 951	Nagyőrce	2001	–	–	–	–
	2002	509	812	581	12 796		2002	–	–	–	–
	2003	698	969	488	13 187		2003	–	–	–	–
	2004	663	987	556	17 678		2004	–	–	–	–
	2005	935	1 501	678	13 796		2005	–	–	–	–
Galánta	2001	173	263	274	10 976	Rima- szombat	2001	42	47	137	7 881
	2002	207	293	238	11 963		2002	62	71	116	7 756
	2003	391	518	272	11 666		2003	D	D	D	D
	2004	337	476	275	12 867		2004	D	D	D	D
	2005	354	505	240	14 007		2005	D	D	D	D
Komárom	2001	117	135	237	7 546	Nagykürtös	2001	D	D	D	D
	2002	84	138	244	7 782		2002	D	D	D	D
	2003	125	152	224	9 435		2003	D	D	D	D
	2004	129	149	182	10 423		2004	D	D	D	D
	2005	130	140	183	10 867		2005	54	58	83	8 609
Léva	2001	290	326	491	9 962	Kassa környék	2001	363	363	201	D
	2002	240	290	419	10 364		2002	516	568	218	21 926
	2003	152	155	326	10 760		2003	389	357	217	21 148
	2004	179	211	301	11 876		2004	382	384	206	18 471
	2005	256	309	440	11 424		2005	446	545	188	21 636
Nyitra	2001	1 613	1 825	2 355	11 986	Nagy- imhály	2001	583	1 429	682	13 724
	2002	2 054	2 427	2 326	13 238		2002	960	1 761	875	12 782
	2003	2 119	2 454	2 177	13 247		2003	708	2 113	790	12 705
	2004	2 019	2 993	1 647	15 374		2004	788	1 783	750	14 772
	2005	2 626	4 121	1 969	15 095		2005	901	1 627	905	14 432
Érsekújvár	2001	72	111	200	7 843	Rozsnyó	2001	52	73	95	13 533
	2002	47	73	170	9 605		2002	D	D	D	D
	2003	55	90	178	11 442		2003	D	D	D	D
	2004	68	106	172	9 873		2004	D	D	D	D
	2005	145	223	259	11 111		2005	D	D	D	D
Vágssellye	2001	500	974	654	10 765	Tőke- terebes	2001	D	D	D	D
	2002	668	1 253	754	10 982		2002	169	229	194	13 023
	2003	636	1 020	745	12 722		2003	145	199	170	13 914
	2004	189	208	211	13 566		2004	127	161	172	15 797
	2005	D	D	D	D		2005	108	139	182	16 096

Megjegyzés: A számadatok a december 31-i állapotokra vonatkoznak.

D – titkosított érték

– ismeretlen érték

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

9. táblázat. A dél-szlovákiai magyarlakta városok ellátottsága kiskereskedelmi és vendéglátóipari létesítményekkel

Város	Üzletek		Vendéglő, étterem	Áruházak és bevásárlóközpontok	Hotel, motel, botel	
	Élelmiszer és vegyesáru	Nem élelmiszer			létesítmények	ágyak száma
Tiszacsernyő	16	17	10	–	–	–
Dunaszerdahely	195	353	143	5	4	286
Fülek	36	68	42	–	–	–
Galánta	16	289	64	2	1	85
Ógyalla	27	74	22	–	2	73
Gúta	40	31	30	–	1	50
Komárom	184	98	132	4	2	140
Királyhelmec	55	74	10	4	–	–
Léva	73	360	110	5	4	259
Losonc	72	224	148	5	3	298
Szepsi	37	70	26	2	1	40
Érsekújvár	61	331	183	6	5	474
Rimaszombat	53	168	67	7	2	194
Rozsnyó	44	73	100	3	3	203
Szenc	15	155	80	–	6	703
Szered	78	100	53	4	1	74
Díószeg	35	42	18	1	–	–
Ipolyság	56	39	29	1	1	48
Vágsellye	43	188	52	7	2	105
Somorja	59	215	46	6	3	262
Párkány	8	111	49	2	3	238
Tornalja	27	62	30	1	1	31
Nagykapos	62	36	20	3	1	51
Nagymegyer	22	40	26	3	4	227
Zselíz	15	37	9	2	–	–

Megjegyzés: A számadatok a december 31-i állapotokra vonatkoznak.

Forrás: SZK Statisztikai Hivatala, 2007.

10. táblázat. A Regionális Fejlesztési Ügynökségek Integrált Hálózatába tartozó dél-szlovákiai regionális fejlesztési ügynökségek és elérhetőségeik

Regionálna rozvojová agentúra Rožňava Ing. Miroslav Boldiš, igazgató Zakarpatská 19 048 01 Rožňava	Tel.: 058/7331384 Fax: 058/7882340 E-mail: regag@stonline.sk http: www.regag.sk	Regionálna rozvojová agentúra pre rozvoj Dolného Zemplína Ing. Pál Barta, igazgató Kukučínova 184/1 075 01 Trebišov	Tel.: 056/6688100-1 Fax: 056/6688102 E-mail: rradz@slovanet.sk http: www.rradz.szm.sk
Regionálna rozvojová agentúra v Moldave nad Bodvou Ing. Ervin Petrik, igazgató Rožňavská 10 045 01 Moldava nad Bodvou	Tel.: 0915 921439 E-mail: petrik.e@stonline.sk rra@rramoldava.sk http: www.rramoldava.sk	Regionálna rozvojová agentúra v Kráľovskom Chľmci Ing. Štefan Németh, igazgató L. Kossutha 101 077 01 Kráľovský Chľmec	Tel.: 056/6281210 Fax: 056/6281211 E-mail: rra@rrakch.sk http: www.rrakch.sk
Združenie pre rozvoj južného Slovenska – Regionálna rozvojová agentúra Lučenec Mgr. Timea Kovács, igazgató Filakovská cesta 10/6 984 46 Lučenec	Tel.: 047/4333603-4, 4511782-3 Fax: 047/4511548 E-mail: rra@rra-lc.sk riaditelka@rra-lc.sk rra-ts@rra-lc.sk http: www.rra-lc.sk	Regionálna rozvojová agentúra Komárno Ing. Ema Vasiová, igazgató Nádvorie Európy 50/1, Nórsy dom 945 01 Komárno	Tel.: 035/7733105-6 E-mail: secretary@rrakn.sk director@rrakn.sk manager@rrakn.sk rrakn@rrakn.sk interreg@rrakn.sk http: www.rrakn.sk
Regionálna rozvojová agentúra Združenie pre rozvoj regiónu Gemer – Malohont Ing. Štefan Koós, igazgató SNP 21 979 01 Rimavská Sobota	Tel.: 047/5811185-6, 5626754 Fax: 047/5634419 E-mail: rrars@mail.t-com.sk http: www.rrars.szm.sk	Regionálna rozvojová agentúra pre rozvoj regiónu Stredného Poiplia Mária Lőrinczová, igazgató Nám. A. H. Škultétyho 1 990 01 Veľký Krtíš	Tel.: 047/4911797-8,9 Fax: 047/4911797 E-mail: rrapoiplie@rrapoiplie.sk http: www.rapoiplie.szm.sk
Regionálna rozvojová agentúra Ipeľ – Hron József Wollent, igazgató Hlavné námestie 936 01 Šahy	Tel.: 036/7410321 E-mail: rra_ipel- hron@stonline.sk http: www.rra-ipel-hron.sk	Regionálna rozvojová agentúra Šaľa a okolie Ing. Alajos Baranyay, igazgató elnök Hlavná 2/1 927 01 Šaľa	Tel.: 031/7707702 E-mail: vajda@rra-sala.sk takacs@rra-sala.sk http: www.rra-sala.sk
Regionálna rozvojová agentúra Južný región Ing. Vojtech Mészáros, szövetségi elnök Ul. Svätého Štefana 79 943 01 Štúrovo	Tel.: 036/752 3051 E-mail: attila.toth@rra- juznyregion.sk sarolta.gorova@rra- juznyregion.sk http: www.rra-juznyregion.sk	Regionálna rozvojová agentúra Galanta Ing. Róbert Baroš, igazgató Mierové námestie 941/1 924 00 Galanta	Tel.: 031/7801661 Fax: 031/7801662 E-mail: rra_ga@stonline.sk http: www.rraga.sk
Regionálna rozvojová agentúra ISTER Ing. Andrea Borosová, igazgató Galantská cesta 4 929 01 Dunajská Streda	Tel.: 031/5515368 Mobil: 0905/726809, 0905/227856 E-mail: borosova_rait@real- net.sk manczalova_rait@real-net.sk http: www.rait.sk		

Forrás: Szlovák Köztársaság Építészeti és Regionális Fejlesztési Minisztériuma, 2007.

11. táblázat. A Szlovák Nemzeti Kis- és Középvállalkozás-fejlesztési Ügynökség által létrehozott dél-szlovákiai tanácsadói központok a kis- és középvállalkozások működésének elősegítése érdekében

RPIC DUNAJSKÁ STREDA Ing. Juraj Fekete Kukučínova 459/18 929 01 Dunajská Streda 1 Tel.: ++421-31-550 35 02, 552 96 39 Fax: ++421-31- 550 35 01 E-mail: rpicds@nextra.sk http:// www.rpicds.sk	RPIC NITRA Ing. Dušan Slížik, CSc. Nábřežie mládeže 1 949 01 Nitra 1 Tel.: ++421-37-772 24 01 Fax: ++421-37-772 24 00 E-mail: rpic@rpic.sk http://www.rpic.sk	RPIC ROŽŇAVA Ing. Ladislav Lorincz Zakarpatská 19 048 01 Rožňava Tel.: ++421-58-788 06 01 Fax: ++421-58-788 06 02 E-mail: rpicrv@rpicrv.sk http://www.rpicrv.sk
RPIC KOMÁRNO Ing. Zuzana Szabóová Záhradnícka 15 945 01 Komárno 1 Tel./fax: ++421-35-770 19 38 Tel./fax: ++421-35-770 45 82 E-mail: rpic.kn@nextra.sk http://www.rpic.kn	RPIC LUČENEC Ing. Miroslav Haško Nám. Republiky 8 984 01 Lučenec 1 Tel.: ++421-47-433 39 41 Fax: ++421-47- 433 30 87 E-mail: rpic.lc@stonline.sk	RPIC TREBIŠOV Ing. Ján Petr M.R. Štefánika, komplex Berehovo 075 01 Trebišov 1 Tel./fax: ++421-56-672 57 11,676 34 13 Tel./fax: ++421-56-668 13 60 - 2 E-mail: rpic@stonline.sk http://www.rpic.trebisov.sk

Forrás: Szlovák Nemzeti Kis- és Középvállalkozás-fejlesztési Ügynökség, 2007.

LAMPL ZSUZSANNA

A KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÓI SZFÉRA KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE 1989-TŐL NAPJAINKIG

BEVEZETŐ

A piacgazdaságban a vállalkozó a gazdasági élet egyik kulcsszereplője. Egy erős vállalkozói réteg nélkül, amelyet anyagilag független emberek alkotnak, nemcsak a gazdasági fejlődés képzelhető el nehezen, hanem a demokrácia fejlődése is. S mindez nemcsak országos szinten érvényes, hanem regionális szinten is. Ezért ha gazdaságról és régiókról beszélünk, okvetlenül beszélnünk kell a vállalkozókról. Írásomban épp erre vállalkozom. Előbb a statisztikákon keresztül mutatom be a vállalkozói szféra kialakulását, majd a Fórum Kisebbségkutató Intézetben 1997-től napjainkig végzett szociológiai kutatások eredményein keresztül. Az 1997-ben végzett első kutatás egész Szlovákiában zajlott, a többi Dél-Szlovákia magyarlakta területein. Mint az már a legelején kiderült, a magyar és szlovák vállalkozó között nincsenek lényeges különbségek, ezért a tanulmányban végig vállalkozókról, vállalkozói szféráról, vállalkozói szubjektumokról beszélek, s csak ott jelzem, hogy magyarokról vagy szlovákokról van-e szó, ahol eltérések mutatkoznak, vagy az adatok csak a magyar vállalkozókra vonatkoznak.

1. A VÁLLALKOZÓI SZFÉRA A SZÁMOK TÜKRÉBEN

1.1. Az egyéni vállalkozók számának alakulása

Az 1989-es rendszerváltás után az akkori Csehszlovákiában megteremtődtek a magánvállalkozás feltételei. A vállalkozást engedélyező első törvény 1990-ben lépett életbe¹, majd 1991-ben sor került a vállalkozói tevékenységet szabályozó törvények elfogadására.² Attól kezdve a vállalkozások gyors szaporodásnak indultak. Ezt a nagyszabású folyamatot legkézenfekvőbbben a vállalkozói statisztikák tükrözik.³

1 Zákon č. 103/1990 Zb. – veľká novelizácia hospodárskeho zákonníka, zákon č. 105/1990 Zb. o súkromnom podnikaní občanov a iné zákony. Zdroj www.economy.gov.sk.

2 Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník a zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon). Zdroj www.economy.gov.sk.

3 A Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala (SZKSH) adatbázisaiban a vállalkozókra vonatkozó adatok különböző címkék alatt szerepelnek – „vállalkozói szubjektumok”, „gazdasági szubjektumok”, „összes szubjektum”. Az utóbbi alatt az egyéni vállalkozókat és a jogi személyeket értik. A jogi személyek statisztikai definíciója azonban nem azonos a jogi definícióval, amely munkám kiindulópontja (ennek értelmében a jogi személy olyan vállalkozói szubjektum, azaz cég vagy vállalat, amelyet egy vagy több vállalkozó alkot, s amely szerepel az üzleti nyilvántartásban). A statisztikai definíció szerint a jogi személy egy jogi szubjektivitással rendelkező gazdasági szubjektum, függetlenül attól, hogy ki (személy, intézmény) a tulajdonosa. Ebben az értelemben az egyéni vállalkozókat leszámítva minden gazdasági szubjektum jogi személynek minősül, vagyis nemcsak a magánvállalkozó jogi személyek, hanem az állami és a nonprofit szervezetek is. A „vállalat” kategória is ömlesztett: a magánvállalatokon kívül magában foglalja az összes lehetséges vállalatípust (állami, szövetkezeti stb.). Ezek a statisztikák tehát nem azonosak a vállalkozói statisztikákkal! A jogi személyként nyilvántartott magánvállalatok az üzleti társaságok címszó alatt szerepelnek. Az „egy vagy több” kiemelését azért tartom fontosnak, mert a jogi személyekre gyakran használt „társas vállalkozás” kifejezés e definíció szerint helytelen. A jogi személy ugyanis nem okvetlenül több vállalkozó társulása, egyetlen vállalkozó is lehet jogi személy. Ezért egész írásomban a „jogi személy” kifejezést használom.

1980-ban még csak 1768 iparendeléssel rendelkező személyt tartottak nyilván. A szocializmus bukását követő első adat 1991-ből származik, amikor 200 817 egyéni vállalkozót jegyeztek be (1. táblázat 1. oszlopa). 2006-ban már 388 246-an voltak. Az eltelt időszak alatt tehát csaknem a duplájára nőtt az egyéni vállalkozók száma. A növekedés azonban nem volt egyenletes (1. táblázat 5. és 6. oszlopa). 1992-ben hirtelen megugrott az egyéni vállalkozók száma, majd egészen 1996-ig csökkenés tapasztalható (kivéve az 1994-es enyhébb évközi növekedést). 1997-ben újra szaporodni kezdtek, s azóta a 2000-es és 2002-es év kivételével, amikor kisebb visszaesés mutatkozik, folyamatosan emelkedik a számuk.

Az egyéni vállalkozók három csoportból állnak: az iparendeléssel rendelkezőkből, a szabad foglalkozásúakból és a magángazdák. Az iparendeléssel rendelkezők csoportja a legnépesebb (1. táblázat 2. oszlopa).

Mindhárom csoport első alkalommal 1993-ban jelenik meg a statisztikákban (2. táblázat). Megoszlásukat tekintve az egyéni

vállalkozók 94 százalékát az iparendeléssel rendelkezők alkotják (részarányuk az eltelt időszakban 87,7% és 93,9% között ingadozott). A szabadfoglalkozásúak száma 1994–1998 között megugrott, majd az új évezred elejéig kissé csökkent, ezt követően újra enyhé növekedésnek indult, s 2006-ban tetőzött (1993-hoz képest csaknem tizenháromszoros a növekedés). Részarányuk 0,5% és 4,4% között mozog. A magángazdák száma 1996-ban érte el a csúcst, azóta folyamatosan csökken. 2006-ban már csak 8886 magángazda volt, vagyis 1993-hoz képest létszámuk a felére apadt. A három egyéni vállalkozói kategória közül tehát egyedül a magángazdák fogynak. Ez részarányuk alakulásában is tükröződik (az 1996-os 8,1%-ról 2,3%-ra csökkent).

1.2. A JOGI SZEMÉLYEK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA

Az egyéni vállalkozók gyors szaporodását a jogi személyek számának még gyorsabb növekedése kísérte. Az 1999-es és 2002-es év

1. táblázat. Az egyéni vállalkozók számának alakulása

Év	Ipar- engedéllyel rendelkezők	Szabadfoglalkozásúak	Magán- gazdák	Egyéni vállalkozók összesen	Index
1980	1 768	–		1 768	
1991	200 817	–		200 817	100,0
1992	286 284	–		286 284	142,0
1993	264 090	1 172	17 632	282 894	98,8
1994	263 733	2 480	20 789	287 002	101,4
1995	248 202	7 307	19 599	275 110	95,8
1996	226 665	10 483	21 014	258 162	93,8
1997	244 419	12 212	20 571	277 202	107,3
1998	263 733	12 946	19 122	295 801	106,7
1999	266 903	11 231	17 616	297 750	100,6
2000	269 323	11 647	15 550	296 520	99,0
2001	279 597	12 187	11 722	303 506	102,3
2002	273 322	12 368	11 710	297 400	97,0
2003	306 356	13 044	10 320	329 720	110,8
2004	336 640	13 683	10 055	360 378	109,2
2005	344 870	12 752	9 472	367 094	101,8
2006	364 185	15 175	8 886	388 246	105,7

Forrás: Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala (SZKSH), Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania (NARMSP) és saját számítások.

2. táblázat. Az egyéni vállalkozók egyes csoportjainak százalékos megoszlása

Év	Ipar- engedéllyel rendelkezők	Szabadfoglalkozásúak	Magángazdák	Egyéni vállalkozók összesen
1993	93,3	0,5	6,2	100,0
1994	91,8	1,0	7,2	100,0
1995	90,2	2,7	7,1	100,0
1996	87,7	4,2	8,1	100,0
1997	88,1	4,0	7,9	100,0
1998	89,2	4,4	6,4	100,0
1999	89,6	3,8	6,6	100,0
2000	90,8	3,9	5,3	100,0
2001	92,1	4,0	3,9	100,0
2002	91,9	4,2	3,9	100,0
2003	92,9	4,0	3,1	100,0
2004	93,4	3,8	2,8	100,0
2005	93,9	3,4	2,7	100,0
2006	93,8	3,9	2,3	100,0

Forrás: SZKSH, NARMPS és saját számítások.

kivételével számuk folyamatosan nőtt, s a vizsgált időszak végére megkétszereződött (3. táblázat). Eközben három fejlődési szakasz különböztethető meg:

1. az „aranykor” (1994–1996) – a legmagasabb fejlődési iram évei;
2. a hullámzó növekedés időszaka (1997–2002) – amikor néha fellendülés, de aztán rögtön visszaesés tapasztalható;

3. az új aranykor – amikor újra felgyorsult a fejlődési ütem.

A kis- és középvállalkozói szféra fejlődésének további fontos mutatója a mikro-, kis- és középvállalatok⁴ száma. Részarányukat tekintve megállapíthatjuk, hogy

1. 1996–2004 között a mikrovállalatok részaránya 80% körül mozgott, a kisvállalatoké 12–16% között, a középvállalatoké 4–6%

3. táblázat. A jogi személyek számának alakulása

Év	Jogi személyek	Index
1993	20 850	100,0
1994	28 333	135,8
1995	35 496	125,2
1996	44 248	124,6
1997	44 721	101,0
1998	51 487	115,0
1999	50 441	97,9
2000	53 110	105,2
2001	55 340	104,1
2002	52 703	95,2
2003	57 647	109,3
2004	67 143	116,4
2005	76 632	114,1
2006	86 317	112,6

Forrás: SZKSH és saját számítások.

⁴ Az 1997-ig érvényes osztályozás szerint a kisvállalatnak 0–24, a középvállalatnak 25–499, a nagyvállalatnak 500-on felüli alkalmazottja volt. 1998-tól változott a besorolás: a mikrovállalatnak 0–9, a kisvállalatnak 10–49, a középvállalatnak 50–249, a nagyvállalatnak ennél több alkalmazottja van.

között, a nagyvállalatoké pedig nem érte el a 2%-ot. Vagyis mindig a mikrovállalatok voltak többségben (jelzem, hogy itt az összes vállalatról van szó, nem csak a magánkézben levő mikrovállalatokról);

2. a mikrovállalatok a következő időszakban is dominálnak (2005–2006), ráadásul ez a többség már a magánkézben levő mikrovállalatokra is érvényes. A magán mikrovállalatok az összes magánvállalat 83%-át, a magán kisvállalatok 13-14%-át, a magán középvállalatok mintegy 3%-át alkotják. A magán nagyvállalatok részaránya csupán 0,7 százalék;

3. a fejlődési tendenciát tehát a mikro- és kisvállalatok részarányának növekedése, valamint a közép- és nagyvállalatok részarányának csökkenése jellemzi. Jelenleg az összes magánvállalat 97%-át mikro- és kisvállalatok alkotják (4. táblázat).

Jogi forma szerint mindig a kft.-k voltak többségben. Minimális részarányuk a vizsgált időszakban 87%, jelenleg 93% (1. melléklet).

Összegezve az elmondottakat leszögezhető, hogy az eltelt tizenhat évben csaknem 5 millió vállalkozót jegyeztek be (5. táblázat). Akárcsak a többi posztoszocialista országban, nálunk is az egyéni vállalkozók dominálnak, s bár részarányuk csökkent, még mindig ők

alkotják az összes vállalkozó csaknem négyötödét (5. táblázat 5. oszlopa).

Nincs olyan terület, ahol a vállalkozók ne tevékenykednének (2. és 3. melléklet), de elősorban azokra a tevékenységekre koncentrálnak, amelyek általában a legelterjedtebbek (1. ábra):

- üzleti tevékenység – a jogi személyek 38%-a, az egyéni vállalkozók 31%-a (a továbbiakban is először a jogi személyekre, majd az egyéni vállalkozókra vonatkozó adat következik);
- ingatlan, bérbeadás – 25 és 13%;
- ipari termelés – 13 és 18%;
- építőipar – 7 és 17%.

A vállalkozói szféra fokozatos térhódításának további bizonyítéka, hogy:

1. a gazdasági tevékenységek tizenöt felosztott területe közül 11 területen dominálnak (2. ábra). Csupán a közigazgatás, az ipari termelés és az ún. egyéb társadalmi szolgáltatások szférájában vannak kevésbé jelen. A villany-, víz- és gázgyártásban és az ércbányászatban, amelyek a jogi személyek fenségtérületei, az összes többi tevékenységi területen az egyéni vállalkozók vannak túlsúlyban.

2. a magánszektor GDP-n való részesedése fokozatosan nőtt, jelenleg 91,3%.⁵

4. táblázat. A jogi személyek nagyság szerinti százalékos megoszlása

Év	Mikro	Kis	Közép	Nagy
1996	79,0	12,8	6,4	1,6
1997	79,6	12,8	6,1	1,5
1998	81,5	11,7	5,5	1,3
1999	77,2	16,0	5,6	1,2
2000	79,9	14,1	5,0	1,0
2001	80,9	13,7	4,5	0,9
2002	80,4	14,0	4,7	1,0
2003	80,7	14,2	4,2	0,9
2004	80,5	14,4	4,2	0,9
2005	83,4	12,7	3,2	0,7
2006	82,6	13,9	2,8	0,6

Forrás: SZKSH, NARMPS és saját számítások.

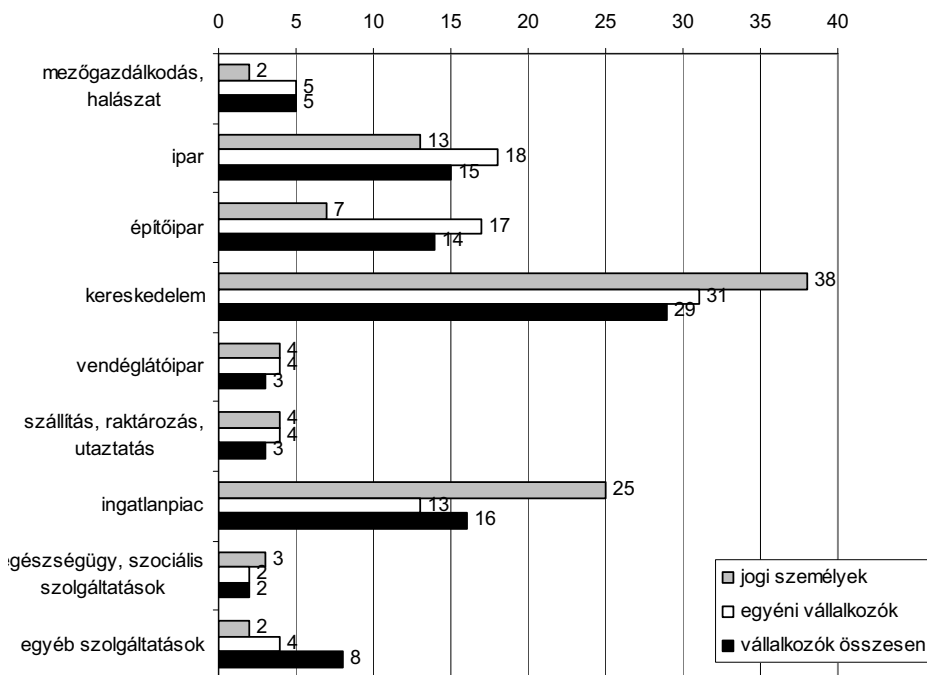
5 Idevágó adatok a 2000-es évtől vannak. Akkor 83,2% volt a magánszektor részesedése, a következő években 83,4%, 89,1%, 89,6%, 90,1%, 90,6%, 2006 első negyedévében pedig 91%. Forrás: Infostat.

5. táblázat. A vállalkozói szféra alakulása (egyéni vállalkozók és jogi személyek)

Év	Egyéni vállalkozók	Jogi személyek	Együtt	Az egyéni vállalkozók részaránya (%)
1991	200 817	?	200 817	100,0
1992	286 284	?	286 284	100,0
1993	282 894	20 850	303 744	93,1
1994	287 002	28 333	315 335	91,0
1995	275 110	35 496	310 606	88,5
1996	258 162	44 248	302 410	85,3
1997	277 202	44 721	321 923	86,1
1998	295 801	51 487	347 288	85,1
1999	297 750	50 441	348 191	85,5
2000	296 520	53 110	349 630	84,8
2001	303 506	55 340	358 846	84,5
2002	297 400	52 703	350 103	84,9
2003	329 720	57 647	387 367	85,1
2004	360 378	67 143	427 521	84,2
2005	367 094	76 632	443 726	82,7
2006	388 246	86 317	474 563	81,8

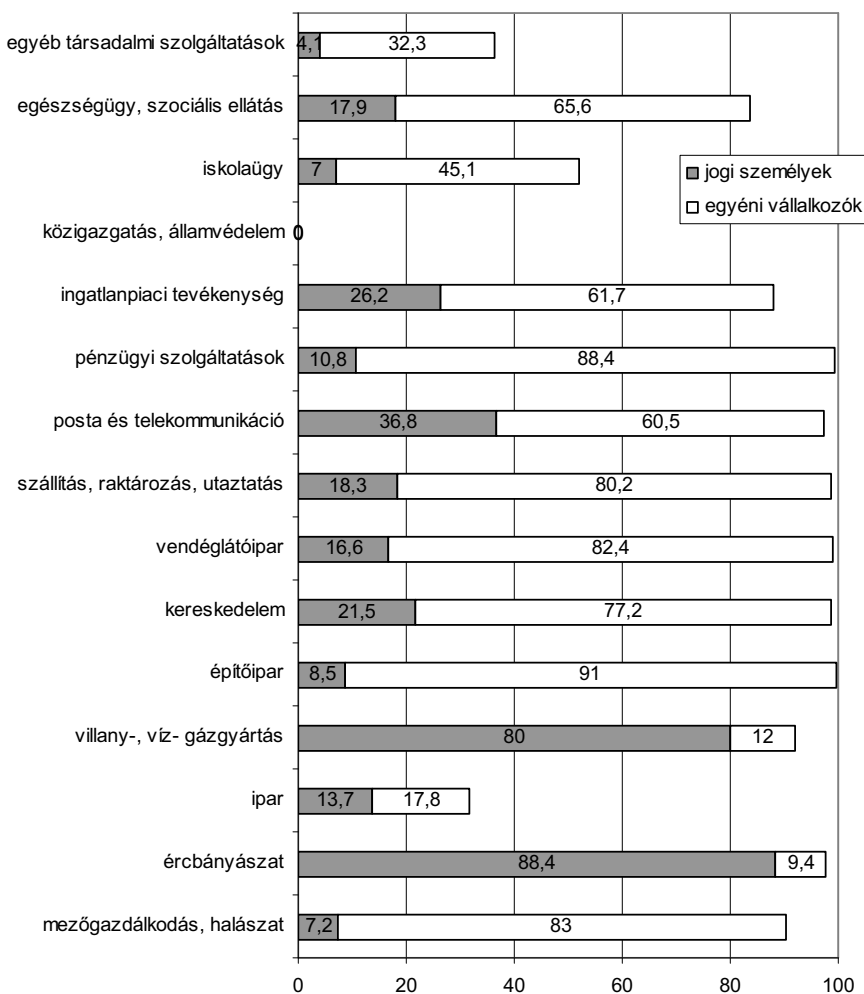
Forrás: SZKSH, NARMPS és saját számítások.

1. ábra. A vállalkozói szubjektumok százalékos megoszlása gazdasági tevékenységük szerint (2006)

Forrás: Szlovák Köztársaság Belügyminisztériuma, 2007.

2. ábra. A vállalkozói szubjektumok százalékos részesedése a gazdasági tevékenységeken* (2006)

* a 100%-ból hiányzó részesedés a nem vállalkozói szubjektumok részesedése

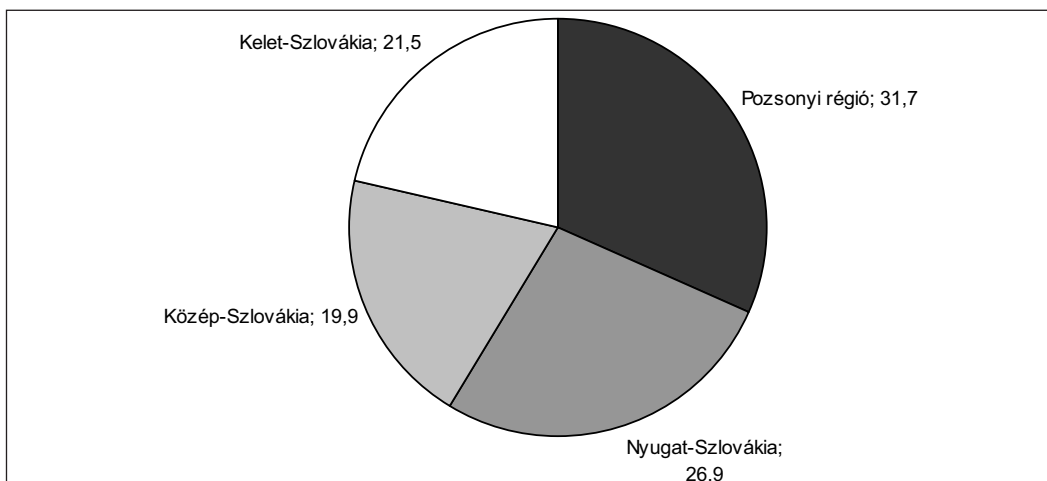
3. a foglalkoztatottságban is hasonló tendencia érvényesült. 1990-ben a foglalkoztatottak 5%-a, 2004-ben már 74%-a dolgozott a magánszektorban. Ugyanakkor folyamatosan nőtt a kis- és középvállalatokban foglalkoztatottak aránya.⁶

A fejezet végén vessünk egy pillantást arra, hogy milyen volt a vállalkozói szubjektumok földrajzi régiók és kerületek szerinti megoszlása a 2000–2006 között!

A jogi személyek csaknem egyharmada a pozsonyi régióban működött. Minden negyedik

6 1999-ben 56%, 2005-ben 71% (Forrás: www.nadsme.sk). Az utóbbi években csökkent a 20 személynél többet foglalkoztató vállalatokban dolgozók aránya, vagyis a foglalkoztatottság még inkább a kis- és mikrovállalatok javára billent (Forrás: http://portal.statistics.sk/images/Sekcie/sek_500/priemysel/zamestnanost.bmp).

3. ábra. A jogi személyek régiók szerinti százalékos megoszlása a 2000–2006 közötti időszak átlagértékei alapján

Nyugat-Szlovákiában, Közép- és Kelet-Szlovákiában pedig összesen kétötödük (3. ábra).

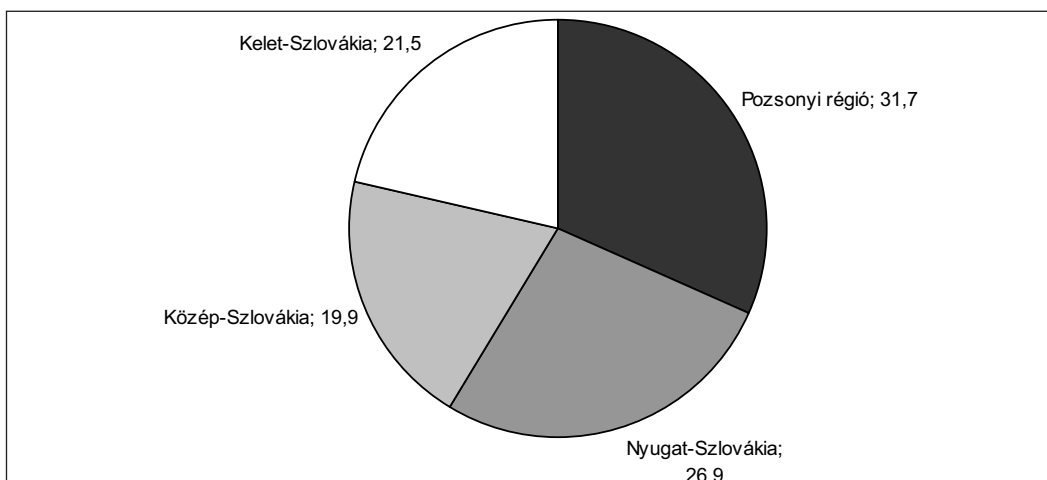
Kerületek szerint vizsgálva: a jogi személyek csaknem egyharmada a Pozsonyi kerületben székel (4. ábra), részarányuk a többi kerületben 8,7% (Nyitrai kerület és Nagyszombati kerület) és 12,3% között mozgott (Kassai kerület).

Az egyéni vállalkozók regionális megoszlását tekintve Nyugat-Szlovákia van az első

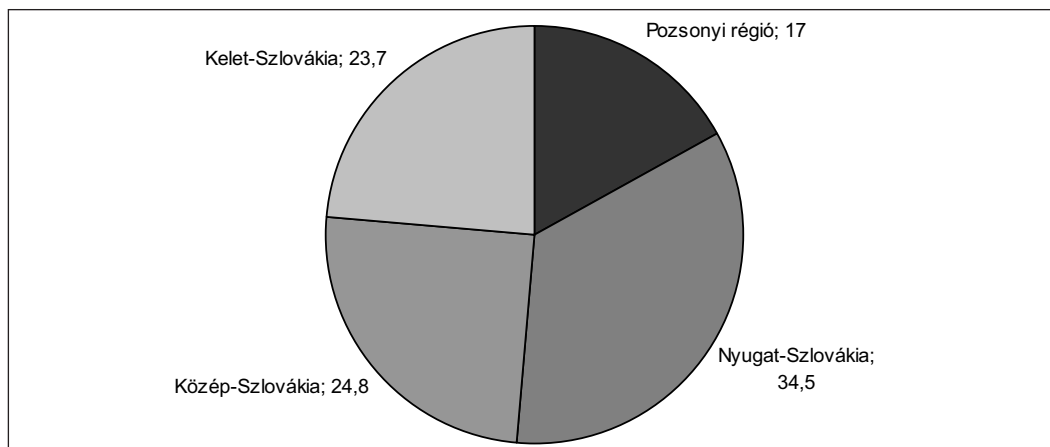
helyen, ahol több mint egyharmaduk tevékenykedett (5. ábra). Minden második Közép- és Kelet-Szlovákiában vállalkozott, s legkevésbé a pozsonyi régióban voltak jelen.

Kerületek szerint az egyéni vállalkozók leginkább a Pozsonyi kerületben (17%), a Zsolnai (14%), a Nyitrai kerületben és az Eperjesi kerületben (mindkettő 12,7%) voltak jelen. A többi kerületben részarányuk 10% körül mozgott (6. ábra).

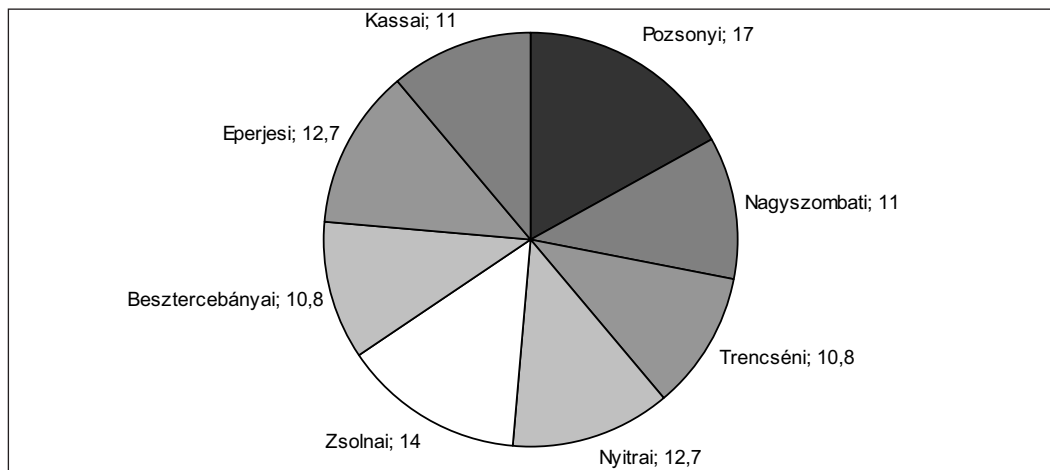
4. ábra. A jogi személyek kerületek szerinti százalékos megoszlása a 2000–2006 közötti időszak átlagértékei alapján

5. ábra. Az egyéni vállalkozók régiók szerinti százalékos megoszlása a 2000–2006 közötti időszak átlagértékei alapján

6. ábra. Az egyéni vállalkozók kerületek szerinti százalékos megoszlása a 2000–2006 közötti időszak átlagértékei alapján

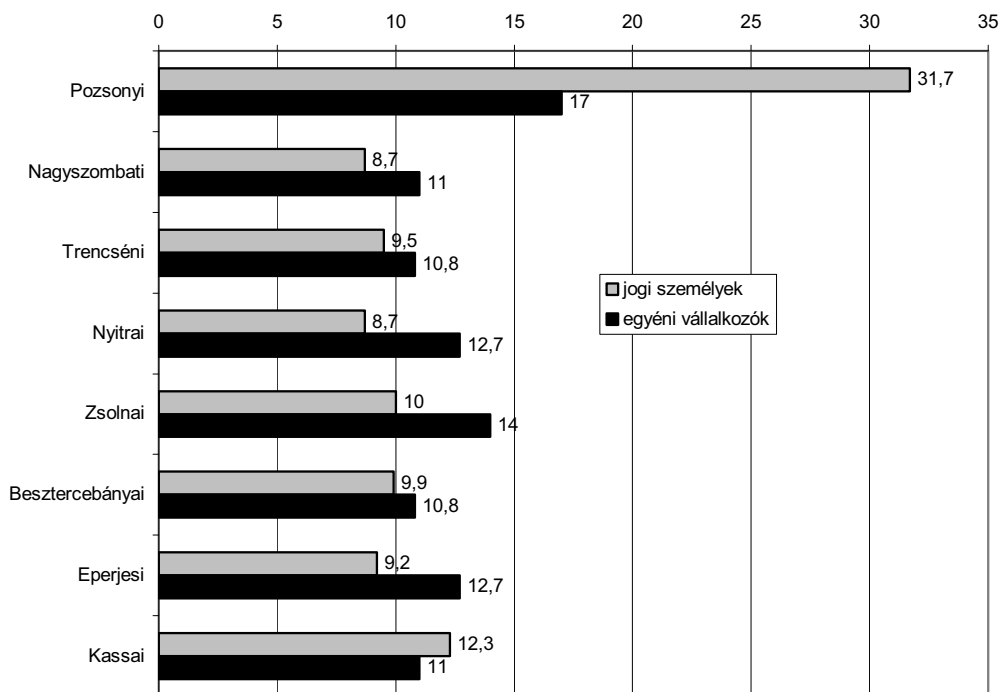
Az összes vállalkozót (az egyéni vállalkozókat és a jogi személyeket) tekintve a legtöbb vállalkozó a Nyugat-Szlovákiai régióban és a Pozsonyi kerületben működött/működik. A Nyugat-Szlovákiai régióban van a legtöbb egyéni vállalkozó, a Pozsonyi kerületben pedig a legtöbb jogi személy (7. ábra).

A vállalkozói szubjektumok számát 1000 lakosra kivetítve arról kapunk képet, hogy mennyire egyenletes a földrajzi megoszlásuk. A rendelkezésre álló adatokból csupán durva becslés végezhető el⁷, ennek alapján viszont nagy aránytalanság mutatkozik a Pozsonyi kerület javára.⁸ Itt ugyanis 1000 lakosra csaknem

7 Az adatok ellentmondásosak. Ez újfént abból ered, hogy a jogi személy megnevezés alatt mindegyik forrás mást ért, továbbá némelyik az összes bejegyzett vállalkozói szubjektumot veszi alapul, mások pedig csak a gazdaságilag aktívakat.

8 Ez az aránytoltódás az ország egyes területei között azonban nem szlovákiai specialitás. Ugyanúgy jelen van a többi uniós tagországban is.

7. ábra. A vállalkozói szubjektumok kerületek szerinti százalékos megoszlása

háromszor annyi jogi személy és másfélszer annyi egyéni vállalkozó jut, mint amennyi az országos átlag. A többi kerületben az értékek ± 5 százalékponttal különböznek az átlagtól.

2. A VÁLLALKOZÓI SZFÉRA AZ EMPIRIKUS ADATOK TÜKRÉBEN

2.1. A vállalkozói szféra létrejöttének makrotársadalmi tényezői

Szlovákiában a vállalkozói szféra kialakulásának alapvető feltétele a tulajdonviszonyok megváltozása volt. A vállalkozók számának gombamód történő szaporodására azonban nem elegendő magyarázat a szabad vállalkozás ténye,

az, hogy négy évtized után újra lehetett vállalkozni. A vállalkozói szféra létrejöttét és alakulását úgy kell elképzelnünk, mint két forrást, amely ugyanannak a hosszú ideig paragon heverő földnek a két különböző pontjából tört a felszínre. A két forrás végül találkozott, a vízük összefolyt, s ez az összekeveredő víz hatalmas folyót alkotott, s alkot napjainkig. A vállalkozói szféra keletkezésének ez a két forrása:

1. az elsődleges cégek és vállalatok megalkotása – vagyis teljesen új, addig nem létező vállalkozói szubjektumok létrejötte;

2. a privatizáció – az állami tulajdon magánkézbe vétele, s ezáltal az addig létező állami vállalatokból privatizált cégek, vállalatok létrejötte.⁹

⁹ A privatizáció első szakasza 1991–1993-ban ment végbe, az ún. kisprivatizációval és a nagyprivatizáció első hullámával. A kisprivatizáció nyilvános árverésekkel valósult meg, a nagyprivatizáció első hulláma az ún. kuponos privatizációval, valamint a településeknek történő eladással és a rájuk való átruházással. A kisprivatizációban kb. 9500 vállalatot adtak el 14 milliárd korona értékben (Krasko 2006). A nagyprivatizáció második hulláma 1994-ben kezdődött. Ekkortól az elsődleges cégek az összes magánvállalat 93-96 százalékát képezik, a privatizált vállalatok aránya 3,6 százalékról 0,4 százalékra csökkent, a más úton létrejött cégeké (a jogi forma változása, fúzió, kisebb egységekre bomlás, stb.) 4% volt (Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2002).

A vállalkozói szubjektumok többsége nem privatizáció útján jött létre, hanem elsődleges cégek, később pedig szatellitok, nyúlványcégek alapításával (ezekről később szólok). Ám a privatizáció következtében átalakultak vagy megszűntek a korábbi állami vállalatok és szövetkezetek (abban az időben az alkalmazottak többségének kenyéradói), s ezzel együtt megváltozott az alkalmazotti struktúra. Ez a folyamat sokkal több emberre volt kihatással, mint az elsődleges cégek alapítása, ezért először ezzel foglalkozom.

A privatizáció által a vállalati struktúrában bekövetkezett változások két szinten mentek végbe:

1. a tulajdonviszonyok szintjén – csökkent az állami vállalatok és nőtt a magánvállalatok részaránya;

2. a vállalatok nagyságának szintjén – csökkent a nagyvállalatok és nőtt a kisebb vállalatok részaránya.

Ez a két folyamat kölcsönösen hatott egymásra. A tulajdonviszonyok változása minden esetben együtt járt a vállalatok nagyságának változásával. A kevesebb nagyvállalat helyett több kisvállalat jött létre. Ezt követően a kisebb vállalatok „kényszerfogyókúrára” mentek keresztül, s ez többek között az alkalmazotti állomány csökkenését eredményezte, főleg az iskolázatlanabb, szakképesítetlen munkaerő elbocsátását (vagyis az ún. szociális foglalkoztatottság megszüntetését). A privatizált vállalatok racionális cégpolitikájának részét képező alkalmazotti struktúraváltoztatás azt jelentette, hogy a vállalatok előnyben részesítették a kevesebb, de szakképzettebb alkalmazotti állomány modelljét. A többieket elbocsátották. Leszámítva azokat, akik nyugdíjba mentek vagy a problémás időszakot áthidalandó gyermekszülésre vállalkoztak, az elbocsátottaknak nagyjából három lehetőségük volt:

(1) álláskereső valamelyik elsődleges cégben; (2) álláskereső egy másik privatizált vállalatban; (3) munkanélkülivé válás.

Az elsődleges, vagyis az újonnan létrehozott cégek fő jellemzője, hogy a privatizációtól függetlenül keletkeztek. Alapításuk még 1990-ben kezdődött (vagyis megelőzte a privatizációt), és két szakaszban ment végbe:

- a privatizáció kezdete előtt és
- a privatizáció alatt.

Általánosságban elmondható, hogy az első szakaszban az emberek azért kezdtek vállalkozni, mert végre lehetett, s ki akarták próbálni, mit is jelent a vállalkozás. A vállalkozói függetlenség s talán még inkább a saját vállalkozás birtoklásának vonzereje miatt a sok „teljes állású” vállalkozó mellett rengetegen alapítottak egyéni vállalkozást, miközben megőrizték alkalmazotti státusukat is, s igazából sosem váltak aktív vállalkozóvá.¹⁰

Az elsődleges cégek alapításának második szakasza a privatizáció beindulásával kezdődött. Az első szakaszból ismert folyamat tovább folytatódik, de a privatizáció említett következményei miatt a kezdeti elsődleges cégek alapítói, a vállalkozás hőskorának úttörői mellett (nevezzük őket eredeti alapítóknak) megjelennek a privatizált vállalatokból elbocsátottak. Nekik is új értelmet kell találniuk és adniuk az életüknek, s ennek egyik lehetősége a vállalkozás. Vagy olyan saját céget hoznak létre, amely független az előző munkahelyüktől – tehát elsődleges cég –, vagy a korábbi munkaadó beszállítójává válnak, s ezáltal nem elsődleges céget hoznak létre, hanem szatellitcéget, nyúlványcéget. Persze ez is saját vállalkozás, nem privatizált cég, de nem is elsődleges cég. S épp ez az a pont, amikor nemcsak hogy találkozik a vállalkozói szféra keletkezésének két kútforrása, hanem a vizük is összekeveredik.

10 Ennek kapcsán szokás aktív, alvó és halott vállalkozásokról beszélni. 1995-ben Szlovákiában az összes nyilvántartott vállalkozói szubjektum 64 százaléka volt aktív, azaz működő; alvó, vagyis még nem működő 10%; halott, vagyis már nem működő 26% (Lieskovský–Papaj 2000). Jelenleg a posztiszocialista országokban az aktív vállalkozások részaránya kb. 80-85%.

2.2. A vállalkozói szféra létrejöttének makrotársadalmi tényezők

Az előző fejezetet azzal kezdtem, hogy a vállalkozói „boom” nem magyarázható csakis a vállalkozás engedélyezésével. De a gazdaságban bekövetkezett egyéb makrotársadalmi változások sem szolgálnak rá elegendő magyarázattal. Ahhoz ugyanis, hogy a vállalkozói szféra létrejöjjön, a makrotársadalmi tényezők mellett vállalkozói hajlandóság is kellett. Helyénvaló hát a kérdés: miért kezdtek el egyesek vállalkozni, s mások miért nem?

Ezzel a kérdéssel a *Vállalkozók és vállalkozások 1989 után* című könyvben (Lamp1 1999) részletesen foglalkoztam. Ezúttal csak röviden ismételtem meg azokat a következtetéseket, amelyekre az azonos elnevezésű kutatás során jutottam, majd az azóta feltárt újabb összefüggésekkel foglalkozom.

A vállalkozás beindítása két okcsoportnak köszönhető: a közvetlen-manifeszt és a rejtett-latens okcsoportnak. A közvetlen okcsoportba azok az indítékok tartoznak, amelyekkel a vállalkozók magyarázzák vállalkozási szándékukat, s amelyek közvetlenül megelőzik a vállalkozás alapítását. Melyek ezek? A függetlenség, a magasabb jövedelem és az önmegvalósítás vágya. Ezen a téren a kilencvenes évek végén vizsgált magyar és szlovák vállalkozók között lényeges különbség mutatkozott: a magyarok többsége azért kezdett el vállalkozni, mert függetleníteni akarta magát, a szlovákok pedig inkább magasabb jövedelemre vágytak.

A függetlenség, a magasabb jövedelem és az önmegvalósítás a vállalkozói mechanizmus közvetlen elindítói. Ugyanakkor a vállalkozás elkezdéséhez szükséges döntést megelőzi a vállalkozásra való felkészülés időszaka, amely során a potenciális vállalkozó mérlegeli, fontolgatja a körülményeket, a lehetőségeket, amelyek közül a vállalkozás csupán az egyik alternatíva. Tehát nem egy hirtelen, gyors döntés alapján lesz valaki vállalkozó.

A vállalkozás megalapítása egy hosszabb folyamat vége, s hogy ez a folyamat meddig tart, az több tényezőtől függ. Egy azonban biztos: csak a vállalkozói személyiséggel rendelkezők, a vállalkozásra nyitottak kezdenek el vállalkozni (róluk később lesz szó).

Miért választják ezek az emberek életútjuk folytatásának több lehetősége közül épp a vállalkozást? Ezt a rejtett-latens okok magyarázzák:

- mert életük nagy lehetőségét látják benne – vagyis a vállalkozás ez esetben mint lehetőség szerepel, s az ilyen vállalkozókat a továbbiakban az egyszerűség kedvéért *lehetőség-vállalkozóknak* nevezem;
- mert a vállalkozás az életcéljuk – a vállalkozás mint cél – *cél-vállalkozók*;
- mert menő dolognak tartják – a vállalkozás mint divat – *divat-vállalkozók*;
- mert a vállalkozás segítségével szeretnék elérni egyéb céljaikat – a vállalkozás mint eszköz – *eszköz-vállalkozók*;
- mert nincs más lehetőségük – a vállalkozás mint kényszer – *kényszervállalkozók*.

Ezek a rejtett okok vezettek tehát ahhoz, hogy az akkor még csak potenciális vállalkozó a vállalkozás mellett döntött, majd döntését a közvetlen okban verbalizálta.

Az első kutatás a kilencvenes évek végén elsődleges cégalapítók körében folyt, akik a rendszerváltást követő időszakban kezdték vállalkozásukat. A fentebb ismertetett közvetlen és rejtett okokra a velük folytatott mélyinterjúkból derült fény. Azóta viszont a vállalkozók új generációja jelent meg, s így újra fel kell tenni a kérdést: ők vajon miért kezdtek el vállalkozni? Az idő múlásával vajon változtak-e a vállalkozás beindításának rejtett és közvetlen okai, vagy még mindig ugyanazok? Ha változtak, milyen értelemben?

A későbbi kutatásokból az derül ki, hogy az okok továbbra is ugyanazok, csak éppen hangsúlyeltolódások következtek be. Az újabb vállalkozónemzedék(ek)nél a rejtett okok közül a vállalkozás mint cél és a vállalkozás

mint kényszer dominál (mindkettő 35 százaléknál jelenik meg). A vállalkozás mint lehetőség 17 százaléknál indokolt, a többi vállalkozónál egyik oknak sincs kizárólagos szerepe. A vállalkozás mint eszköz és a vállalkozás mint divat mintha kiment volna a divatból, ma már nem igazán jellemző. A közvetlen okok közül a magasabb jövedelem áll az első helyen, a függetlenség és az önmegvalósítás csak ezután következik. Összefoglalva tehát elmondható, hogy:

1. A rejtett-latens okok terén változások álltak be, ugyanis az eredeti öt okból három maradt: a vállalkozás mint cél, lehetőség és kényszer. Ez azt is jelzi, hogy az új évezredben a vállalkozás már nem különösebben menő dolog, nem divatos foglalkozás, inkább egy a szokásos karrierépítési lehetőségek közül. S mintha ezzel együtt alábbhagyott volna a vállalkozásba, mint a célok könnyed elérésének eszközebe vetett hit is. Tehát a 2000-es évek elején indulók elsősorban azért kezdtek vállalkozni, mert mindig is azt akarták (élet-cél), mert lehetőségük nyílt rá (lehetőség) és a körülmények kényszerítő ereje miatt (kényszer). Az utóbbi a kilencvenes években inkább a szlovák vállalkozókra volt jellemző, ám a későbbi években már a magyarokra is.

2. A közvetlen-manifeszt okok terén továbbra is nagyon erős a függetlenség és az önmegvalósítás vágya, de ennél is erősebb a magas jövedelem iránti vágy. Ezeket a változásokat nem lehet egyértelműen mérni és számszerűsíteni, de ha összehasonlítjuk az 1997-es kutatás és a legújabb kutatások alanyainak válaszait és retorikáját, akkor egyértelművé válik a hangsúlyeltolódás. A függetlenség iránti vágy, az „*azt csinálhatok, amit akarok és amikor akarom*”, a „*magam ura vagyok*” nem tűnt el, csak más értelmet kapott. Az úttörő – elsősorban magyar – vállalkozók számára ez volt a legfontosabb közvetlen ok, mégpedig abban az értelemben, hogy „*végre a saját lábamon állhatok, magam dönthetek, a saját elképzeléseimet valósíthatom meg, és élvezhetem, hogy ez az én ötletem, és én vagyok az,*

aki meg tudta valósítani” (férfi, érettségizett, szabadfoglalkozású). Tehát a függetlenségi vágy nagyon erősen társult a kreativitás és az önmegvalósítás vágyával. Újabban a függetlenség és az önmegvalósítás inkább eszközként szerepel. Olyan eszköz, amely segít elérni az alapvető célt, a sok pénzt, s ezáltal tovább mélyül (minél gazdagabb, annál függetlenebb). A függetlenség tehát ma már inkább anyagi értelemben jelenik meg.

3. Jelenleg nem lehet egyértelműen elkülöníteni sem az egyes közvetlen, sem az egyes rejtett okokat. Valójában mint ok-komplexum hatnak. S a mikrotársadalmi szinten épp ezek az ok-komplexumok hozzák létre a vállalkozót és a vállalkozást, mégpedig nemzetiségre való tekintet nélkül.

2.3. A vállalkozói személyiség, avagy kikből lettek vállalkozók

1995-ben a vállalkozók nagy részét a korábbi alkalmazottak alkották (83%), továbbá a diákok (10%), háztartásbeliek és a gyermeküket gondozó anyák (4,3%), valamint a mezőgazdasági szövetkezetek tagjai (1,4%). A vállalkozók között a 30–50 éves diplomás férfiak voltak többségben. Másokhoz képest nagyobb kapcsolati tőkével rendelkeztek, és ők hajtottak végre a leggyakrabban pályamódosítást abban az értelemben, hogy a szocializmus éveitől kezdve többször változtattak állást (Harmadyová 1997). Későbbi adatok is tanúsítják, hogy az elmúlt időszak különböző szakaszaiban leginkább a férfiak, a 30–50 évesek és a felsőfokú, de még inkább az érettségizettek kezdtek el vállalkozni (Lieskovský–Papaj 2000).

Ezek nagyon fontos ismeretek, de ugyanakkor általánosak és tömörek, s nem képesek megjeleníteni a vállalkozói réteg heterogenitását, sokszínűségét. A továbbiakban ezt a hiányosságot próbálom részben pótolni.

Bár a vállalkozói személyiség kérdésköre explicit módon sosem szerepelt a felmérésekben, a beszélgetésekben oly erős volt a jelenléte, hogy nem lehetett figyelmen kívül hagy-

ni. Az eddigi kutatási eredmények alapján elmondható, hogy a vállalkozói személyiség nemcsak a vállalkozás beindításának alapvető attribútuma, hanem a vállalkozásról való gondolkodásnak is. A vállalkozók elsősorban a vállalkozói személyiséggel rendelkező emberek közül kerülnek ki, függetlenül attól, hogy miért, mikor, milyen területen kezdenek el vállalkozni, s milyen nemzetiségűek. Mit jelent ez?

Amikor a beszélgetésekben szóba került a vállalkozás ötlete, szinte mindegyik vállalkozónak eszébe jutott valaki a közvetlen környezetéből, akinek hasonlóképpen volt lehetősége vállalkozni, mint neki, de a „*vállalkozásnak még a gondolatát is elutasította*”. Hangsúlyozom, hogy ezt az interjúalanyok mondták így! Nem azt mondták az illetőről, hogy „nem akart” vállalkozni, „fél” vállalkozni, hanem azt, hogy rettegett a vállalkozás gondolatától, úgy gondolta, képtelen lenne vállalkozni, elképzelni sem tudta, hogy vállalkozzon stb. A beszélgetéseknek ezt a rendszeresen visszatérő motívumát teljes egészében csak később, az anyag feldolgozásakor tudatosítottam, ezt követően viszont foglalkozni kezdtem vele, mert érdekelt, hogy ezek véletlen egybeesések-e vagy pedig tudatos megfigyelések. Mint kiderült (s mint az a későbbi kutatásoknál beigazolódott), a vállalkozók pontosan azt mondták, amire gondoltak, s arra gondoltak, amit oly sokszor tapasztaltak.¹¹

A vállalkozói hajlandóság szempontjából tehát három embertípus különböztethető meg:

1. A *vállalkozói személyiség* vagy nevezhetjük *vállalkozásra nyitottnak* is. A vállalkozáshoz pozitívan viszonyul. Ez persze nem jelenti, hogy minden vállalkozásra nyitottból

vállalkozó lesz, s ha igen, akkor egész életében vállalkozni fog. Némelyikük aktív vállalkozó, mások szüneteltetik a vállalkozásukat, de ebbe a csoportba tartoznak a volt vállalkozók is, valamint a még nem vállalkozók, de a vállalkozás beindítását tervezők. Van, akinek a vállalkozás az életcélja, másoknak a körülmények kedvező vagy éppen kedvezőtlen játéka juttatja eszükbe a vállalkozás lehetőségét, s ha elérkezettnek látják az időt, nincsenek belső gátlásaik a vállalkozás elkezdéséhez.

2. A *vállalkozáshárítók* – a vállalkozás lehetőségét a priori elutasítják anélkül, hogy foglalkoznának a gondolatával. Attól függetlenül, hogy van-e vagy nincs éppen lehetőségük vállalkozni, hogy kényszerhelyzetben vannak-e vagy sem, ez az alternatíva náluk szóba sem jöhet, inkább más megoldást keresnek. A vállalkozáshoz való viszonyulásuk nem kimondottan negatív. Nem a vállalkozás beindításának ténye ellen hadakoznak, hanem a vállalkozási alternatíva felvetése, gondolata ellen. Ez egyrészt önnön képességeik iránti mély bizonytalanságukból fakad (melynek részben van objektív megalapozottsága, ahogy majd később rámutatok, de ugyanúgy lehet megalapozatlan is). Másrészt összefügg azzal a mélységes tisztelettel, amit azok iránt éreznek, akik tudnak vállalkozni, akik erre szerintük képesek. Néha a mások képességeinek túlbecsülése tovább fokozza a saját tehetetlenségbe vetett hitüket és kisebbségi érzésüket, s ezért paradox módon gyakran ellenségesek a vállalkozókkal szemben. A vállalkozáshárítók mindezt leggyakrabban azzal indokolják, hogy félnek a bizonytalanságtól, és nem szeretik a kockázatot.

11 Például egy vállalkozónő mondta (érettségizett, kiskereskedelmi és szolgáltatótevékenység, magyar), hogy amikor ő megalapította a saját vállalkozását, a testvérének állandó összetűzései voltak a felettesével. Amikor ezt a szülei megtudták, buzdították a másik lányukat is, hogy vállalkozzon, neki is besegítenek, akárcsak a testvérének. De „*ő ezt a gondolatot teljesen elutasította*”, mondta az interjúalany. Vagyis a testvére nem akart vállalkozni, feleltem, mire ő: *dehogy, nem arról volt szó, hogy akar vagy nem akar, ő még a gondolatát is elutasította a vállalkozásnak, s később is, amikor szoktam neki mondani, mintha tüzes vasat értettem volna hozzá. Hallani sem akart róla.*”

3. A *vállalkozásellenesek* – a vállalkozáshárítóktól elsősorban abban különböznek, hogy kerek perec kimondják, ők nem akarnak vállalkozni, mert őket nem érdekli a vállalkozás. A vállalkozással szembeni attitűdjük az ambivalenstől a negatívig terjed, s ez a vállalkozókhöz való viszonyukban is megnyilvánulhat, bár ez nem törvényszerű. A vállalkozást átláthatatlan, „nem tiszta”, „gyanús” s esetenként alsóbbrendű tevékenységnek tartják. Sok értelmiségi (főleg humán) és művész tartozik ebbe a csoportba. Előfordulhat azonban, hogy bizonyos körülmények hatására felülvizsgálják addigi viszonyulásukat, s vállalkozni kezdenek. Ennek ellenére gyakran tovább él bennük a többi vállalkozó, sőt paradox módon a vállalkozással szembeni bizalmatlanság.

Milyen ennek a három csoportnak a szlovákiai magyar lakosságon belüli megoszlása? A 2001-es adatok szerint 27 százalékuk vállalkozásra nyitott, 63 százalékuk vállalkozáshárító és 10 százalékuk vállalkozásellenes.

A vállalkozásra nyitottak közül a kutatás időpontjában 5,8% vállalkozott, 3,4% szüneteltette a vállalkozását, 14,8% még sosem vállalkozott, de tervezte, 2,9% végérvényesen megszüntette a vállalkozását.

A vállalkozásellenesek arra a kérdésre, hogy miért nem akarnak vállalkozni, azt válaszolták, hogy nem érdekli őket a vállalkozás. A vállalkozáshárítók ugyanerre a kérdésre a következőket felelték: 39% a kora miatt (öregnek tartották magukat, pedig minden harmadik 55 évesnél fiatalabb volt), 25% tökéhiány miatt, 19% a szerintük szükséges tulajdonságok és képességek hiánya miatt, 7% a bizonytalanság miatt, 4% nem vállalna kockázatot, 6% pedig nem válaszolt.

A vállalkozásra nyitottak többsége férfi volt: az aktív vállalkozók 73%-a, az újrávállalkozók 68%-a, a vállalkozni készülők 60%-a. Azok között viszont, akik végleg megszüntették a vállalkozásukat, valamint a vállalkozásellenesek között a nők domináltak (60%).

Korcsoportok szerint a vállalkozásra nyitottak között a 35–55 évesek voltak fölényben. Az aktív vállalkozók kétharmadát és az újrávállalkozók 72 százalékát alkották. Ez a fölény egyedül a még sosem vállalkozók, de a későbbiekben vállalkozni akarók közt nem érvényes, ugyanis ennek a csoportnak a kétharmadát a 18–34 évesek képezik.

A vállalkozásellenesek között a 18–34 évesek és a 33–55 évesek egyaránt 40 százalékot tettek ki. A vállalkozáshárítókat nem lehet korcsoportok szerint definiálni, rájuk sokkal inkább az alacsony iskolázottság jellemző, amely azután a korral kombinálódik: azok között a vállalkozáshárítók között, akik öregnek érzik magukat a vállalkozásra, 80 százaléknak csupán általános iskolai végzettsége van. Azok közül, akik bizonytalanságtól tartanak, és nem szeretnek kockáztatni, kétharmadot tesznek ki az általános iskolai és az érettségi nélküli szaktanintézeti végzettségűek. Abban a csoportban, amely azt gondolja magáról, hogy nincsenek vállalkozói képességei, 49% az általános iskolai és 27% az érettségi nélküli szaktanintézeti végzettségűek aránya.

Ezzel szemben a vállalkozásra nyitottakra a magasabb, elsősorban érettségivel végződő középfokú végzettség jellemző: az aktív vállalkozók 70 százalékának van legalább érettségije, a vállalkozásra nyitottak többi csoportjában pedig ez az arány 55–74 százalék között mozog. Azok körében a legalacsonyabb (55%), akik még nem vállalkoztak, de akarnak. Tudjuk viszont, hogy ebben a csoportban van a legtöbb fiatal, tehát közülük sokan még valószínűleg tanulnak.

A vállalkozásellenesek az iskolázottság szempontjából heterogén, nem behatárolható csoportot alkotnak.

Vállalkozóvá tehát elsősorban a vállalkozásra nyitottak váltak s válnak. Ők főleg 35–55 éves, legalább érettségizett férfiak. De vajon a nyitottságon, a vállalkozói hajlandóságon kívül vannak-e valamiféle különleges tulajdonságaik, képességeik?

A közvélemény általában azt tartja, hogy csak az vállalkozhat, akinek van pénze. Kutatásainkból viszont az derül ki, hogy a szlovákiai magyarok többsége fontosabbnak tartja a személyes adottságokat, mint a tőkét, s ez ugyanúgy vonatkozik a vállalkozókra, mint a nem vállalkozókra. Szerintük a vállalkozóvá válást valószínűsítő tényezők a következők:

- 26,4% pénz, tőke, családi vagyon;
- 19,7% a következő pozitív tulajdonságok: ügyes, közvetlen, egyenes, becsületes, dolgos, van akaratereje;
- 7,3% mer kockáztatni;
- 7% a következő különleges adottságok: üzleti érzék, tud bánni a pénzzel, vállalkozói tehetség, vezetői készség, önállóság, döntéshozatali képesség;
- 5,1% a következő negatív tulajdonságok: telhetetlen, gátlástalan, csaló, kíméletlen, „maffiózó”;
- 5% egy bizonyos területhez fűződő szakmai tudás;
- 5% az említett pozitív tulajdonságok, a fiatal kor és a tőke kombinációja;
- 3% fiatal kor;
- 1% jó ötletek, víziók;
- 0,8% kapcsolatok;
- 0,8% a szocializmus éveiben összeharcsolt vagyon;
- 15% mindenből lehet vállalkozó, nem kell hozzá semmi különleges adottság.

A vállalkozás beindításához tehát nagyjából minden negyedik megkérdezett tartja fontosnak a kezdőtőkét.¹² 15 százalékuk szerint

bárből lehet vállalkozó.¹³ A megkérdezettek 58 százaléka pedig konkrét személyi adottságokhoz köti a vállalkozóvá válást. Ezek közül az aktív vállalkozók a kockázati hajlandóságot (22%), a szakmai tudást (18%) és a különleges adottságokat és képességeket (12%) emelték ki. Legkevésbé fontosnak a felsorolt jó tulajdonságokat (11%) és a fiatal kort tartották.¹⁴

A vállalkozáshárítók elsősorban a jó tulajdonságokat (24%) és a különleges adottságokat (9%) emelték ki. A vállalkozásellenesek pedig mindenkinél jobban meg voltak róla győződve, hogy a kapcsolatok a legfontosabbak, a szaktudás pedig a legkevésbé fontos.

Említettem, hogy a felsorolt negatív tulajdonságok is nemcsak a nem vállalkozó megkérdezetteknel tűntek fel, hanem a vállalkozóknál is.¹⁵

Többi kutatásunk is megerősítette ezeket az eredményeket. A legkompetensebbekkel – a vállalkozókkal – folytatott beszélgetések alapján pedig sikerült még inkább pontosítani a vállalkozásra nyitottak jellemző tulajdonságait:

– *Kockázati hajlandóság*, amely egyeseknél szinte az adrenalinsportok szerepét tölti be¹⁶ – a kockázat fokát nem lehet mérni, pontosan definiálni, mivel ez mindig az adott helyzet függvénye, s csak a vállalkozó tudja, hogy mennyit és mit kockáztat;

– *Vállalkozói kreativitás és az a képesség, hogy minden helyzetben képes feltalálni magát* – ott is észreveszi a lehetőségeket, ahol a

12 A vállalkozásra nyitottak közül főleg azok, akik szüneteltetik a vállalkozásukat (36%). A vállalkozáshárítók közül azok, akik pénzhiányra hivatkoztak (49%).

13 Ez a válasz főleg a vállalkozásra nyitottak körében volt jellemző. Főleg azok mondták, akik végleg abbahagyták a vállalkozást (35%). A még sosem vállalkozók, de vállalkozni készülő 29 százaléka, de még az aktív vállalkozók 26 százaléka is ezt választotta. Pedig tőlük nem ezt várnánk, hiszen az ilyen válasszal mintha diszkreditálnák a saját helyzetüket. Itt azonban másról van szó. Válaszaik azzal függenek össze, ahogy az igazi vállalkozót és az ún. vállalkozót értelmezik. Ehhez később visszatérek.

14 A vállalkozásra nyitottak közül leginkább a még sosem vállalkozókra, de azt tervezőkre jellemző ez a válasz, akiknek kétharmada 34 évesnél fiatalabb.

15 Főleg azoknál, akik már végleg befejezték a vállalkozást (10%).

16 Az egyik vállalkozó ezeket mondta: „ez egy kellemes játék, izgalmas időtöltés. Emlékszik a Dallasra, amikor a Dzsoki valamilyen nagy üzleti húzásra készülődött? Mindig öntött magának egy whiskyt, izgatott volt, ez az arcán is látszott. Én is ilyesmit érzek” (férfi, diplomás, kiadói tevékenység, magyar).

többiek nem látják. S nemcsak észreveszi, hanem megragadja őket, és véghezviszi a szándékát.¹⁷ A vállalkozásra nyitottak nemcsak mindig az újra törekednek, hanem azt is szem előtt tartják, hogy megvalósuljon az ötletük. Mindez próbára teszi a kreativitásukat. A vállalkozásra nyitottakat nem riasztja vissza a sikertelenség, épp ellenkezőleg, kihívásnak tekintik.

– *Akaraterő és aktív hozzáállás önnön helyzetének állandó javításához* – ez az a tulajdonság, amit a környezet sokszor elítél mint pénzhajhászai vágyat. Pedig itt valójában az érvényesül, amit Weber a tradicionális és kapitalista gondolkodásmóddal kapcsolatban mond (Weber 1982). A hagyományos módon gondolkodóknak rokonszenvesebb az, hogy kevesebbet dolgozzanak, mint az, hogy többet nyerjenek. A vállalkozásra nyitottak számára az ilyen életfilozófia teljességgel elfogadhatatlan. Épp fordítva: ők mindig többet akarnak, de hajlandók is ezért többet tenni.

– *Pozitív életattitűd és a jobb jövőbe vetett hit* – a vállalkozásra nyitottak életük alakulását és jövőbeli kilátásait pozitívabban ítélik meg, mint a vállalkozáshárítók és a vállalkozásellenesek. S ez nem csak az aktív vállalkozókra jellemző, akikről sokan azt hihetnék, hogy azért elégedettek, mert az életkörülményeik objektíve is jobbak.¹⁸ Azok is elégedettebbek, akik csak a jövőben szándékoznak vállalkozni.¹⁹ A pozitív életattitűdhöz mindig egy konkrét célra irányuló jövőkép

kapcsolódik. A konkrét célokat három csoportra oszthatjuk: (1) a család és a háztartás szükségleteinek ellátása; (2) egy magasabb szintű fogyasztási szint biztosítása és fenntartása; (3) a vállalkozás fellendítése, folyamatos nyereségtermelés. Ezeket a célokat a vállalkozás fejlődése szintjeiként is értelmezhetjük, s e szempontból nézve mindhárom célcsoport eltérő makro- és mikrotársadalmi súllyal bír. Amíg a vállalkozónak az a célja, hogy eltartsa magát és a családját, jogosan tekintjük őt önfoglalkoztatónak, hiába van vállalkozói státusa. Ezen a szinten ugyanis nehezen várható el tőle, hogy a társadalmi-gazdasági fejlődés egyik kulcsfigurájává váljon. Épp ezért oly fontos, hogy a vállalkozó céljait tekintve eljuthasson a harmadik szintre. S hangsúlyozni kell, hogy ez nemcsak a vállalkozó érdeke, hanem a társadalomé is.

A felsorolt tulajdonságokat nem lehet rangsorolni. Mindegyik egyformán fontos, a vállalkozók szerint nélkülük senkiből sem lesz igazi vállalkozó. Mít értenek ez alatt? Egy másik helyen már feltettem a kérdést, hogyan lehetséges az, hogy némely vállalkozó szerint bárki erre a pályára léphet, sőt azt is mondták, hogy negatív tulajdonságok kellenek a vállalkozóvá váláshoz.

Az első kutatás idején zajlottak a nagy privatizációs botrányok (Sopóci 2003, Kubín 2003). Ugyanabban az időben virágzott az ún. faktúrázás.²⁰ Az interjúalanyok ezekre a helyzetekre is reagáltak, tapasztalataikat beépítet-

17 A vállalkozók elmondták, hogy sok embert ismernek, akiknek sok jó ötletük van, de azon kívül, hogy elmondják, és néhány napig el vannak tőlük ragadtatva, semmit sem tesznek a megvalósításukért.

18 Ennek magam is utánanéztem, de nem igazolódt be, hogy a pozitívabb szubjektív életérzés szignifikánsan összefügg az objektív élethelyzettel. Ez kétféleképpen magyarázható: 1. az objektív élethelyzet csak részben hatott a szubjektív életérzésre; 2. a szubjektív életérzést további tényezők is befolyásolták, amelyek nem szerepeltek a kutatásban.

19 A rendszerváltás előtti magyarországi potenciális vállalkozók (az összlakosság 25%-a) a saját életkilátásaival átlagon felül elégedett volt, s azt mondták, hogy családjuk életszínvonalának süllyedése estén hajlandók többet dolgozni, hogy pótolják a veszteséget. A lakosság további 10 százaléka, amely nem mutatott vállalkozói hajlandóságot, az ilyen helyzetet szükségleteinek és fogyasztásának korlátozásával oldotta volna meg. Az utóbbiak 90 százaléka a korával indokolta, hogy nem akar vállalkozni (miközben csak egyharmaduk volt nyugdíjas korú), valamint egészségi állapotával, a bizonytalanságtól való félelemmel, képességek és iskolázottság hiányával – miközben épp ebben a csoportban voltak felülprezentáltak az iskolázottabb reszpondensek (Lengyel 1996a).

20 Ami annyit jelentett, hogy a vállalkozó bement például egyenesen a gyárba és bármiféle előleg vagy egyéb fizetés nélkül x fizetési határidőre szóló számlával (faktúrával, innen az elnevezés) elvitt mondjuk 100 db tévét. Sok esetben a számlát sosem egyenlítetté ki.

ték a vállalkozókról szóló véleményükbe, s ezáltal a vállalkozók két homlokegyenest el- lenkező csoportpárját különböztették meg. Voltak a privatizőrök–nem privatizálók, a nagyvállalkozók–kisvállalkozók, a családok–becsületlen vállalkozók. Ezeket a megnevezéseket szinonimaként használták, mégpedig az *ún. vállalkozó* szinonimájaként az egyik oldalon, s az *igazi vállalkozó* szinonimájaként a másik oldalon. A következő három csoportból az első kettőt tartották *ún. vállalkozónak*, s csak az utolsót *igazi vállalkozónak*:

1. privatizőr–nagyvállalkozó–csaló²¹;
2. faktúrázó–csaló;
3. nem privatizőr–kisvállalkozó–becsületlen vállalkozó.

Azért mondták az interjúalanyok, hogy bárkiből lehet vállalkozó, mert szerintük csaló mindenki lehetett – akár privatizőr, akár faktúrázó – ehhez nem kellett tudás, nem kellett a felsorolt speciális képességek. Annál inkább jól jöttek a felsorolt negatív tulajdonságok, hiszen épp ezeknek köszönhetően tudtak az *ún. vállalkozók* gyorsan és könnyen meggazdagodni. Az ilyenekkel szinte mind- egyiküknek volt tapasztalata, sőt sokuknak a privatizőrökkel is, a faktúrázókkal is. Abban reménykedtek, hogy majdesak megszűnik a „szlovákiai Vadnyugat”, s olyan vállalkozás- barát légkör fog kialakulni, amelyben a családok élettere leszűkül.

Az interjúalanyok *igazi vállalkozónak* magukat és a hozzájuk hasonlókat tartották.

3. A VÁLLALKOZÓK TÁRSADALMI EREDETE, RÉTEGZŐDÉSE ÉS KORÁBI ÉLETÚTJA

A vállalkozók társadalmi eredetének és réteg- ződésének feltérképezését nagyban hátráltatja, hogy hiányoznak az ehhez szükséges statisztikai adatok. S az a kevés is, ami van, nagyon

általános. Pedig a vállalkozói réteg sokrétű, így joggal feltételezhetjük, hogy az egyes vállalkozói csoportok különböző társadalmi szegmensekből származnak. Írásom utolsó részében ezért inkább az empirikus adatok alapján próbálom meg rekonstruálni a vállalkozók eredetét, rétegződését és karrierjét, a teljesség igénye nélkül, hiszen ezek az adatok is csak bizonyos területekre vonatkoznak.

A vállalkozókat többféle szempontból csoportosíthatjuk, attól függően, hogy milyen differenciáló tényezőt alkalmazunk. Az eddig elmondottak alapján a következő szempontokból indultam ki:

1. a vállalkozás megalapításának módja:
 - a) privatizőrök;
 - b) elsődleges cégalapítók, ezen belül eredeti cégalapítók (akik a privatizációtól függetlenül kezdtek vállalkozni) és a privatizáció áldozatai (akik elsődleges céget vagy nyúlvány- céget hoztak létre);
2. a vállalkozás beindításának rejtett-la- tens okai – lehetőség, életszél, divat, eszköz, kényszer.

A privatizőrök nem képezték kutatásaink tárgyát, mivel nem a kisvállalkozók közé tartoztak. Persze nem kizárt, sőt nagyon is valószínű, hogy többükből később, a privatizált vállalat sikertelen „kormányzása” vagy más körülmények következtében elsődleges cég- alapítók váltak, de ezekről a változásokról nincsenek adataink. A privatizőrökkel tehát csak röviden foglalkozom.

A posztoszocialista vállalkozók társadalmi eredetéről szóló elméletekből kiindulva épp a privatizőrök származása tűnik a legkevésbé komplikátnak. A nagyprivatizációt tagláló politológiai és szociológiai elemzésekből kitűnik, hogy kik is voltak ők:

1. a volt kommunista elit tagjai, akik szoros- san összefonódtak a vállalatvezetéssel, gyakran pedig azonosak voltak vele;

21 Az elsődleges cégek alapítói, akik zömében kis- és középvállalkozók voltak, a többi posztoszocialista országban is elzárkóztak a privatizőröktől. Ez nem elsősorban érzelmi dolog volt, nem is irigység, hanem a privatizőrök és a többi vállalkozó objektív helyzetének különbözőségéből fakadó ellentét (Laki 1998).

2. a volt kommunista elit azon tagjai, akik 1989 után is hatalomhoz jutottak;

3. különböző politikai és érdekcsoportok képviselői, akik épp a legmagasabb politikai körökkel való kapcsolatuknak köszönhetően privatizálhattak;

4. a korábbi nagyvállalatok azon vezetői, akik ugyan az egyik előző csoportba sem tartoztak, de mivel az előbbiek közül egyik sem érdeklődött a vállalat iránt, alkalmuk nyílt az általuk igazgatott és jól ismert vállalat privatizálására.

Az elsődleges cégek alapítóinak társadalmi eredete és rétegződése ennél sokkal összetettebb. Az ő helyzetüket már az is bonyolítja, hogy két csoportra, az eredeti alapítókra és a privatizáció áldozataira oszlanak. Ha ehhez még hozzávesszük a vállalkozás beindításának rejtett okait, akkor az elsődleges alapítók 6 típusból álló vállalkozótípológiáját kapjuk:

1. elsődleges alapítók – lehetőség-vállalkozók;
2. elsődleges alapítók – cél-vállalkozók;
3. elsődleges alapítók – divat-vállalkozók;
4. elsődleges alapítók – eszköz-vállalkozók;
5. elsődleges alapítók – kényszervállalkozók;
6. a privatizáció áldozatai – kényszervállalkozók.

Vizsgáljuk meg, mi a közös és mi az eltérő a hat típus társadalmi eredetében és rétegződésében!

Közös jegy a nem és a korábbi alkalmazotti státus. A vállalkozói szféra kialakulásának kezdetekor valamennyi vállalkozótípus többségét az alkalmazottak képezték. Hiszen az épp inaktívak is korábban alkalmazottak voltak (a gyermekgondozási szabadságon levő nőknek és a tényleges katonai szolgálatukat töltő férfiaknak a munkaadó fenntartotta az alkalmazotti viszonyát). Ez csupán a diákok-

ra és a nyugdíjasokra nem érvényes, de abban az időben aránylag ritkán fordult elő, hogy egy diák tanulmányai idején vagy azokat befejezve rögtön vállalkozni kezdett volna, vagy egy nyugdíjas céget alapítson. A korábban inaktívak mind a hat vállalkozótípusban felbukkannak, de általánosabb érvényű megállapítások nem vonhatók le a jelenlétükből.²²

Nemi megoszlás szempontjából sem különbözik egymástól a hat vállalkozótípus, mivel általános a férfidominancia. Ez érthető, hiszen már a vállalkozásra nyitottak között is több a férfi, mint a nő. A férfiak közül tehát nemcsak hogy többen akarnak vállalkozni, mint a nők közül, hanem ténylegesen többen is vállalkoznak. Ez viszont korántsem azt jelenti, hogy a nők kiszorulnak a vállalkozás területéről. S itt nem csak az eddig hagyományosan női területnek tartott tevékenységekre gondolok (gyermekfelügyelet, könyvelés, catering, szépséggel kapcsolatos szolgáltatások, stb.), amelyekben valóban magasabb a vállalkozónők aránya. Arról sem szabad elfeledkezni, hogy a nők sokszor együttműködő családtagként vagy alkalmazottként vesznek részt a férj vagy a család vállalkozásában. Továbbá a kényszervállalkozók között is gyakoribbak a nők. Nemcsak a munkahely elvesztése lehet számukra kényszerítő tényező, hanem a válás, a férj/élettárs elhalálása is. Sok esetben épp az ő vállalkozását folytatják. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy a nők közül sokan értebb korban kezdenek el vállalkozni.

Ami az életkort illeti, általános érvényű, hogy leginkább a 30–55 évesek alapítanak vállalkozást. Ugyanakkor az életkor szorosan összefügg a vállalkozás beindításának rejtett okaival. A divat-vállalkozók között feltűnően sok a 30 éven aluli. Az eszköz-vállalkozók és a kényszervállalkozók között – mindegy,

22 Például egy gyeseen levő nő elvesztette az állását, mert időközben megszűnt a munkahelye. Mivel nem tudott elhelyezkedni, vállalkozni kezdett. Egy másik már a gyese alatt beindította a vállalkozását, mert mindig arra vágyott, hogy legyen egy kis cukrászdája. Ezért a gyese letelte után felmondott, és felvirágoztatta az időközben a ház alagsorában megnyílt cukrászdát. Tehát az inaktivitás ugyanazon formája az egyik esetben kényszervállalkozást, a másik esetben cél-vállalkozást szült.

hogyan elsődleges cégalapítókról vagy a privatizáció áldozatairól van szó – a többi vállalkozótípushoz képest több a nyugdíjas korú.

Az iskolázottsági szint, főleg a felsőfokú végzettség a kilencvenes évek elején-közepén fontos szerepet játszott az alkalmazotti státus vállalkozói státusra való felcserélésével. Ez azonban nem mindegyik vállalkozótípusra érvényes, s az sem mindegy, hogy milyen jellegű végzettségről van szó. A legtöbb diploma a cél- és a lehetőség-vállalkozók között fordult elő. Viszont mindkét típusnál azok a közgazdasági és műszaki diplomával rendelkezők dominálnak, akik a szocializmus idején a tanult szakmában vagy legalábbis nagyon közelálló szakterületen tevékenykedtek. Sokan a középmenedzsment tagjai voltak. De azok is jelezték, hogy kisujjukban van az egész piac, akik nem töltötték be vezetői pozíciót. Nagyon jól látták, mit kellene, mit lehetne másképp, jobban csinálni. Vállalkozóként azonban sokan váltottak szakterületet. Ez főleg a lehetőség-vállalkozókra érvényes, akik akkor is vállalkozni kezdtek, ha a lehetőség a szakmájuktól távol eső területen mutatkozott²³.

A cél-vállalkozók között is előfordulnak ilyesfajta pályamódosítások, bár rájuk sokkal inkább jellemző a folytonosság megőrzése. Többnyire eredeti szakterületükön kezdenek el vállalkozni, kihasználva az állami vállalatban szerzett tudásukat, tapasztalataikat. A lehetőség-vállalkozók és a cél-vállalkozók tehát abban is különböznek, hogy míg a lehetőség-vállalkozóknál a státuscseré gyakran járt

együtt szakmai váltással, a cél-vállalkozók többnyire inkább csak státusváltást hajtottak végre, miközben megmaradtak eredeti szakmájuknál.²⁴

A lehetőség-vállalkozókon és a cél-vállalkozókon kívül van a vállalkozóknak még egy típusa, amelynek vállalkozási kezdetei szintén összefüggnek az iskolázottsággal, bár kissé másképp, mint az előző kettőnél tapasztalhatunk. A privatizáció áldozatainak többsége – kényszervállalkozókról van szó, az ő iskolázottságuk alacsonyabb szintű a többi vállalkozóénál – általános iskolai és érettségi nélküli szaktanintézeti végzettséggel rendelkezett. Ők korábban munkások voltak, s miután elvesztették az állásukat, némelyikük azonnal vállalkozni kezdett. Voltak azonban olyanok is, akik egy másik magáncégnél helyezkedtek el, de gyorsan ráébredtek, hogy bár ugyanazt a munkát végzik, mint korábban, más elvárásokkal kell szembenéznük, mint a szocializmusban az állami cégnél. Ez teljességgel negatív tapasztalat volt számukra. Otthagyták az állásukat, s csak ezután kezdtek el maguk is vállalkozni.²⁵

A többi vállalkozótípusnál nem igazán számít az iskolázottsági szint és az eredeti szakma. A legkisebb szerepet a szakma az eszköz-vállalkozóknál játssza, ugyanis iskolázottságtól és szakmától függetlenül épp ők vállalkoznak a leggyakrabban olyan területen, amely távol áll tanult szakmájuktól. A vállalkozás folyamán is gyakran váltanak, egymástól eltérő területeken próbálkoznak, s nem ritka, hogy egyszerre több területen is tevékenykednek.²⁶

23 Például egy gépészmérnök nagyszülei házában pékséget nyitott, egy vegyészmérnök nő varrodát és butikot.

24 Például a közgazdász mérnök nő könyvelői céget alapított, az építészmérnök építkezési vállalatot.

25 Többnyire vállalkozásukban is azt a tevékenységet folytatták, amit korábban végeztek: így váltak például maszek villanyszerelővé, kőművéssé, fodrásszá stb. Külön figyelmet érdemelnek azok a vállalkozók, akik élelmiszerboltot, vegyeskereskedést és hasonló kis üzleteket rendeztek be a saját családi házukban. Voltak köztük korábbi elárúsítók, de sokkal több közöttük a kereskedői múlttal nem rendelkező. A beszélgetésekből kiderül, hogy ez az üzlet volt a mentővárjuk. Amikor már tényleg nem tudtak magukkal mit kezdeni, még mindig ott volt ez a lehetőség. „Nagy erkélyünk van, egyik részében van az üzlet, és ingyen van. Akkor még nem volt itt üzlet, csak a falu másik végén. Reménykedtem, hogy a környékbeliek ide fognak járni” (nő, érettségi nélküli szaktanintézeti végzettség, magyar).

26 Az egyik ilyen eszköz-vállalkozó eredeti szakmáját tekintve orvos, de elektronikával kezdett el vállalkozni, majd ezt abbahagyta, és ingatlanügynökséget alapított. A kutatás időpontjában építkezési cége is volt, és az ingatlanügynöksége is működött.

A legsokrétább vállalkozótípus a divat-vállalkozók. Főleg fiatalabb érettségi nélküli szaktanintézeti végzettségűek és érettségizettek alkotják. Ők is gyakran módosítanak pályát. A többi vállalkozótípustól abban is különböznek, hogy sokuknak a szülei is vállalkozók.

Az elsődleges cégalapító kényszervállalkozók csupán elvétve fordultak elő a kutatások során, így jellemzésükhöz nem gyűlt össze elegendő adat.

4. A POSZTSZOCIALISTA ORSZÁGOK VÁLLALKOZÓINAK TÁRSADALMI EREDETÉT TAGLALÓ ELMÉLETEK ÉRVÉNYESSÉGE A SZLOVÁKIAI VISZONYOK KÖZÖTT

A legismertebb elméletek, amelyek magyarázni próbálják a posztszocialista országokban kialakult vállalkozói szféra eredetét, a következők: a piaci átmenet elmélete (Szelényi–Kostello 1996), a káderelmélet (Hankiss 1989, Staniszki 1991, Róna-Tas 1994, 1997) és a technokrata elit elmélete (Szalai 1990). Ezek szerint a volt szocialista országok vállalkozói a következő csoportokból rekrutálódtak: (1) a volt kommunista elit; (2) ennek technokrata része; (3) a vállalkozói múlttal, családi háttérrel rendelkezők; (4) azok, akik a legtöbb kapcsolati tőkével rendelkeztek. Nézzük meg, mennyire érvényes mindez a szlovákiai viszonyok között!

A volt pártfunkcionáriusok jelenlétét közvetlenül nem tudom bizonyítani, mivel az 1997-es kutatás idején senki sem kérkedett kommunista múltjával. Léteznek azonban közvetett bizonyítékok, a véletlenszerűen felbukkanó információktól kezdve²⁷ egészen a

beszélgetésekben elhangzó homályos utalásokig, amelyek a munkahelyen betöltött vezető pozíciókra vonatkoztak. A szocializmus idején ritka kivétel volt az olyan topmenedzser, aki nem lett volna párttag. Feltehetőleg ezek az interjúalanyok is azok voltak. Persze ebből még nem mindig következtethetünk a kommunista elitben betöltött szerepükre.

A vállalkozói háttér abban az értelemben, hogy a családban a két világháború között vállalkozó elődöknek köszönhetően a szocializmus évei alatt is továbbhagyományozódott a vállalkozói értékrend és habitus, nem igazán jellemző a mi viszonyainkra. A mostani vállalkozók többségének szülei már nem vállalkozhattak. A nagyszülők nemzedékének vállalkozói múltjára való utalás előfordul ugyan, de nem gyakran. Ám ott, ahol megjelenik, nagyon fontos részét képezi az interjúalany vállalkozói identitásának. Nagyszülei s később szülei tudatosan ápolták, s adták tovább az erről szóló történeteket, gondoskodva arról, hogy a vállalkozói múlt s főleg annak erős szakos megszakítása állandó részét képezze a családi diskurzusnak. Az ilyen légkörben felnőtt vállalkozók kivétel nélkül eredeti cégalapítók, s vagy lehetőség-vállalkozók, vagy cél-vállalkozók. Az is nagyon jellemző rájuk, hogy a vállalkozás beindításának közvetlen manifeszt okaként a függetlenséget említik. Vallomásukból kitűnik, hogy büszkék vállalkozó elődeikre, és saját vállalkozásukat az ő vállalkozásuk „szabad folytatásának” tekintik abban az értelemben, hogy vállalkozni ugyan, de más területen, mint elődeik. Ugyanakkor vállalkozásukat a családjukon elkövetett erőszakért és igazságtalanságért kapott elégtételnek tekintik.

27 Az egyik interjúalannyal az autóbusz-állomáson kellett találkoznom. Korábban érkeztam, és teljesen véletlenül összefutottam egy volt osztálytársammal. Hívott, hogy üljünk be valahova, de mondtam neki, hogy nem lehet, várok valakit, és nem akarok késni. Azt nem mondtam, hogy ki az illető. Aztán egyszer csak megjelent az interjúalany, de elnézést kért, hogy még valamit el kell intéznie, pár perc az egész. Amikor elment, az osztálytársam a következőket mondta: „jól tetted, hogy nem akartál késni, ő már járási párttitkár korában is híres volt arról, hogy szereti a pontosságot!” Így tudtam meg, hogy az alany, aki abban az időben már sikeres vállalkozó volt, korábban milyen tisztséget töltött be. De a beszélgetés során nem említette, és én sem kérdeztem.

Az utolsó elmélet szerint leginkább azokból lett vállalkozó, akik a szocializmus alatt jó kapcsolatokkal rendelkeztek. A szlovákiai viszonyok között azonban ez nem olyan egyértelmű. Feltételezhetnénk, hogy ez a tézis mindazokra vonatkozik, akik vállalkozóként is korábbi tevékenységüket folytatták, hiszen tudjuk, hogy ők maguk is reménykedtek abban, hogy kihasználhatják majd jól működő kapcsolatrendszerüket. Csakhogy maguk is meglepődtek, amikor kiderült, hogy nem mindig működik a korábbi kapcsolati tőke. Bár a kapcsolatok a vállalkozás kezdetén sok esetben megkönnyítették a dolgukat, jelentőségüket nem lehet abszolutizálni. A rendszerváltást követő nagy társadalmi mozgás sok, korábban fontos kapcsolatot értéktelenített el, ezért inkább azok az újonnan kialakított kapcsolatok bizonyultak igazán fontosnak, amelyekre az interjúalanyok már vállalkozóként tettek szert. Ezek fontosságához viszont nem fér kétség. Valamennyi vállalkozótípus hangsúlyozta, hogy a megfelelő helyen ülő megfelelő emberek nagy szerepet játszanak a vállalkozás sikerességében. Szlovákiában tehát nem is annyira azok lettek vállalkozók, akik a szocializmus alatt építették ki kapcsolatrendsze-

rüket, mint inkább azok, akik ezt vállalkozásuk megalapításakor tették meg, s teszik folyamatosan, napjainkig.

BEFEJEZÉS

A szlovákiai vállalkozói szféra létrejötté és kialakulása egy hatalmas társadalmi mozgás velejárója és eredménye. Az alkalmazottak és inaktívak egy része státust módosított azáltal, hogy cégtulajdonossá vált, sokan pedig szakmát, sőt helyszínt is változtattak. A vállalkozás tehát maga is társadalmi mobilitást és térbeli migrációt idézett elő mind a magyar, mind a szlovák nemzetiségű lakosságban. Ez a mozgás a maratoni futásra emlékeztet, amely gyakran végződött úgy, mint a görög katona vágója: a vállalkozás „halálával”. De a legjobbak és legserencésebbek még mindig pályán vannak, sok új futóval egyetemben. Az első vállalkozók még nem tudták, mi vár rájuk. *„Ismeretlen ösvényre léptünk, mindent újra kellett kezdeni, mert itt negyven évig nem volt vállalkozás”* (nő, diplomás, nagykereskedelem, magyar). Ezért is érezték magukat gyakran úgy, mint a pionírok – bár a társadalom tetemes része aranyásónak tekintette (s tekinti) őket.

MELLÉKLETEK

1. melléklet. A jogi személyek száma jogi forma szerint és a kft.-k részaránya

Év	Részvénytársaság (rt.)	Kft.	Egyéb üzleti társaságok	Kft. (%)	Jogi személyek összesen
1993	1 691	18 147	1 012	87,0	20 850
1994	2 117	25 024	1 192	88,3	28 333
1995	2 708	31 470	1 318	88,6	35 496
1996	3 425	39 378	1 445	89,0	44 248
1997	3 297	40 228	1 196	90,0	44 721
1998	3 916	46 339	1 232	90,0	51 487
1999	4 060	45 277	1 104	89,7	50 441
2000	4 208	47 810	1 092	90,0	53 110
2001	4 229	50 073	1 038	90,5	55 340
2002	3 993	47 865	845	90,8	52 703
2003	4 135	52 673	839	91,3	57 647
2004	4 341	61 919	883	92,2	67 143
2005	4 598	71 152	882	92,8	76 632
2006	4 786	80 638	893	93,4	86 317

Forrás: SZKSH és saját számítások.

2. melléklet. A vállalkozói szubjektumok jogi forma és gazdasági tevékenység szerint (2006)

	Jogi személyek			Egyéni vállalkozók		
	rt.*	kft.	eüt*	ipar.**	szf.*	mg.*
Mezőgazdálkodás, halászat	135	1 664	5	11 935	42	8 886
Ércbányászat	25	97	1	12	1	–
Ipari termelés	805	10 213	124	69 169	94	–
Villany-, víz-, gázgyártás	78	157	1	36	–	–
Építőipar	274	5 919	71	66 757	–	–
Kereskedelem	1 142	31 642	290	118 692	143	–
Vendéglátóipar	93	2 904	34	14 971	–	–
Szállítás, raktározás, utaztatás	151	3 103	22	14 358	–	–
Posta és telekommunikáció	19	136	–	255	–	–
Pénzügyi szolgáltatások	208	418	5	2 493	2 655	–
Ingatlanpiac	1 660	19 886	299	46 995	4 379	–
Közigazgatás, államvédelem	1	–	–	–	–	–
Iskolaügy	15	531	6	3 508	1	–
Egészségügy, szociális ellátás	56	2 262	10	681	7 846	–
Egyéb egészségügyi és szociális szolgáltatások	124	1 706	25	14 323	14	–
Együtt	4 786	80 638	893	364 185	15 175	8 886

Forrás: SZKSH és saját számítások.

*rt. – részvénytársaság, eüt – egyéb üzleti társaságok

**ipar. – iparendéellyel rendelkezők, szf. – szabadfoglalkozásúak, mg. – magángazdák

3. melléklet. A vállalkozói szubjektumok száma és részaránya gazdasági tevékenység szerint 2006-ban

	Jogi személyek		Egyéni vállalkozók	
	száma	%	száma	%
Mezőgazdálkodás, halászat	1 804	2,0	20 863	5,4
Ércbányászat	123	0,1	13	
Ipari termelés	11 142	13,0	69 263	17,8
Villany-, víz-, gázgyártás	236	0,1	36	-
Építőipar	6 264	7,3	66 757	17,2
Kereskedelem	33 074	38,0	118 835	30,6
Vendéglátóipar	3 031	3,5	14 971	3,8
Szállítás, raktározás, utaztatás	3 276	3,8	14 358	3,7
Posta és telekommunikáció	155	0,2	255	-
Pénzügyi szolgáltatások	631	0,7	5 148	1,3
Ingatlanpiac	21 845	25,3	51 374	13,2
Közigazgatás, államvédelem	1	-	-	-
Iskolaügy	552	0,6	3 509	0,9
Egészségügy, szociális ellátás	2 328	2,7	8 527	2,2
Egyéb egészségügyi és szociális szolgáltatások	1 855	2,1	14 337	3,7
Együtt	86 317	100,0	388 246	100,0

Forrás: SZKSH és saját számítások.

IRODALOM

- Granovetter, Mark 1990. The Old and the New Economic Sociology: A History and an Agenda. In Friedland, R.–Robertson, A. F. (eds.): *Beyond the Marketplace: Rethinking Economy and Society*. New York, 95–113. p.
- Granovetter, M. (1994). A gazdasági intézmények társadalmi megformálása: a beágyazottság problémája. In György L.–Szántó Z. (szerk.): *A gazdasági élet szociológiája*. Budapest, Aula, 61–78. p.
- Hankiss Elemér 1989: A nagy koalíció, avagy a hatalom konvertálása. *Valóság*, 2. sz. 15–31. p.
- Harmadyová, Valentína 1997. Zamestnanecská mobilita v procese transformácie slovenskej a českej spoločnosti. *Sociológia*, roč. 29, č. 5, 505–537. p.
- Kolosi Tamás 2000. *A terhes babapiskóta*. Budapest, Osiris.
- Kubín, Luboš 2003. Politické elity. In Sopóci a kol. (ed.): *Slovensko v deväťdesiatych rokoch*. Bratislava, Univerzita Komenského, 7–84. p.
- Kusá, Zuzana–Tirpáková, Zuzana 1993. O rozhodovaní pre dráhu súkromného podnikania. *Sociológia*, roč. 25, č. 6, 547–565. p.
- Laki Mihály 1998. *Kisvállalkozás a szocializmus után*. Budapest, Közgazdasági Szemle Alapítvány.
- Lampl Zsuzsanna 1999. *Vállalkozók és vállalkozások 1989 után*. Dunaszerdahely, Lilium Aurum.
- Lampl, Zsuzsanna 2002: „There are always more round pegs than round holes“. A serves report the turn of the millenium on the labour market of Dunajská Streda district. In *Minorities research (4)*. Budapest, Lucidus, 48–71. p.
- Lengyel György (szerk.) 1996a. *Vállalkozók és vállalkozói hajlandóság*. Budapest, Szociológia és Szociálpolitikai Tanszék.
- Lengyel György–Szántó Zoltán (szerk.) 1996. *A gazdasági élet szociológiája*. Budapest, Aula.
- Lieskovský, Ivan–Papaj, Karol 2000. Vývoj podnikateľských subjektov v Slovenskej republike a v krajinách strednej a východnej Európy v rokoch 1995–1998. *Slovenská štatistika a demografia*, 4, 46–73. p.
- Martinelli, Alberto 1994. Entrepreneurship and Management. In Smelser Neil J.–Swedberg Richard (eds.): *The Handbook of Economic Sociology*. Princeton, Princeton University Press, 476–504. p.

- Mészáros!-Lamplov! Zuzana 2007a. „Vstúpili sme na nezn!my chodník“ alebo soci!lna mobilita a pôvod malých a stredných podnikateľov v SR po roku 1989. *Etnologické rozpravy*, 2, 44–63. p.
- Mészáros!-Lamplov! Zuzana 2007b. Rodina a práca – výsledky empirického výskumu. Region!lna rozvojová agentúra Komárno.
- Róna-Tas, Ákos 1994. The first shall be last? Entrepreneurship and communist cadres int he transition from socialism. *American Journal of Sociology*, 100 (1), 40–69. p.
- Róna-Tas, Ákos 1997. *The Great Surprise of the Small Transformation: The Demise of Communism and the Rise of the Privat Sector in Hungary*. Ann Arbor, University of Michogan Press.
- Sopóci, Ján 2003. Záujmové skupiny. In Sopóci a kol. (ed.): *Slovensko v dev!adesiatych rokoch*. Bratislava, Univerzita Komenského, 84–154. p.
- Staniszkis, Jadwiga 1991. *The Dynamics of the Breaktrough in Eastern Europe*. Berkeley, University of California Press.
- Szalai Erzsébet 1990. Az új elit. In *Gazdaság és társadalom*. Budapest, Aula, 169–176. p.
- Szalai Erzsébet 1997. Rendszerváltás és a hatalom konvertálása. *Szociológiai Szemle*, 2. sz. 75–99. p.
- Szelényi Iván–Kostello, Eric 1998. A piaci átmenet elmélete: vita és szintézis. In *Gazdasági rendszerek és intézmények szociológiája*. Budapest, Aula, 123–143. p.
- Weber, Max 1982. *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*. Budapest, Gondolat.
- KSH 2002: Small and medium-sized enterprises int he Hungarian economy – state of affairs and international comparison. Budapest, KSH.
- Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania (NARMSP) 1999: Stav malého a stredného podnikania 1998.
- NARMSP 2004: Podnikateľské prostredie na Slovensku. Biela kniha malých a stredných podnikov. Bratislava, Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania.

Fórum Kisebbségkutató Intézet
Fórum inštitút pre výskum menšín
P. O. Box 52
931 01 Šamorín
www.foruminst.sk

Lelkes Gábor
Magyarok Szlovákiában
V. kötet
Régiók és gazdaság

Első kiadás
Felelős kiadó Tóth Károly
Felelős szerkesztő Fazekas József
Borítóterv Juhász R. József
Nyomdai előkészítés: Kalligram Typography Kft., Érsekújvár
Kiadta: Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2008
Nyomta: Expresprint, s. r. o., Partizánske

Gábor Lelkes
Mađari na Slovensku
V. zväzok

Regióny a hospodárstvo
Prvé vydanie
Zodpovedný Károly Tóth
Zodpovedný redaktor József Fazekas
Návrh obálky József R. Juhász
Tlačiarenská príprava: Kalligram Typography, s. r. o., Nové Zámky
Vydalo: Fórum inštitút pre výskum menšín, Šamorín, 2008
Tlač: Expresprint, s. r. o., Partizánske

ISBN 978-80-89249-21-3

320 Sk

